

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra české literatury

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Rozvoj společenského chování u dětí předškolního věku prostřednictvím
literárních děl

Development of social behavior in preschool children using literary works

Bc. Tereza Kubátová

Vedoucí práce: PhDr. Veronika Laufková, PhD.

Studijní program: Pedagogika (N7501)

Studijní obor: Pedagogika předškolního věku (7501T010)

Odevzdáním této diplomové práce na téma *Rozvoj společenského chování u dětí předškolního věku prostřednictvím literárních děl* potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Cibotíně 3. 3. 2024

Ráda bych poděkovala vedoucí práce PhDr. Veronice Laufkové, Ph.D. za její vstřícnost a odborné vedení při vzniku této diplomové práce. Poděkování patří i učitelkám matřeských škol, které se dobrovolně zúčastnily ověření vytvořených lekcí. Na závěr nesmím opomenout ani svoji rodinu a nejbližší přátele, kteří mi pomáhali v náročných chvílích.

ABSTRAKT

Diplomová práce předkládá možnosti, jak prostřednictvím práce s knihou seznamovat děti předškolního věku se společenským chováním.

Teoretická část práce definuje základní pojmy, které jsou spojovány s etiketou a jsou klíčové pro téma práce. Dále se zabývá socializací, sociálním vývojem a morálním vývojem dítěte předškolního věku. Přibližuje také pojem společenské chování. Dále shrnuje poznatky o literatuře pro děti, více do hloubky se věnuje příběhům s výchovným obsahem. Jsou zde také přiblíženy informace, jak pracovat s knihou v mateřské škole prostřednictvím metod programu Čtením a psaním ke kritickému myšlení a třífázového modelu učení.

V praktické části bylo stanoveno pět dílčích cílů. Nejprve bylo zjišťováno, zda a jakým způsobem pedagogové mateřských škol pracují u dětí s tématem slušného chování. Pro dosažení tohoto cíle byl sestaven a distribuován dotazník pro pedagogy mateřských škol, na jehož základě bylo diagnostikováno pět nejčastějších problémů v oblasti slušného chování u dětí v předškolním věku (konkrétně jde o oblasti vztahy mezi dětmi, dodržování pravidel, stolování, zacházení s věcmi a vztah k autoritě). Následně byly vytvořeny vzdělávací lekce na problémové oblasti, které učitelé uváděli nejčastěji. Lekce byly následně zrealizovány v praxi, vyhodnoceny a ověřeny dalšími třemi pedagogickými pracovníky v jiných mateřských školách. Nedílnou součástí diplomové práce je také rešerše, která představuje a zhodnocuje vybrané knihy z literatury pro děti, které se věnují tématu slušného chování. Navržený a evaluovaný materiál se v praxi osvědčil. Bylo zjištěno, že vzdělávací lekce mají pozitivní vliv na společenské chování dětí.

KLÍČOVÁ SLOVA

společenské chování, etiketa v mateřské škole, předškolní věk, vzdělávací lekce, práce s knihou

ABSTRACT

This thesis presents options how to acquaint preschool-aged children with etiquette by the work with a book.

The theoretical part of this thesis defines the basic terms which are related to etiquette and are crucial to the topic of thesis. It deals with socialization, social and moral development of preschool-aged children. This part gains an insight into etiquette. It sums up the findings about children's literature and takes a deeper view on stories with educational content. There is also a closer view on information how to work with a book in nursery school by the methods of Reading and Writing for Critical Thinking and Three Phase Model of Learning.

There were determined five partial goals in the practical part. First of all it was being found out if and in what way the nursery teachers work with children with a topic of the formal rules of correct or polite behaviour in society. To achieve this goal was made the questionnaire for nursery teachers. On the basis of the outcome of this questionnaire were evaluated five most common difficulties of children's etiquette in the nursery (relationships, observing the rules, table manners, manipulation with things and relationship with authorities). Subsequently there were created educational lessons connected with these five trouble areas, which the nursery teachers stated most often. These lessons were realised in practice, evaluated and proved by other three pedagogical staff members in different nursery schools. The research which introduces and evaluates chosen books focused on children's etiquette is integral to this thesis. Propounded and evaluated material proved in practice. It was found out that educational lessons have positive influence on children's etiquette.

KEYWORDS

behaviour in society, children's etiquette, preschool age, educational lessons, work with a book

Obsah

Úvod a cíl práce	6
1 Teoretická část	9
1.1 Vymezení základních pojmů	9
1.1.1 Norma ve vztahu ke společenskému chování	9
1.1.2 Slušné, resp. společenské chování	9
1.1.3 Etika	10
1.1.4 Morálka	10
1.1.5 Etiketa	11
1.2 Socializace a sociální vývoj dítěte předškolního věku	11
1.2.1 Prosociální chování	14
1.2.2 Emoční inteligence	16
1.3 Morálního vývoj	16
1.3.1 Piagetova teorie morálního vývoje	18
1.3.2 Kohlbergova teorie morálního vývoje	19
1.4 Společenské chování	20
1.5 Literatura pro děti	24
1.5.1 Příběhy s výchovným obsahem	28
1.6 Práce s knihou v mateřské škole	29
1.6.1 Čtenářské strategie v předškolním vzdělávání	32
1.6.2 Program Reading and Writing for Critical Thinking a třífázový model učení	37
2 Praktická část	41
2.1 Cíle a metody praktické části	41
2.2 Dotazník pro pedagogy mateřských škol	43
2.2.1 Výzkumný vzorek	44
2.2.2 Hypotézy vztahující se k tématu výzkumu	46
2.2.3 Výsledky dotazníkového šetření	49
2.2.4 Vyhodnocení hypotéz	61
2.3 Lekce a jejich ověření	62
2.3.1 Výzkumné otázky	62
2.3.2 Výzkumný vzorek	63
2.3.3 Návrh činností, jejich realizace, evaluace a reflexe učitelek z mateřských škol	64
2.3.3.1 Dílčí cíle a očekávané výstupy k lekcím 1–5	64
2.3.3.2 Lekce 1 – Vztahy mezi dětmi	67
2.3.3.3 Lekce 2 – Dodržování pravidel	75
2.3.3.4 Lekce 3 – Stolování	82
2.3.3.5 Lekce 4 – Zacházení s věcmi	89

2.3.3.6 Lekce 5 – Vztah k autoritě	96
2.4 Představení a zhodnocení vybraných knih z oblasti literatury pro děti které se věnují slušnému chování u dětí	104
2.5 Shrnutí výsledků	105
Diskuze	114
Závěr	120
Seznam použitých informačních zdrojů	122
Seznam grafů	127
Seznam tabulek	128
Seznam příloh	129
Přílohy	130

Úvod a cíl práce

Diplomová práce se zabývá rozvojem společenského chování u dětí předškolního věku prostřednictvím literárních děl. Důvodem, proč jsem si toto téma zvolila, je, že pracuji jako učitelka v mateřské škole a často se u dětí s nevhodným chováním setkávám. Chtěla jsem proto zjistit, zda se i ostatní pedagogičtí pracovníci potýkají se stejným problémem a na základě zjištěných nejčastějších problémů vytvořit materiál, díky kterému můžeme slušné chování u dětí rozvíjet. Na toto téma jsem se zaměřila zejména z důvodu, že jsem se povšimla, že u dětí v mé třídě se slušné chování vytrácí. Při diskuzích s pedagogy mateřských, ale i základních škol na toto téma jsme se shodli, že některé děti již ani neví, co společenské chování znamená a neznají jeho pravidla.. Předškolní věk je vhodná doba, kdy můžeme společenské chování u dětí rozvíjet, učit je hodnotám, společenským normám a motivovat je být slušným člověkem.

Cílem práce je seznámit děti předškolního věku s pravidly slušného chování prostřednictvím literárních děl a zhodnotit dopady naplánovaných a realizovaných lekcí na jejich chování.

V teoretické části se zabývám charakteristikou vývojového období u dítěte předškolního věku, socializací a sociálním vývojem dítěte v předškolním věku, morálním vývojem a společenským chováním. Z pohledu literatury se zabývám literaturou pro děti, typy a žánry knih určených předškolním dětem, prací s knihou v mateřské škole a využitím čtenářských strategií.

Jako dílčí cíle praktické části jsem si stanovila zjistit, zda a jakým způsobem pedagogové mateřských škol pracují u dětí s tématem slušného chování. Pro dosažení tohoto cíle sestavím a vyhodnotím dotazník pro pedagogy mateřských škol na téma „slušné chování u předškolních dětí.“ Pomocí dotazníkového šetření chci zjistit, s jakými výchovnými problémy se nejčastěji pedagogičtí pracovníci u dětí setkávají, jaké metody využívají pro jejich řešení, jaké knihy se jim při práci osvědčily a na základě získaných odpovědí a teoretických znalostí navrhnout vzdělávací lekce na problémové oblasti nejčastěji uváděné učiteli. Dále chci tyto vzdělávací lekce realizovat, zhodnotit a nechat ověřit třemi pedagogickými pracovníky dalších mateřských škol. Poslední dílčí cíl, který

jsem si stanovila, je představit a zhodnotit některá dostupná literární díla na téma etikety u dětí.

„Slušnost lidi sblíží“ (Špaček, 2008, s. 8).

1 Teoretická část

1.1 Vymezení základních pojmů

Považuji za velmi důležité představit na úvod základní pojmy, se kterými budu ve své diplomové práci pracovat. Patří mezi ně norma, slušné, resp. společenské chování, etika, morálka a etiketa.

1.1.1 Norma ve vztahu ke společenskému chování

„Slovo norma znamená latinsky měřítko“ (Jandourek, 2012, s. 169). „Pravidlo, které má závaznou platnost“ (Geist, 1992, s. 247). „Podobnost, kterou je možno pozorovat v chování většího množství lidí; Hodnocení chování ze strany společnosti; Závažný požadavek týkající se nějakého chování“ (Jandourek, 2001, s. 171).

Lze tedy shrnout, že norma ve vztahu ke společenskému chování je závazné pravidlo, resp. pravidla společenského chování nebo jejich soubor.

1.1.2 Slušné, resp. společenské chování

Smejkal a Bachrachová (2011) pojem slušné chování a společenské chování spojují. Uvádějí ovšem, že pojem „slušné chování“ je relativní. To, co považujeme za slušné a přijatelné my, nemusí být přijatelné pro někoho jiného. „Chování člověka ve společnosti, které je obecně přijatelné a žádoucí. Je to takový systém mezilidských vztahů, který usnadňuje začlenění člověka do společnosti, urychluje poznávací procesy a představuje jistý všeobecně přijatelný způsob (sociálního) chování“ (Smejkal, Bachrachová, 2011, s.17). „Společenské chování člověka – neboli společenský kodex, popřípadě etiketa – můžeme definovat jako souhrn společenských zvyklostí, které nám umožňují efektivně přežít a chránit se před společenskými úrazy. Je to vlastně souhrn pravidel, norem, zvyklostí, tradic,

nepsaných zákonů... atd., které určují obvyklé a přijatelné mechanismy našeho chování ve společnosti” (Smejkal, Bachrachová, 2011, s. 18). Fórum pro prožitkové vzdělávání, z.ú., (2020) uvádí, že v každé kultuře platí jiné hodnoty, pravidla a jiné normy. Kultura odráží vnitřní fungování společnosti. Kulturní hodnoty určují chování a hodnoty jednotlivců. To, co je v České republice označováno za slušné chování, může v jiné kultuře být nepřipustné. Společenské normy se v průběhu času mění a s nimi se mění i společenské chování.

Můžeme tedy shrnout, že slušné, resp. společenské chování je takové chování, které je přijatelné a žádoucí. Je souborem společenských zvyklostí. Liší se kulturně a v průběhu času se mění.

1.1.3 Etika

„Etika je filozofická disciplína, je to nauka o mravnosti, morálce, pracuje s kategoriemi dobra a zla, dříve se jí říkalo mravouka” (Špaček, 2008, s. 5). „Věda, která se zabývá teorií morálního jednání” (Muchová, 2015, s. 24). „Souhrn všech principů, podle kterých se ve společnosti posuzuje správnost jednání” (Jandourek, 2001, s. 74).

Shrneme tedy, že etika je věda, která se zabývá morálkou.

1.1.4 Morálka

Lidské jednání určované kritérii správnosti či nesprávnosti, dobra či zla (Muchová, 2015). „Morálka (z lat. moralitas = správné chování) je souhrn kulturně stanovených představ o formách a zásadách správného mezilidského chování” (Thorová, 2015, s. 212). „Ideový základ pro hodnotové a normativní systémy” (Jandourek, 2001, s. 164). „Rozlišování toho, co je v úmyslech, rozhodování a jednání správné a co nesprávné” (Jandourek, 2012, s. 163).

Shrneme tedy, že morálka je určitá představa o slušném i neslušném chování.

1.1.5 Etiketa

„Etiketa je soubor pravidel společenského chování. Do oblasti zkoumání morálky patří i mezilidské vztahy, respektování hodnot jiných osob, společenství a kultur, a právě pravidla pro toto chování definuje etiketa. Určuje naše chování v konkrétních situacích a přitom vede k ohleduplnosti, empatii, citlivému přístupu k ostatním, a tak naplňuje poslání etiky – zabývat se hodnotami morálky v dané společnosti a vést k úctě k člověku” (Špaček, 2008, s. 5). „Je soubor historicky vytvářených a tradicí ustálených pravidel chování. Etiketa se vyvíjí tak, jak se vyvíjí lidská společnost” (Špaček, 2008, s. 8). Špaček (2008) uvádí, že pravidla etikety nejsou kodifikována, a proto jediným postihem za jejich porušení je údiv nebo rozladění společnosti, pozvednuté obočí či pohrdavý výraz okolí. Muchová (2015) ve své publikaci upozorňuje, že pojmy etika a morálka se často zaměňují.

Lze tedy shrnout, že etiketa označuje soubor pravidel, která definují společenské chování.

1.2 Socializace a sociální vývoj dítěte předškolního věku

Pojem socializace chápeme jako: „Souhrn procesů vzájemné interakce mezi společností a jedincem, v nichž společnost působí na jedince tak, aby v sobě svým učením vytvořil vnitřní psychologické předpoklady, nezbytné k participaci ve společnosti současně jako člen společnosti i jako relevantně samostatná osoba schopná řídit své jednání a odpovídat za ně” (J. Janoušek, 1988, in Řezáč, s. 43). Podle Řezáče (1998) je socializace především procesem objevování lidské společnosti jedincem a zaujetí adekvátní pozice ve společenské dělbě úloh a činností. Socializaci označujeme jako humanizaci jednotlivce, ve které jde o polidštění kulturního barbara – novorozence. Tento proces můžeme označit také jako „zařazování se”, „vrůstání” či „včleňování” do společnosti. Thorová (2015) chápe socializaci jako proces, jímž se člověk celoživotně začleňuje do společnosti. I Řezáč (1998) říká, že socializační proces probíhá po celý život jedince a má různé etapy. Rovněž Langmaier a Krejčířová (2006) uvádějí, že socializace probíhá celý život. V předškolním věku je v procesu socializace důležité osvojování sociálních kontrol a sociálních rolí.

Thorová (2015) uvádí, že v průběhu socializace si člověk osvojuje jazyk, základní společenské normy a hodnoty a učí se sociálním rolím. Dodává, že v předškolním období je proces socializace v plném proudu.

Vágnerová (2012) označuje socializaci v předškolním věku jako fázi přesahu rodiny – přechod mezi rodinou a institucí či jinými sociálními skupinami. Předškolní dítě vstupuje do společnosti lidí a musí si osvojit sociální dovednosti, aby se přizpůsobilo jejím nárokům. Musí se naučit porozumět druhým a ovládat své vlastní emoce tak, aby byly přijatelné pro ostatní. Při nástupu do mateřské školy musí dítě přijmout a respektovat cizí dospělou autoritu – učitelku. V předškolním věku se rozvíjejí vzorce chování s obecnou platností.

Vágnerová (2012) říká, že socializace probíhá v interakci s jinými lidmi. Stykem s jinými lidmi získává dítě nové zkušenosti. Gillernová (2015) vysvětluje, že učení může probíhat nápodobou (nejčastěji se vzory stávají rodiče, učitelé, sourozenci), sociálním zpevňováním (založeno na odměnách a trestech) či observačním učením. I Thorová (2015) uvádí, že socializace probíhá prostřednictvím sociálních činitelů, jimiž jsou sociální skupiny (rodina, škola, zájmová skupina aj.), osoby, s nimiž jedinec vstupuje do kontaktu a sdělovací prostředky (internet, televize, knihy, kulturní akce aj.). Prvním sociálním činitelem je rodina, následují vrstevnické skupiny a další osoby, které pro dítě představují autoritu. V předškolním věku je velmi výrazná fixace na rodinu, která je stěžejní v procesu socializace, protože si v ní dítě osvojuje základní normy chování. Děti se v tomto věku velmi rychle seznamují s vrstevníky. Říčan (2014) uvádí, že předškolák potřebuje dětský kolektiv. Tyto vztahy přináší dětem nesmírně užitečnou zkušenost. Gillernová (2015) uvádí, že vrstevnická skupina je pro dítě cvičným polem, na kterém může ověřovat své sociální dovednosti. Thorová (2015) dodává, že se dítě učí fungovat v kolektivu a spolupracovat. „Důležitým spolučinitelem vývoje jsou i média, která poskytují modely chování a ovlivňují vytváření norem a standardů“ (Thorová, 2015, s. 182).

Thorová (2015) uvádí, že u předškolních dětí převládá egocentrismus, který se postupně učí zvládat a prosazovat svá přání sociálně vhodným způsobem. Začínají se objevovat i kooperativní činnosti. Je důležité děti vztahům učit.

Thorová (2015) vysvětluje, že děti v předškolním věku nejsou plně sociálně ani morálně zralé. Děti se s nástupem do mateřské školy začínají seznamovat s autoritou a fungováním v kolektivu. Děti si postupně zvnitřňují pravidla. Začínají o pravidlech poučovat ostatní, upozorňují na nedodržování pravidel a vyzdvihují jejich dodržování. Říčan (2014) uvádí, že pro mravní výchovu je důležité vcítění se do druhých lidí. V předškolním věku se vyvíjí svědomí, které souvisí s vědomím. Dítě ví, co je jeho povinnost a co nemá dělat a proč. Svědomí je vnitřní činitel, jde tedy o internalizovanou sociální kontrolu. Svědomí je heteronomní a zpočátku negativní. Jeho obsah je tvořen spíše zákazy. Autorita určuje, co se smí a nesmí.

Říčan (2014) říká, že k podpoře dětského svědomí je důležité poskytnout identifikační model; dát dítěti příležitost, aby vidělo naše vlastní mravní jednání. Gillernová (2015) dodává, že dospělý by měli ukazovat dětem jak různé emoce zvládat a ukazovat jim cestu ke společensky žádoucímu chování.

„Obecně platí, že bez pomoci dospělého dítě všechny nároky socializace nezvládne. Děti potřebují lásku a bezpodmínečné přijímání, stejně jako hranice, ve kterých se mohou bezpečně pohybovat” (Gillernová, 2015, s. 128).

V první kapitole se zabývám socializací a sociálním vývojem, které jsou pro moji diplomovou práci velmi důležité. Děti v předškolním věku nejsou prozatím sociálně ani morálně zralé. Socializaci a morálnímu chování se musí učit. Důležitý v tomto věku je vývoj svědomí. Socializace probíhá v interakci s druhými lidmi. Díky ní se jedinec zařazuje do společnosti. Jde o celoživotní proces. V předškolním věku je socializace v plném proudu. Dítě není již pouze součástí rodiny, ale zařazuje se i do společnosti v mateřské škole, kroužcích atp. Děti si osvojují sociální dovednosti, normy chování, hodnoty a učí se sociálním rolím. Učí se pomocí nápodoby, zpevnováním a observačním učením. Důležité jsou pro učení sociální činitelé. Děti v tomto věku potřebují kolektiv, vrstevníky a autoritu. Při učení jsou pro děti nejdůležitější správné vzory, které mohou napodobovat. Rodiče a učitelé by měli dětem ukazovat správné chování a různé emoce a jejich zvládnání. Díky tomu se děti postupně učí pravidlům a životu ve společnosti.

1.2.1 Prosociální chování

„Zapomínáme, že hodnota „člověčenství“ je více než vzdělání a bohatství“
(Svobodová, 2010b, s. 1).

Vágnerová (2012) uvádí, že prosociální chování a prosociální vlastnosti můžeme označit jako pozitivní, respektující a nápomocné. Prosociální chování usnadňuje jedinci zařazení do společnosti. Dle Svobodové (2010b) se prosociálnost vyznačuje pozitivním sociálním chováním, které vede k pomoci druhému člověku či lidem. „Být prosociální znamená chovat se k druhým lidem tak, aby mé chování přineslo užitek nejen mně, samému, ale i ostatním. Být prosociální znamená pomoci a nečekat odměnu“ (Svobodová, 2010a, s. 119).

Gillernová (2015) říká, že základy prosociálního chování jsou v předškolním věku již vytvořeny. V tomto věku se děti učí zvládat agresivní projevy, vztek, zlost a učí se projevovat se společensky přijatelným způsobem. Svobodová (2010a) shodně uvádí, že dítě se může chovat prosociálně už v předškolním věku. Naopak Vágnerová (2012) uvádí, že v předškolním věku se teprve rozvíjí základy prosociálních vlastností. Předškolní věk je kritickým obdobím pro rozvoj prosociálních vlastností a způsobů chování.

Vágnerová (2012) říká, že rozvoj prosociálního chování je vázán na dosažení určitého stupně emoční zralosti, empatie a kontroly agresivity. Je důležité mít uspokojenou potřebu citové jistoty a bezpečí. Rozvoj prosociálního chování je závislý také na dosažení určitého stupně kognitivních kompetencí. Svobodová (2010b) uvádí, že předpokladem k prosociálnímu chování je porozumění vnímání a chápání druhé osoby, morální úsudek, empatie a znalost sociálních norem a pravidel.

Vágnerová (2012) dodává, že prosociální chování se rozvíjí díky nápodobě – identifikaci. Můžeme ho rozvíjet i pomocí vysvětlování a podmiňováním (trestem / odměnou). V předškolním věku děti potřebují být oceňovány, obdivovány a uznávány, a to podporuje jejich ochotu jednat v souladu s pravidly, která stanovuje společnost.

Svobodová (2010a) dále uvádí, že dle Vacka (2005) je třeba k prosociální jednání porozumět vnímání a chápání situace z pohledu druhé osoby, schopnost morálního úsudku, schopnost empatie a znalost sociálních norem a pravidel. Schopnost empatie je klíčovou

dovedností pro prosociální chování. Pokud chceme učit děti empatii, musí nejprve poznat samo sebe a porozumět vlastním emocím, poznávat druhé a pochopit jejich emoce a také je třeba posilovat sebeúctu dítěte. Pokud chceme, aby se dítě chovalo dle sociálních norem a pravidel, je důležité, aby mělo kolem sebe vhodné vzory dospělých.

Kořátková (2014) uvádí, že základ prosociálního chování je vytvářen ze tří zdrojů:

1. Citlivost a vhodné chování vůči dítěti.
2. Nápodoba chování, kterou vidí v okolí.
3. Podpora empatických projevů.

Kořátková (2014) připomíná, že je důležité rozvíjet u dětí sociální dovednosti a schopnosti, které pomáhají dětem navazovat mezilidské vztahy a uspokojivě je prožívat. „Působení na rozvoj prosociálního chování se zaměřuje na ovlivňování kvality mezilidského soužití v jeho základu” (Kořátková, 2014, s. 198).

Kořátková (2014) říká, že čas strávený v mateřské škole je pro děti přínosný vzhledem k doplnění citových vazeb a rozvoji sociálních dovedností a získání sociálních zkušeností ve vrstevnické skupině. Reakce učitelky i dětí na projevy dětí přispívají k rozvoji v citové a morální oblasti. V mateřské škole mají děti možnost si vyzkoušet různé typy jednání a komunikace například v dramatických a námětových hrách. Významné prosociální dovednosti a schopnosti bývají záměrně nebo situačně rozvíjeny v mateřské škole. Spadají do nich okruhy jako: tolerance, dělení se, vzájemná pomoc, poskytování zpětné vazby na různé typy chování, spolupráce, odpovědnost.

Prosociální chování usnadňuje jedinci pobyt ve společnosti. Prosociální chování je takové chování, kdy se chováme k ostatní pozitivně, pomáháme jim a neočekáváme za naše chování odměnu. Myslím si, že děti v předškolním věku se dokáží chovat prosociálně. Souhlasím v tomto výroku s Gillernovou (2015) a Svobodovou (2010a). Dodávám ale, že záleží na vzorech, kterými jsou děti obkloповány. Pokud se má dítě chovat prosociálně, je důležité, aby se dokázalo vcítit do někoho jiného. Děti bychom měli vést k prosociálnímu chování. Díky němu se nám bude ve společnosti lépe žít. Mateřská škola je vhodné místo pro jeho rozvoj. Dítě se dokáže do jiného dítěte vcítit snadněji než do dospělého a učitelka mateřské školy může být koordinátorem při nácviку prosociálního chování.

1.2.2 Emoční inteligence

Vágnerová (2012) uvádí, že v předškolním věku se rozvíjí emoční inteligence. Děti lépe chápou pocity své i druhých lidí. Rozvíjí se u nich empatie. Empatie je součástí emoční inteligence. Děti, které se dokážou orientovat ve vlastních i cizích pocitech, dokážou přijatelněji reagovat na situaci. Emoční regulace umožňuje kontrolovat emoční prožitky a chování. Předškolní děti svým emočním prožitkům již lépe rozumějí, a tak je mohou ovládat. Jsou k sobě kritičtější a vědí, co by dělat neměly. Regulace prožitků závisí na temperamentu. Pocit viny řadíme mezi sociální emoce. Pocit viny, který se v předškolním období objevuje, je vázán na dosažení stupně morálního uvažování, na přijetí pravidel a ztotožnění se s nimi. Pocit viny signalizuje vznik vnitřního korektivního mechanismu.

Gillernová (2015) říká, že citový vývoj a rozvoj dítěte je součástí sociálního vývoje. Předškolák si začíná osvojovat normy, jejichž dodržování mu pomáhá s orientací v sociálním terénu. Osvojování norem je závislé na tom, jak jim rozumí, tudíž na kognitivním vývoji. Dítě prožívá pocit uspokojení při dodržování norem a při jejich porušení zažívá pocit viny. Rozvíjí se tedy svědomí, což je významná stránka regulace sociálního chování. Velmi přínosné pro emocionální vývoj je rozmlouvání s dítětem o pocitech a prožitcích. Ve hře zažívá dítě spoustu pocitů a prožitků, a tím se obohacuje jeho sociální a citový vývoj. Ke konci předškolního období dítě dokáže kontrolovat své prožitky, což je důležité pro sociální život.

Samostatnou kapitolu věnuji emoční inteligenci, která je součástí empatie a která je nutná pro rozvoj slušného chování a také prosociálního chování. Právě v předškolním věku se tato inteligence rozvíjí. Děti díky ní lépe porozumí pocitům svým i pocitům druhých. Objevuje se také pocit viny, který souvisí se svědomím. Díky svědomí dokáže dítě řídit své chování. Pokud dítě porušuje pravidla, zažívá právě pocit viny.

1.3 Morálního vývoj

Dle Thorové (2015) je morální vývoj součástí sociálního vývoje. Morální chování je takové, které označujeme jako dobré. Každá společnost má svá morální pravidla a společenské konvence. Morální pravidla mají hlubší význam a jsou ku prospěchu celé

společnosti. U dítěte se s vývojem emočním a kognitivním rozvíjí i morálka. Morální pravidla a společenské konvence si děti osvojují díky výchově, stykem s vrstevníky a vlastními zkušenostmi. „Zkoumáme-li morální vývoj, musíme věnovat pozornost morálnímu uvažování (souvisí s kognitivním vývojem), schopnosti sebekontroly (souvisí s temperamentem) a morálním emocím (souvisí s emočním vývojem)” (Thorová, 2015, s. 213).

Klusák (2014) ve své publikaci uvádí, že u dítěte můžeme pozorovat všechny prvky morálky a logiky jako surový materiál ještě dříve, než si osvojí jazyk. Podle Piageta mohou být činy označeny za logické či morální až ve chvíli, kdy normy surovému materiálu vštěpují strukturu a pravidla. Dokud dítě nemá osvojený jazyk, nemůžeme říci, že dítě má nad jednáním vnitřní kontrolu. Langmaier a Krejčířová (2006) říkají, že dítě v tomto věku používá řeč k regulaci svého chování.

Langmaier a Krejčířová (2006) uvádějí, že v předškolním věku je vynakládán na dítě sociální tlak, aby se chovalo takovým způsobem, který je ve společnosti schvalován. Socializační proces zahrnuje tři vývojové aspekty. Vývoj sociální reaktivity, vývoj sociálních kontrol a hodnotových orientací a osvojení sociálních rolí. Při vývoji sociálních kontrol a hodnotových orientací jde zejména o vývoj norem, které si dítě vytváří na základě příkazů a zákazů udělovaných autoritou a ty později přijímá za své. Později se dítě učí své chování usměrňovat do mezí určených společností. Osvojení sociálních rolí s sebou nese osvojení vzorců chování a postojů, které jsou od jedince očekávány společností. Rozvoj sociálních kontrol v předškolním období rychle narůstá. Řízení je vnější – dítě je regulováno pokyny druhých nebo důsledky svého chování. Tato vnější kontrola se postupně stává kontrolou vnitřní. Vnitřní sociální kontroly nazýváme svědomím.

„Základním prostředkem regulace dětského chování je jeho řízení přímými příkazy a zákazy (a následná korekce prostřednictvím odměn a trestů), ale i nedirektivní napodobování jiných lidí” (Vágnerová, 2012, s. 239).

Langmaier a Krejčířová (2006) zařazují teorie morálního vývoje Piageta a Kohlberga až do kapitoly mladšího školního období, které vymezují od 6–7 let do 11–12 let. Chápání mravních norem, hodnot a jednání je závislé na kognitivním vývoji dítěte.

Chovat se morálně znamená chovat se správně. Morální vývoj je součástí sociálního vývoje. Morálka se rozvíjí společně s emočním a kognitivním vývojem. Dítě se normám učí pomocí příkazů a zákazů, které se mu dostávají od autority, a také napodobováním. Důležité v tomto procesu je, aby dítě mělo okolo sebe vhodné vzory chování a aby se vnější kontrola zvnitřnila. Tedy aby nebyly přikazovány autoritou, ale dítě je používalo samo od sebe.

1.3.1 Piagetova teorie morálního vývoje

Piaget určil ve třicátých letech minulého století tři základní etapy vývoje morálky u dětí (Langmaier a Krejčířová, 2006). Tyto etapy odpovídají etapám poznávání světa vůbec. U předškolních dětí je morálka dítěte heteronomní – určují ji druzí (zejména učitelé a rodiče) a váže se na jejich příkazy a zákazy. Mravní hodnocení je plně závislé na autoritě, která určuje, co je správné a co špatné. Vágnerová (2012) říká, že heteronomní fáze je charakteristická tím, že dítě nemá vlastní názor na to, co je správné a co špatné, a považuje za správné to, co dospělý. Dále Langmaier a Krejčířová (2006) uvádějí, že kolem 7–8 let se morálka stává autonomní. Dítě již samo rozlišuje správné a špatné jednání. V tomto období je morálka velmi rigidní – zásady platí pro všechny a za všech okolností. Mezi 11–12. rokem dítě proniká hlouběji do podstaty mravního hodnocení. Dítě bere již ohled na situaci a na vnější podmínky a vnitřní pohnutky.

Tabulka 1 Piagetova stadia morálního vývoje. Zdroj: Piaget, 1932 in Thorová, 2015, s. 215

Název	Věk	Popis
Premorální období	do 4 let	Děti do 4 let morálním pravidlům nerozumí. Při hře si vytváří vlastní pravidla, která mění.
Morálka heteronomní	4–7 let	Morální relativismus Pravidla stanovuje autorita a nelze je měnit. Důvodem morálního chování jsou zákazy, pochvaly, povzbuzení, odměny a tresty. Věří ve vnitřní spravedlnost.
Tranzitorní stadium	7–10 let	Vykazuje rysy heteronomní i autonomní morálky. Dítě má vlastní názor, zda je

		chování správné, nebo špatné. Chápe, že se pravidla mohou změnit. Nesouhlasí s postoji ostatních.
Morálka autonomní	10–12 let	Morální relativismus, subjektivismus. Děti vědí, že nemusí být potrestány. Záměry jsou důležitější než následky.

1.3.2 Kohlbergova teorie morálního vývoje

Langmaier a Krejčířová (2006) uvádějí, že Piagetovu teorii kriticky ověřoval a dále rozpracoval L. Kohlberg v šedesátých letech. Morální vývoj rozčlenil do tří stadií, avšak v každém stadiu rozeznává ještě dva oddělené typy.

Parker (2017) píše, že Kohlberg byl filozof, který se zabýval morálkou. Domníval se, že morální vývoj má šest stadií. Nejmorálnější lidé se dostanou až do šestého stadia. Kohlberg své morální dilema nazval jako „Heinzovo dilema“. Odpovědi na toto dilema souvisí s jednotlivými stadii vývoje morálního uvažování. Jednotlivá stadia nazývá: Test, odměna, souhlas, zákon a pořádek, společenská smlouva, univerzální etický princip.

Tabulka 2 Kohlbergova stadia morálního vývoje. Zdroj: Langmaier a Krejčířová, 2006, s. 133

Stadium		Typ	
Předkonvenční úroveň	Za jednání jsou přijímány následky (trest nebo odměna)	Heteronomní stadium	Uposlechnutí či neuposlechnutí autority a následující odměna či trest
		Stadium naivního instrumentálního hédonismu	Konformní jednání dítěte za účelem získání odměny
Konvenční úroveň	Splnění sociálního	morálka „hodného	Dítě jedná tak, jak

	očekávání	dítěte”	se očekává
		morálka svědomí a autority	Dítě jedná podle sociálních norem, aby předešlo kritice a pocitům viny
Postkonvenční, principiální úroveň	Jednání je založeno na principech, které jedinec sám vědomě přijímá za své.	Morálka jako forma určité společenské smlouvy nebo společenské užitečnosti na straně jedné a individuálních práv na straně druhé	Chová se ve shodě se společenskými normami, aby získal uznání od druhých
		Morálka vyplývající z univerzálních etických principů	Chová se ve shodě se společenskými normami, aby nemusel sám sebe odsuzovat

V těchto teoriích morálního vývoje vidíme značný rozdíl. Piaget popsal tři stadia morálního vývoje a Kohlberg jich popsat šest. Z mého pohledu se značně shodují, avšak Kohlbergova teorie je více a podrobněji rozpracovaná. Kohlberg nepřirazuje k jednotlivým stadiím věk. U prvního stadia se oba shodují, že morální chování dítěte je založené na odměnách a trestech. V posledním stadiu vývoje morálky Piaget uvádí, že jsou pro jedince důležitější záměry než následky a že děti vědí, že nemusí být potrestány. Kohlberg uvádí, že jedinec si v této fázi již zvnitřnil morální principy a společenské normy. Kohlberg říká, že do šestého stadia se dostanou jen ti nejmoralnější lidé.

1.4 Společenské chování

Špaček (2008) uvádí, že první pravidlo pro chování dvorské šlechty stanovil zahradník Ludvíka XIV., který umístil ve Versailles cedulky se zákazem dovádění na

trávnících. Cedulky byly prvními instrukcemi pro chování. Ze slov „sticken“ a „estiquette“ se vyvinulo nové slovo „etiketa“. Proto má slovo „etiketa“ dva odlišné významy.

Smejkal a Bachrachová (2011) uvádějí, že nejprve vznikaly nepsané tradice, zvyky a obyčeje, které určovaly chování. Později byly i popsány v náboženských příkázáních, která určovala, co je povolené a co nikoli (např. desatero katolického náboženství). Parker (2017) dodává, že v poslední době se lidská společnost více odpoutává od církve, a tak církev již tolik neovlivňuje předávání morálních zásad, jako v dobách minulých. Smejkal a Bachrachová (2011) dále uvádějí, že později se objevily i první příručky společenského chování. Změnou podmínek a strukturou společnosti se mění i společenský kodex. Některé normy vymizely, či se staly zbytečnými a nové se objevovaly. Společenský kodex je tudíž dynamický s omezenou platností a je nutné ho přizpůsobit konkrétním podmínkám. Pravidla a principy společenského chování musíme chápat jako proměnnou sociální a kulturní oblast.

Parker (2017) v knize nabízí myšlenky slavných filozofů o etice a morálce. Platón se domníval, že se lidská duše skládá ze tří částí – hlava (rozum a moudrost), hrud' (vůle, city) a břicho (touha). Domníval se, že při etickém rozhodování hraje hlavní roli rozum a racionalita, které jsou důležitější než zkušenost. Aristoteles byl odpůrcem Platóna a tvrdil, že by se lidé při etickém rozhodování měli řídit životní zkušeností. Podle něj jsou důležité charakterové dispozice každého jedince. Rousseau tvrdil, že společnost dělá lidi nemorální a je lepší žít mimo společnost a civilizaci. Špaček (2008) také nabízí pohled Aristotela, který člověka označil za tvora společenského, zoon politikon. Znamená to, že se člověk neustále pohybuje mezi lidmi. Od narození se setkává s normami své rodiny, následně přistupují kamarádi, škola, kolegové, známí. Po celý život musíme ctít pravidla, která jsou ve společnosti ustálena.

Špaček (2017) uvádí, že v poslední době vidíme zvýšený zájem o výchovu dětí k hodnotám, které se zdály být již ztraceny. Vágnerová (2012) uvádí, že normy chování představují zobecněný poznatek o tom, jak se chovat. Michalová a Kratochvílová (2022) uvádějí, že rodiče i pedagogové vnímají nutnost začlenění dítěte do sociální skupiny a potřebu porozumět vztahům a pravidlům, která jsou ve skupině platná. Pravidla jsou neoddělitelnou součástí mravního kodexu a utvářené morálky. Pravidla spojená s chováním

dítěte vnímáme jako přirozenou součást vývoje dítěte a jeho fungování v kolektivu. „Dnes už nikdo nepochybuje, že etiketa otevírá dveře v jakémkoliv kontaktu s lidmi, na úřadech, ve školách, ve společenském styku, v osobním životě, při obchodním jednání” (Špaček, 2008, s. 7). „Je přirozené pozdravit známého člověka, dát ženě přednost ve dveřích, jíst tak, abychom v ostatních nebudili odpor, oblékat se v souladu s očekáváním společnosti, kterou jdeme navštívit” (Špaček, 2008, s. 8). Svobodová (2022) o pravidlech říká, že pravidlo je univerzum, přináší pravidelnost, ukazuje správnost, je prevencí a přináší pohodu. Dítě by mělo být při vymezování hranic aktivní. Mělo by chápat smysl a potřebu nastavených limitů.

Svobodová (2022) dělí chování na nepřijatelné, akceptovatelné a přijatelné. Do nepřijatelného chování spadá například slovní a fyzická agrese, posmívání se, ubližování druhým, vulgarismy a ničení věcí. Do akceptovatelného chování zařazuje lhaní, vymýšlení, žalování. Jako přijatelné chování označila kamarádění se spolu, napravování chyb, pomáhání si, domlouvání se a dodržování pravidel. Je důležité si ve třídě mateřské školy vymezit pravidla. Prioritní je proces vytváření pravidel společně s dětmi. Pravidla jsou požadavky na děti, které můžeme rozdělit na návyky, rituály, pravidla her a pravidla společenství. „Návyk je zautomatizované chování v určité situaci” (Svobodová, 2022, s. 55). Spadají sem i společenská pravidla. Člověk, který se řídí žádoucími návyky, je společensky více oceňován než člověk, který se jimi neřídí. Základní technikou při učení návyků je vzor. Návyk musí být zautomatizován, a proto je třeba návyky dlouhodobě opakovat. Věnovat se návykům v předškolním věku je velmi žádoucí, jelikož, co se dítě v předškolním věku naučí, je obvykle trvalé. Pravidla her se vztahují k určité hře. Je možné si společně tato pravidla upravit. „Rituály jsou ustálené činnosti pravidelně se opakující v čase” (Svobodová, 2022, s. 59). Pravidla společenství se vztahují např. k rodině, školní třídě, kroužku atp. (Svobodová, 2022).

Špaček (2008) uvádí, že se všichni, ať už vědomě, nebo nevědomě řídíme zásadami, které nám vštíplí rodiče, nebo těmi, které jsme odpozorovali od ostatních. Pokud chceme dobře vycházet s lidmi, musíme k sobě být ohleduplní a nesmíme dělat to, co druhým škodí. „Nejlepším prostředkem k tomu, aby děti byly schopny pravidla přijmout a zvnitřnit si je, je dát jim možnost se podílet na jejich utváření” (Michalová,

Kratochvílová, 2022, s. 7). “Jak mnohem snáze strůmek, aby tak neb tak rostl, ohnut a nastrojen býti může nežli strom odrostlý; tak mnohem snáze v tomto prvním věku mládež ke všemu navedena býti může nežli potom” (Komenský, 1992, s. 98) . Z této citace vyplývá, že děti můžeme učit slušným mravům a ctnostem již v dětství, jelikož jim ctnosti a mravy vštípíme lépe než v dospělosti. Komenský dále uvádí, že děti máme mravům a ctnostem učit:

1. vlastním ustavičným příkladem (jak vidí, tak činí);
2. poučováním již v útlém věku různými způsoby, (hled', hled' jak já dělám);
3. vyžadovat po dětech přiměřenou kázeň (dva stupně – okřiknutí anebo přemrštění metličkou neb rukou pleštiti) Komenský, 1992, s. 100. Vágnerová (2012) uvádí, že tyto normy dítěti předávají dospělý. Předškolní děti přijímají pravidla, která uznávají i rodiče. K přijetí pravidel přispívá ztotožnění se s autoritou. Dodržování sociálních norem je ovlivněno i emocionálně. Charakteristickými rysy chápání sociálních norem a morálních pravidel dětmi předškolního věku jsou: vazba na konkrétní situaci / konkrétní čin, hodnocení především samostatného chování a přehlížení úmyslu, stereotypní, rigidní a egocentrické chápání norem. Na konci předškolního období dochází ke zvnitřnění základních norem chování a ke ztotožnění s nimi. Parker (2017) říká, že morálním a etickým zásadám se děti učí vším kolem sebe. Nejdůležitějším místem pro osvojování zásad je domov. O etických a morálních hodnotách by se mělo doma mluvit pravidelně. Základní pravidla jim předávají rodiče v každodenních interakcích. Diskutovat s dětmi můžeme o etických a morálních hodnotách, například i když vidíme nějaký problém v televizním pořadu. Sdělovat dětem přímočaře, které hodnoty jsou správné není nejlepší cesta k pochopení zásad etiky a morálky. Mnohem lépe děti přijmou, když s nimi povedeme diskuzi, budeme využívat různé situace a děti si tak k závěru mohou dojít samy. Svobodová (2022) uvádí, že pravidla by měla vznikat spoluprací všech. Důležitá je motivace, která vyjadřuje hybné síly chování. Dělíme ji na vnitřní a vnější. Vnitřní motivace znamená, že děláme to, co sami chceme a co nás baví. Vnější motivace se váže na odměnu a trest. Dá se říct, že věci děláme proto, abychom získali odměnu nebo se vyhnuli trestu (Svobodová, 2022). Thorová (2015) uvádí, že sociální chování ovlivňuje temperament a kulturní prostředí. Děti ve věku 3–6 let si usilovně osvojují společenská

pravidla. Předškolní děti stále nerozumějí složitému vysvětlování morálních pravidel. Potřebují jasná a jednoduchá pravidla vhodného chování a mít správný identifikační model. Dětem můžeme pomoci popisem sociálních situací a emočních stavů druhých. V tomto období se dítě učí sociálním normám. Začíná chápat, že existují tabu a konvence. Se zlepšováním kognitivních schopností a vyžíváním kontroly impulzivních reakcí dochází k lepšímu chápání společenských pravidel. Dítě si postupně osvojuje základy zdvořilosti. Děti jsou kladně hodnoceny za úspěch a jsou kárané za nevhodné chování. Rodiče dětem předávají pravidla a normy, a tím se děti adaptují na okolní prostředí a chovají se vhodným způsobem. Dítě si postupně tato pravidla zvnitřňuje. Vytváří se základ morálky.

Thorová (2015) a Kochanská (2002) in Vágnerová (2012) říkají, že okolo tří let věku dítěte se začíná vytvářet svědomí. Dítě zažívá pocit viny. Dítě je již více identifikováno s příslušnými normami. Pocit viny signalizuje, že dítě akceptuje pravidla. Dle Eriksona je důležitým úkolem dítěte v předškolním věku zvládnutí konfliktu mezi vlastní aktivitou a pocitem viny. Pocity viny souvisí s působením sociálních kontrol. (Říčan, 1990 in Vágnerová, 2012).

Společenské chování bylo nejprve určováno zvyky a tradicemi, později je sepsala církev ve formě přikázání. Společenská pravidla se v průběhu let mění. Můžeme o nich říci, že jsou dynamická. Společenské normy jsou jiné v každé kultuře. Myšlenkami o etice a morálce se zabývali už v historii filozofové, jako například Platón či Aristoteles. Společenské chování určuje, jak bychom se měli ve společnosti chovat a je určeno pravidly. Důležité je, aby děti byly aktivní při tvorbě pravidel. Slušnému chování děti učíme již v předškolním věku. Děti se učí nápodobou a vysvětlováním. Na konci předškolního období by děti měly mít základní společenská pravidla zvnitřněna a měly by být s nimi ztotožněny. Aby se dítě chovalo podle společenských pravidel, je důležité, aby mělo vytvořené svědomí, které souvisí s pocitem viny.

1.5 Literatura pro děti

„Černobílé vidění světa a jednoduchá morálka se vyskytují v pohádkách a dětem se líbí, protože této přímé linii rozumí. A tak se Jeníček a Mařenka vrátí domů potom, co je jejich otec sadisticky nechal v lese, a všichni žijí šťastně až do smrti” (Thorová, 2015, s. 213).

Dějiny literatury pro děti sahají do 18. století (Segi Lukavská, 2018). Čeňková a kol. (2006) uvádějí, že pojem literatura pro děti a mládež (LPDM) bývá nahrazován pojmem dětská literatura či dětská četba. Černoušek (1990) rovněž uvádí, že literaturu určenou dětem označujeme jako „dětská literatura“. Mocná (2004) říká, že literatura pro děti a mládež byla dříve nazývána jako dětské spisy, dětské čtení, dětská četba. Dnes užíváme termín dětská literatura.

Čeňková a kol. (2006) říkají, že dětská literatura, která je přímo určená dětem a mládeži, zahrnuje tvorbu a texty, které ony přijímají jako svou četbu. Chápeme ji jako protiklad vůči literatuře pro dospělé. Mocná (2004) uvádí, že LPDM je určena dětem ve věku 3–16 let. Vyznačuje se přístupností, přitažlivostí a stimulativností. Segi Lukavská (2018) uvádí, že termín dětská literatura zahrnuje knihy, které přinášejí emocionální a morální hodnoty. Můžeme rozlišit dva druhy literárních textů – intencionální (záměrně určené dětem a mládeži) a neintencionální (určené původně dospělým). Mocná (2004) dodává, že nedílnou složkou LPDM je ilustrace.

Mocná (2004) uvádí konkrétní literární žánry pro předškolní děti (3–6 let), mezi které řadí říkadla, leporela, obrazové knihy, jednoduché povídky s dětským a zvířecím hrdinou a hádanky. Čeňková a kol. (2006) řadí mezi žánry pro děti a mládež mýty navíc folklorní pověsti a pohádky, autorské pohádky, poezii a komiks.

Černoušek (1990) zdůrazňuje, že pokud chceme, aby něco vzbudilo dětskou pozornost, musí to být nové, neočekávané, rozptylující a citové. V literatuře tyto požadavky splňují pohádky. „Dobrý příběh zpravidla pohltí celou dětskou osobnost, probouzí zvědavost, nabízí různé situace a jejich možné řešení, umožňuje ztotožnění, empatii, konfrontaci se svou vlastní zkušeností, rozvíjí celou osobnost dítěte po stránce kognitivní, sociální a emocionální“ (Švejdrová in Svobodová, 2010a, s. 131). Říčan (2014) uvádí, že pohádky patří neodlučitelně k dětskému věku. Černoušek (1990) uvádí, že nejlépe reagují děti na lidové (folklorní) pohádky. Pohádky jsou nadčasové literární útvary, u kterých neznáme autora. Pohádky dětem poskytují zábavu, napětí, probouzejí zvědavost, podněcují představivost, imaginaci a podporují fantazii. Působí také na emocionální rozvoj. „Pohádky představují pro malé děti důležité psychické podněty, garantující jejich duševní vývoj“ (Černoušek, 1990, s. 14). „Kniha je pro vývoj dítěte a jeho zrání velmi

důležitá a naplňuje podobně jako hra jeho přirozené potřeby. Pro dítě je branou do světa kultury, je uměleckým dílem, obrazem světa. Dítě jejím prostřednictvím může poznat svět kolem sebe, svůj mateřský jazyk, rozvíjet slovní zásobu, fantazii a estetické city” (Opravilová, 1984 in Laufková et al., 2020). Kupcová in Váchová (2015, s. 101) také souhlasí, že do dětského světa neodmyslitelně patří příběhy. Předčítání či vyprávění příběhů přispívá k rozvoji fantazie, představivosti, verbálních schopností, soustředění, pozornost a učí se porozumět slyšenému. Bettelheim (2017) říká, že pohádka přináší dětem zábavu a poučení a podporuje osobní růst. Potěšení, které při četbě či poslechu knihy zažíváme, vyplývá z literárních kvalit pohádky jako uměleckého díla.

Kupcová in Váchová (2015) uvádí, že i přes to, že se v průběhu let změnil jejich způsob předávání, jsou stále pro děti velmi přínosné. Důležité je zamyslet se nad tím, jak budeme texty vybírat a jak je budeme dětem zprostředkovávat. Příběhy dětem vytváří obraz světa, ve kterém panuje řád a pravidla. Dítě se dokáže ztotožnit s hrdinou příběhu. Pohádky patří mezi nejdůležitější příběhy, které bychom měli dětem předčítat. Vágnerová (2012) říká, že pohádky pomáhají dětem pochopit fungování světa. Pohádkový děj je zjednodušený a má jednoznačná pravidla. Dobro vždy zvítězí a zlo je potrestáno. Černoušek (1990) o pohádkách uvádí, že pohádky vnáší do dětského světa smysl a řád. „Pohádka svou jednoduchou fabulí, jasnou polarizací dobra a zla, pochopitelnými zápletkami a krásou jazyka předvádí chaotický a nesrozumitelný svět před vyvíjející se dětskou duší ve srozumitelných obrazech” (Černoušek, 1990, s. 9). Říčan (2014) dodává, že láska k pohádce a citlivost k jejímu působení v předškolním období vrcholí.

Vágnerová (2012) uvádí, že pohádky odpovídají způsobu uvažování a prožívání dětí v předškolním věku. Černoušek (1990) říká, že děti totiž chápou svět v úplně jiných dimenzích. Myšlení předškolního dítěte je obrazné, konkrétní, synkretické a animistické. Pohádky slouží jako můstky mezi dospělým a dětským způsobem myšlení.

Černoušek (1990) uvádí, že pohádky sdělují informace o hodnotách a významech mezilidských interakcí, etické informace a informace o mravních dimenzích. Pohádky předkládají dětem různé životní problémy, které musí řešit. Řešení situací je dětem předkládáno ve srozumitelných a konkrétních obrazech. Díky pohádkám si děti mohou zažít různé problémy a poslechnout si možnosti jejich řešení. Švejdrová in Svobodová

(2010a) vidí jako vhodnou práci s příběhem, který má přímou souvislost se životem dětí. Děti mohou zkoumat téma prostřednictvím někoho jiného. Vzdělávání je pak pro dítě aktuální a zajímavé. Bettelheim (2017) uvádí, že z každé pohádky si dítě vybírá významy dle aktuálních potřeb a zájmů.

Už na předčtenářské úrovni je velmi žádoucí výchova dětského čtenáře. Péče o čtenářství se realizuje již v mateřské škole. Dítě se s uměleckou slovesností poprvé setkává jako nečtenář v předškolním věku. Literatura pro předškolní děti by měla uspokojovat potřebu odpovědi na otázky proč a jak. Období mezi 3. a 6. rokem je období počátků dětského čtenářství (Homolová, 2009). „Žánrové skladbě charakteristické pro toto období dominují lidová a autorská poezie říkadlová, literární adaptace lidových pohádek, pohádková tvorba autorská a jednoduché příběhy z dětského života” (Homolová, 2009, s. 19). Jako první se dítě setkává s leporelem a knihou – hračkou. Dále se setkává s říkadlem, autorskou poezií, prozaickými texty (pohádkami a pohádkovým vyprávěním) a s příběhovou prózou pro nejmenší (Homolová, 2009). Tomášková (2015) ve své publikaci radí, aby děti měly k dispozici knihovničku s dětskými knihami ve všech žánrech a také klidný koutek pro „čtení” knih. Vhodná je také spolupráce s knihovnou. Černoušek (1990) říká, že děti potřebují ke svému duchovnímu rozvoji také dobrou literaturu. V dětech můžeme pěstovat lásku ke knihám, literatuře, uměleckému slovu, čtení, vyprávění a naslouchání.

Literatura pro děti a mládež je přímo určena dětem a mládeži. Je pro děti ve věku 3–16 let. Dnes ji najdeme pod termínem dětská literatura. Mezi žánry pro předškolní děti řadíme říkadla, leporela, obrázkové knihy, hádanky a jednoduché povídky s dětským či zvířecím hrdinou. V literatuře pro děti a mládež je velmi důležitá i ilustrace. Děti nejlépe reagují na lidové pohádky. Pohádky neodmyslitelně patří do dětského světa. Od pradávna se dětem po celém světě vyprávějí pohádky. V neposlední řadě nám pohádky umožňují strávit pár příjemných chvil v pohádkovém světě společně s dětmi. Pohádky předkládají dětem různé problémy, které musí řešit. A díky pohádkám se děti mohou přenést do bezpečného prostoru, ve kterém si mohou beztestně vyzkoušet řešení každodenních problémů. Příběhy je seznamují s reálnými situacemi každodenního života v bezpečném prostředí. Příběhy jim dovolují zažít a vyzkoušet situace, ve kterých při jejich řešení

mohou dělat chyby. Navozená situace v příběhu ukazuje dětem, jak by se mohly zachovat i v realitě. V pohádkách je řešení situací předkládáno srozumitelně a konkrétně. Děti v nich zažívají různé problémy a mohou si vyslechnout jejich různá řešení. Pohádky působí na emocionální rozvoj, mají i výchovný význam a jednoduché rysy. Postavy jsou buď dobré, nebo zlé. Odpovídají tak uvažování dětí. V pohádkách vždy vítězí dobro a zlo je potrestáno. Je důležité v dětech pěstovat lásku ke knihám, k literatuře a ke čtení. Kniha naplňuje přirozené potřeby dítěte. Pohádky dětem poskytují poznání světa, rozvíjejí slovní zásobu a fantazii. V mateřské škole je vhodné mít klidný kout ke čtení a knihovnu s dětskými knihami ve všech žánrech. Vhodná je také spolupráce s místní knihovnou.

1.5.1 Příběhy s výchovným obsahem

Černoušek (1990) uvádí, že pohádky mají i výchovný význam. Dotýkají se mravních norem a předávají dětem etické hodnoty dobra a zla. I Bettelheim (2017) souhlasí, že pohádky mají jedinečnou hodnotu pro morální výchovu dítěte. Černoušek (1990) vysvětluje, že nemůžeme děti poučovat o dobru a zlu, či o etických principech pomocí abstraktních pojmů. Bettelheim (2017) uvádí, že pohádka předkládá dětem obrazy – tj, nepopisuje psychologický stav hrdiny, ale představuje ho ztraceného v hustém, neproniknutelném lese apod. „Každý příběh v sobě nese několik rovin – obsahuje informace představující soubor znalostí, které by dítě mělo mít, a také vzorce chování. Příběhy pomáhají dětem porozumět, jak to v mezilidských vztazích funguje, jaká jsou mezi lidmi pravidla, co je správné a co ne” (Koželuhová, 2022, s. 65).

Černoušek (1990) uvádí, že pohádky dětem předvádějí etické hodnoty dobra a zla. Dětskou mysl ovládá polarizace. V pohádkách je jasně rozdělené dobro a zlo, postavy jsou jednoznačné. Vágnerová (2012) rovněž uvádí, že postavy v pohádkách jsou jasně vymezeny. Buď jsou dobré, nebo zlé. Zde děti jasně vidí, jak se chovají dobří a jak zlí lidé. Černoušek (1990) vysvětluje, že tyto jasné kontrasty pomáhají dětem snadněji porozumět rozdílům mravních hodnot. Je důležité, aby se dítě ztotožnilo s hrdinou, a tím došlo ke zvnitřnění mravního poselství pohádky. Dítě se zpravidla ztotožňuje s kladným hrdinou proto, že kladné postavy jsou nekomplikované, jednoduché a přímočaré. Situace a pohádkové dobrodružství hrdiny vzbuzuje silnou a hlubokou odezvu. Z výchovného

hlediska je pohádka nejcennější. Má výchovné účely a funkci mravního poselství. Zlo je v pohádce vždy potrestáno, a tak se děti se zápornými postavami ztotožňovat nechtějí. „Jedinečná morální síla pohádky nespočívá v tlumočení abstraktních etických principů, ale v barvitěm zobrazení hmatatelných stránek dobra a zla, tak zosobněných do pohádkových postav, že jakékoli pochybnosti o tom, kdo kam patří, nejsou na místě” (Černoušek, 1990, s. 25).

Svobodová (2022) se ve své knize věnuje příběhům o pravidlech a s pravidly. Někdy je zapotřebí vysvětlit dětem pravidla jinak, než na základě prožité situace. Důležité je s příběhy pracovat. Obohacovat je o otázky a vstupovat do příběhu. Tak jim děti lépe porozumí.

Pohádky mají pro děti morální význam a vštěpují jim morální poučení. Dotýkají se mravních norem, etických informací, předávají dětem hodnoty dobra a zla. V pohádce je postava buď dobrá, nebo zlá. Dítě se zpravidla ztotožňuje s kladným hrdinou, protože chce být také dobré. Navíc v pohádce je zlo vždy potrestáno. Nesmíme zapomínat na práci s příběhem. Doplnovat jej o otázky před čtením, v průběhu čtení, po čtení a také o další aktivity. Vhodné je také pokračovat návaznými aktivitami i po skončení četby.

1.6 Práce s knihou v mateřské škole

Homolová (2009) uvádí, že raný věk je zvlášť senzitivní období. Utvářejí se v něm určité celoživotní či dlouhodobé dispozice. Laufková (2020) říká, že předčítáním z knih budujeme u dětí pozitivní vztah ke knihám. Koželuhová (2022) uvádí, že příjemné zážitky a prožitky spojené se čtením a předčítáním jsou pro děti velmi důležité a jsou motivací pro budoucí čtenářství. Homolová (2009) i Kelley (2021) uvádějí, že počátky dětského čtenářství můžeme zařadit do doby, kdy dítě ještě nečte, ale již naslouchá umělecké slovesnosti nebo ji vnímá ve vizuálně akustickém spojení. Tomášková (2015) uvádí, že v mateřské škole hovoříme o čtenářské pregramotnosti, protože předškolní děti ještě neumí číst. U dětí rozvíjíme schopnosti, vědomosti a dovednosti, trénujeme paměť, pozornost a soustředěnost, které při čtení budou posléze potřebovat. Děti učíme o textu přemýšlet, vyjadřovat představy, zacházet s knihami. Kelley (2021) popisuje, že cílem čtenářské pregramotnosti je rozklíčovat jednotlivá slova a použít své dosavadní znalosti k pochopení textu. Kelley (2021) i Tomášková (2015) uvádějí, že děti, které navštěvují mateřské školy,

v nichž se pracuje s čtenářskou pregramotností, jsou lépe připraveny pro čtení na základní škole. Dětem bychom měli předčítat každý den, ale nestačí pouze předčítání před spaním. Společné čtení, nazýváno také jako sdílené čtení, je neúčinnější aktivita k rozvíjení čtenářské pregramotnosti v předškolním věku. Tomášková (2015) dále uvádí, že s dětmi je možné vést také čtenářský deník, do kterého zaznamenáváme, jaké knihy jsme přečetli a co jsme se dozvěděli.

Kelley (2021) předkládá možnosti, jak mohou mateřské školy a rodiče s dítětem na rozvoji čtenářské pregramotnosti pracovat. Mateřské školy mohou pořádát setkání pro rodiče na téma společné čtení s programem, na kterém představí rodičům program, jak u dětí čtenářskou pregramotnost rozvíjet. Mohou také uspořádat čtenářský večer či vybít k pravidelné návštěvě knihoven nebo půjčovat rodinám knihy přímo z mateřské školy. Rodiče mohou podpořit rozvoj čtenářské pregramotnosti svých dětí pomocí diskuzí s dětmi, společného čtení a čtenářských aktivit během předškolního věku. Děti, které vyrůstají v prostředí bohatém na jazyk mají lepší vyjadřovací schopnosti, lepší znalost jazyka a lepší schopnost porozumění textu. Rodiče by u dětí měli podporovat rozvoj jazyka, trávit s dětmi čas společně, mít doma několik knih pro děti a nechat dítě, aby mohlo být v interakci s knihou. Čtení dětem by se mělo stát rutinou. Vědci se shodují, že společné čtení má dopad na podporu čtenářské gramotnosti, rozvoj slovní zásoby, porozumění textu a porozumění formě textu. Neměli bychom zapomínat na diskuzi, díky které se zlepšuje porozumění textu. V rodinách, kde je dětem pravidelně předčítáno a ve kterých jsou navštěvovány knihovny, vykazují děti větší slovní zásobu.

Wildová at al. (2019) vidí jako vhodné zařazovat v průběhu čtení textu aktivity a činnosti, které souvisejí s textem a díky nimž dochází ke střídání statické a dynamické činnosti. Kelley (2021) uvádí, že pokud jsou děti aktivně zapojeny při četbě textu, je pro ně snazší textu porozumět. Vhodné je vést diskuzi a propojit čtení textu s různými aktivitami. Svobodová (2010a) uvádí, že při práci s příběhem se nemusíme striktně držet příběhu tak, jak byl napsán. Můžeme společně s dětmi vymýšlet, jak příběh začal, můžeme jej dotvářet nebo pracovat pouze s částí příběhu. Vhodné je také pokračovat návaznými aktivitami – pohybovými hrami, výtvarnými činnostmi, grafomotorickými cvičeními atp. Doláková (2015) i Koželuhová (2022) uvádějí, že je velmi vhodné doplňovat text doplňkovými

aktivitami. Aktivity dělí dle časového zařazení (před vyprávěním, během vyprávění, po poslechu), podle zaměření (jazykové aktivity, dramatické postupy, hudební aktivity, výtvarné aktivity, pohybové aktivity, aj.) a podle oblastí (jazykové aktivity, matematické aktivity, výtvarné aktivity, hudební aktivity aj.). Laufková (2020) uvádí aktivity a činnosti, které podporují porozumění textu.

- Aktivity, které využívají všechny smysly (zrak, sluch, hmat, čich, chuť) – např. v sáčku hmatem poznávat klíčové předměty k tématu, navodit déšť vodou v rozprašovači, ochutnat produkt, který se vztahuje k tématu atp.
- Výtvarné a pracovní aktivity (malování postav z příběhu, tvorba pexesa)
- Hudební aktivity (rytmizování slov z příběhu, hudební doprovod ke čtenému textu), jazykové aktivity (hláskování slov z příběhu, jejich rytmizace atp.).
- Hry na procvičení fantazie a představivosti (využívání otázek – jak by se děti cítily v situaci navozené z knihy, dokončování příběhů, vymyšlení dějových linek atp.).
- Předmatematické činnosti (hledáme stejné a rozdílné znaky, třídění, určování první a poslední atp.).
- Tvorba vlastní knihy, lapbook, squashbook.

Doláková (2015) shrnuje zásady, které je důležité dodržovat při výběru textu. Důležité je vybírat text tak, aby odpovídal věku dítěte. Jazyk musí být aktuální, živý a přiměřený, jinak nebude dítě při poslechu pozorné. Zastaralá slova v textu musíme dětem patřičně vysvětlit. O slovech, kterým dítě v textu nerozumí, mluví i Watson (2008), která říká, že při společném čtení v mateřské škole se děti setkávají s novými slovy, jejichž význam se musí naučit. Při společné četbě může učitel dětem význam textu nebo významy neznámých slov vysvětlovat. Děti nová slova a významy předčítaných knih začleňují jako nové informace do již existujícího schématu, nebo vytvářejí schéma nové. Čím bohatší má dítě slovní zásobu, tím je pro něj porozumění textu snazší.

Doláková (2015) říká, že příběh musí dítě upoutat již první větou, musí být stručný a úderný. Obsah by se měl vázat k něčemu, co se událo v nedávné minulosti, nebo začátkem toho, co se bude odehrávat v blízké budoucnosti. V neposlední řadě by se měl

učitel s textem ztotožnit. Svobodová (2010a) uvádí, že východiskem k příběhu může být konkrétní situace, která sleduje např. žádoucí změnu v chování a jednání dítěte nebo skupiny dětí. Při práci s příběhem v mateřské škole je důležité si určit, co chci příběhem sledovat, jakých cílů a záměrů chci dosáhnout a jaké zkušenosti a poznatky chci pomocí příběhu zprostředkovat.

Doláková (2015) říká, že si musíme také předem rozmyslet, zda budeme text předčítat, či vyprávět. Obě formy prezentace mají svá pozitiva i negativa. Zamyslet bychom se také měli nad hlasovou technikou prezentace textu, nad řečí těla, organizací prostoru, pomůckami (obrázky, pracovní listy, rekvizity atd.). Laufková (2020) uvádí, že při předčítání můžeme využívat také tzv. interaktivního čtení – během čtení aktivně zapojujeme děti například používáním doprovodných gest a pohybů, využíváním citoslovcí, přehnanou intonaci atp.

Pracovat v mateřské škole s knihami je velmi důležité. Tím, že dětem knihy nabízíme, pěstujeme v nich kladný postoj ke čtenářství a vychováváme z nich budoucí čtenáře. V předškolním věku se bavíme o tzv. čtenářské pregramotnosti. Děti zatím neumějí číst, ale můžeme v nich pěstovat takové návyky, které jim pomohou stát se dobrými čtenáři. Důležité je text správně vybrat. Příběh by se měl týkat něčeho, co je pro děti aktuální a zajímavé. Vhodné je využívat při čtení čtenářské strategie. Zařazujeme tedy otázky a aktivity, které pomohou dětem porozumět textu. Mateřská škola je místem, kde můžeme pěstovat v dětech lásku ke knihám a rozvíjet v nich předčtenářské dovednosti.

1.6.1 Čtenářské strategie v předškolním vzdělávání

Wildová et al., 2019 in Laufková (2020) uvádějí, že pokud má kniha čtenáři přinášet potěšení a radost, je třeba, aby děti textu rozuměly. K porozumění pomáhají čtenářské strategie. „Strategie jsou souborem jasně definovaných a předem promyšlených kroků, které udělám, abych dosáhl svého cíle. V oblasti čtenářské gramotnosti představují promyšlený postup, jak dosáhnout úplného porozumění textu” (Graesser, 2008 in Koželuhová 2022 st. 13). „Využívání čtenářských strategií klade na učitele značné požadavky. Je třeba k předčítání přistupovat promyšleně, pečlivě volit knihy, přemýšlet nad záměrem čtení a způsobem, jak dětem pomoci v jejich cestě k porozumění obsahu”

(Koželuhová 2022, s. 68). Laufková (2020) uvádí, že při využívání čtenářských strategií je vhodné volit knihy ilustrované, které děti neznají. Pro předškolní věk jsou vhodné strategie: kladení otázek, hledání souvislostí, vizualizace, usuzování, předvídání a shrnování. Koželuhová (2022) říká, že v předškolním věku se dítě učí převážně nápodobou, a proto mu není nutné strategie vysvětlovat. Strategie používá učitel a přemýšlí, které momenty v příběhu jsou klíčové pro porozumění. V těchto momentech poskytuje dítěti oporu a pomoc tak, aby dokázalo k porozumění dojít samo.

Strategie propojování informací a hledání souvislostí

Koželuhová (2022) uvádí, že strategie bývá také nazývána jako hledání souvislostí. Je možné ji rozvíjet už u nejmenších dětí. Slouží k tomu, aby si dítě během čtení vybavovalo své dosavadní znalosti a zkušenosti. Strategie umožňuje dítěti, aby si vzpomnělo na něco podobného, o čem text bude, je či byl. „V předškolním věku využíváme dvě úrovně „Já – text“ „text – text“. Na úrovni já – text vztahujeme své osobní zkušenosti či znalosti k informacím z textu. Druhá úroveň text – text je založena na vybavování si znalostí z jiného příběhu či pohádky a následným porovnáváním s informacemi z textu, který je předčítán. Díky tomu může dítě předvídat děj a zaujímat osobní stanovisko k jednání postav v příběhu” (Šafránková, 2010 in Koželuhová, 2022. s. 22).

Tabulka 3 Schéma strategie propojování. Zdroj: Koželuhová, 2022, s. 23

Co jsem zažil? Co o tom vím?	+ text	úroveň já – text
Četl jsem něco podobného? Viděl jsem něco podobného?	+ text	úroveň text – text

Jedním ze způsobů využití strategie je kladení otázek dětem. Otázky klademe před čtením, čímž motivujeme děti k předčítání a evokujeme potřebné znalosti k porozumění a představení si příběhu. Dále ji uplatňujeme v průběhu a po

skončení čtení. V těchto fázích bývá spojována se strategiemi předvídání a hodnocení (Koželuhová, 2022).

Strategie vizualizace

Pokud děj v představách „vidíme“, dokážeme se vžít do situace a přeneseme se do jiného světa a jiné doby, což činí čtení tolik atraktivní. Podstatou vizualizace je vytvořit si „film v hlavě“. Učitel tedy usiluje o to, aby si dítě vytvořilo co nejpřesnější mentální představu toho, co mu je předčítáno. Strategie souvisí s rozvojem představivosti, která vychází z osobních zkušeností. Zapojujeme všechny smysly, které nám pomohou při utváření mentálních představ. Jedná se konkrétně o optické, sluchové, hmatové čichové a chuťové podněty. Můžeme využívat různé předměty, modely, obrázky a jiné pomůcky, které pomohou dětem k vytváření představ. Vizualizaci využíváme v průběhu čtení – na základě smyslového podnětu vytváříme děj a porovnáváme s textem – či po čtení – přečteme text a pak hledáme či vytváříme odpovídající znázornění (Koželuhová, 2022).

Strategie předvídání

„Při pohledu na oblohu se rozhodujeme, zda si vezmeme deštník“
(Koželuhová, 2022, s. 32).

Předvídání je dovednost důležitá pro každého čtenáře a uplatňuje se i v běžném životě. Díky této dovednosti dokážeme odhadnout co možná nejpřesněji situaci za pomoci dostupných informací a dosavadních znalostí a zkušeností. Předvídat můžeme již ve chvíli, kdy vezmeme knihu do ruky – z obálky knihy, podle názvu, z obrázku v knize atd. Předvídání je vhodné i pro nejmladší děti. Vhodné je využít strategii předvídání již před samotným čtením, protože si děti utvářejí základní představu o textu a jsou motivované k poslechu, aby zjistily, do jaké míry se jejich odhad shodoval se skutečností. Následně ji můžeme využít i v průběhu čtení. Předvídat můžeme z obrázků nebo na základě informací z textu. Předvídání z obrázku je nejsnazší. Podle obrázku mohou děti odhadnout, o čem

kniha bude a pomáhá jim i v predikci děje. Díky tomu si mohou v knize „číst“ sami. V mateřské škole by měly mít děti přístup ke knihám s dominantními ilustracemi plně odpovídajícími ději. Je důležité se doptávat, abychom věděli, jak dítě ke svému odhadu došlo, na základě jakých informací z obrázku. Pro předvídání je vhodné využívat metodu „tři slova“, kdy dětem ukážeme tři obrázky nebo tři předměty, díky kterým předvídají, o čem text bude (Koželuhová, 2022).

Předvídání na základě informací z textu je obtížnější, protože dítě pracuje pouze s představami a informacemi. Předvídání je spojeno s propojováním – dítě vychází ze zkušenosti a znalosti a formuluje odhad (Koželuhová, 2022).

Strategie usuzování

„Při usuzování je nezbytné zohlednit jak informaci z textu, tak vlastní zkušenost a znalosti, které o tématu dítě má. Tyto dva faktory se spojí a na základě toho dítě vynáší soud – co bylo příčinou, co bude následovat“ (Koželuhová, 2022, s. 41). Učitel dopomáhá dětem otázkami k tomu, aby díky přemýšlení nad textem dokázaly odhadnout nevyřčené skutečnosti. Musí si propojit informace tak, aby odhadly, jak se bude děj odvíjet dál. Při usuzování jde o vynesení logicky správného a přesného úsudku. Tato strategie klade vyšší nároky na kognitivní procesy dětí. Není možné usuzovat s mladšími dětmi. Důvodem je specifická dětského myšlení. Děti si upravují skutečnost tak, aby odpovídala jejich představám a zkušenostem. Usuzovat můžeme s dětmi okolo pěti let a výše, protože již mají zkušenost s předvídáním a díky svým zkušenostem mohou v úvahách zohlednit fakta. Usuzovat s dětmi začínáme prostřednictvím obrázku a později textu. Strategii usuzování zařazujeme před čtením a v jeho průběhu (Koželuhová, 2022).

Strategie hodnocení

Při hodnocení nejde o vyřčení toho, zda se dítěti pohádka líbila, či ne. Jde o zaujetí osobního postoje k jednání postav a obhajobu svého postoje. Dochází při ní k diskuzi, která musí probíhat v bezpečném prostředí. Tato strategie vede k

hlubšímu přemýšlení o příčinách i důsledcích chování. Napomáhá dětem ztotožnit se s hlavními postavami a najít paralelu mezi jejich jednáním a vlastním životem. K tomu je potřeba využití znalostí a zkušeností vzorců chování. Diskuzi je vhodné zařadit v průběhu četby a po skončení čtení. Využívá se u starších dětí předškolního věku, které dokáží příběh propojit se svými zkušenostmi a znalostmi (Koželuhová, 2022).

Strategie kladení otázek

Při této strategii využívají děti své dosavadní znalosti a zkušenosti a učí se formulovat otázky. Strategii je vhodné využívat před čtením. Využívá se převážně při práci s odborným textem a při práci se staršími dětmi. Můžeme využít ilustrace z knihy, díky které děti formulují otázky a v průběhu čtení textu na ně hledají odpovědi (Koželuhová, 2022).

Strategie shrnování

Shrnování je náročné, jelikož musíme eliminovat nepodstatné informace a soustředit se na informace klíčové. Shrnování pomáhá dětem určit hlavní myšlenku a jádro příběhu. Při shrnování nejde o vyprávění, ale o krátké a stručné vyjádření děje. Můžeme dětem pomoci otázkami či grafickým znázorněním. Strategie je vhodná pro starší děti. Zařazujeme ji po čtení (Koželuhová, 2022).

Jak se čtenářskými strategiemi pracovat

Koželuhová (2022) uvádí, že používáním čtenářských strategií se snažíme promyšleně podpořit děti, aby pro ně byl příběh co nejsrozumitelnější a aby se prohloubilo porozumění příběhu u dětí. Pokud s nimi chceme pracovat, musíme počítat s určitým časem, který budeme věnovat přípravě na předčítání.

Koželuhová (2022) uvádí jednotlivé kroky:

1. „Výběr vhodného textu.

2. Promyšlení, které pasáže jsou pro porozumění a pro prožitek klíčové a zároveň by jejich porozumění mohlo být pro některé děti obtížné.
3. Výběr vhodných čtenářských strategií.
4. Příprava otázek, pomůcek, promyšlení průběhu předčítání.
5. Vlastní předčítání textu dětem” (Koželuhová, 2022, s. 52).

Čtenářské strategie pomáhají dětem porozumět textu. Nabízejí promyšlený postup, jak s textem pracovat. V mateřské škole je vhodné používat tyto strategie: předvídání, hledání souvislostí, kladení otázek, vizualizace, usuzování a shrnování. Na čtení s využitím čtenářských strategií se musí učitel důkladně připravit.

1.6.2 Program Reading and Writing for Critical Thinking a třífázový model učení

Program RWCT (Reading and Writing for Critical Thinking – Program čtením a psaním ke kritickému myšlení) slouží učitelům na všech stupních vzdělávání. Program byl vyvinut v USA v roce 1997. Cílem programu bylo a je rozvíjet demokracii a občanskou společnost prostřednictvím rozvoje kritického myšlení. Nabízí konkrétní praktické metody, techniky a strategie. Klade důraz na prožití učebních činností a následnou analýzu. (Klooster, 2022). „Hlavním cílem programu je, aby se žáci stali samostatnými mysliteli a čtenáři, kteří se dokáží dívat na věci z různých úhlů pohledu, jsou zvědaví, mají zájem se učit a dozvídat se nové věci, zároveň byli zodpovědní za to, co dělají, tedy i za své vzdělávání, a dokázali využít znalosti v běžném životě” (principy programu, 2001 in Laufková et al., 2020). Tato metoda RWCT se využívá zejména při práci s naučným textem. (Laufková, 2020).

Klooster (2022) uvádí, že v roce 1986 vyvinuli američtí odborníci na obsahy vzdělávání Thomas H. Estes a Joseph Vaughn model učení. Tento model byl v roce 1997 upraven Jeanie L. Steelovou a Kurtem S. Meredithem na model E–U–R (evokace–uvědomění si významu informací–reflexe), který se využívá v programu RWCT.

1. Evokace – počáteční fáze před četbou. Dochází k aktivizaci, vzbuzení zájmu. Studenti si uvědomí a vyjádří, co již o tématu vědí. Formulují také nejasnosti a otázky k tématu, na něž budou v další fázi hledat odpovědi. Žádná odpověď není

špatná. Cílem je vybavení a utřídění si toho, co o tématu víme. V této fázi využíváme myšlenkové mapy, brainstorming, práci s klíčovými obrázky.

2. Uvědomění si významu informací – fáze v průběhu četby. Děti získávají nové informace o tématu. Informace třídí, vstřebávají, uspořádávají, hodnotí a vyjasňují si je kladením otázek. Volíme činnosti a otázky, které dětem pomohou porozumět klíčovým momentům, vedou k odhadování dalšího děje nebo pochopení hlavní myšlenky. Děti porovnávají to, co již věděly, a to nové, co se dozvěděly.
3. Reflexe – závěrečná fáze po četbě. Děti přeformulovávají nové chápání tématu způsobené novými informacemi. Nové informace si uvědomují, propojují si je s dosavadními znalostmi a uvědomují si také názory a postoje druhých lidí k tématu. Vhodnou činností může být vymýšlení názvu knihy, použití emočních karet. Text v závěru shrneme a zhodnotíme (Klooster, 2022; (Laufková, 2020).

Laufková (2020) dodává, že k propojení těchto tří fází je ideální použití metody Vím – chci vědět – dozvěděl/a jsem se.

Třífázový model učení E–U–R, který je součástí programu RWCT, je velmi jednoduchý a snadno využitelný i v mateřské škole. Začáteční písmena značí tři fáze – evokaci, uvědomění si informací a reflexi. Fáze evokace probíhá před čtením, fáze uvědomění si informací probíhá v průběhu četby a po četbě je fáze reflexe. Sama tento model shledávám jako velmi snadno využitelný při práci s knihou a sama s ním velmi ráda pracuji.

Společenské chování je takové chování člověka, které je ve společnosti obecně přijatelné a žádoucí. Takové chování usnadňuje začlenění člověka do společnosti. Děti v předškolním věku se socializaci a morálnímu chování musí učit. Socializace probíhá v interakci s druhými lidmi a díky ní se jedinec zařazuje do společnosti. Dítě v předškolním věku není již pouze součástí rodiny, ale zařazuje se i do společnosti v mateřské škole, kroužcích atp. Děti se učí sociálním dovednostem, osvojují si normy chování, hodnoty a

učí se sociálním rolím zejména pomocí nápodoby, zpevňováním a observačním učením. Děti v předškolním věku potřebují kolektiv, vrstevníky a autoritu. Je důležité, aby měly kolem sebe správné vzory, které mohou napodobovat. Tyto vzory jim poskytují zejména rodiče a učitelé. Chovat se prosociálně znamená, že se chováme k ostatním pozitivně, pomáháme jim a neočekáváme za naše chování odměnu. Aby se mohlo dítě chovat prosociálně, je důležité, aby se dokázalo vcítit do někoho jiného. Pro rozvoj prosociálního chování může být vhodným místem mateřská škola. Učitelka mateřské školy se může stát koordinátorem při nácviku prosociálního chování, kromě toho se dítě dokáže do jiného dítěte vcítit snadněji než do dospělého. Součástí empatie je emoční inteligence, která je nutná pro rozvoj slušného a prosociálního chování. Dítě s rozvinout emoční inteligencí lépe porozumí pocitům svým i pocitům druhých. V předškolním věku se také objevuje pocit viny, který souvisí se svědomím. Díky svědomí dokáže dítě řídit své chování. Dítě, které porušuje pravidla a má rozvinuté svědomí, zažívá pocit viny. Společně s emočním a kognitivním vývojem se rozvíjí morálka. Dítě se normám učí pomocí příkazů a zákazů, které se mu dostávají od autority nebo napodobováním. Proto je žádoucí, aby mělo okolo sebe vhodné vzory chování. Důležité je, aby se vnější kontrola se zvnitřnila a aby dítě normy aplikovalo samo od sebe. Teorií morálního vývoje se zabýval Piaget a Kohlberg. Společenská pravidla jsou v každé kultuře odlišná a mění se také v průběhu let. Myšlenkami o etice a morálce se zabývali například Platón či Aristoteles. Společenské chování určuje, jak bychom se měli ve společnosti chovat. Vhodné je slušnému chování děti učit již v předškolním věku. Děti se společenskému chování učí nápodobou a také vysvětlováním. Na konci předškolního období by měla být základní společenská pravidla zvnitřněna a děti by s nimi měly být ztotožněny. Literatura pro děti a mládež je určena dětem a mládeži ve věku od 3–16 let. Žánry pro předškolní děti jsou říkadla, leporela, obrázkové knihy, hádanky a jednoduché povídky s dětským či zvířecím hrdinou. V literatuře pro děti a mládež hraje důležitou roli ilustrace. Nejoblíbenější jsou u dětí pohádky. Pohádky pro děti vytváří bezpečný prostor, ve kterém si mohou beztrestně vyzkoušet řešení každodenních problémů. Dovolují jim zažít si a vyzkoušet situace, ve kterých při jejich řešení mohou dělat chyby. Pohádky nabízejí různé problémy a jejich různá řešení. Působí na emocionální rozvoj a mají i výchovný význam. Dobro v pohádkách vždy zvítězí a zlo je potrestáno. Pohádky poskytují dětem poznání světa, rozvíjejí slovní

zásobu a fantazii. V dětech bychom měli pěstovat lásku ke čtení a ke knihám. V mateřské škole můžeme dětem nabídnout klidný kout ke čtení a knihovnu s dětskými knihami ve všech žánrech. Mateřská škola může také navázat spolupráci s knihovnou. V pohádkách se ukrývá také morální význam. Dotýkají se mravních norem, etických informací, předávají dětem hodnoty dobra a zla. Děti se často ztotožňují s kladným hrdinou. Důležité je, abychom s příběhem pracovali, pokládali dětem otázky před čtením, v průběhu čtení, po čtení a také čtení doplňovali dalšími aktivitami. V předškolním věku mluvíme o čtenářské pregramotnosti. Děti učíme návykům, které jim pomohou stát se dobrými čtenáři. Příběh, který dětem předčítáme, by se měl týkat něčeho, co je pro ně aktuální a zajímavé. Čtenářské strategie pomáhají dětem s porozuměním textu. Jedná se o promyšlený postup, jak s textem pracovat. Mezi vhodné strategie pro předškolní děti řadíme předvídání, hledání souvislostí, kladení otázek, vizualizaci, usuzování a shrnování. Součástí programu RWCT je třífázový model učení E–U–R (evokace–uvědomění si informací–reflexe). Model je snadno využitelný v mateřské škole. Fáze evokace probíhá před čtením, fáze uvědomění si informací probíhá v průběhu četby a po skončení četby přichází fáze reflexe.

2 Praktická část

2.1 Cíle a metody praktické části

Ve vztahu k cíli práce jsem zvolila smíšený design výzkumu. V praktické části jsem si stanovila 5 dílčích cílů, které na sebe navazují. Níže je konkretizuji. Výzkum probíhal od listopadu 2021 do září 2023.

Cíl 1: zjistit, zda a jakým způsobem pedagogové mateřských škol pracují u dětí s tématem slušného chování. K dosažení tohoto cíle jsem sestavila dotazník pro pedagogy mateřských škol na téma „slušné chování u předškolních dětí“ a následně jej vyhodnotila. Jako metodu sběru dat jsem zvolila dotazník.

K tomuto dílčímu cíli se vážou tyto hypotézy:

Hypotéza č. 1: Více než 80 % pedagogů mateřských škol se při své práci setkává s nespolečenským chováním ze strany předškolních dětí.

Hypotéza č. 2: Více než 80 % pedagogů se domnívá, že je nespolečenské chování u předškolních dětí vážným problémem.

Hypotéza č. 3: Nejčastější problémy se společenským chováním se u dětí vyskytují v oblasti slušného vyjadřování.

Hypotéza č. 4: Více než 50 % pedagogů využívá při seznamování dětí se společenským chováním literární činnosti.

Hypotéza č. 5: Nejvíce využívanou knihou pro seznamování dětí se společenským chováním je kniha *Dědečku, vyprávěj* od L. Špačka.

Hypotéza č. 6: Nejoblíbenějším žánrem pro zprostředkování tématu slušného chování jsou u dětí (podle názoru učitelek) lidové (folklorní) pohádky.

Pro ověření hypotéz diplomové práce jsem zvolila **metodu dotazníkového šetření**. V této části výzkumu (kvantitativní části výzkumu) jsem metodou dotazníku určenému učitelům mateřských škol zjišťovala nejčastější oblast problémů nespolečenského chování, se kterým se učitelé mateřských škol u předškolních dětí setkávají. Zjišťovala jsem také,

jaké využívají metody pro seznámení dětí se slušným chováním, zda a jakým způsobem využívají dětskou literaturu s výchovným tématem a které konkrétní knihy se jim při práci osvědčily.

Cíl 2: navrhnout vzdělávací lekce na problémy slušného chování nejčastěji uváděné učiteli. K těmto vzdělávacím lekcím jsem si stanovila následující cíle formulované z pozice dítěte:

- Dítě popisuje vhodné chování mezi dětmi, zdůvodňuje jeho důležitost a umí toto chování aplikovat při styku s dětmi.
- Dítě vyjmenuje základní společenská pravidla, umí je aplikovat a zdůvodní, proč je jejich dodržování důležité pro fungování ve společnosti.
- Dítě popíše a vyjmenuje základní pravidla stolování a umí je aplikovat.
- Dítě zdůvodňuje, proč je důležité uklízet si po sobě, a popisuje, jak bychom měli s věcmi zacházet. Tyto dovednosti umí aplikovat v životě.
- Dítě rozhodne a posoudí, jaké chování vůči dospělým je vhodné a jaké nevhodné. Vhodné chování vůči dospělým dokáže aplikovat při styku s dospělými.

V druhé části výzkumu (kvalitativní části výzkumu) jsem na základě vyhodnocení dotazníku a studia odborné literatury sestavila 5 vzdělávacích lekcí, které pomocí literárních děl seznamují předškolní děti se základy slušného chování nejčastěji uvedených problémů. Vzdělávací lekce jsou určeny dětem od 4–6/7 let. Lekce využívají čtenářské strategie a jsou založeny na integrovaném přístupu. Využívají prvky dramatické, literární, hudební, tělesné i výtvarné výchovy a jsou doplněny diskuzemi.

Cíl 3: vzdělávací lekce realizovat a zhodnotit. K tomuto dílčímu cíli jsem použila metodu zúčastněného pozorování, analýzu činností a analýzu videozáznamů.

Lekce jsem realizovala v praxi s předškolními dětmi v mateřské škole a zhodnotila je.

Cíl 4: ověřit vzdělávací lekce třemi pracovníky dalších mateřských škol. K tomuto cíli se vážou tyto výzkumné otázky:

Výzkumná otázka č. 1: Jak byly učitelkami hodnoceny knihy a příběhy zvolené pro jednotlivé lekce?

Výzkumná otázka č. 2: Jak hodnotí učitelky mateřských škol využití vzdělávacích lekcí v praxi?

Výzkumná otázka č. 3: Jakým způsobem hodnotily vzdělávací lekce děti?

Výzkumná otázka č. 4: Jak učitelky hodnotí práci se čtenářskými strategiemi?

Výzkumná otázka č. 5: Jaké změny v chování dětí po realizaci vzdělávacích lekcí zaznamenaly učitelky?

K tomuto cíli byla zvolena metoda dotazníkového šetření a analýza videozáznamů z realizovaných lekcí. Dotazníků, které zjišťovaly zpětné vazby ve každé lekci, bylo sestaveno celkem pět, přičemž každý obsahoval 54 položek rozdělených do jedenácti sekcí. Položky byly otevřené, uzavřené i škálové. Dotazník, týkající se zpětné vazby k lekci 5, byl doplněn o jednu sekci, ve které bylo pomocí 6 položek zjišťováno, jak se učitelkám pracovalo se čtenářskými strategiemi. Položky byly otevřené, uzavřené i škálové (viz příloha 15). Lekce byly ověřeny dalšími 3 pedagogickými pracovníky, kteří lekce realizovali s předškolními dětmi ve svých institucích.

Cíl 5: představit a zhodnotit některá dostupná literární díla, která se věnují slušnému chování u dětí (rešerše). Pro dosažení tohoto cíle jsem zvolila metodu obsahové analýzy literatury. V třetí části výzkumu jsem se věnovala některým dostupným literárním dílům, které se věnují slušnému chování u dětí. Dostupnou literaturu jsem pečlivě prostudovala a sepsala její rešerši, do které jsem zahrнула i vlastní hodnocení děl a pořídila jsem autorské fotografie titulních stran a ilustrací konkrétních děl.

2.2 Dotazník pro pedagogy mateřských škol

Praktická část diplomové práce se opírá o výzkum prostřednictvím kvantitativního designu, konkrétně dotazníku jako metody sběru dat. Otevřené otázky dotazníku byly vyhodnocovány kvalitativní obsahovou analýzou.

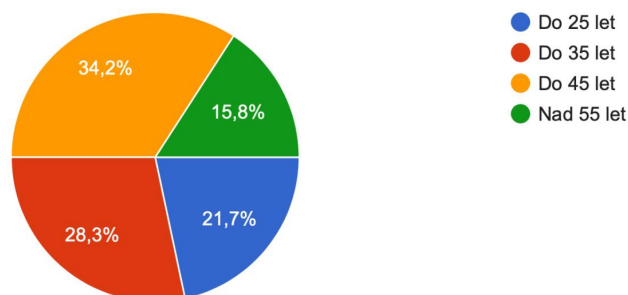
Nástrojem pro sběr dat se stal dotazník. Dotazník byl připraven v Google formuláři a jeho odkaz následně elektronicky rozeslán do facebookových skupin, které sdružují učitelky mateřských škol, dále několika vybraným učitelkám, se kterými jsem studovala, a

kolegyním, se kterými jsem pracovala v mateřské škole nebo byla v jejich instituci na praxi. V dotazníku odpovídali respondenti na 15 otázek různého typu – jednalo se o intervalové škály, uzavřené i otevřené otázky. Cílem zjištění bylo, zda se učitelé setkávají s nespolečenským chováním u předškolních dětí a jak realizují činnosti zaměřené na seznámení dětí s pravidly slušného chování. Dotazník byl určen učitelům mateřských škol. Byl rozeslán prostřednictvím sociálních sítí v elektronické podobě s prosbou o vyplnění do konkrétních facebookových skupin (např. Učitelka MŠ; Náměty a inspirace pro učitelky MŠ,...). Dále byl zaslán prostřednictvím sociálních sítí do studijních skupin ze střední odborné školy pedagogické a bakalářského vysokoškolského studia pedagogiky předškolního věku. Dále byl dotazník zaslán na emailové adresy vybraných mateřských škol s prosbou o vyplnění. Sběr dat probíhal od listopadu 2021 do prosince 2021. V takto krátké době se podařilo získat 252 odpovědí. Byly dodržovány etické principy. Všichni respondenti byli informováni o cíli a anonymitě výzkumu již v úvodní části dotazníku.

2.2.1 Výzkumný vzorek

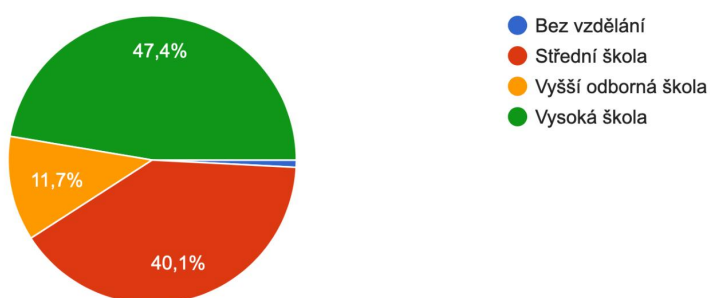
Výzkumný vzorek byl charakterizován na základě vyhodnocení identifikačních otázek. Byl tvořen 252 respondenty. 52 respondentů bylo ve věku do 25 let. 68 respondentů uvedlo svůj věk do 35 let. Nejvyšší počet respondentů byl v kategorii do 45 let, celkem 82 respondentů. V kategorii nad 55 let bylo 38 respondentů. Svůj věk neuvedlo 12 respondentů (viz graf č. 1).

Graf 1 Věk respondentů dotazníkového šetření

Do výzkumu se zapojilo 99 respondentů, kteří mají vystudovanou střední odbornou školu, 29 respondentů má vystudovanou vyšší odbornou školu. Nejvíce respondentů uvedlo, že jsou vysokoškolsky vzdělání. Vysokou školu absolvovalo 117 z nich. 2 respondenti uvedli, že jsou bez pedagogického vzdělání (viz graf č. 2).

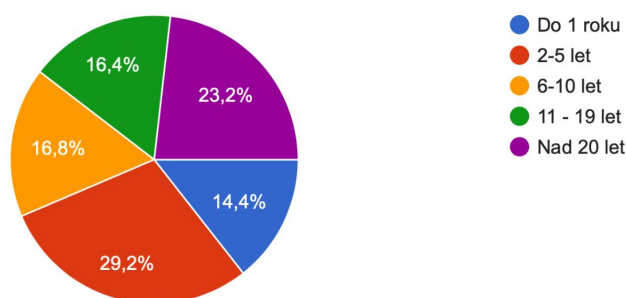
Graf 2 Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů dotazníkového šetření

Dále jsem se zajímala o délku praxe. 36 respondentů uvedlo, že jejich praxe je kratší než 1 rok. Nejvíce respondentů, celkem 73, uvedlo, že jejich praxe je v rozmezí 2–5 let. Téměř shodně respondentů má praxi 6–10 let a 11–19 let. Do kategorie 6–10 let se

zařadilo 42 pedagogů a do kategorie 11–19 let se zařadilo 41 pedagogů. 58 respondentů uvedlo, že jejich praxe je delší než 20 let (viz graf č. 3).

Graf 3 Délka praxe respondentů dotazníkového šetření

2.2.2 Hypotézy vztahující se k tématu výzkumu

Pro dotazník, který zjišťoval zda a jakým způsobem pedagogové mateřských škol pracují u dětí s tématem slušného chování, jsem si stanovila následující hypotézy:

Hypotéza č. 1: Více než 80 % pedagogů mateřských škol se při své práci setkává s nespolečenským chováním ze strany předškolních dětí.

Hypotéza č. 2: Více než 80 % pedagogů se domnívá, že je nespolečenské chování u předškolních dětí vážným problémem.

Hypotéza č. 3: Nejčastější problémy společenského chování se u dětí vyskytují v oblasti slušného vyjadřování.

Hypotéza č. 4: Více než 50 % pedagogů využívá při seznamování dětí se společenským chováním literární činnosti.

Hypotéza č. 5: Nejvíce využívanou knihou pro seznamování dětí se společenským chováním je kniha *Dědečku, vyprávěj* od L. Špačka.

Hypotéza č. 6: Nejoblíbenějším žánrem pro zprostředkování tématu slušného chování jsou u dětí (podle názoru učitelek) lidové (folklorní) pohádky.

2.2.3 Výsledky dotazníkového šetření

Dotazník tvořilo 15 otázek a byl rozčleněn do tří okruhů otázek dle jejich záměru. Otázky byly uzavřené i otevřené.

Prvních 7 otázek se týkalo nespolečenského chování u dětí v předškolním věku – zda se u dětí vyskytuje, jak často, ve kterých oblastech nejčastěji, jaké činnosti učitelé využívají pro práci s dětmi v případě, že se chtějí nespolečenskému chování věnovat. Na tyto otázky respondenti odpovídali pomocí otevřených i uzavřených otázek. Konkrétně dvě položky byly dichotomické (odpověď ano/ne), další dvě položky byly s výběrem odpovědi, následující dvě položky byly škálové a poslední otázka byla otevřená.

Druhý okruh otázek se zabýval knihami s tématem společenského chování. Na toto téma respondenti odpovídali ve 3 otázkách. Všechny tyto otázky byly uzavřené a respondenti na ně odpovídali prostřednictvím výběru odpovědí z nabídky možností.

Posledních 5 otázek bylo identifikačních – jejich cílem bylo objasnit věk a kvalifikaci respondentů, délku jejich praxe a zmapovat, s jak starými dětmi respondenti pracují. Otázky byly uzavřeny a respondenti na ně odpovídali prostřednictvím výběru odpovědí z nabízených možností. V poslední otevřené otázce měli možnost napsat libovolný komentář.

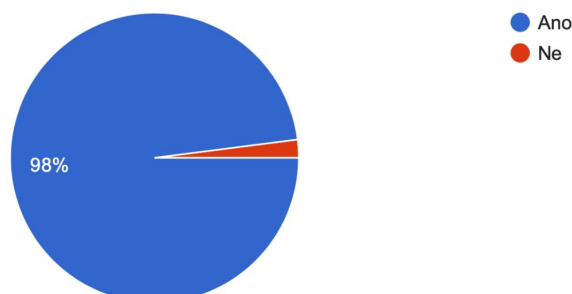
Přesto, že bylo dosaženo 252 odpovědí, nemůžeme vyvozovat závěry pro celou společnost. Závěry se vztahují pouze na vybrané respondenty.

Otázky dotazníku jsou vyhodnoceny po jednotlivých položkách dotazníku a následně jsou vyhodnoceny formulované hypotézy.

Otázka č. 1 – Setkáváte se při své práci s nespolečenským chováním u dětí?

248 (98 %) respondentů odpovědělo na tuto otázku Ano. Pouze 5 (2 %) uvedlo, že se s nespolečenským chováním u dětí nesetkává (viz graf č. 4).

Graf 4 Setkávání se respondentů dotazníkového šetření při práci s nespolečenským chováním u dětí

Vzhledem k tomu, že se děti v předškolním věku socializaci teprve učí, mě překvapilo, že někteří respondenti uvedli, že se s nesetkávají u dětí s nespolečenským chováním.

Otázka č. 2 – Jak často se u dětí nespolečenské chování vyskytuje?

Otázka č. 2 se zněla: „Jak často se u dětí nespolečenské chování vyskytuje” a požadovala od respondentů hodnocení na škále. Škála obsahovala 5 stupňů, přičemž stupeň 1 znázorňoval odpověď velmi často a stupeň 5 nikdy.

Stupeň 1 (velmi často) označilo 19 respondentů = (7,6 %)

stupeň 2 označilo 47 respondentů = (18,8 %)

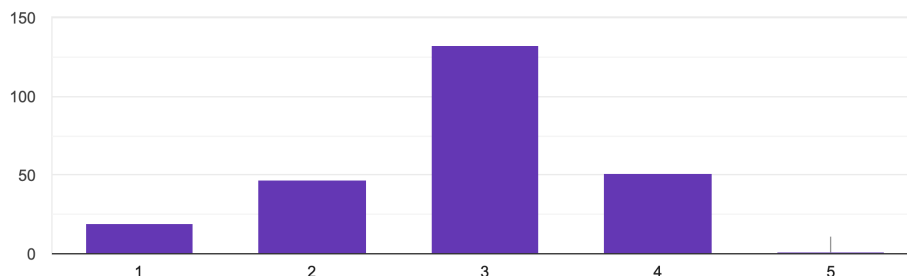
stupeň 3 označilo 132 respondentů = (52,8 %)

stupeň 4 označilo 51 respondentů = (20,4 %)

stupeň 5 (nikdy) označil 1 respondent = (0,4 %).

Nejvíce respondentů, konkrétně 132, označilo na intervalové škále číslo 3. Krajní hodnoty na škále dosáhly nejmenšího počtu. Pouze jeden respondent uvedl, že se s nespolečenským chováním u dětí nesetkává nikdy (viz graf č. 5).

Graf 5 Četnost výskytu nespolečenského chování u předškolních dětí z pohledu pedagogů mateřských škol

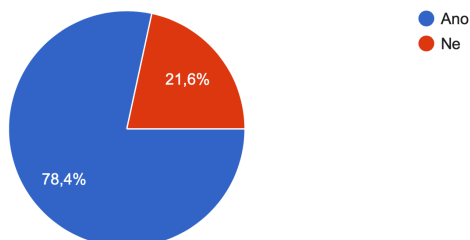

Otázka č. 3 – Domníváte se, že je nespolečenské chování u dětí vážným problémem?

Na tuto otázku odpovědělo 196 (78,4 %) respondentů ano. Zbýlých 54 (21,6 %) respondentů se nedomnívá, že se jedná o vážný problém u dětí (viz graf č. 6).

Graf 6 Vážnost problému nespolečenského chování u předškolních dětí

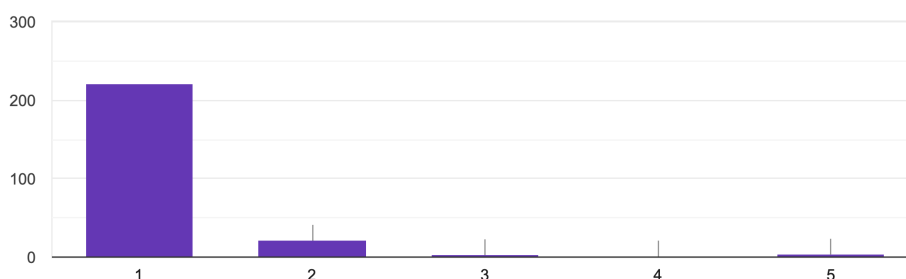
Domníváte se, že je nespolečenské chování u dětí vážným problémem?
250 odpovědí

Otázka č. 4 – Myslíte si, že je důležité vést děti ke společenskému chování již v předškolním věku? Zhodnoťte na škále 1–5.

Na tuto otázku odpovídali respondenti hodnocením na škále. Stupeň 1 určoval velmi vhodné, stupeň 5 nevhodné. Nejvyššího počtu dosáhl stupeň 1, který označilo celkem 222 (88,8 %) respondentů (viz graf č. 7).

Graf 7 Důležitost vedení dětí ke společenskému chování v předškolním věku

Otázka č. 5 – Zdůvodněte svou předchozí odpověď:

V této otázce jsem chtěla, aby respondenti zdůvodnili svoji předchozí odpověď. Odpověď uvedlo 152 respondentů.

Odpovědi byly velmi pestré. Nejčastěji se objevovaly ty, které uváděly, že čím dříve se děti slušnému chování naučí, tím lépe. Respondenti spatřují ve slušném chování předškolních dětí základ do života. Někteří respondenti zdůrazňují, že by děti ke společenskému chování měla vést rodina, jiní říkají, že společenskému chování se děti učí v prostředí mateřské školy. Někteří respondenti neoznačují tento jev u předškolních dětí za problém, jelikož se v této době společenskému chování teprve učí. V mnoho odpovědích se dočteme, že je pro děti snazší se naučit něčemu novému v raném věku. Další významná část respondentů se v odpovědích shoduje, že tím, že je budeme učit slušnému chování, můžeme předcházet šikaně a jiným negativním jevům. Učení předškolních dětí slušnému chování může tedy sloužit jako prevence rizikového chování. Uvádím některé zajímavé autentické odpovědi respondentů:

„Člověk je společenský tvor a ve společnosti se pohybuje neustále. Je tedy potřeba, aby se dítě socializovalo a učilo se, jak se v takové společnosti chovat atd...”

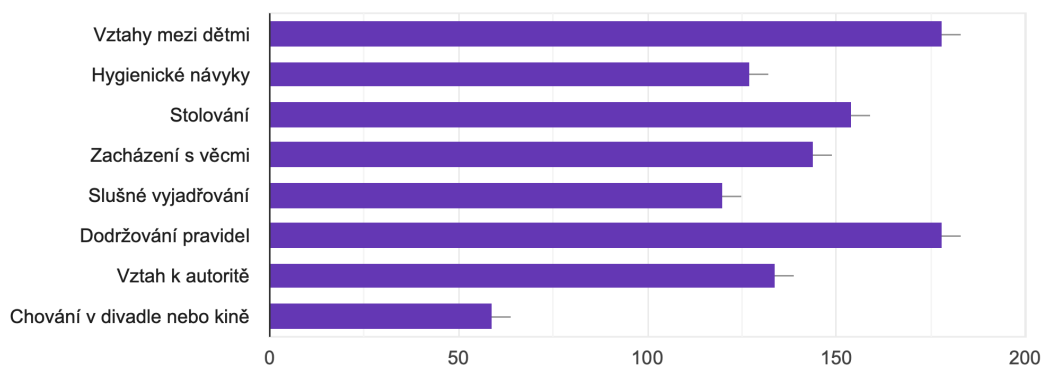
„Předškolní věk patří k období, kdy je dítě nejvnímavější, nejlépe „vstřebává” podněty a tím se tvoří základy budoucího společenského chování.”

„Pokud se dítě zařazuje do společenského života, tak by se mělo umět i společensky chovat. A kdy jindy začít, než v mateřské škole.”

Otázka č. 6 – V jakých oblastech se nejčastěji problémy se společenským chováním objevují?

Na tuto otázku odpovědělo 249 respondentů. Nejvíce respondentů 178 (71,5 %) uvedlo shodně oblast vztahů mezi dětmi a dodržování pravidel. Velký problém se také ukázal v oblasti stolování, kterou označilo jako problémovou 154 (61,8 %) respondentů. Další oblast tvoří zacházení s věcmi, kterou jako problémovou spatřuje 144 (57,8 %) dotazovaných. 134 (53,8 %) respondentů vidí jako problémovou oblast vztah k autoritě. Hygienické návyky označilo 127 (51 %) respondentů jako problémové. Slušné vyjadřování hodnotí 120 (48,2 %) dotázaných také jako problémové. Nejméně označovanou oblastí nejčastěji objevujících se problémů v oblasti slušnému chování se ukázala oblast slušného chování v kině nebo divadle, kterou za problémovou označilo pouze 59 (23,7 %) respondentů (viz graf č. 8).

Graf 8 Oblasti, ve kterých se nejčastěji vyskytují problémy se společenským chováním

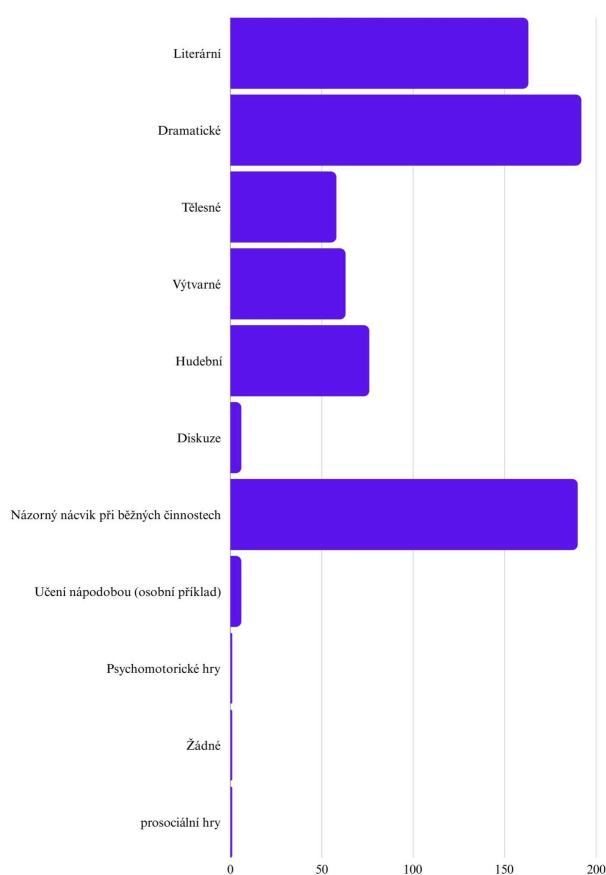

Otázka č. 7 – Jaké činnosti využíváte při seznamování dětí se společenským chováním?

Otázka č. 7 byla uzavřená a nabízela respondentům 8 položek, u kterých bylo možné označit i více odpovědí, nebo zvolit svou vlastní. Odpovědi byly navrženy na základě odborné literatury. Z nabízených možností zvolilo nejvíce 194 (77,6 %) respondentů pro seznamování dětí se slušným chováním diskuzi. Ihned za ní se umístily dramatické činnosti, které označilo 187 (74,8 %) dotazovaných. 185 (74 %) respondentů využívá k seznámení běžné činnosti, pomocí kterých děti názorně nacvičují společenské chování.

Literární činnosti již označilo méně respondentů, konkrétně 159 (63,6 %). Činnosti tělesné, výtvarné a hudební využívá pouze malá část pedagogů. Tyto činnosti využívá pouze 54–72 respondentů. Respondenti velmi často uváděli jako vlastní odpověď osobní působení na dítě, kdy jsou sami vzorem, resp. příkladem vhodným následování. V odpovědích našli své místo i prosociální hry a individuální práce s dítětem (viz graf č. 9).

Graf 9 Činnosti, které respondenti dotazníkového šetření využívají při seznamování dětí se společenským chováním

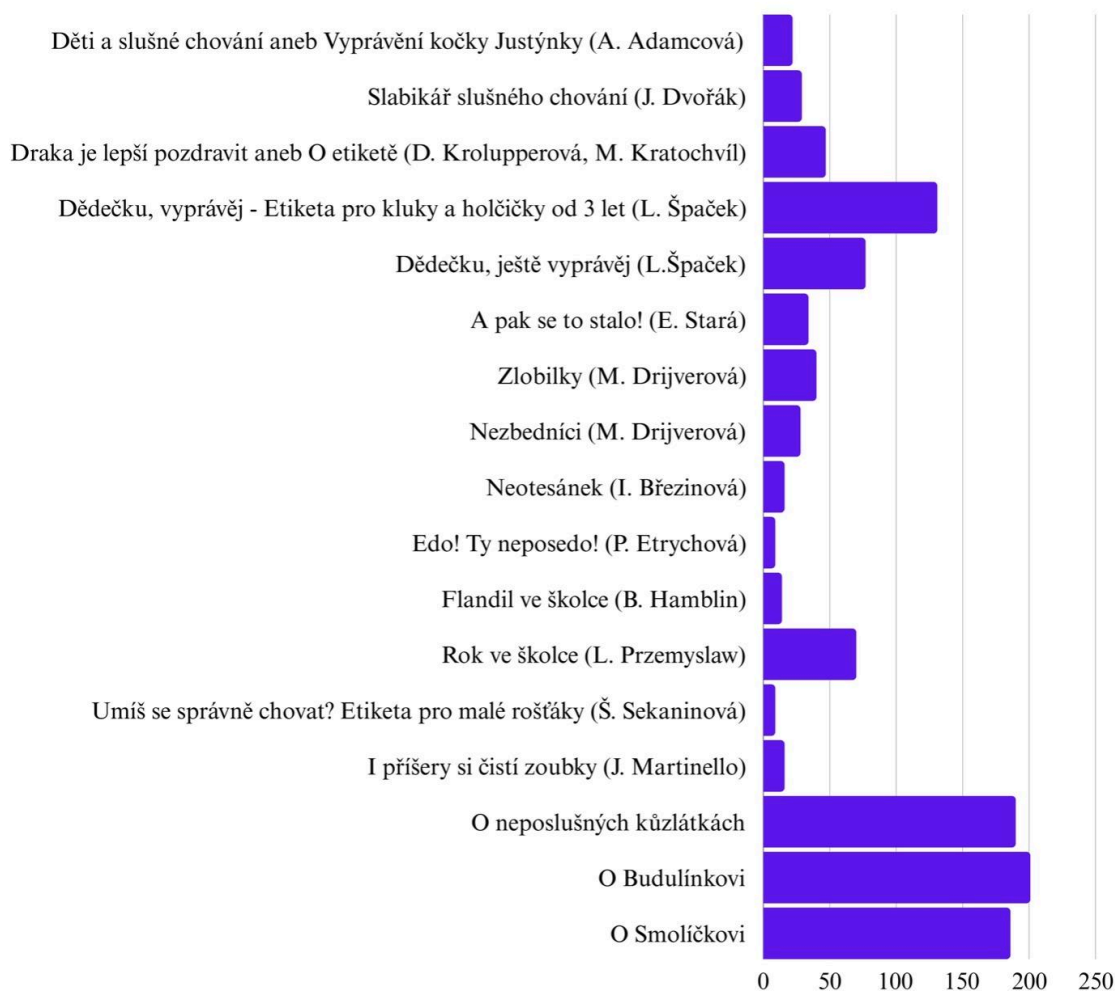

Otázka č. 8 – Využili jste některou z těchto knih pro práci s dětmi?

V nabídce odpovědí jsem uvedla 14 pohádek autorských a 3 folklorní kumulativní pohádky. Překvapilo mě, že folklorní kumulativní pohádky používá velké množství pedagogů a autorských knih jich využívá velmi málo. Folklorní kumulativní pohádky (O

Smolíčkovi, O Budulínkovi a O neposlušných kůzlátkách) využívá 186–201 (77,2–83,4 %) respondentů. Oproti tomu všechny vybrané autorské knihy využívá pouze 9–47 (3,7–19,5 %) respondentů. Výjimku tvoří knihy od Ladislava Špačka a *Rok ve školce* z nakl. Host od L. Przemyslaw, které využívá 70–131 respondentů (29–54,4 %) (viz graf č. 10).

Graf 10 Knihy, které jsou respondenty dotazníkového šetření při práci s dětmi využívány

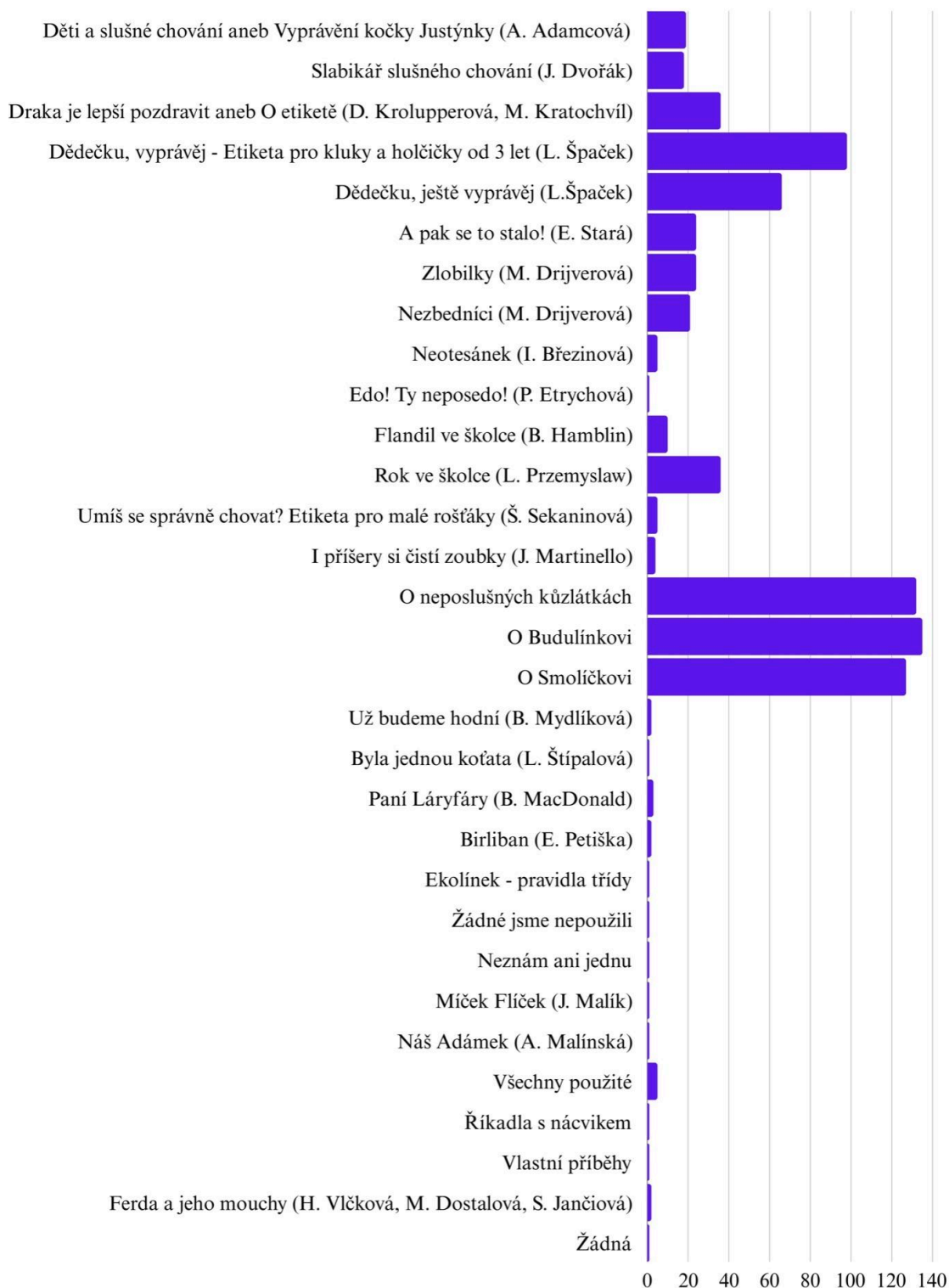

Otázka č. 9 – Která z těchto knih se vám při práci osvědčila?

Respondenti nejčastěji označovali, že při práci se jim nejvíce osvědčily kumulativní folklorní pohádky. Knihy od L. Špačka z dotazníku také vplynuly jako osvědčené. Překvapilo mě, že v porovnání s předchozí otázkou (otázkou č. 8) se více autorských

pohádek při práci osvědčilo. Uvádím na příkladu, kdy pohádku *O Smolíčkovi* využilo 186 pedagogů, ale pouze 127 z nich ji uvedlo jako osvědčenou. Oproti tomu knihu E. Staré *A pak se to stalo!* Využilo 34 respondentů a 24 respondentům se při práci osvědčila. Jako nejméně osvědčené knihy jsou uvedeny *Edo! Ty neposedo!* od P. Etrychové, *I příšery si čistí zoubky* od J. Martinella a *Neotesánek* (I. Březinová) a kniha *Umiš se správně chovat?* od Š. Sekaninové. Respondenti měli možnost uvést i svou možnost. Často se jako osvědčená kniha mimo moji nabídku objevovala kniha *Paní Láryfáry* od B. MacDonaldové, *Birliban* E. Petišky, *Už budeme hodní* od B. Mydlíkové, *Ferda a jeho mouchy* od společnosti Scio. Mnoho respondentů také uvádí, že vhodné jsou všechny pohádky, které mají nějaké ponaučení (viz graf č. 11).

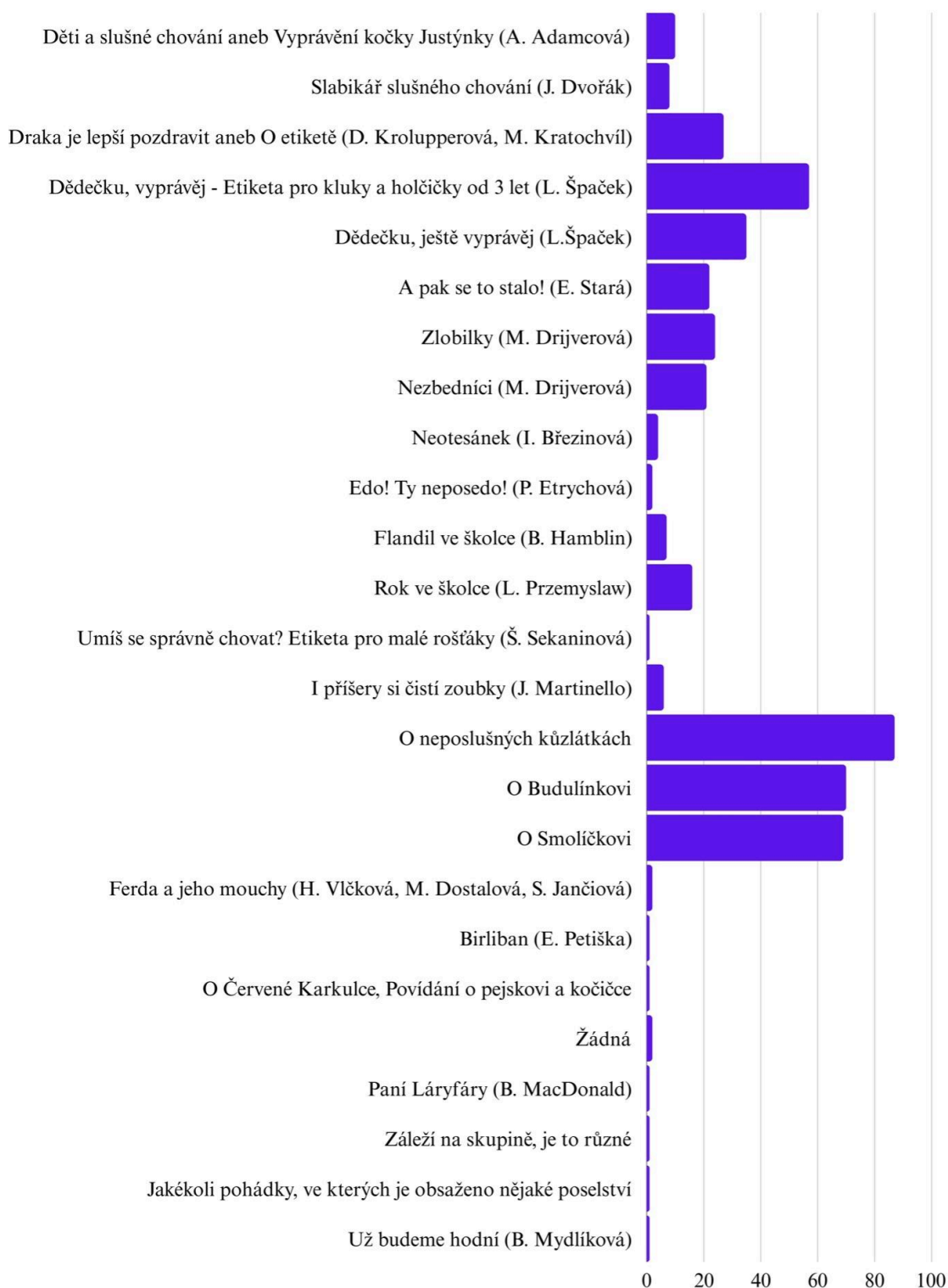
Graf 11 Knihy, které se respondentům dotazníkového šetření při práci osvědčily

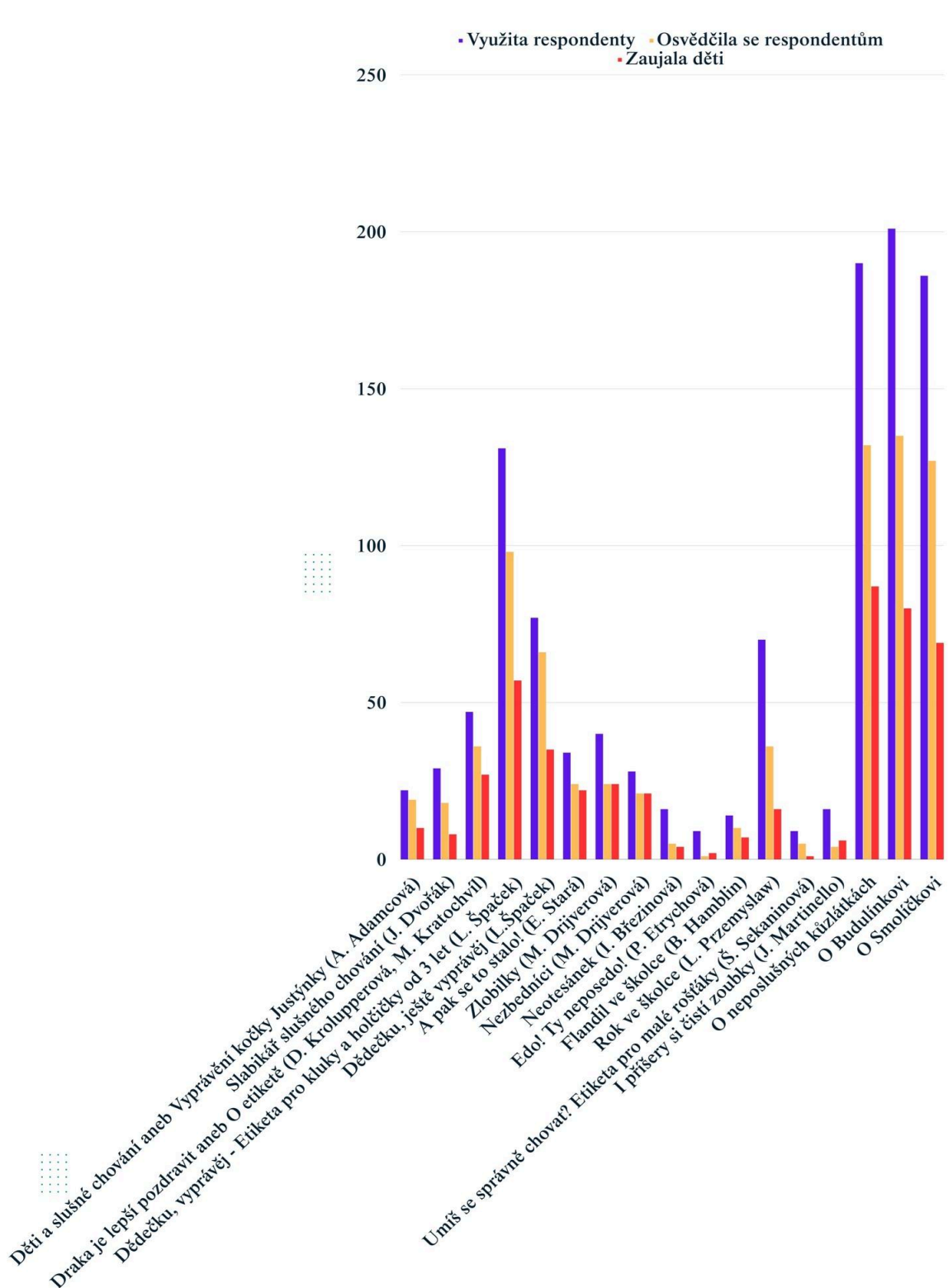
Otázka č. 10 – Která z těchto knih děti nejvíce zaujala?

Opět 3 lidové (folklorní) pohádky (O neposlušných kůzlátkách, O Budulínkovi a O Smolíčkovi) získaly největší počet hodnocení. Děti (podle názoru učitelek) hodně zaujaly i knihy od L. Špačka. Dále uvádím ty, které označilo 16 – 27 respondentů jako knihy, které děti zaujaly. Jsou to knihy *Rok ve školce*, *Nezbedníci*, *Zlobilky*, *A pak se to stalo! Draka je lepší pozdravit aneb O etiketě*. Ve volných odpovědích opět nalezneme *Birliban E. Petišky*, *Ferdu a jeho mouchy* nebo *paní Láryfáry* (viz graf č. 12).

Graf 12 Knihy, které děti nejvíce zaujaly (podle názoru učitelek)

Graf 13 Porovnání využití jednotlivých knih, jejich osvědčení a zaujetí dětí knihou z pohledu respondentů dotazníkového šetření

Pro získání přesných dat ohledně osvědčení knih a zaujetí dětmi jsem musela vypočítat procentuální využití, osvědčení a zaujetí. Data jsem získala výpočtem, kolik % je číslo X z čísla Y. Uvádím příklad na knize *Zlobilky* (M. Drijverová). Kniha byla využita 40 pedagogy, osvědčila se 24 pedagogům a zaujala 24 dětí. 24 ze 40 je 60 %.

Kniha *O Smolíčkovi* zaujala 37,1 % dětí, kniha *O Budulínkovi* zaujala 39,8 % dětí a 45,8 % dětí zaujala kniha o *Kůzlátkách*. Knihou, která děti (podle názoru učitelek) nejvíce zaujala se stala kniha *Nezbedníci* (M. Drijverová). Respondenti uvedli, že zaujala 75 % dětí.

Nejvíce osvědčenou knihou z pohledu pedagogů se stala kniha *Děti a slušné chování aneb vyprávění kočky Justýnky* od A. Adamcové, kterou označilo 86,4 % respondentů. Druhou nejvíce osvědčenou knihou z pohledu pedagogů je kniha *Dědečku, ještě vyprávěj* od L. Špačka, kterou označilo 85,7 % respondentů. Jako další osvědčené knihy z pohledu pedagogů respondenti označili knihy *Draka je lepší pozdravit, aneb O etiketě* (D. Krolupperová, M. Kratochvíl) – 76,5 %. *Dědečku, vyprávěj* (L. Špaček) – 74,8 %. *Nezbedníci* (M. Drijverová) – 75 %. *Flandil ve školce* (B. Hamblin) – 71,4 % a knihu *A pak se to stalo!* (E. Stará) – 70,6 %. Ostatní knihy označilo méně než 70 % jako osvědčené. Nejméně osvědčenou knihou z pohledu pedagogů je kniha *Edo! Ty neposedo!* (P. Etrychová), kterou označilo pouze 11,1 % respondentů jako osvědčenou.

Kniha, která nejvíce zaujala děti (podle názoru učitelek), jsou *Nezbedníci* (M. Drijverová), kterou označilo 75 % respondentů. Druhé místo obsadila kniha *A pak se to stalo!* (E. Stará) – 64,7 %. Dále se umístily knihy *Zlobilky* (M. Drijverová) – 60 %. *Draka je lepší pozdravit, aneb O etiketě* (D. Krolupperová, M. Kratochvíl) – 57,5 %. *Flandil ve školce* (B. Hamblin) – 50 %. Knihou, která děti (podle názoru učitelek) zaujala nejméně je kniha *Umíš se správně chovat? Etiketa pro malé rošťáky* od Š. Sekaninové, kterou označilo 11,1% respondentů.

Jako knihy, které se osvědčily pedagogům a zároveň zaujaly (podle názoru učitelek) i děti, můžeme označit knihy *Draka je lepší pozdravit, aneb O etiketě* (D. Krolupperová, M. Kratochvíl), *A pak se to stalo!* (E. Stará), *Nezbedníci* (M. Drijverová) a *Flandil ve školce* (B. Hamblin).

Otázka č. 15 – Libovolný slovní komentář:

V poslední otázce měli respondenti možnost napsat libovolný komentář. Potěšilo mě, že hodně respondentů označilo téma dotazníku jako důležité. Časté také byly komentáře typu, že je důležitý i vliv rodiny a rodinných vzorů. Přidávám některé příklady komentářů:

„Chování dětí, dodržování pravidel, vztah k ostatním, respektování autority se velmi za dobu mé praxe zhoršuje.”

„Pokud nespolupracují rodiny, pak se naše snažení často mívá účinkem. Nejvíce je to vidět při stolování, občas to vypadá, že doma nemají stoly ani židle. Je to katastrofa...”

„Hlavním vzorem jsou pro děti jejich rodiče, takže by hlavně oni měli dodržovat společenské návyky. To je bohužel častý problém, někdy ani rodiče nepozdraví, tak jak to pak máme vyžadovat po dětech.”

2.2.4 Vyhodnocení hypotéz

Hypotéza č. 1, že více než 80 % pedagogů mateřských škol se při své práci setkává s nespolečenským chováním ze strany předškolních dětí, se potvrdila. Celkem 98 % respondentů uvedlo, že se s nespolečenským chováním ze strany dětí setkává.

Hypotéza č. 2, že více než 80 % pedagogů se domnívá, že je nespolečenské chování u předškolních dětí vážným problémem, se nepotvrdila. 78,4 % respondentů se domnívá, že nespolečenské chování u předškolních dětí je vážným problémem.

Hypotéza č. 3, že nejčastější problémy společenského chování se u dětí vyskytují v oblasti slušného vyjadřování, se nepotvrdila. Naopak tato oblast se ukázala jako málo problémová. Oblast slušného vyjadřování hodnotí jako problémovou 48,2 % respondentů. Oblast vztahů mezi dětmi a oblast dodržování pravidel dosáhly shodně 71,5 % a jsou tak označovány respondenty jako nejčastější problémové oblasti.

Hypotéza č. 4, že více než 50 % pedagogů využívá při seznamování dětí se společenským chováním literární činnosti, se potvrdila. Literární činnosti využívá při seznamování dětí se společenským chováním 63,6 % respondentů.

Hypotéza č. 5, že nejvíce využívanou knihou pro seznamování dětí se společenským chováním je kniha *Dědečku, vyprávěj* od L. Špačka, se nepotvrdila. Kniha byla označena jako nejvíce využívaná z knih moderních (autorských), avšak 3 klasické folklorní kumulativní pohádky dosáhly mnohem vyššího počtu využití.

Hypotéza č. 6:, že nejoblíbenějším žánrem pro zprostředkování tématu slušného chování jsou u dětí (podle názoru učitelek) lidové (folklorní) pohádky, se potvrdila. Podle názoru učitelek pohádka O neposlušných kůzlátkách zaujala 38,8 % dětí, O Budulínkovi zaujala 35,7 % dětí a pohádka O Smolíčkovi 30,8 % dětí. Všechny 3 lidové (folklorní) pohádky dosáhly vyššího hodnocení, než pohádky autorské.

2.3 Lekce a jejich ověření

Vzdělávací lekce, které jsem navrhla na základě výsledků dotazníkového šetření, byly sestaveny pro děti 4 – 6/7 let a ověřovány v mateřské škole v září 2023.

Vzdělávací lekce byly vytvořeny na pět nejčastěji uváděných problémových oblastí slušného chování u dětí předškolního věku (vztahy mezi dětmi, dodržování pravidel, stolování, zacházení s věcmi a vztahy k autoritě). Vzdělávací lekce byly navrženy na základě prostudované odborné literatury a výsledků dotazníkového šetření.

2.3.1 Výzkumné otázky

Pro kvalitativní část výzkumu jsem si stanovila tyto výzkumné otázky:

Výzkumná otázka č. 1: Jak byly učitelkami hodnoceny knihy a příběhy zvolené pro jednotlivé lekce?

Výzkumná otázka č. 2: Jak hodnotí učitelky mateřských škol využití vzdělávacích lekcí v praxi?

Výzkumná otázka č. 3: Jakým způsobem hodnotily vzdělávací lekce děti?

Výzkumná otázka č. 4: Jak učitelky hodnotí práci se čtenářskými strategiemi?

Výzkumná otázka č. 5: Jaké změny v chování dětí po realizaci vzdělávacích lekcí zaznamenaly učitelky?

2.3.2 Výzkumný vzorek

Výzkumným vzorkem pro tuto část práce byly děti ve věku od 4 do 6–7 let ze čtyř institucí, ze tří mateřských škol a z jedné dětské skupiny a dále dvě učitelky a jedna pečující osoba v dětské skupině.

Mateřská škola, ve které vzdělávací lekce ověřovala autorka, se nachází v městysu, který má 950 obyvatel. Jedná se o státní mateřskou školu.

Dvě učitelky, které ověřovaly vzdělávací lekce, působí v mateřských školách. Jedna mateřská škola, ležící v obci s počtem obyvatel okolo 800, je státní. Druhá mateřská škola je také státní a jedná se o detašované pracoviště, ležící na okraji města s počtem obyvatel okolo 19500. Třetí institucí, kde byly lekce ověřovány, je soukromá dětská skupina s prvky Montessori a Lesní školy ve městě s 16 500 obyvateli. V této instituci působí pečující osoba.

Jedna učitelka má vystudovanou střední odbornou školu pedagogickou. Praxi má 30 let. Druhá učitelka má vysokoškolské magisterské vzdělání v pedagogickém oboru a praxi 31 let. Pečující osoba působící v dětské skupině má také vysokoškolské magisterské vzdělání a praxi 7 let.

Součástí zpětné vazby k lekci č. 5 byla i zpětná vazba pro práci se čtenářskými strategiemi. Učitelky uvedly, že pravidelně s dětmi rozvíjejí čtenářské strategie při řízené činnosti. Se čtenářskými strategiemi se jim pracovalo velmi dobře. Všechny věděly, jak s nimi pracovat. Dále jsem se zajímala, jak na čtenářské strategie reagovaly děti. Učitelky uvedly, že více o příběhu přemýšlely, byly při čtení textu více pozorné, čtenému textu lépe porozuměly, byly více vtaženy do děje a jedna učitelka napsala: „najednou jim není „jen“ čteno, ale stávají se součástí a spolutvárci příběhu.“ Všechny učitelky uvedly, že se čtenářskými strategiemi budou pracovat i nadále, protože chtějí rozvíjet čtenářskou pregramotnost a chtějí přibližovat příběhy a knížky dětem. Ty díky nim lépe komunikují, rozšiřuje se jim slovní zásoba, rozvíjí kritické myšlení, hledají řešení samy i společně, zvažují různé možnosti a zjišťují, že každý nápad se počítá.

2.3.3 Návrh činností, jejich realizace, evaluace a reflexe učitelek z mateřských škol

Na úvod této kapitoly uvádím tabulku s dílčími cíli a očekávanými výstupy ke všem navrženým vzdělávacím lekcím. Dále jsou stručně popsány vzdělávací lekce, jejichž konkrétní podobu naleznete v přílohách (viz příloha 1, 2, 3, 4 a 5), přičemž součástí každé lekce je i její evaluace a reflexe od učitelů mateřských škol, které byly vyhodnoceny na základě dotazníkového šetření. Dotazník obsahoval celkem 54 položek rozdělených do jedenácti sekcí. Položky byly otevřené, uzavřené i škálové. Dotazník, týkající se zpětné vazby k lekci 5, byl doplněn o sekci 12, ve které bylo 6 položkami zjišťováno, jak se učitelkám pracovalo se čtenářskými strategiemi. Položky byly otevřené, uzavřené i škálové (viz příloha 15).

2.3.3.1 Dílčí cíle a očekávané výstupy k lekcím 1–5

Čísla 1 – 5 v tabulce značí, ke které lekci se dílčí cíle a očekávané výstupy vztahují.

Tabulka 4 Dílčí cíle a očekávané výstupy k lekcím 1–5

Vzdělávací oblast	Podoblasti	Dílčí cíle (co učitel podporuje)	Očekávané výstupy (co dítě dokáže)
Dítě a jeho tělo		Osvojení si věku přiměřených praktických dovedností 3, 4	Zvládat sebeobsluhu, uplatňovat základní kulturně hygienické a zdravotně preventivní návyky (starat se o osobní hygienu, umět stolovat, postarat se o své osobní věci) 3 Zvládat jednoduchou obsluhu a pracovní úkony (postarat se o hračky, pomůcky, uklidit po sobě, udržovat pořádek) 4
Dítě a jeho psychika	Jazyk a řeč	Rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností receptivních (vnímání, naslouchání, porozumění) i produktivních (mluvního projevu,	Vyjadřovat samostatně a smysluplně myšlenky, nápady, pocity, mínění a úsudky ve vhodně zformulovaných větách 1, 2, 3, 4, 5 Vést rozhovor (naslouchat druhým, vyčkat, až druhý

	<p>vyjadřování) 1, 2, 3, 4, 5</p> <p>Rozvoj komunikativních dovedností a kultivovaného projevu 1, 2, 3, 4, 5</p> <p>Osvojení si některých poznatků a dovedností, které předcházejí čtení i psaní, rozvoj zájmu o psanou podobu jazyka 1, 2, 3, 4, 5</p>	<p>dokončí myšlenku, sledovat řečníka i obsah, ptát se) 1, 2, 3, 4, 5</p> <p>Porozumět slyšenému (zachytit hlavní myšlenku příběhu, sledovat děj a zopakovat jej ve správných větách) 1, 2, 3, 4, 5</p> <p>Odpovídat, slovně reagovat 1, 2, 3, 4, 5</p> <p>Projevovat zájem o knížky, soustředěně poslouchat četbu, hudbu 1, 2, 3, 4, 5</p>
Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace	<p>Rozvoj paměti a pozornosti, rozvoj a kultivace představivosti a fantazie 1, 2, 3, 4, 5</p> <p>Rozvoj tvořivosti (tvořivého myšlení, řešení problémů, tvořivého sebevyjádření) 1, 2, 3, 4, 5</p>	<p>Záměrně se soustředit na činnost a udržet pozornost 1, 2, 3, 4, 5</p> <p>Přemýšlet, vést jednoduché úvahy a také vyjádřit to, o čem přemýšlí a uvažuje 1, 2, 3, 4, 5</p> <p>Zaměřovat se na to, co je z poznávacího hlediska důležité (odhalovat podstatné znaky, vlastnosti předmětů, nacházet společné znaky, podobu a rozdíl, charakteristické rysy předmětů či jevů a vzájemné souvislosti mezi nimi) 1, 2, 3, 4, 5</p> <p>Řešit problémy, úkoly a situace, myslet kreativně, předkládat „nápady“ 1, 2, 3, 4, 5</p>
Sebepojetí, city, vůle	<p>Rozvoj schopnosti sebeovládání 1, 2, 3, 4, 5</p> <p>Rozvoj a kultivace mravního vnímání 1, 2, 3, 4, 5</p>	<p>Zaujímat vlastní názory a postoje a vyjadřovat je 1, 2, 3, 4, 5</p> <p>Respektovat předem vyjasněná a pochopená pravidla 1, 2, 3, 4, 5</p> <p>Být citlivé ve vztahu k živým bytostem, k přírodě i k věcem 1, 2, 3, 4, 5</p>

Dítě a ten druhý		<p>Seznamování s pravidly chování ve vztahu k druhému 1, 2, 5</p> <p>Osvojení si elementárních poznatků, schopností a dovedností důležitých pro navazování a rozvíjení vztahů dítěte k druhým lidem 1, 2, 5</p> <p>Posilování prosociálního chování ve vztahu k ostatním lidem (v rodině, v mateřské škole, v dětské herní skupině apod.) 1, 2, 5</p>	<p>Komunikovat s dospělým vhodným způsobem, respektovat ho 5</p> <p>Navazovat a udržovat dětská přátelství 1</p> <p>Dodržovat dohodnutá a pochopená pravidla vzájemného soužití a chování doma, v mateřské škole, na veřejnosti 2</p> <p>Respektovat potřeby jiného dítěte, dělit se s ním o hračky, pomůcky apod. 2</p> <p>Bránit se projevům násilí jiného dítěte, ubližování, ponižování apod. 1</p>
Dítě a společnost		<p>Poznávání pravidel společenského soužití a jejich spoluvytváření v rámci přirozeného sociokulturního prostředí 1, 2, 3, 4, 5</p> <p>Rozvoj základních kulturně společenských postojů, návyků a dovedností dítěte, rozvoj schopnosti projevovat se autenticky, chovat se autonomně, prosociálně a aktivně se přizpůsobovat společenskému prostředí a zvládat jeho změny 1, 2, 3, 4, 5</p> <p>Vytvoření povědomí o mezilidských morálních hodnotách 1, 2, 3, 4, 5</p>	<p>Uplatňovat návyky v základních formách společenského chování ve styku s dospělými i s dětmi (zdravit známé děti i dospělé, rozloučit se, poprosit, poděkovat, vzít si slovo, až když druhý domluví apod.) 2</p> <p>Adaptovat se na život ve škole, aktivně zvládat požadavky plynoucí z prostředí školy i jeho běžných proměn (vnímat základní pravidla jednání ve skupině, podílet se na nich a řídit se jimi, přijímat autoritu) a spoluvytvářet v tomto společenství prostředí pohody 1, 2, 5</p> <p>Utvořit si základní dětskou představu o pravidlech chování a společenských normách, co je v souladu s nimi a co proti nim a ve vývojově odpovídajících</p>

			<p>situacích se podle této představy chovat (doma, v mateřské škole i na veřejnosti) 1, 2, 3, 4, 5</p> <p>Chovat se zdvořile, přistupovat k druhým lidem s úctou 1, 5</p> <p>Zacházet šetrně s vlastními i cizími pomůckami, hračkami 4</p>
--	--	--	---

2.3.3.2 Lekce 1 – Vztahy mezi dětmi

K lekci 1 byl použitý příběh Leo ubližuje z knihy *Flandil ve školce* (B. Hamblin). Lekce byla vytvořena na problémovou oblast vztahů mezi dětmi. Písemnou přípravu vzdělávací lekce naleznete v příloze (viz příloha 1).

Tabulka 5 Flandil ve školce – základní informace o lekci s knihou

Použitá kniha	Flandil ve školce
Příběh	Leo ubližuje
Autor	Barbora Hamblin
Nakladatelství	Altenberg
Cíl aktivity	Dítě popisuje vhodné chování mezi dětmi, zdůvodňuje jeho důležitost a umí toto chování aplikovat při styku s dětmi.
Věk dětí	4–7 let
Pomůcky	Knihy Flandil ve školce; velká deka / padák / prostěradlo; skladba Beethovenova 5. symfonie; židle, Orffovy nástroje, lidová píseň; klíčové obrázky (viz příloha 1)
Časová náročnost	cca 45 min
Metody pro práci s příběhem	Hudební činnost Dramatická činnost

	Čtenářská strategie předvídání Čtenářská strategie vizualizace Čtenářská strategie propojování (dítě – text) Čtenářská strategie usuzování Čtenářská strategie shrnování
--	--

Evaluace vzdělávací lekce 1

V první fázi, tedy ve fázi evokace, jsem měla knihu schovanou. Řekla jsem dětem, že pro ně mám překvapení. Knihu jsem jim ukázala a ptala se dětí: „Co je to?“ Děti odpovídaly: „Kniha“, „knížka.“ Bylo vidět, že jsou knihou zaujaté. Otevřela jsem knihu a představila dětem její název a název příběhu. Ptala jsem se dětí: „Co znamená slovo ubližovat?“ Děti odpovídaly: „Kopá ho“, „bouchá ho“, „strká ho“, „škrábe“, „kousat ho.“ Dále jsem se ptala: „Proč někdo ubližuje?“ Děti odpovídaly: „Protože se mu to nelíbí“, „protože mu to říkal třikrát a ...“ Dále jsem se ptala: „Ubližoval i vám někdy někdo?“ Některé děti vrtily hlavou, že ne a jiné zvedly ruku. Začátek odpovědí byl velmi rozpačitý. Děti nejprve odpovídaly na otázku tak, že někdy viděli někoho ubližovat někomu jinému než jim (rodičům, sourozencům). Poté jeden kluk řekl, že mu někdy někdo ubližoval, ale nechtěl o tom víc vyprávět. Pak se přidaly i ostatní děti: „Anežka na mě křičela a pak mě k tomu bouchala“, „Anežka mě bouchla klackem.“ Další otázka byla: „Ublížily jste někdy kamarádovi?“ Děti vrtily hlavou, že ne. Některé děti koukaly před sebe. Domnívám se, že si uvědomily, že někomu někdy ublížily, ale protože věděly, že se ubližovat nemá, nechtěly o tom mluvit. Jeden kluk odpověděl: „Já jo.“ Na to jsem reagovala tak, že je dobře, že se umí přiznat. Jedná se ovšem o Ukrajince a je možné, že úplně dobře nerozuměl otázce z důvodu komunikační bariéry a nedostatečného porozumění. Na otázku: „Co by měl udělat ten, komu je ubližováno?“ odpovídaly děti: „Mohla by jít pryč“, „řít to paní učitelce“, „otočit se na druhou stranu.“ Ptala jsem se dětí: „Kdo by mohl být Leo?“ Odpovídaly: „Ten lev.“ Všechny děti se shodly, že Leo je lev. „Komu by mohl ubližovat?“ „Kamarádům“, „kočkám“, „šněk“, „pes“, „ježečkovi.“ Všechny děti vymýšlely zvířecí postavy. „Co si myslíte, že mu bude Leo dělat?“ „Škrábat“, „kousat“, „trhat“, „bouchat.“

Následovala fáze uvědomění si informací, která začala četbou textu. Text jsem měla nastudovaný, abych mohla navazovat oční kontakt s dětmi. Při první aktivitě byly děti zpočátku nesmělé. Potom jeden z chlapců vymyslel, že si můžeme hrát s autama. Děti dramtizaci předváděly velmi optarně, seděly na místě. Po skončení se ihned na místo vracely. Snažila jsem je slovně vést, že můžou mezi sebou kličkovat. Měla jsem zvolit větší slovní podporu, stoupnout si, abychom více změnili organizaci a dramtizace pro děti byla lépe uchopitelná. Děti dále vymýšlely aktivity „posíláme míč“, „že stavíme z cihlíček a kreslíme.“ V průběhu činností jsem se ptala, co děti staví, co malují. Při další aktivitě jsem se snažila šepotem děti zklidnit a ukázala jim, jak se mají skrčit do ulity. Schovala jsem je pod padák, pustila hudbu a děti měly přemýšlet, jak se Flandil cítil. Nejprve pocity říkaly nahlas. Upozornila jsem je, aby pouze přemýšlely. „Máte někdy smutnou náladu, jako má Flandil?“ „Ano“, „já taky“, „jo“, „já taky někdy.“ „Co děláte, abyste nebyly smutné?“ „Nadechnem se“, „hrát“, „ven“, „za kamarádama.“ „Co byste Flandilovi poradily?“ „Aby chodil za kamarádama“, „aby mu paní učitelka řekla, ať toho už nechá“, „mohl by jet s maminkou na dovolenou“, „aby ho paní učitelka chvíli posadila na židličku“, „aby mu dala na zadek“, „mohla ho vyhodit.“ Když jsem viděla, že některé z dětí nedává pozor a vyrušuje ostatní, kladla jsem otázku přímo jemu, abych zaujala jeho pozornost. Také jsem se snažila, aby se děti nepřekřikovaly. Toho jsem docílila tak, že jsem dítě v mluvení stopla a upozornila ho, že teď mluví někdo jiný a aby vydržel s odpovědí. Děti jsem zklidňovala také dotekem. Po celou dobu četby jsem se snažila doprovázet četbu změnou hlasu, gesty a mimickými pohyby. „Co mohla dělat maminka?“ „Řekla to paní učitelce.“ Jeden z chlapců vrtěl hlavou, že s nápadem nesouhlasí, ale neměl jiný nápad. „Posadila ji na židličku, nešla na svačinu a bylo jí to líto.“ V polovině následovala svačina a přerušení lekce. Po svačině jsem dětem shrnula dosavadní příběh, aby si ho připomněly. Pokračovala jsem četbou textu. V průběhu četby jsem si všimla, že jedno z dětí vyrušuje. Proto jsem se přímo jeho zeptala na otázku, která byla v textu zodpovězena, abych zjistila, zda dává pozor. Následovala otázka: „Co má Flandil udělat?“ „Říct to paní učitelce“, „řeknu to mamce“, „paní učitelce“, „taťkovi“, „dědovi“, „babičce“, „bráchovi to můžeme říct.“ Snažila jsem se navést děti k tomu, aby se zamyslely, jak to mohou vyřešit samy, ale děti žádný nápad. Pouze přidaly odpověď: „Tetě“, „strejdovi.“ Čím dál více dětí bylo nepozorných. Domnívám se, že to bylo z důvodu, že jsem neměnila organizaci a děti stále

seděly v kruhu na zemi. Další možnost je, že je nebavil příběh. Aktivita, kde měly křičet na někoho, kdo jim ubližuje, děti velmi nadchla. Pouze zpočátku nevěděly, jak ji uchopit, proto jsem začala sama a ukázala jim, jak na to. I když děti stále opakovaly to samé: „Už mi to nedělej! Mě to bolí! Bolí mě ruka!“ a pouze některé z nich vymyslely něco jiného nebo změnilly pouze část těla, bylo vidět, že je tato aktivita baví. Po celou dobu lekce jsem děti nenutila, aby se vyjadřovaly. Nechala jsem čistě na nich, kdo se chce vyjádřit a zúčastnit se aktivit. Dále jsme navázaly aktivitou Kapela. Už když jsem dětem oznámila, že budeme hrát na kapelu, byly nadšené. Ta děti také velmi bavila. Rozdala jsem dětem Orffovy nástroje. Zvolila jsem méně hlučných nástrojů a ostatním dětem jsem nabídla ozvučná dřívka. Společně jsme zpívaly píseň Travička zelená. Nejprve jsem dětem dovolila, aby si všechny zahrály, a když jsem zvedla ruku, muselo být úplné ticho. Protože aktivita děti bavila, nechala jsem dívkám zazpívat a zahrát ještě jednu píseň – udělaly koncert pro chlapce a chlapci poté na oplátku udělali koncert pro dívky. Holky si vybraly píseň Prší, prší a kluci Pec nám spadla. Nástroje jsme ihned uklidili, aby děti jejich zvukem nerušily četbu. Dále měla následovat aktivita, kde se měly rozdělit do skupin a domyslet závěr příběhu. Z časových důvodů a z důvodu, že jsem viděla, že děti již nejsou příliš pozorné, jsem změnila organizaci. Navíc jsem změnila hlas a začala šeptat, což vedlo také ke ztišení a většímu zaujetí. Děti se ztišily a jeden kluk se dokonce přidal šeptáním. Místo rozdělení do skupin jsem se zeptala všech dětí: „Co se tam bude dít?“ „Mohl by je bouchnout.“ „On na něj zakřičel.“ „Jak teď bylo Leovi?“ Jedno z dětí odpovědělo: „Smutno.“ Dále nikoho nic nenapadlo, proto jsem své nápady přednášela dětem a ty měly rozhodnout, zda by se tak mohl Leo cítit. Např. Příjemně? Chce se vám plakat? Stydíte se? Na konci příběhu jsem přidala otázku: „Dokázal se šneček ubránit?“ „Ano“, „Jo.“

Ve fázi reflexe jsem se dětí ptala: „Napadne někoho, jak jinak by se mohl příběh jmenovat?“ „Leo bouchnul“, „Leo přestal.“ Děti již byly velmi nepozorné. Jednoho kuka jsem si posadila vedle sebe, aby dával pozor a nerušil ostatní děti. I učitelka ze školky začala děti napomínat. Nevadilo mi, že děti nesedí při příběhu a například polehávají. Často se mi stávalo, že jsem mluvila nespisovně. Byla jsem rozhozená z toho, že děti příběh příliš nezaujal a nebyly při četbě pozorné. „Je správné někomu ubližovat?“ „Ne.“ „Co máme udělat, když někdo ubližuje?“ „Někomu to říct“, „aby to pak řekl mamince a maminka mu dala na zadek.“ Na tuto odpověď jsem reagovala tak, že by mu měla

maminka domluvit a nemusí mu dávat na zadek. Pak jsem dětem ukázala obrázky. Protože byly malé, musely děti udělat menší kruh. „Který obrázek patří k tomu, co jste si četly?“ Ukazovala jsem jednotlivé otázky a ptala jsem se dětí, zda si myslí, že k příběhu patří, nebo ne. U některých obrázků jsme si i říkaly, co na nich je. Zejména u těch, u kterých si děti nebyly jisté. Tuto aktivitu jsem také změnila a to hlavně proto, abych ji urychlila. Děti reagovaly na otázky a nebylo pro ně složité klíčové obrázky k příběhu vybrat. „Potřebuju někoho šikovného, kdo dával pozor.“ Jeden chlapec se přihlásil. Vysvětlila jsem mu zadání. Chvilí přemýšlel a pak zvládnul sestavit příběh pomocí obrázků a podle nich ho převyprávět. Trochu jsem mu pomáhala. „Proč byl Flandil smutný?“ „Protože on ho kousal“, „kopal“, „bouchal ho.“ „Jak se cítila zvířátka ve školce, když jim Leo ubližoval?“ „Smutně“, „on pak plakal.“ „Kdo Flandilovi poradil, co má udělat?“ „Maminka.“ „Co Flandil udělal?“ „Zakřičel“, „zařval na něj“, „zatroubil“, „trumpetkou zatroubil.“ Pochválila jsem děti, že dávaly pozor a že vše zvěděly a vše věděly. „Jak se vám příběh líbil?“ „Dobře.“ „Byl zajímavý?“ „Jo.“ „A může se to stát i tady ve vaší školce?“ „Ne.“ Na to reagovala učitelka: „Ne? Nám se nemůže stát, že tady někdo někomu ubližuje?“ Na to děti reagovaly, že může.

Reflexe lekce 1 od učitelek mateřských škol

V reflexi jsem se nejprve zajímala o to, jak učitelky hodnotí vybranou knihu a příběh k lekci. Všechny učitelky se shodly na tom, že kniha byla pro lekci vhodně zvolena. Dvě učitelky knihu neznaly, pro jednu byla kniha známá. Knihu Flandil ve školce označily učitelky jako zajímavou, se zajímavým námětem, čtivou a s dobře zvoleným jazykem. Ilustrace knihy hodnotily jako zdařilé. Při hodnocení konkrétního příběhu (Leo ubližuje) se všechny učitelky shodly, že příběh byl vhodně zvolen. Samotný příběh hodnotily jako zdařilý. Shodly se také, že příběh shrnuje téma lekce. Délku příběhu hodnotily jako dlouhou. Domnívám se, že délka příběhu je vhodná pro danou věkovou skupinu dětí, avšak vzdělávací lekce byla příliš dlouhá. Všechny učitelky se shodly, že příběh je vhodný pro věkovou skupinu dětí. Dvě učitelky by knihu doporučily svým kolegyním a jako důvod uvedly: „protože se líbil hlavně dětem“ a „na začátek roku je to výborný start pro určení si pravidel slušného chování k ostatním dětem.“ Souhlasím s výrokem učitelky, že vzdělávací

lekce je vhodné zařadit na začátek školního roku a jejich prostřednictvím seznámit děti se slušným chováním. Jedna učitelka by knihu kolegyním nedoporučila. Jako důvod uvedla: „Kniha nebyla v knihovně k dispozici – znám tedy jen jeden příběh.“ Tato informace může lehce zkreslovat i hodnocení knihy jako celku, avšak i z jednoho příběhu si mohla udělat představu o celé knize a odpovídat na moje otázky ohledně knihy. Dvě učitelky uvedly, že by pracovaly i s jiným příběhem z knihy. Učitelka která neměla knihu k dispozici, odpověděla: „Kniha nebyla v knihovně k dispozici znám tedy jen jeden příběh.“ Dvě učitelky kniha zaujala, třetí opět nemohla hodnotit. S knihou se jim pracovalo dobře.

Přípravu lekce označily učitelky za jasnou a srozumitelnou. Jedna z nich uvedla, že by v přípravě ocenila více rozmanitějších otázek na děti. „Opakovaly se po textu tytéž otázky, jen trochu jinak formulované. Domýšlela jsem za pochodu své.“ Z tohoto výroku jsem si vzala ponaučení, že by bylo vhodné se více zamyslet nad otázkami, které budou dětem kladeny a zvolit je různorodější.

Všechny učitelky pokračovaly v lekci návaznými činnostmi a čerpaly z mé nabídky navazujících činností. Všimly si, že děti spontánně nepokračovaly návaznými činnostmi na téma a ani neopakovaly činnosti z lekce ve spontánních hrách. Domnívám se, že pro děti byla lekce příliš dlouhá a po jejím ukončení se chtěly ve volné hře věnovat jinému tématu. Dvě učitelky uvedly, že si děti vyprávěly po skončení lekce o příběhu z knihy. Dvě učitelky uvedly, že si děti chtěly prohlížet knihu, která byla využita k realizaci lekce. Z tohoto vyplývá, že kniha i příběh děti zaujal.

Následně jsem zjišťovala, jaký vliv měla vzdělávací lekce na chování dětí. Zajímalo mne, zda se děti po skončení lekce a v dalších dnech chovaly více podle pravidel slušného chování. Jedna učitelka odpověděla „ano.“ Dvě učitelky označily odpověď „jen některé děti.“ Všechny učitelky se shodly, že si děti více všímaly porušování pravidel společenského chování. Dále mě zajímalo, zda děti na nevhodné chování upozorňovaly učitelku, nebo se snažily situaci vyřešit samy. Všechny učitelky odpověděly: „Kombinace obou možností.“

Dále se všechny shodly, že cíle, dílčí cíle i očekávané výstupy byly vhodně zvolené a byly adekvátní k věku dětí a ke zvoleným činnostem. Dvě učitelky odpověděly, že cíle, dílčí cíle i očekávané výstupy byly naplněny. Jedna učitelka odpověděla, že „ne všechny.“

Učitelky uvedly, že byly zvoleny vhodné metody k činnosti a velmi dobře se jim s nimi pracovalo. Všechny učitelky použité metody znaly, používají je při své práci a i nadále je budou používat. Rovněž se ukázalo, že i děti na použité metody dobře reagovaly.

Dále učitelky hodnotily, jak probíhala realizace vzdělávací lekce. Dvěma učitelkám vyhovovala organizace v průběhu lekce. Jedna učitelka odpověděla: „Trochu bych si organizaci upravila.“ Svoji odpověď více nekonkretizovala, tudíž není zřejmé, co ji na organizaci nevyhovovalo. Z mé zkušenosti bych prodloužila aktivity, při kterých byly děti v pohybu, čímž bych dosáhla toho, že by vydržely při četbě textu sedět a byly by více pozorné. Všechny učitelky se shodly, že pro ně nebylo náročné lekci zrealizovat. Pomůcky pro realizaci vzdělávací lekce hodnotí jako tradiční, vhodné, zajímavé a shodly se že jejich příprava byla snadná. V otevřené otázce, co se jim na lekci nejvíce líbilo, odpovídaly: „Jednoduchý příběh“, „střídání činností“ a „propojenost.“ Učitelky uvádějí, že je na lekci nejvíce zaujaly reakce dětí, návazné aktivity a využitelnost příběhu při konfliktech mezi dětmi. „Samozřejmě jsem ho hned použila a nemusela již dál nic vysvětlovat“, říká jedna z nich. Dále jsem chtěla vědět, zda byla pro děti lekce zajímavá. Jedna učitelka odpověděla „ano“, druhá „ne ve všech fázích“ a třetí „bylo to pro ně něco nového.“ Také mě zajímala soustředěnost dětí během lekce. Jedna učitelka odpověděla, že byly soustředěné, druhá, že ne všechny a třetí, že na konci již zájem ztrácely. Shodují se s učitelkami, že soustředěnost dětí postupně opadávala a na konci lekce již bylo složité jejich pozornost udržet. Učitelky uvedly, že se dětem příběh líbil. Dvě učitelky uvedly, že pro děti byla lekce zábavná a jedna uvedla: „Někdy ano, někdy ne. Příběh byl hodně přerušovaný různými činnostmi.“ Nejvíce se dětem na lekci líbila aktivita č. 4 (i když podle tvrzení učitelky byla pro děti zpočátku těžko uchopitelná), schovávání se pod padák, mluvení k židli a příběh. Všechny učitelky se shodly, že aktivity byly pro děti zajímavé a celkové zpracování lekce hodnotily jako zdařilé.

V další sekci mě zajímalo, co učitelky hodnotí jako důležité pro realizaci lekce. Uvedly, že znát příběh předem, připravit pomůcky, znát dobře skupinu dětí, nastínit téma, důkladně si nastudovat přípravu a dostatek času pro realizaci. Na realizaci lekce se připravovaly tak, že si vytiskly a připravily pomůcky a přečetly si příběh nahlas.

Zajímalo mě, zda mají učitelky nějaký nápad, jak vzdělávací lekci zefektivnit. Uvedly: „Vrátit se k ní za nějakou dobu” a „více rozmanitějších otázek.” Na otázku, zda by něco změnily, odpověděly: “Lekci zkrátit – rozdělit na dvě? Tím by vzniklo více prostoru na reakce dětí” a „vybrala bych melancholickou píseň. Beethovenova 5. symfonie je spíše rychlá, a ani mne nepřijde úplně smutná.” Se všemi nápady učitelek souhlasím. K lekci by bylo určitě vhodné se vrátit, pouze by již nebylo možné využívat otázek s předvídáním. Kladené otázky by bylo třeba důkladněji promyslet, aby byly více různorodé a neopakovaly se. Zjistila jsem, že lekce byla pro děti opravdu velice dlouhá a na konci již nebyly pozorné. Domnívám se, že by bylo vhodné rozdělit lekci do více dnů.

Jedna učitelka jako další libovolný komentář na konci reflexe uvedla, že: „pokud by na tuto lekci byla časová dotace 1 hodinu, bylo by to velmi málo.”

Lze tedy shrnout, že učitelky se shodují, že kniha i příběh byly zvoleny vhodně a shrnují téma lekce. Kniha se jim líbila a pracovalo se jim s ní dobře. Přípravu hodnotily jako srozumitelnou a jasnou. Jedna učitelka by ráda přípravu doplnila o více rozmanitějších otázek na děti. Tato připomínka byla vhodná. Určitě by bylo třeba se hlouběji zamyslet nad kladenými otázkami a zvolit je více různorodé. Cíle, dílčí cíle i očekávané výstupy byly vhodně zvolené, byly adekvátní k věku dětí a ke zvoleným činnostem a byly naplněny. Metody k činnostem byly také vhodně zvolené a učitelkám se s nimi pracovalo velmi dobře. Jedna učitelka by organizaci v průběhu lekce změnila. Domnívám se, že by bylo vhodné prodloužit aktivity, při kterých byly děti v pohybu. Tato změna by vedla k tomu, že by děti byly při čtení textu více pozorné. Učitelky se shodly, že pro ně nebylo náročné lekci zrealizovat. Pomůcky pro realizaci vzdělávací lekce byly vhodně zvolené. Učitelky celkové zpracování lekce hodnotí jako zdařilé. Jedna doporučuje lekci zkrátit nebo rozdělit na dvě, čímž by vzniklo více prostoru na reakce dětí. Domnívám se, že by bylo velmi vhodné tuto lekci rozdělit na více částí a realizovat je ve více dnech. Uznávám, že časově nebyla lekce vhodně naplánovaná a pro děti byla velice dlouhá. Ke konci bylo velice složité udržet pozornost dětí. Učitelky uvedly, že se dětem příběh líbil, lekce pro ně byla zábavná a aktivity byly zajímavé. Učitelky odpověděly, že si nevšimly, že by děti spontánně pokračovaly návaznými činnostmi na téma a ani neopakovaly činnosti z lekce ve spontánních hrách. Děti si vyprávěly po skončení lekce o příběhu k knihy a chtěly

si prohlížet knihu, která byla využita k realizaci lekce. Z tohoto výroku soudím, že kniha děti zaujala. Některé děti se po realizaci lekce a v dalších dnech chovaly více podle pravidel slušného chování. Všechny učitelky se shodly, že si děti více všimaly porušování pravidel společenského chování.

2.3.3.3 Lekce 2 – Dodržování pravidel

K lekci 2 byl použitý příběh O obloze a sluníčku z knihy *Draka je lepší pozdravit aneb O etiketě* (D. Krolupperová a M. Kratochvíl). Lekce byla vytvořena na problémovou oblast dodržování pravidel. Písemnou přípravu vzdělávací lekce naleznete v příloze (viz příloha 2).

Tabulka 6 Draka je lepší pozdravit aneb O etiketě – základní informace o lekci s knihou

Použitá kniha	Draka je lepší pozdravit aneb O etiketě
Příběh	O obloze a sluníčku
Autor	Daniela Krolupperová, Miloš Kratochvíl
Nakladatelství	Mladá fronta
Cíl aktivity	Dítě vyjmenuje základní společenská pravidla, umí je aplikovat a zdůvodní, proč je jejich dodržování důležité pro fungování ve společnosti.
Věk dětí	4–7 let
Pomůcky	Knihy Draka je lepší pozdravit aneb O etiketě; ilustrace z příběhu (viz příloha 2); hnědá látka; sluníčko; mrak; rozprašovač s vodou; temperové barvy; štětce; čtvrtka; zelená látka; předměty z MŠ pro dotváření země (stromy, zvířata, houby, atp.).
Časová náročnost	cca 45 min
Metody pro práci s příběhem	Pohybová činnost

	Výtvarná činnost Čtenářská strategie vizualizace Čtenářská strategie propojování (dítě–text) Čtenářská strategie usuzování Čtenářská strategie předvídání
--	---

Evaluace vzdělávací lekce 2

Ve fázi evaluace jsem děti nechala, aby se rozdělily do skupin po čtyřech. Chtěla jsem, aby se rozdělily samy dle svého uvážení, avšak učitelka začala aktivně děti rozdělovat. Každé skupině jsem dala 4 zalaminované ilustrace, podle kterých měly společně ve skupině vymyslet příběh. Pouze jedna skupinka pracovala ihned, zbylé skupinky nevěděly, jak úkol pojmout. Jedna skupina nedokázala příběh vymyslet vůbec. Mezi skupinami jsem chodila a snažila se jim poradit, jak tuto aktivitu zvládnout. Poté jsme si společně příběhy skupinek poslechly. Děti neposlouchaly příběhy ostatních a rušily. Všichni se shodli, že nejprve byl mrak a slunce kamarádi, potom se na sebe mračili a nakonec zjistili, že když si budou pomáhat, vytvoří duhu. Děti spíše obrázky popisovaly, než vymýšlely příběh. Obrázky neřadily zleva doprava, ale opačně. Bohužel celou lekci někdo narušoval – pan starosta, pak údržbář. Děti nebyly pozorné a kluky více zajímalo vrtání, než náš příběh. Snažila jsem se lekci co nejvíce urychlit, protože z předchozího dne jsem měla zkušenost, že děti nejsou při četbě pozorné.

Fázi uvědomění si informací jsem začala četbou textu. Doprostřed kruhu jsem položila hnědý koberec, obrázek sluníčka a mraku. Jeden z kluků od rána plakal a měl špatnou náladu. Využila jsem toho a text jsem vztáhla na něj. „... a bylo jim neveselo – a dnes je i Š. neveselo, stejně jako obloze a sluníčku.” Položila jsem dětem otázku: „Nudily jste se někdy, jako sluníčko a obloha?” Některé děti odpovídaly „ano” některé že „ne.” „Já se nudil bez hraček”, „já bez televize”, „nuda je špatná”, „když mám počítač, tak se nenudím”, „když je někdo nemocnej, tak je to velká nuda.” V další aktivitě měly děti ukázat různé emoce. Tato aktivita děti bavila a vymýšlely nejrůznější obličej. „Znáte ještě

něco jiného, jak se můžeme pozdravit?” „Dobré ráno”, „čau”, „ahoj”, „dobrý den”, „dobrou noc”, „dobrý večer.” „Komu říkáme ahoj a komu říkáme dobrý den?” „Lidem.” Rozvedla jsem tuto odpověď: „Kterým lidem? Kterým lidem řekneš ahoj?” „Cizím.” „Cizím říkáme ahoj?” „Dobrý den.” „Ano, cizím lidem říkáme dobrý den a ahoj říkáme lidem.... “ „...které známe”, doplnily děti. Následovala pohybová hra. Bohužel je třída malá a neměly jsme příliš prostoru. Tuto hru děti znaly, tak nebylo nutné vysvětlovat pravidla. Pohybová hra děti velmi bavila, a tak jsem je nechala, aby se vystřídalily všechny. Další část příběhu děti zaujala a poslouchaly text. V této fázi se sluníčko a obloha hádaly. Po přečtení dalšího úryvku jsem děti postříkala rozprašovačem a tím jim navodila pocit deště. Obávala jsem se, že budou křičet a před kapkami utíkat, ale překvapilo mě, že klidně seděly. Měly zavřené oči a jednoho chlapce zajímalo, čím jsem na ně stříkala. Zapomněla jsem zařadit jednu otázku v určité fázi příběhu, ale zařadila jsem ji po dalším úryvku textu. Myslím, že to nevadilo, otázka se hodila i na toto místo. „Chovají se k sobě sluníčko a obloha hezky?” „Ne.” „Proč se vám to nelíbí?” Děti nemohly na odpověď přijít. Navedla jsem je: „Líbí se vám, jak se spolu hádají?” „Ne”, „To teda ne.” „Byly jste i vy na někoho ošklivý?” „Ne”, „to si takhle nemůžou hrát.” „Napadá vás, co bysme mohli obloze a sluníčku poradit? Co by mohly udělat, aby se už nehádaly?” „Jít spolu někam na procházku”, „jít na hřiště”, „jít se projít”, „jít si hrát”, „jít na pískoviště”, „jít do muzea”, „do knihovny”, „nebo do ZOO”, „na dovolenou”, „do školky.” Chtěla jsem děti navést na odpověď omluvit se, domluvit se, říct promiň. „Odpustit.” „Ano. Omluvit se a odpustit.” Po svačině pokračovala lekce. Tato část byla velmi zatížena podmínkami, které nastaly, jak jsem zmínila již v úvodu evaluace. V průběhu svačiny přišel pan opravář přidělat síť na obrázky. Chlapce vrtání velmi zajímalo a nás všechny zvuk vrtačky velmi rušil. Zeptala jsem se chlapců, kteří byli vrtáním velmi zaujati: „Co říkala obloha za hezká slovíčka?” Chlapci odpověď nevěděli. Nejprve jsem chtěla počkat, až pán práci dodělá, ale bohužel jeho práce trvala příliš dlouho. Aktivitu kamarádské plácnutí jsem špatně zorganizovala. Postavila jsem děti tak, že se nemohly zařadit do řady a musely zabočit. Děti nevěděly, jak nastavit ruku ostatním na plácnutí. Organizace této aktivity pro mě byla velmi náročná. Některé děti plácaly kamarády silně, proto jsme je upozorňovala, aby plácaly málo, aby to kamarády nebolelo. „Jak by si sluníčko s oblohou mohly pomáhat?” „Mohly by se chytnout za ruku”, „anebo kdyby jeden spadl, tak mu pomůže se zvednout”, „kdyby se

někdo zranil, taky mu pomůže se zvednout”, „kamarádit se”, „hrát”, „hrát na maminku”, „jít spolu do kina.” „Nezapomněly jste, že tu máme tu smutnou hnědou zem, na které nic není? Co by mohlo sluníčko a mrak udělat se zemí?” „Mohly by tam zasadit semínko, zapršet a svítit sluníčko”, „a ještě duha”, „a kolotoče”, „válet sudy a dělat kotrmelce”, „pouštět draky.” Další aktivitou bylo míchání barev. Tato aktivita probíhala u stolečku. Děti měly připravenou čtvrtku se 3 kapkami barev (žlutá, modrá, červená) a štětec. Pomůcky jsem dětem připravila, abychom se příliš nezdržovaly s jejich přípravami. Pan údržbář nám odsunul připravené pomůcky a tak vznikl zmatek. Slovními instrukcemi jsem dětem zadávala, jaké barvy mají smíchat. Některé děti neposlouchaly instrukce a zamíchaly všechny barvy, či si nenabraly na štětec pouze část barvy. Dětem, které postupovaly dle zadání vznikla mícháním barva zelená, fialová a oranžová. Mohla jsem dětem lépe popsat postup činnosti, aby se nestalo, že zamíchají vše. Dětem se tato aktivita velmi líbila a byly velice překvapené, že smícháním dvou barev vznikne další barva. Zpět do kruhu na zemi jsem děti popohnala pomocí motivace, kdy jsem si zakryla oči a počítala do pěti. Na hnědý koberec jsem dala zelený (na něm byly vyobrazeny světadily a některá zvířata). Děti začaly povídat, že koberec smrdí, což mi konec činnosti narušilo. Bohužel jsem z časových důvodů musela vynechat aktivitu, kdy děti měly na zelený koberec svět dotvářet, ale nabídla jsem jim, že jim koberec nechám a mohou si zemi dotvořit po spaní.

Ve fázi reflexe jsem se ptala dětí: „Pomáhaly jste někdy někomu jako sluníčko obloze?” Děti odpovídaly: „Jo”, „já bráchovi”, „já uklízet mamince”, „vařit tatkově”, „vysávat”, „zalévat mamce kytky.” „Pomáhal někdy někdo vám?” „Ano”, „mě”, „mě mamka zavázat boty.” „Měli bychom si mezi sebou pomáhat?” „Jo.” „I vy ve školce byste si měly pomáhat?” „Jo.” „A komu máme pomáhat?” „Kamarádům”, „tatkově”, „všem”, „malým dětem.” „Co znamená mít dobré vychování?” „Že jsme kamarádi.” Dětem jsem tento pojem vysvětlila. „Máte taky ve školce pravidla?” „Spěchání a bouchat se”, „ničit hračky”, „kousat”, „běhat”, „škrábat”, „kopat”, „štípat.” „A co musíte udělat, když přijдете do školky? Musíte říct paní učitelce dobrý den?” „Jo”, „dobrý den.” „A když odcházíte?” „Na shledanou.” „V umývárně máte nějaké pravidlo?” „Ne”, „umývat si ruce”, „nesmí se tam cákat protože by mohl někdo uklouznout”, „musíme chodit v bačkůrkách a ne bosen.” Upozornila jsem děti, že se překřikují a že nerozumím potom nikomu. Situaci jsme využila a řekla jim, že se zrovna bavíme o pravidlech a že právě v tuto chvíli jedno z nich

nedodrží. Na konci jsem děti upozornila, aby nezapomněly pravidla dodržovat, aby jim spolu bylo ve školce hezky.

Reflexe lekce 2 od učitelek mateřských škol

Dle všech učitelek byla kniha vhodně zvolena. Dvě z učitelek ji znaly, jedna ne. Učitelky knihu označily jako čtivou, zajímavou, přehlednou, se zajímavým námětem, poutavou, s hezkými ilustracemi a dobře zvoleným jazykem. Ilustrace učitelky hodnotily jako povedené. Shodly se, že příběh byl vhodně zvolen a že shrnuje téma lekce. Délku příběhu označují jako vhodnou. Příběh je dle nich vhodný pro danou věkovou skupinu dětí. Všechny učitelky by knihu doporučily kolegyním, protože „je velmi poučná“, „v knize jsou jednoduché příběhy, ve kterých je zábavně a zajímavě zpracované téma etiketa“ a „uceleně seznamuje děti s etikou a etiketou.“ Všechny učitelky by pracovaly i s jiným příběhem z knihy. Všechny kniha zaujala a pracovalo se jim s ní dobře.

Všechny učitelky hodnotí přípravu jako velmi povedenou. Byla pro ně srozumitelná a jasná. Jedna učitelka uvedla, že v přípravě postrádala hudební činnost, ostatním dvěma v přípravě nic nechybělo. Hudební činnost jsem do této lekce nezařadila, jelikož byla obsažena v předchozí lekci. V této lekci byla použita výtvarná činnost. Hudební činnost by bylo možné zařadit například v místě, kdy se obloha zamračila a začalo pršet. Zvolila bych opakování rytmu, který bude vymýšlet učitelka. Děti by tleskáním znázorňovaly padající kapky vody.

Všechny učitelky pokračovaly po lekci návaznými činnostmi, čerpaly z mé nabídky navazujících činností, jedna si domyslela i své vlastní. Jedna učitelka uvedla, že si všimla, že děti po lekci spontánně pokračovaly činnostmi navazujícími na téma a jedna učitelka uvedla, že děti opakovaly činnosti z lekce ve spontánních hrách. Z toho vyplývá, že lekce děti zaujala a měly potřebu se tématu dále věnovat. Po skončení lekce si již o příběhu nevyprávěly. Dvě učitelky uvedly, že si děti chtěly prohlížet knihu, která byla použita pro realizaci lekce. Z tohoto si odnáším, že se jim líbila a zaujala je.

Dvě učitelky uvedly, že se pouze některé děti chovaly po skončení lekce a v dalších dnech více podle pravidel chování, jedna uvedla, že všechny děti. Dvě učitelky uvedly, že

si děti více všímaly porušování pravidel chování jinými dětmi. Uvedly, že na nevhodné chování upozorňovaly učitele a některé se snažily vyřešit situace samy.

Cíle, dílčí cíle i očekávané výstupy hodnotí učitelky jako vhodně zvolené a byly adekvátně zvolené k věku dětí i ke zvoleným činnostem. Všechny stanovené cíle, dílčí cíle i očekávané výstupy byly naplněny.

Učitelky uvádějí, že metody k činnostem byly dobře zvoleny. Všem se s nimi velmi dobře pracovalo a použité metody znaly. Dvě učitelky uvedly, že metody při své práci využívají, jedna uvedla „snažím se, nedaří se mi je zařazovat opakovaně.“ Učitelky budou tyto metody používat a jedna uvedla „budu se snažit je používat častěji.“ Děti na metody reagovaly velmi dobře.

Při realizaci vzdělávací lekce dvěma učitelkám organizace vyhovovala, jedna by si ji trochu upravila. Učitelka dále nekonkretizovala, v čem jí organizace nevyhovovala, tudíž nemohu organizaci upravovat. Realizace lekce pro jednu učitelku nebyla složitá, druhá uvedla „bylo těžké začlenit lekci do plánu“ a třetí uvedla „během jedné hodiny určitě ano.“ Z posledního tvrzení vyplývá, že by bylo dobře tuto lekci zkrátit, či ji rozdělit na více menších částí. Pomůcky pro realizaci vzdělávací lekce hodnotí jako vhodné, tradiční a uvedly, že jejich příprava byla snadná. Líbila se jim rozmanitost činností, využití strategií – především vizualizace a jedna uvedla, že lekce byla perfektně připravená. Nejvíce je zaujala propojenost zdánlivě netradičních činností, propojení míchání barev a vytváření zelené země, výtvarné a navazující environmentální činnosti. Všechny uvedly, že pro děti byla lekce zajímavá. Dvě učitelky uvedly, že děti byly při lekci soustředěné, jedna uvedla, že pouze některé děti. Domnívám se, že nesoustředěnost dětí byla způsobena délkou lekce, která byla pro ně příliš dlouhá. Všem dětem se příběh líbil a pro všechny byla lekce zábavná. Nejvíce se jim líbilo míchání barev, plácání a ilustrace z knihy. Aktivita byly pro děti zajímavé. Celkové zpracování lekce hodnotí učitelky jako velmi zdařilé.

Učitelky jako důležité pro realizaci lekce shledávají znát příběh předem, připravit pomůcky, znát dobře skupinu dětí a důkladně si nastudovat přípravu. Na lekci se připravovaly tak, že si předem přečetly příběh a připravily si pomůcky. Jedna učitelka uvedla, že pro zefektivnění lekce by bylo vhodné ji opakovat. Domnívám se, že by nebylo

nutné opakovat celou lekci, ale pouze některé aktivity, které vedou děti k seznamování s pravidly.

Na otázku, zda by něco změnily, jedna učitelka odpověděla: „Délku lekce – zkrátit, rozložit.“ Ostatní dvě učitelky by nic neměnily. Souhlasím s výrokem učitelky. Lekci bych příště rozdělila na více menších částí.

V libovolném komentáři na konci dotazníku učitelky uvedly: „hezky se mi pracovalo, je to příjemnější práce“, „toto téma bych zpracovala do více dní a více bych s ním pracovala“ a „instrukce k aktivitě č. 6 – mě zde zaujalo – protože i my jsme tu všichni kamarádi (myslím, že všichni nemusí být kamarádi) ani mrak a sluníčko, ale měli by spolu umět vycházet – o tom si myslím, že ten příběh je – o vzájemném respektu, nikoli kamarádství.“ Téma dodržování pravidel je velice obsáhlé a zajisté by bylo možné se mu věnovat déle a zahrnout i více pravidel, se kterými chceme děti seznámit. S učitelkou, která uvedla komentář ohledně vzájemného respektu plně souhlasím. Avšak pro děti z mateřské školy je více pochopitelné, pokud jim řekneme, že se k sobě mají chovat kamarádsky. Slovní spojení vzájemný respekt je pro děti abstraktní téma. Avšak souhlasím, že všechny děti se nemusí vzájemně kamarádit, ale je nutné, aby se mezi sebou respektovaly.

Můžeme tedy shrnout, že kniha i příběh byly vhodně zvoleny a shrnují téma lekce. Délku příběhu hodnotí učitelky jako vhodnou a příběh je vhodný pro danou věkovou skupinu dětí. Všechny kniha zaujala a pracovalo se jim s ní dobře. Přípravu hodnotí jako velmi povedenou, srozumitelnou a jasnou. Jedna učitelka uvedla, že v přípravě postrádala hudební činnost. V této lekci hrála hlavní roli výtvarná činnost, proto jsem hudební činnost nezařazovala. Cíle, dílčí cíle i očekávané výstupy hodnotí učitelky jako vhodně zvolené, byly adekvátně zvolené k věku dětí i ke zvoleným činnostem a byly naplněny. Metody k činnostem byly dobře zvoleny a pracovalo se jim s nimi velmi dobře. Jedna učitelka by si organizaci lekce upravila. Bohužel nekonkretizovala v čem konkrétně ji organizace nevyhovovala, tudíž nemohu s tímto výrokem dále pracovat. Realizace lekce pro jednu učitelku nebyla složitá, druhá uvedla „bylo těžké začlenit lekci do plánu“ a třetí uvedla „během jedné hodiny určitě ano.“ Celkové zpracování lekce hodnotí učitelky jako velmi zdařilé. Na otázku, zda by něco změnily jedna učitelka odpověděla: „délku lekce – zkrátit, rozložit.“ Souhlasím, že lekci by bylo vhodnější rozložit do více dnů. I při mé realizaci

jsem viděla, že ke konci lekce děti ztrácejí pozornost. Dvě učitelky uvedly, že děti byly při lekci soustředěné, jedna uvedla, že pouze některé děti. Domnívám se, že by bylo vhodné lekci rozdělit do více dnů. Všem dětem se příběh líbil a pro všechny děti byla lekce zábavná a aktivity zajímavé. Jedna učitelka uvedla, že se všimla, že děti po lekci spontánně pokračovaly činnostmi navazujícími na téma a jedna učitelka uvedla, že děti opakovaly činnosti z lekce ve spontánních hrách. Učitelky uvedly, že si děti chtěly prohlížet knihu, která byla použita pro realizaci lekce. Z těchto tvrzení vyplývá, že děti byly lekcí zaujaté a měly potřebu se tématu věnovat i nadále. Učitelky uvedly, že se pouze některé děti chovaly po skončení lekce a v dalších dnech více podle pravidel chování. Učitelky uvedly, že se děti více všimaly porušování pravidel chování jinými dětmi.

2.3.3.4 Lekce 3 – Stolování

K lekci 3 byl použitý příběh Jak jsme si uvařili špagety z knihy *Dobry den, opičko* (P. Stoličný). Lekce byla vytvořena na problémovou oblast stolování. Písemnou přípravu vzdělávací lekce naleznete v příloze (viz příloha 3).

Tabulka 7 Dobry den, opičko – základní informace o lekci s knihou

Použitá kniha	Dobry den, opičko.
Příběh	Jak jsme si uvařili špagety
Autor	Peter Stoličný
Nakladatelství	Fortuna Libri
Cíl aktivity	Dítě popíše a vyjmenuje základní pravidla stolování a umí je aplikovat
Věk dětí	4–7 let
Pomůcky	Knihy Dobry den, opičko; klíčové předměty (vidlička, nůž lžíce, ubrousek, špagety, talíř, hrnec, vařečka, struhadlo, rajče); neprůhledný sáček / látka; čtvrtka; šablona (talíř, vidlička, nůž, lžíce)

Časová náročnost	30min
Metody pro práci s příběhem	Dramatická činnost Výtvarná činnost Dechové cvičení Čtenářská strategie propojování (dítě – text) Čtenářská strategie propojování (text – text) Čtenářská strategie usuzování Čtenářská strategie hodnocení Čtenářská strategie vizualizace Čtenářská strategie předvídání Čtenářská strategie shrnování

Evaluace vzdělávací lekce 3

Ve fázi evokace jsem řekla dětem, že pro ně mám kouzelnou krabici. Děti se hned ptaly: „Co v ní je?“ Postupně jsem vytahovala předměty a děti je pojmenovávaly. Některé děti měly problém poznat vařečku. Jako poslední jsem vytáhla plyšovou opici. Děti křičely nadšením, když opici viděly. „Jak by se opička mohla jmenovat?“, zeptala jsem se. „Uuaa“, „Pinbon“, „King kong“, „gorila“, odpovídaly děti. Dále jsem se ptala: „Co by mohla v příběhu zažít?“ Děti měly problém si vymyslet příběh. Nedokázaly spojit klíčové předměty a děj příběhu. „Mohla by si najít kamaráda“, „mohla by jít s kamarádama na hřiště“, „nebo si zaplavat“, „jít na výlet nebo se koupat.“ Snažila jsem se děti upozornit na klíčové předměty a aby vymyslely, co by s nimi mohla dělat. „Vařit“, „mohla by si vzít lžičku a na struhadlo dělat rámus“, „nebo dělat kytaru“, „nebo vařit těstoviny.“

Ve fázi uvědomění si informací jsem začala číst příběh. „Myslíte, že mohou děti vařit samy?“ „Ne.“ „Proč myslíte, že ne?“ „Mohly by se spálit“, „mohly by se popálit o hrníček“, „mohly by se strouhnout“, „říznout“, „moje maminka se řízla do prstu“, „já jsem se řízla taky“, „píchnout se o vidličku.“ „Pomáháte vařit mamince?“ „Já jsem včera vařila vajíčka“, „a já krupičnou kaši“, „ještě řízek“, „já taky“, „já pomáhala dělat dort“, „já

pomohl tatkově palačinky”, „já pomohl mamce udělat koláč”, „já jsem pomáhala někdy babičce vařit řízek, mamce jsem pomáhala vařit palačinky a muffiny”, „my s tatškou jsme dělali palačinky.” „Já dělal s tátou na dřevo práci.” Na to jsem zareagovala, že práce s dřevem není vaření, ale že je dobře, že pomáhá. „Já jsem pomáhal krájet.” Pokračovala jsem v četbě. Děti velmi pobavilo jméno opice – Skořice. I písnička opice se dětem líbila a usmívaly se. „Co musíme udělat nejdřív, než začneme vařit?” „Musíme si vyndat věci”, „připravit”, „aby jsme na nic nezapomněly, tak si to musíme připravit.” Začala jsem: „Když přijdeme z venku a chceme jít vařit...” „Umýt ruce”, „mejdlem”, doplnily děti. „Co myslíte, musí si i opice umýt pacičky?” „Ano”, „jo.” „Všichni si musíme mít pacičky.” Další aktivita pokračovala v umývárně. Všechny děti si stouply k umyvadlu. Dávala jsem jim instrukce, jak si správně mýt ruce. Děti postupovaly dle mých pokynů. Při odchodu z umývárny jsem si každému čichla k rukám, abych zjistila, zda voní mýdlem. Jeden kluk si pouze zapomněl ruce utřít, tak jsem ho poslala zpět, aby to napravil. Bohužel dnešní činnost byla narušena návštěvou pana fotografa, který si k focení dětí vybral právě třídu, ve které jsem prováděla praktickou část svého výzkumu. Musely jsme se s dětmi přesunout mezi lehátka, kde jsme měly velmi malý prostor pro aktivity a děti velmi rušilo mluvení ostatních. Holky focení velmi zajímalo a nedokázala jsem udržet jejich pozornost. Pokračovaly jsme v četbě. Velmi mě tato změna mrzela, protože bylo vidět, že děti příběh zaujal a byly velmi pozorné a spolupracovaly se mnou. Další aktivitu jsem rozdělila právě kvůli stísněnému prostoru, kdy si neprve příbor a ubrousek vybraly dívky a poté chlapci. Děti neměly problém příbory rozeznat. V dalším úseku četby jsem se snažila ukazovat reálné předměty, abych děti více zaujala. Když jsem četla: „Vpravo, vlevo, vždyť je to úplně jedno” ozval se jeden chlapec: „To není jedno!” „Co byste si vyčarovaly vy, kdybyste uměly kouzlit?” Děti odpovídaly: „Hračky“, „jídlo“, „traktor“, „slepici“, „zmrzlinu“, „planetu“, „všechno na světě“, „bugatti“, „bazén“, „maminku, která by byla paní učitelka“, „autobus a domeček.“ „Co si vyčaruje opice?” „Jídlo”, „hračky”, „všechno na světě” „školku”, „milion lžiček”, „hodně velkou postel”, „hodně velkou šupinku.” Jednoho kluka zajímalo, kdo v příběhu je Tyčka a Buchta. Postavy těchto dvou jsou vysvětleny v jiné kapitole. „Řekla jsem mu, že to jsou chlapci. Když se ptal, jak vypadají, řekla jsem mu, že je na obrázku nemám a že si musí představit, jak vypadají. „Uděláte tichý vítr?” Děti začaly pískat. Upozornila jsem je, že mají předvést tichý vítr, ne pískací.

Pak jsme foukali silně, pak jsme dělali krátké výdechy. Dechové cvičení děti také bavilo. Dále jsme dramaticky předváděly vaření. Aktivitu jsem se zúčastnila s dětmi. Bylo vidět, že děti už rozumí, co mají dělat. Děti dramaticky předváděly činnosti velmi zdařile a často si i domýšlely při dramatizaci různé věci. „Myslíte, že to dělá opice správně? Že může bouchat o stůl?“ „To by se mohl zničit.“ „Na co zapoměli?“ Děti odpověď nevěděly. Zopakovala jsem, co mají na stole. „Maso.“ Navedla jsem je otázkou: „Co si dáváte na špagety?“ „Kečup.“ Ukázala jsem dětem struhadlo. „Sýr.“ Při četbě pasáže „všechno vyplivla zpátky do talíře“ jeden z chlapců řekl: „No fuj.“ „Proč to jídlo asi vyplivla?“ „Možná ho měla moc“, „nechutnalo jí“, „asi ho měla moc.“ Dramaticky jsem ztvárnila, že mě pálí pusa. „Bylo moc horký.“ „Víte, co to znamená říhnout?“ „To je, že sis krkla.“ „A to se nedělá“, dodala jsem. „Dělá, ale řekne se pardon“, „nebo promiňte“, doplnily děti.

Ve fázi reflexe jsme z časového důvodu nepsali poznámky na tabuli, ale pouze jsme vše shrnuli slovně. „Co musíme udělat, než jdeme jíst?“ „Připravit“, „umýt ruce.“ „Co nesmíme dělat u stolu?“ „Zlobit“, „mluvit“, „bouchnout do stolu“, „nesmíme vylézt na stůl“, „plivat zpátky do talíře“, „mluvit“ „skočila ze židle a šla si malovat“, „musí tam zůstat.“ „Co udělala ještě neslušného?“ „Krkla.“ „Můžeme srkat špagety?“ „Ne.“ „Co musíme udělat? Musíme je natočit na...“ „Vidličku“ doplnily děti.

Reflexe lekce 3 od učitelek mateřských škol

Učitelky se shodly, že kniha ke vzdělávací lekci byla dobře zvolena. Pro všechny byla neznámá. Knihu učitelky hodnotí jako zajímavou, čtivou, poutavou, přehlednou, se zajímavým námětem, hezkými ilustracemi a poutavým jazykem. Ilustrace hodnotí jako velmi povedené. Shodly se, že příběh byl dobře zvolen, hodnotí ho jako výborný a shrnuje téma lekce. Délku příběhu považují za vhodnou. Všechny uvedly, že je příběh vhodný pro danou věkovou skupinu a doporučily by knihu kolegyním. Jako důvod uvádějí: „poutavé vyprávění s neposednou opicí Skořicí“, „protože se kniha líbí dětem“ a „doplnění četby v MŠ.“ Všechny učitelky kniha zaujala a uvedly, že by pracovaly i s jiným příběhem z knihy. Dvěma učitelkám se s ní pracovalo dobře.

Přípravu hodnotí všechny jako velmi povedenou. Byla pro všechny srozumitelná a jasná. Jedna z učitelek uvedla, že postrádala více dramatizace s maňáskem opice. Uznávám, že lekce mohla obsahovat více dramatizace. Opice mohla dětem například vysvětlovat zadání aktivit a hodnotit je. Do lekce by tak bylo zařazeno větší množství dramatizace, která by děti určitě velice zaujala.

Všechny učitelky pokračovaly v lekci návaznými činnostmi. Čerpaly jak z nabídky mnou nabízených navazujících činností, tak si vymýšlely i vlastní. Bylo by možné rozšířit nabídku, aby měly učitelky rozmanitější výběr činností, které by navazovaly na téma lekce. Dvě učitelky uvedly, že děti spontánně pokračovaly činnostmi navazujícími na téma lekce. Dvě učitelky uvedly, že děti opakovaly činnosti z lekce ve spontánních hrách. Všechny učitelky uvedly, že děti si po skončení lekce vyprávěly o příběhu a chtěly si prohlížet knihu, která byla k lekci využita. Z těchto výroků vyplývá, že děti byly lekcí i knihou velice zaujaty a chtěly v tématu pokračovat i nadále.

Dvě učitelky uvedly, že se děti po skončení lekce a v dalších dnech chovaly více podle pravidel slušného chování, jedna uvedla, že pouze některé. Všechny uvedly, že si děti více všimaly porušování pravidel společenského chování jinými dětmi. Na porušování pravidel společenského chování upozorňovaly učitele a snažily se ho vyřešit i samy.

Cíle, dílčí cíle a očekávané výstupy byly dle učitelek vhodně zvoleny a to vzhledem k věku dětí i ke zvoleným činnostem. Všechny uvedly, že cíle, dílčí cíle a očekávané výstupy byly naplněny.

Všechny se shodly, že metody k činnostem byly vhodně zvoleny a uvedly, že se jim s nimi pracovalo velmi dobře. Všechny použité metody znaly, používají je ve své práci a budou je i nadále používat. Děti na tyto metody reagovaly velmi dobře.

Jedné učitelce organizace lekce vyhovovala, jedna si ji trochu upravila a jedna by si ji také trochu upravila. Jelikož organizace nevyhovovala dvěma učitelkám, bylo by třeba se nad ní více zamyslet a změnit ji. Bohužel položky v dotazníku nezjišťovaly, co konkrétně učitelkám nevyhovovalo, proto nemůžu navrhnout změnu organizace tak, aby vyhovovala všem. Pro žádnou z učitelek nebylo náročné lekci zrealizovat. O pomůckách uvedly, že jejich příprava byla snadná, byly vhodné, zajímavé a tradiční. Učitelky na otázku: „Co se

vám na lekci líbilo”, uvedly, že „reakce dětí na dramatickou vložku s opicí Skořicí”, „motivace opicí Skořicí – použila jsem velkou plyšovou opici”, „zapojení všech smyslů.” Z tohoto vyplývá, že děti dramatické prvky v lekci velice zaujaly a bylo by třeba jich zařadit více. Na otázku „co vás na lekci nejvíce zaujalo” učitelky odpovídaly: „Reakce dětí na nezbednou opici Skořici – s radostí ji poučovaly”, „na základě příběhu jsme si s dětmi vytvořily pravidlo – Stolování”, „provázanost, nenásilná, ale super.” Všechny uvedly, že lekce byla pro děti zajímavá, byly při ní soustředěné, příběh se jim líbil a byla pro ně zábavná. Domnívám se, že na soustředěnost dětí měly vliv dramatické prvky s maňáskem opice. Lekce byla stejně dlouhá jako lekce ostatní, u kterých se soustředěnost dětí postupně vytrácela. Na otázku: „Co se dětem na lekci nejvíce líbilo” učitelky odpovídaly: „Opice Skořice”, „dramatické chvílky s opicí Skořicí, které jsem ještě trochu obohatila o metodu prožitku” a „poznávání čichem.” Dále uvedly, že pro děti byly aktivity zajímavé. Celkové zpracování lekce hodnotí jako velmi zdařilé.

Učitelky uvedly, že pro realizaci lekce je důležité znát příběh předem, připravit pomůcky, nastínit téma, znát dobře skupinu dětí a důkladně si nastudovat přípravu. Na lekci se musely učitelky připravit tak, že si musely vypůjčit knihu, seznámit se s příběhem i s přípravou, připravit si pomůcky, připravit si dramatickou scénku pro seznámení dětí s opicí Skořicí a dalšími hrdiny příběhu a vše si promyslet. Jako nápady na zefektivnění vzdělávací lekce dvě učitelky uvedly, že je třeba seznámit děti s první kapitolou a seznámit je i s dalšími hrdiny pro lepší pochopení příběhu. Dále jedna uvedla, že by se mohlo pracovat více s plyšovou opicí. S tímto problémem jsem se setkala také při realizaci lekce, kdy se jedno dítě ptalo na ostatní hrdiny knihy. Souhlasím tedy, že v úvodu by bylo vhodné dětem sdělit, kdo bude v příběhu vystupovat a stručně charakterizovat postavy, se kterými se děti v příběhu setkají.

Na otázku, zda by v lekci něco změnily, dvě učitelky opět odpověděly, že by děti seznámily s první kapitolou příběhu a ostatními hrdiny z knihy. S tímto výrokem souhlasím, děti je vhodné seznámit s ostatními hrdiny.

V libovolném komentáři jedna z učitelek uvedla: „Větší zájem jsem v dětech vzbudila použitím velké plyšové opice a vtipné scénky, ze které děti pochopily povahové

vlastnosti opice a její chování. Stále na opici vzpomínají a velmi rychle si osvojily pravidla stolování.” Další napsala: „Bezva zpestření – také bych chtěla umět tak hezky plánovat.”

Můžeme shrnout, že kniha ke vzdělávací lekci byla dobře zvolena. Ilustrace jsou velmi povedené. Příběh byl dobře zvolen, hodnotí ho jako výborný a říkají, že shrnuje téma lekce. Také délku příběhu hodnotí jako vhodnou a uvedly, že se hodí pro danou věkovou skupinu. Učitelky kniha zaujala a pracovalo se jim s ní dobře. Přípravu hodnotí jako velmi povedenou, srozumitelnou a jasnou. Cíle, dílčí cíle a očekávané výstupy byly dle učitelek vhodně zvoleny a to vzhledem k věku dětí i ke zvoleným činnostem a byly naplněny. Metody k činnostem byly také vhodně zvoleny, pracovalo se jim s nimi velmi dobře. Organizace lekce nebyla vhodně zvolena a bylo by třeba ji upravit. Bohužel nemám konkrétní odpovědi, v čem přesně organizace učitelkám nevyhovovala a proto nemohu navrhnout její změnu. Lekci nebylo náročné zrealizovat. Celkové zpracování lekce hodnotí jako velmi zdařilé. Všechny učitelky uvedly, že lekce byla pro děti zajímavá, byly při ní soustředěné, příběh se jim líbil, lekce pro ně byla zábavná a aktivity zajímavé. Nejvíce se dětem líbila dramatizace s maňáskem opice. Dle výroků učitelek navrhuji, že by bylo vhodné zařadit více dramatizace s maňáskem. Děti spontánně pokračovaly činnostmi navazujícími na téma lekce a opakovaly činnosti z ní ve spontánních hrách. Po skončení lekce si vyprávěly o příběhu a chtěly si prohlížet knihu, která byla k lekci využita. Dvě učitelky uvedly, že se děti po skončení lekce a v dalších dnech chovaly více podle pravidel slušného chování, jedna uvedla, že pouze některé. Všechny uvedly, že si děti více všímaly porušování pravidel společenského chování jinými dětmi.

2.3.3.5 Lekce 4 – Zacházení s věcmi

K lekci 4 byl použitý příběh O neuklizených hračkách z knihy *A pak se to stalo!* (E. Stará). Lekce byla vytvořena na problémovou oblast zacházení s věcmi. Písemnou přípravu vzdělávací lekce naleznete v příloze (viz příloha 4).

Tabulka 8 A pak se to stalo! – Základní informace o lekci s knihou

Použitá kniha	A pak se to stalo!
Příběh	O neuklizených hračkách
Autor	Ester Stará
Nakladatelství	Albatros
Cíl aktivity	Dítě zdůvodňuje, proč je důležité uklízet si po sobě a popisuje, jak bychom měli s věcmi zacházet. Tyto dovednosti umí aplikovat v životě.
Věk dětí	4–7 let
Pomůcky	Knihy: A pak se to stalo!; klíčové obrázky; obrysy hraček; Relaxační klidná hudba; papír; tužka; Pavlík přivázaný ke kůlu; bubínek
Časová náročnost	50 min
Metody pro práci s příběhem	Dramatická činnost Hudební činnost Dechové cvičení Čtenářská strategie vizualizace Čtenářská strategie propojování (já – text) Čtenářská strategie předvídání Čtenářská strategie usuzování Čtenářská strategie hodnocení Čtenářská strategie kladení otázek

Evaluace vzdělávací lekce 4

Ve fázi evokace nechaly děti po ranních hrách hračky neuklizené. Společně jsme se sešly v kroužku a já jsem jsem řekla dětem: „Podívejte se okolo sebe, kolik je taky dneska neuklizených hraček.“ „Hodně“, dodal jeden z chlapců. „Co myslíte, jak se hračky cítí?“ „Špatně.“ „Proč špatně?“ „Protože jsou na zemi a nehrajeme si s nima“, „protože nejsou uklizené“, odpovídaly děti. „A vy se si po sobě vždycky uklízíte svoje hračky?“, ptala jsem se. „Ano“, „jo.“ „Úplně vždycky? Nikdy jste nezapomněly si hračky uklidit na svoje místo?“ „Ne.“ Ukázala jsem dětem postupně klíčové obrázky příběhu a děti je pojmenovaly. Jedna dívka pojmenovala dinosaura jako tygra. U obrázku mašle jsem se děti doptávala, jakou má barvu. Překvapilo mě, že děti pojmenovaly kartičku s neuklizenými hračkami „neuklizené hračky.“ Myslela jsem, že jim budu muset dávat doplňující otázky, abych je navedla na slovo neuklizené. „Teďka bych si radši uklidil“, řekl jeden chlapec. Odpověděla jsem, že teď uklízet nebudeme, ale budeme si povídat o neuklizených hračkách. Dále jsem chtěla, aby některé z dětí sestavilo příběh z klíčových slov. Překvapilo mě, že několik dětí chtělo tvořit příběh. Když jsme tuto aktivitu prováděly v předchozí lekci, děti si s úkolem nevěděly rady. Vybrala jsem jednoho chlapce, ten obrázky pouze sestavil do řady. Příběh nevyprávěl. Zeptala jsem se ho, jak jeho příběh začíná a zjistila jsem, že příběh skládal zprava doleva. Tohoto řazení jsem se všimla již v předchozích lekcích u většiny dětí. Ani s pomocnými otázkami chlapec nedokázal příběh vymyslet. Zvolila jsem jiné dítě. Další chlapec si klíčové obrázky poskládal podle své fantazie. „Holčička si hrála a neuklízela.“ Dál nic neřekl, ani když jsem se snažila ho navést, aby vyprávěl příběh. Chtěla jsem tedy dětem ukázat, co po nich chci. Jak by to měly udělat. Nakonec jsem se rozhodla, že ještě nechám vyprávět chlapce, který podle obrázků vyprávěl předchozí den. Chlapec vyprávěl: „Holčička si hrála s chlapečkem a s hračkama. Pak ztratila mašličku a pak si hrály s hračkou dinosaurem pak neuklidili si všechno co tam nechali. A bylo to všechno rozházený po zemi a paní učitelka se zlobila.“ Poté chtěl další chlapec vymyslet příběh. Nechala jsem ho. Obrázky si sestavil a vyprávěl: „třeba že šli na

procházku, potkali tam toho draka a ukradli mašličku, potom si hrál a byli neuklizený hračky.” Děti jsem často musela napomínat, protože mi chtěly vyprávět o něčem jiném než o příběhu.

Fáze uvědomění si informací začala čtením příběhu, kdy děti ležely na zemi se zavřenýma očima. Zhasla jsem světlo. Další aktivitou bylo poznání stínů. Děti neměly problém žádný z obrázků poznat. Tato aktivita je bavila. Dále následovala aktivita, kdy si každé dítě mělo vybrat jednu hračku, která se válí na zemi. Domnívám se, že hraček nebylo vytahaných mnoho a tak měly děti omezený výběr. Měly mluvit za hračku. „Já už chci si s tou Adélkou hrát”, mluvila za hračku dívka. Některé děti nenapadlo nic, a tak jsem je nechala, aby se aktivity nezúčastnily. Tentokrát jsem nechávala děti mluvit tak, jak seděly v kroužku – postupně. Takto jsou asi zvyklé mluvit, protože odpověděly téměř všechny. „Někdo ho zapomněl zaparkovat”, „moje hračka říká, že by chtěla zpátky za magnetama”, „že chce uklidit”, „moje říká, že si chce hrát na postavení domku a nechce tady takhle ležet”, „že se chce uklízet”, „že si chce se mnou hrát”, „že si chce se mnou hrát vždycky když přijdu”, „že by se už chtěla nosit”, „že by chtěla uklidit tam kde byla”, mluvily za hračky děti. Lehly si na koberec, zavřely oči, pustila jsem jim relaxační hudbu a ony odpočívaly a měly možnost přemýšlet nad příběhem. Po celou dobu si s hračkami hrály, s čímž jsem počítala. Naštěstí dávaly pozor a téměř nerušily. Četla jsem: „Vstávej, rychle, vstávej” a děti se zvedly a posadily se. Doprostřed kruhu jsem přinesla Pavlíka přivázaného ke kůlu. V přípravě jsem chtěla dětem pokládat otázky a psát je na papír. Po předchozích lekcích jsem ale vytušila, že by dětem tato aktivita nešla, proto jsem ji změnila. Otázky jsem pokládala sama a děti na ně odpovídaly. „Co to je?” „Miminko.” „A co s miminkem je?” „Zavázaný.” „A kdo by mu to mohl udělat?” „Čert.” „A proč ho někdo zavázal?” „Protože spal”, „že ho zavázal... ta.. ta... holčička”, „spal hodně dlouho a někdo ho zavázal a on o tom nevěděl”, „nebo že by ho chytili”, „nebo že ho Johanka zavázala a dělala, že ho nezavázala.” Pokračovala jsem ve čtení. Dále děti opakovaly rytmus, který jsem vytleskala. To jim šlo velmi dobře. Nechala jsem je, aby opakovaly všechny najednou. Kdybychom měli více času, vymyslela bych každému vlastní rytmus, který by musel zopakovat. Ptala jsem děti: „Stalo se vám, že byste něco ztratily?” „Ne.” „Nikdo jste nic neztratil? Žádnou svoji hračku?” „Já jo a pak jsem ji viděla”, „někam se mi zakutálel míč a pak jsem ho našel”, „a já mám spoustu lega pod gaučem.” V další aktivitě

si děti měly stěžovat za hračku, kterou si vybraly v předchozí aktivitě. Předvedla jsem jim, jak tuto aktivitu provést. Děti poté říkaly „že na ně dávám ty dřívka“, „že skládam na ty dřívka tohle“, „že se mu to nelíbí“, „Pavlíku, mně se nelíbí, jak jsi mě zase na zem fláknul“, „Pavlíku, mně se nelíbí, jak mě neuklízíš“, „Pavlíku, nám se zase nelíbí, že si nás neuklidil za magnety a do krabice a my nejsme uklizený a to nám vadí“, „mně se nelíbí, že na mě šlapeš“, „nelíbí se mi, jak si neuklízíš“, „že chodí furt na tvrdý zemi“, „miminko už chce do kočárku, jemu se tady nelíbí“, „že se mu nelíbí, jak na ni bouchá.“ Některé děti odpovídaly celou větou. Znovu jsem zvolila strategii, že jsem se ptala všech dětí po kruhu, jelikož se mi to osvědčilo. Dále děti měly zatajit dech. Potom zkoušely zadržet dech než napočítám do 3, 5, 7. Děti aktivita bavila, předháněly se, kdo vydrží déle. Ptala jsem se jich: „Co se mohlo Rexovi stát? Co ho rozzlobilo?“ „Ty kostky“, „ta panenka šušu“, „že mu vlezla panenka na záda“, „nebo se skutálel na hračky“, „že je neuklízí“, „že na něj chlapeček šlapal“, „že mu šlápl na ocásek.“ Dále jsem rozdělila děti do skupin (3 – 4 děti). Tvořily poradní sbory a měly vymyslet trest pro Pavlíka. Pro některé skupiny bylo těžké se domluvit společně. „Že by si celej den po sobě uklízel hračky“, „my jsme si vymyslely že spal a nestihl nákup“, „že udělá kliky“, „že bude ležet v posteli.“ Dále jsem se ptala: „Kdo by to mohl zakřičet?“ „Pavlík“, „ňáká holčička“, „nebo nějaký kluk“, „maminka“, „tatínek“, „babička“, „dědeček.“ Další otázka zněla: „Máte taky nějakého kamaráda, děti?“ „Jo“, „ano.“ Děti se začaly mezi sebou objímat a říkat jména svých kamarádů. „A je pro vás důležitý?“ „Jo.“ „A co spolu děláte s tím kamarádem? Co děláš nejraději se svým kamarádem?“ „Hraju si“, „na babu“, „a já si hraju s Jiříkem a Tomáškem na mořského vlka“, „na schovávanou“, „my si hrajeme na hady.“ Dále jsem se ptala dětí: „Jaká byla Johanka?“ „Smutná“, „zlá.“ Ptala jsem se proč? Jiný chlapec odpověděl: „na ty plyšáky“, „hodná“, „hodná na Pavlíka.“ „Myslíte, že je Johanka i statečná?“ „Jo.“ V této fázi jsem si uvědomila, že děti nepochopily, že rekvizita miminko u kůlu je Pavlík z příběhu a musely jsme si to vysvětlit. „Chtěly byste být statečné jako Johanka?“ „Jo“, „já jo.“ „Co by měl udělat, aby mu hračky odpustily?“ „Uklidit je“, „promiň“, „až půjdeme spinkat že vás uklidím“, „že by se mu měly omluvit.“ „Komu se musí ještě Pavlík omluvit?“ „Tyranosaurus.“

Ve fázi reflexe jsem se ptala dětí, jak by se mohl jmenovat příběh, který jsme si přečetly. Děti odpovídaly: „Pavlík zlobil“, „Johanka zachránila Pavlíka“, „Pavlík hodnej“,

„Pavlík kamarádi“, „Pavlík neuklízet“, „Pavlík si už uklidil.“ Jedna holčička začala příběh převypravovat. Zastavila jsem ji a upozornila, že chci slyšet název. „Co jste se z příběhu naučily?“ „Uklízet.“ „Dokážete si představit, že i vaše hračky by vás jednou v noci opustily?“ „Ne.“ „Jaké by to pro vás bylo?“ „Smutný.“ „Stýskalo by se vám po nich?“ „Ano.“ „Postavily jste se někdy za někoho jako Johanka za Pavlíka?“ „Ano“, „já ano“, „jo“, „já za Šárinku když zlobila“, „já se zastal Ivetky, jak ona šla se mnou na procházku a já jsem jí to zastal, že půjdu.“

Dnešní lekce nebyla ničím a nikým narušována. děti byly velmi pozorné i přes to, že měly po celou dobu v rukou hračky. Byly soustředěné, příběh je velmi zaujal. I aktivity děti zaujaly. Potom jsme podle klíčových obrázků skládaly příběh. Chtěla jsem, abychom společně příběh shrnuly. Dítě vyprávělo: „Šli na procházku.“ Odpovídám: „Ne, nešli na procházku. Jak začal příběh?“ Nikdo neodpovídal. Začala jsem sama a nechala jsem děti, aby mě doplňovaly. Společně jsme příběh shrnuli a děti zařadily několik posledních obrázků do časové osy příběhu.

Reflexe lekce 4 od učitelek mateřských škol

Učitelky se shodly, že kniha byla vhodně zvolena, hodnotí ji jako zajímavou, čtivou, poutavou, se zajímavým námětem. Dvě učitelky knihu neznaly. Ilustrace hodnotily jako nepříliš povedené. Uvedly, že příběh byl vhodně zvolen a hodnotí ho jako dobrý. Podle všech učitelek shrnuje téma lekce a jeho délku všechny hodnotí jako příliš dlouhý. Uznávám, že tento příběh byl delší. Bylo by možné si jej zkrátit a nepředčítat dětem pasáže, které nejsou pro příběh důležité. Čtený text by byl poté kratší a lekce by byla méně časově náročná. Učitelky uvedly, že příběh je vhodný pro danou věkovou skupinu a 2 učitelky by knihu doporučily kolegyním, „protože je důležité znát základy společného soužití ve školce“, „zajímavá témata vhodná k práci s textem v MŠ.“ Jedna učitelka uvedla, že si není jistá, zda by knihu doporučila kolegyním a jako důvod uvedla: „Každý má své oblíbené knihy, se kterými pracuje a každému vyhovuje něco jiného.“ Z tohoto tvrzení soudím, že ji kniha příliš nenadchla. Dvě učitelky by pracovaly i s jiným příběhem z knihy, jedna odpověděla, že neví. Dvě z učitelek kniha zaujala. S knihou se jim pracovalo dobře.

Přípravu hodnotí učitelky jako povedenou. Všechny uvedly, že byla srozumitelná a jasná.

Všechny pokračovaly navazujícími činnostmi a všechny čerpaly z mé nabídky navazujících činností. V této lekci nabídka navazujících činností byla dostatečná a pro učitelky zajímavá, jelikož ji využily. Žádná z nich si nevšimla, že by děti spontánně pokračovaly činnostmi navazujícími na téma. Domnívám se, že lekce byla pro děti dlouhá a neměly potřebu se již tématem dále zabývat. Jedna uvedla, že děti opakovaly činnosti z lekce ve spontánních hrách, což svědčí o tom, že jimi byly zaujaté. Jedna uvedla, že si děti vyprávěly o příběhu po skončení lekce. Dvě učitelky uvedly, že si děti chtěly prohlížet knihu, která byla využita k lekci. Z tohoto tvrzení vyvozují, že děti kniha zaujala a líbila se jim.

Dvě učitelky uvedly, že se děti chovaly více podle pravidel slušného chování po skončení lekce a i v dalších dnech. Jedna uvedla, že pouze některé děti. Dvě uvedly, že si děti více všimaly porušování společenského chování jinými dětmi. Tyto situace se snažily vyřešit samy, nebo na ně upozorňovaly učitele. Tyto výroky svědčí o tom, že lekce byla sestavena efektivně.

Cíle, dílčí cíle a očekávané výstupy byly zvoleny vhodně, byly adekvátní k věku dětí i ke zvoleným činnostem. Cíle, dílčí cíle i očekávané výstupy byly naplněny.

Metody k činnostem byly rovněž vhodně zvolené. Učitelkám se s metodami pracovalo dobře. Jedna z učitelek neznala všechny použité metody. Konkrétně neoznčila metodu, která pro ni byla neznámá. Metody ve své práci využívají a i nadále je budou používat. Děti na metody reagovaly velmi dobře.

Dvěma učitelkám vyhovovala organizace vzdělávací lekce. Jedna napsala „příliš vstupů do příběhu – časté přerušení.“ Otázky a aktivity k tématu jsem sestavovala tak, aby se střídaly činnosti (poslech textu – aktivita, nebo doplňující otázky) a děti neztrácely pozornost a lépe porozuměly textu. Pro jednu učitelku bylo náročné lekci zrealizovat. Učitelka neuvedla v čem konkrétně pro ni byla složitá realizace lekce. Pomůcky hodnotí jako vhodné, zajímavé, tradiční a uvedly, že jejich příprava byla snadná. Učitelkám se na lekci líbilo zařazení dechového cvičení, rytmické cvičení, práce s dechem a myšlenka

příběhu. Na lekci je nejvíce zaujaly kladené otázky a dramatická činnost – co říkají neuklizené hračky. Pro děti byla lekce zajímavá. Jedna učitelka uvedla, že děti byly při ní soustředěné, jedna uvedla, že nebyly soustředěné a třetí uvedla, že byly soustředěné pouze některé a bylo třeba je více domotivovat. Domnívám se, že nesoustředěnost dětí byla opět způsobena délkou lekce, která byla příliš dlouhá. Všem dětem se příběh líbil a lekce pro ně byla zábavná. Nejvíce se jim líbila rytmická činnost a vymyšlení trestu pro Pavlíka. Aktivita byla pro děti zajímavá. Zpracování lekce hodnotily jako velmi zdařilé.

Na otázku „co je důležité pro realizaci lekce“ odpověděly, že znát příběh předem, připravit pomůcky, znát skupinu dětí a důkladně si nastudovat přípravu. Na otázku „jak jste se musely na lekci připravit“, uvedly „zapůjčit si knihu, připravit pomůcky, procvičit hlas, přečíst si přípravu a vhodně časově lekci rozvrhnout.“

Jako nápady na zefektivnění lekce uvedly: „Více času – aby si to děti mohly více prožít“ a „nedělat do příběhu tolik vstupů, udělat pak více akcí při jednom vstupu.“ Jedna učitelka by lekci rozdělila. Zdála se jí moc dlouhá. Druhá by si upravila načasování vstupů do příběhu podle sebe. Jak jsem uvedla již výše, jsem si vědoma, že lekce byla pro děti příliš dlouhá. Souhlasím s nápadem učitelek, že by bylo vhodné ji rozdělit do více dnů a dát dětem příležitost si ji více prožít. Počet vstupů do příběhu byl sestaven podle délky příběhu. Snažila jsem se, aby se často střídala aktivita, popř. doplňující otázka s poslechem textu.

Jedna učitelka jako libovolný komentář uvedla, že v příběhu je použito hodně náročných a pro děti neznámých slov. Příběh byl náročnější, avšak byl vhodný pro tuto věkovou skupinu. Náročná a neznámá slova v textu je možné dětem při četbě vysvětlit.

Shrneme tedy, že kniha byla vhodně zvolena, ovšem ilustrace učitelky příliš neuzajaly. Uvedly, že příběh byl také vhodně zvolen a hodnotí ho jako dobrý. Podle všech učitelek shrnuje téma lekce, délku příběhu hodnotí jako příliš dlouhou. Uvedly, že je vhodný pro danou věkovou skupinu. Učitelky kniha zaujala. Pracovalo se jim s ní dobře. Přípravu hodnotí jako velmi povedenou, byla srozumitelná a jasná. Cíle, dílčí cíle a očekávané výstupy byly zvoleny vhodně, byly adekvátní k věku dětí i ke zvoleným činnostem a byly naplněny. Metody k činnostem byly rovněž vhodně zvolené a pracovalo se jim s nimi velmi dobře. Jedna učitelka měla výtku k organizaci lekce a konkrétně uvedla

„příliš vstupů do příběhu – časté přerušení.“ Vstupy byly naplánovány tak, aby se často střídala aktivita, popř. otázka na děti s poslechem čteného textu. Pro jednu učitelku bylo náročné lekci zrealizovat, ale více tento výrok nekonkretizovala. Zpracování lekce hodnotily jako velmi zdařilé. Pro zefektivnění lekce učitelky doporučují více času na lekci, aby si příběh mohly děti více prožít, nedělat do něj tolik vstupů, udělat více akcí při jednom vstupu. Jedna učitelka by lekci rozdělila. Uvedla, že byla moc dlouhá. Druhá uvedla, že by si upravila načasování vstupů do příběhu podle sebe. Souhlasím, že by bylo vhodné lekci rozdělit na více menších částí. Vstupy do příběhu byly navrženy tak, aby se střídala aktivní činnost s poslechem čteného textu. Pro děti byla lekce zajímavá, ovšem problém byl s jejich soustředěností. Soudím, že nesoustředěnost dětí byla zapříčiněna délkou lekce. Příběh se jim líbil a lekce pro ně byla zábavná a aktivity zajímavé. Děti opakovaly činnosti z lekce ve spontánních hrách. Z toho usuzuji, že je činnosti zaujaly. Vyprávěly si o příběhu po skončení lekce a chtěly si prohlížet knihu, která byla využita k lekci. Můžu tedy zobecnit, že děti kniha zaujala. Učitelky uvedly, že se děti chovaly více podle pravidel slušného chování po skončení lekce a i v dalších dnech a více si všimaly porušování společenského chování jinými dětmi. Tento výrok potvrzuje, že lekce byla sestavena efektivně a seznámila děti s pravidly, jak zacházet s věcmi.

2.3.3.6 Lekce 5 – Vztah k autoritě

K lekci 5 byl použitý příběh Zlobidlo z knihy *Divadélko se zvířátky v ZOO* (R. Suchá). Lekce byla vytvořena na problémovou oblast vztahu k autoritě. Písemnou přípravu vzdělávací lekce naleznete v příloze (viz příloha 5).

Tabulka 9 Divadélko se zvířátky v ZOO – základní informace o lekci s knihou

Použitá kniha	Divadélko se zvířátky v ZOO
Příběh	Zlobidlo
Autor	Romana Suchá

Nakladatelství	Edika
Cíl aktivity	Dítě rozhodne a posoudí jaké chování vůči dospělým je vhodné a jaké nevhodné. Vhodné chování vůči dospělým dokáže aplikovat při styku s dospělými.
Věk dětí	4–7 let
Pomůcky	Kniha Divadélko se zvířátky; obrázek opičáka; skládanka rozbitého talíře; temperové barvy; role papíru; židle; rekvizity k rolím (např. kruh, panenka, čepice, hůl, overball, kočárek, šátek, 4–6 čímkoli naplněných tašek)
Časová náročnost	
Metody pro práci s příběhem	Výtvarná činnost Dramatická činnost Čtenářská strategie předvídání Čtenářská strategie hodnocení Čtenářská strategie usuzování Čtenářská strategie shrnování Čtenářská strategie vizualizace

Evaluace vzdělávací lekce 5

Ve fázi evokace jsem dětem řekla, že pro ně mám dnes další knihu, kterou jim přečtu a se kterou si budeme hrát. Je o opičákovi, kterému říkají Zlobidlo. Ukázala jsem dětem obrázek opičáka. „Proč Zlobidlo?“ zeptal se jeden kluk. „Proč asi mu můžou říkat Zlobidlo? Co myslíte?“ zeptala jsem se děti. „Protože zlobí“ odpovídaly děti. „A co myslíte, že by mohl asi vyvádět?“ „Bouchat“, „kousat“, „strkat“, „nebo miminko vzbudit“, „krást hračky a rozbít je“, „nebo někoho zabít“, „nebo by mohl někomu rozbít hračku“, „nebo by mohl někoho tahat za uši“, „nebo za vlasy“, „nebo pejska za ocas“, „krást brejle“, vymýšlely děti nejrůznější nápady. Jeden chlapec odpověděl: „jmenovat se prdel.“ Na to jsem reagovala, že sprostá slova se doma ani ve školce říkat nesmí a že to, že by se takto

jmenoval, by neznamenal, že zlobí. Děti se při odpovídání překřikovaly, a tak jsem je upozornila, že když mluví všichni najednou, nerozumím nikomu. „Nebo rozbít někomu dům by mohl“, „nebo telefon“, „nebo televizi“, „nebo mu mohl třeba stavebnici zbořit“, „nebo rozbít hodiny“, „nebo by mu mohl něco rozložit co má doma z lega a co se nesmí rozložit“, „někomu může zlomit nohu“, „píchnout do očí“, „nebo můžou zničit školku“, pokračovaly děti v odpovědích. Měla jsme velkou radost, že děti na moji otázku reagovaly a že vymyslely spousty nápadů, jak by mohl opičák zlobit a neopakovaly se. „Chováte se i vy někdy k rodičům, k paní učitelce, k babičce, k tetě, k dědovi nebo k nějakému jinému dospělákovi nehezky?“ „Ne.“ „Chováte se slušně k dospělákům?“ „Jo.“ „A co bychom neměli dospělákům dělat?“ „Bouchat“, „dospěláky tahat za uši“, „bouchat do břicha“, „a nebo je nemůžou kopat do břicha“, „nebo je plácát na zadek“, „naschvál jim trhat oblečení“, „nebo roztrhat gumičku“, „nebo nadávat.“ „Jak bychom se měli k dospělákům chovat?“ „Hezky“, „slušně“, „dobře.“

Ve fázi uvědomění si informací jsem začala číst text. Ptala jsem se: „Co znamená být drzý?“ Děti to nevěděly, nebo neuměly vysvětlit. „Že furt opakuje.“ Ptala jsem se: „Říká vám někdy mamka: nebuď na mě drzej nebo drzá?“ Děti pokyvovaly hlavami. „Nebuď na mě zlej“, „nebo třeba dupat na nohu.“ Vysvětlila jsem, že dupat na nohu není být drzý, ale je to neslušné. Další otázka byla: „Co všechno opičák dělal?“ Děti odpovídaly, co si vymyslely samy a ne to, co zaznělo v textu. „Kradl jim hračky“, „bouchal je“, „strkal je.“ Proto jsem text přečetla znovu a po částech. „Bouchá“, „strkal“, „neuklízí hračky.“ „Udělal to dobře?“ „Ne.“ „A co měl udělat?“ „Do koše to dát“, „protože byl celý rozbitý“, „a někdo se mohl říznout“, „a ještě se někdo může píchnout“, „nebo si někdo může šlápnout na střepe“, „nebo by mohl na tom talíři uklouznout.“ „Co se mamince asi stalo?“ „Řízla se.“ „O co?“ „O ten střepe.“ „Je správně lhát?“ „Ne.“ „A proč se nemá lhát?“ „Protože to je neslušný“, „a pak by ti nikdo nevěřil.“ „Co měl opičák udělat, když přišel domů?“ „Zout se a vyprat si ty boty.“ „A ještě něco musíte udělat, když přijдете domů?“ „Umejt si ruce“, „Protože tam budeš mít bacily.“ „Co ještě uděláte, když přijдете třeba i do školky ne jenom domů? Přijдете za paní učitelkou a...“ Děti doplnily: „pozdravíte“, „dobrý den.“ Děti si v aktivitě vyzkoušely udělat šlápoty, jako udělal opičák. Musela jsem je rozdělit do skupin, aby chodily dělat šlápoty průběžně. Připravila jsem pro ně proto tangram z rozbitého talíře. Úkolem dětí bylo složit z 6 částí talíř, který opičák rozbil. U

této aktivity mi pomáhala učitelka ze školky, která zůstala s dětmi na koberci, a já jsem šla s nimi dělat otisky nohou. Dětem jsem dala instrukce. Byly z této aktivity velmi nadšené. Musela jsem je přidržovat, když si namáčely nohy do barvy, protože by jim nohy mohly uklouznout a musela jsem jim také pomáhat s umýváním nohou, protože samy si nezvládly nohy dobře umýt. Vždy jsem měla na této aktivitě 4–5 dětí. Po četbě dalšího úryvku následovala otázka: „Co by ještě mohl udělat?“ „Uklouznout“, „rozbít mozek“, „rozbít hlavu“, „šišku“, „sklouzl by u topení“, „protože tam bylo to špinavý a už to umyl“, „třeba by mohl spadnout a natloukl si čumák.“ Děti odpovídaly, co by se mohlo stát opičákovi, ale ne na to, co by mohl udělat někomu jinému. proto jsem položila otázku: „Co by ještě mohl udělat někomu jinému?“ Děti ale stále opakovaly „uklouznout.“ Snažila jsem se jejich odpovědi nasměrovat. „Mohl by udělat mamce radost, že to může utřít.“ Zkusila jsem ještě jednou položit otázku jinak. „Co špatného by mohl ještě udělat?“ „Třeba by mohl uklouznout a zlomit si nohu“, „nebo by mohl narazit do skříňky“, „nebo by mohl na někoho spadnout.“ Řekla jsem: „Vy mi ale říkáte, co by se mohlo stát jemu a mě zajímá, co by on ještě mohl udělat.“ Zrekapitulovala jsem, co udělal. „Mohl by bouchnout paní učitelku“, „nebo strknout paní učitelku“, „nebo paní učitelku bouchnout do břicha“, „nebo by podlaha mohla být vytřená a mohl by zakopnout.“ Po dalším úryvku jsem kladla otázku: „Co by se stalo?“ „Píchl by kolo“, „nějaký připínáčky“, „vylít benzín“, „auto píchnout“, „nebo by mohl ten zlobivý opičák udělat pak nepořádek, že by na to maminka nebo tatínek šlápl a bolela by je pak noha“, „a nebo by mohl třeba jet pozdě a píchnout kolo.“ Následovala aktivita, kdy jsem po dětech chtěla, aby ukázaly, jak se opičák směje. Děti se smály až se popadaly se za břicho. „A teď mi ukažte co nejširší úsměv“, „a teď co nejvíc nahlas.“ „Co dělá při jídle? Jak může někdo zlobit při jídle?“ „Hrát si“, „povídat“, „bouchat do stolu“, „nebo by vysypal z talíře něco“, „nebo vysypat jídlo“, „nebo vidličkou odřít stůl jak do něj bouchal“, „ještě třeba snídal na posteli“, „může vylejt pití.“ „A jak může zlobit při koupání?“ „Cákat na někoho a mohl by uklouznout“, „cákat ven“, „skříkat na zem“, „cákat na děti“, „cákat na tatku“, „na mamku“, „na dědu“, „cákat ven.“ Děti chtěly říkat ještě další nápady, ale kvůli času jsem musela pokračovat v četbě. Další aktivita byla ztvárněna dramatizací. „Ukažte, jak ho bolí záda“, „jak by ho bolelo koleno?“, „co kdyby si narazil třeba nos?“ Procvičovali jsme i další části těla. Následně jsem doprostřed kruhu postavila židli pro opičáka a ztišila hlas. Děti měly na židli vyjádřit

pocity opičáka. Ukázala jsem jim, jak na to. Tato aktivita dětem vůbec nešla. Buď se jen posadily na židli a nic neřekly, nebo opakovaly to, co jsem řekla já. „Ach jo, proč mě tatínek nadával“, „ach jo, já jsem nezlobil, proč mě tatínek nadává“, „proč mě tatínek nadává, vždyť jsem to vůbec nedělal“, „proč na mě tatínek zase křičel, vždyť já nic nedělal.“ „Co mu poradí želva?“ „Aby neměl zlobit“, „řekne mu, ať už nikdy nezlobí“, „želva mu řekne, ať tak nezlobí a pak na něj nebude táta křičet“, „a pomáhá taťkovi“, „ať nezlobí a mamka ho bude hladit.“ „Dělá mamce radost, když si uklidíte svůj pokoj?“ „Jo.“ „A jak byste ještě mohly mamince udělat radost?“ „Že bude hodný“, „nebo že uklízíme“, „že pomáháme.“ „Jak? S čím?“ „S vařením“, „nebo ji dát pusinku“, „nebo pracovat“, „nebo vysávat“, „nebo vytírat“, „nebo pověsit prádlo“, „a nebo mohl jít sám do školy“, „nebo pomáhat mamince s houbama“, „nebo vysávat auto“, „nebo taťkovi umýt auto“, „nebo mít pěknou známku.“

Ve fázi reflexe jsem se zeptala dětí, jestli se choval opičák slušně. „Jo“, „ne.“ „Tak co, jo nebo ne?“ „Ne“, „ale pak už jo.“ „A ke komu se nechoval slušně?“ „K tátovi“, „k tátovi a mamince“, „a ještě k dětem.“ „A co v tom příběhu všechno opičák vyváděl?“ „Zlobil tátu.“ „A co mu dělal?“ doptávala jsem se. „Ukouznul“, „protože mu tam nasypal připínáčky“, „Mamku.“ „A co jí udělal?“, doptávala jsem se znovu. „Dal ji střep“, „neuklidil po sobě střepy a miminka si...“, „řízla tlapičku“, „zranila tlapičku.“ „A vzpomenete si, co ještě provedl tátovi?“ „Uklouzl a bouchl se do zad“, „píchl kolo o připínáčky“. Přišla jsem na to, že děti nevědí, co jsou připínáčky. „Jak bychom se měli chovat ke starším a k dospělým?“ „Hodně“, „dobře“, odpovídaly děti. Já jsem doplnila pojem slušně. Poté jsem zrekapitulovala celý týden, který jsem strávila s dětmi. Shrnuла jsem o čem jsme si povídali a upozornila děti, aby pravidla dodržovaly. Následovala krátká pauza na osobní hygienu. Mezi tím jsem připravila pomůcky na další aktivitu. Děti se domnívaly, že vytvářím mašinku a začaly samy od sebe zpívat píseň Jede, jede mašinka. Tuto píseň jsem je nechala poté zazpívat také společně, abych je zabavila, dokud nepřipravím činnost. Děti byly v této fázi už velmi unavené. Kdyby byla možnost, zařadila bych aktivitu v jiný den. Z židlí jsem postavila autobus a rozdala dětem role. V první fázi hry se všechny nahruly do autobusu, snažily se si rychle najít místo k sezení a křičely. V druhé fázi hry (po vysvětlení pravidel slušného chování) se hra opakovala. Když přijížděl autobus, řekla jsem dětem, že mají čekat dál od silnice. „Tady za tu čáru nikdo nesmí“, řekl

jeden chlapec. Děti byly při pokračování aktivity potichu, pouze jeden chlapec křičel. „Babičko, já vám pomůžu klidně.“ Děti v rolích, které měly být puštěny na sedačky, si často stoupaly a chtěly pustit ostatní. V druhé fázi hry děti nechtěly vystupovat, takže nevznikl prostor pro to, aby se pouštěly sednout. Hru bych modifikovala a rozdělila bych děti na různé stanice, aby každý nastupoval v jinou chvíli, aby se musely na sedačkách střídát. Potom jsem aktivitu zrekapitulovala. „Koho musíme v autobuse pustit sednou?“ „Dědečka a babičku“, „kdo čeká miminko“, „miminko.“ Poté následovala dramatická činnost druhá. Vzala jsem si těžké tašky a odnášela jsem je pryč ze třídy. Přispěchala jen učitelka a otevřela mi dveře. „Proč myslíte, že jsem táhla ty tašky? Čekala jsem, že se někdo zvedne a zeptá se, jestli nepotřebuji pomoc.“ V druhé fázi hry se naopak děti o pomoc s taškami přetahovaly. Tato aktivita neměla probíhat se všemi dětmi, ale měla jsem udělat malé skupinky.

Reflexe lekce 5 od učitelek mateřských škol

Všechny učitelky se shodly, že kniha byla dobře zvolena. Dvě učitelky tuto knihu již znaly. Knihu hodnotí jako zajímavou, poutavou, přehlednou s dobře zvoleným jazykem. Ilustrace hodnotily jako povedené. Všechny se shodly, že příběh byl vhodně zvolen a označily ho jako výborný. Shodly se také, že příběh shrnuje téma lekce. Hodnotily ho jako delší. Uvádějí, že příběh byl vhodný pro danou věkovou skupinu a knihu by doporučily kolegyním. Jako důvody uvedly: „pěkné veršované příběhy“, „dětem veršovanou a poutavou formou sděluje, že není žádoucí se k sobě chovat nehezky – ubližovat si“ a „čtivá, zajímavá.“ Dvě učitelky by pracovaly i s jiným příběhem z knihy, jedna odpověděla, že neví. Všechny učitelky kniha zaujala a pracovalo se jim s ní dobře.

Učitelky přípravu hodnotily jako povedenou. Byla pro ně srozumitelná a jasná.

Dvě učitelky pokračovaly v lekci návaznými činnostmi a čerpaly z mé nabídky navazujících činností, která byla dostačující a atraktivní. Učitelky uvedly, že se nevšimly, že by děti spontánně pokračovaly v navazujících činnostech na téma, ani neopakovaly činnosti ve spontánních hrách. Z tohoto výroku soudím, že aktivity děti příliš nezaujaly a neměly potřebu je opakovat. Jedna učitelka uvedla, že si děti po skončení lekce vyprávěly

o příběhu a dvě učitelky uvedly, že si děti chtěly prohlížet knihu, která byla využita k lekci. Z tohoto výroku soudím, že děti příběh příliš nezaujal. Je také možné, že veršovanému příběhu nerozuměly.

Všechny učitelky uvedly, že po skončení lekce a v následujících dnech se chovaly pouze některé děti více podle pravidel slušného chování. Všechny učitelky se shodly, že si děti více všimaly porušování společenského chování jinými dětmi a na nevhodné chování upozorňovaly učitele, nebo se snažily situace řešit samy.

Cíle, dílčí cíle a očekávané výstupy označily učitelky jako vhodně zvolené. Souhlasí, že byly zvolené adekvátně k věku dětí i ke zvoleným činnostem. Shodují se, že cíle, dílčí cíle i očekávané výstupy byly naplněny.

Shodly se také, že byly vhodně zvolené metody k činnostem. Pracovalo se jim s nimi velmi dobře. Všechny učitelky použité metody znaly, používají je ve své práci a i nadále je budou používat. Děti na použité metody reagovaly dobře.

Při realizaci vzdělávací lekce dvěma učitelkám vyhovovala organizace, jedna uvedla „organizaci bych si poupravila podle sebe.“ Bohužel opět nevím, co konkrétně učitelce na organizaci nevyhovovalo. Všechny se shodly, že nebylo náročné lekci zrealizovat. Pomůcky pro vzdělávací lekci hodnotí jako vhodné a označují jejich přípravu jako snadnou. Na lekci se jim nejvíce líbila jednoduchost příběhu, forma zvoleného příběhu, dramatická činnost, doplňující aktivity a délka příběhu. Učitelky na lekci nejvíce zaujalo dělání šlápot, využití vstupu do role a veršovaný text. Shodly se, že pro děti byla lekce zajímavá a byly při ní soustředěné. Všem dětem se příběh líbil a lekce pro ně byla zábavná. Nejvíce se jim líbilo dělat barevné šlápoty a to, že si mohly zahrát na nevychovaného opičáka. Aktivity v lekci byly pro děti zajímavé. Celkové zpracování lekce hodnotí učitelky jako velmi zdařilé.

Učitelky uvedly, že je pro realizaci lekce důležité znát příběh předem, připravit pomůcky, nastínit téma a znát dobře skupinu dětí. Na lekci se připravovaly tak, že se seznámily s příběhem, nachystaly si pomůcky, přizpůsobily prostor třídy a časově si lekci rozvrhly.

Jedna učitelka uvedla, že by na lekci změnila to, že by udělala méně vstupů do příběhu. Zde opět argumentuji tím, že jsem se snažila střídat co nejvíce statickou a dynamickou činnost, aby děti udržely pozornost.

Jako libovolný komentář jedna uvedla: „Bylo super vidět děti, které vstupovaly do role, jak se jim mění výraz“.

Můžeme tedy shrnout, že kniha byla dobře zvolena. Ilustrace hodnotily učitelky jako povedené. Příběh byl vhodně zvolen, shrnuje téma lekce a hodnotí ho jako výborný. Délku ohodnotily jako dlouhou. Příběh je vhodný pro danou věkovou skupinu. Všechny učitelky kniha zaujala a pracovalo se jim s ní dobře. Přípravu hodnotily učitelky jako povedenou, srozumitelnou a jasnou. Cíle, dílčí cíle a očekávané výstupy označily jako vhodně zvolené. Jsou zvolené adekvátně k věku dětí i ke zvoleným činnostem. Shodují se, že cíle, dílčí cíle i očekávané výstupy byly naplněny. Metody k činnostem byly vhodně zvolené a pracovalo se jim s nimi velmi dobře. Při realizaci vzdělávací lekce dvěma učitelkám vyhovovala organizace, jedna uvedla „organizaci bych si poupravila podle sebe.“ Bohužel neznám, co konkrétně učitelce na organizaci nevyhovovalo, proto s touto informací nemohu dále pracovat. Všechny se shodly, že nebylo náročné lekci zrealizovat. Pomůcky pro vzdělávací lekci hodnotí jako vhodné a označují jejich přípravu jako snadnou. Celkové zpracování lekce hodnotí jako velmi zdařilé. Jedna učitelka doporučuje udělat méně vstupů do příběhu. Vstupů jsem zařazovala hodně proto, abych udržela během četby pozornost dětí a aby děti díky doplňujícím aktivitám a otázkám pochopily význam textu. Učitelky se shodly, že pro děti byla lekce zajímavá a že při ní byly soustředěné. Domnívám se, že veršovaný příběh nebyl příliš dlouhý a neposedný opičák děti velice zaujal. Všem dětem se příběh líbil a lekce pro ně byla zábavná. Aktivity v lekci byly pro děti také zajímavé. Jedna učitelka uvedla, že si děti po skončení lekce vyprávěly o příběhu a dvě učitelky uvedly, že si děti chtěly prohlížet knihu, která byla využita k lekci. Z tohoto tvrzení vyplývá, že děti příběh zaujal. Pouze některé děti po skončení lekce a v dalších dnech se chovaly více podle pravidel slušného chování. Všechny učitelky se shodly, že si děti více všimly porušování společenského chování jinými dětmi.

2.4 Představení a zhodnocení vybraných knih z oblasti literatury pro děti které se věnují slušnému chování u dětí

V této kapitole uvádím seznam některých dostupných literárních děl, která se věnují slušnému chování u dětí. Tituly jsou řazeny abecedně podle příjmení autorů. V příloze jsou všechna díla představena, zhodnocena a doplněna o vlastní fotografie. U každého literárního díla je k dispozici náhled obálky knihy, jejího obsahu a ilustrace knihy.

BŘEZINOVÁ, Ilona. *Neotesánek. Základy společenského chování pro ty úplně nejmenší*. Ilustrovala Olga FRANZOVÁ. Praha: Albatros, 2005. ISBN 80-00-01468-8.

DRIJVEROVÁ, Martina. *Nezbedníci*. Ilustrovala Markéta VYDROVÁ. Praha: Albatros, 2011. ISBN 978-80-00-02854-5.

DRIJVEROVÁ, Martina. *Zlobilky*. Ilustrovala Markéta VYDROVÁ. Praha: Albatros, 2009. ISBN 978-80-00-01613-9.

DVOŘÁK, Jiří. *Slabikář slušného chování*. Ilustrovala Martina GUBSKÁ. Praha: Svojtka & Co., 2002. ISBN 80-7237-553-9.

HAMBLIN, Barbora. *Flandil ve školce*. Ilustrovala Kateřina PAŽOUTEK. Jihlava: Altenberg, 2017. ISBN 978-80-906543-2-7.

KROLUPEROVÁ, Daniela a Miloš KRATOCHVÍL. *Draka je lepší pozdravit aneb O etiketě*. Ilustrovala Markéta VYDROVÁ. Praha: Mladá fronta, 2009. ISBN 978-80-204-1999-6.

LIPUT, Przemyslaw. *Rok ve školce*. Ilustroval Przemyslaw LIPUT. Brno: Host, 2018. ISBN 978-80-7577-530-6.

MACDONALDOVÁ, Betty. *Paní Láryfáry*. Ilustrovala Hilary KNIGHT. Praha: Lika klub, 1992. ISBN 80-901440-1-2.

MALÍK, Jan. *Míček Flíček*. Ilustrovala Helena ZMATLÍKOVÁ. Praha: Artur, 2004. ISBN 80-86216-40-3.

MARTINELLO, Jessica. *I přišery si čistí zoubky!*. Ilustrovala Gregorie MABIRE. Praha: Euromedia, 2019. ISBN 978-80-7617-245-6.

MÉSZÁROSOVÁ, Marta. *Etiketa. Pravidla slušného chování*. Ilustrovala Marta MÉSZÁROSOVÁ. Praha: Slovart, 2020. ISBN 978-80-276-0090-8.

- STARÁ, Ester. *A pak se to stalo!*. Ilustrovala Martina MATLOVIČOVÁ. Praha: Albatros, 2010. ISBN 978–80–0002598–8.
- STOLIČNÝ, Peter. *Dobry den, opičko. Veselé pohádky o slušném chování*. Ilustrovala Sabína LIPTÁKOVÁ. Praha: Fortuna Libri, 2017. ISBN 978–80–7546–103–2.
- SUCHÁ, Romana a Pavla ETRYCHOVÁ. *EDO! TY NEPOSEDO!*. Ilustrovala Vendula HEGEROVÁ. Praha: Mladá fronta, 2019. ISBN 978–80–204–5172–9.
- SUCHÁ, Romana. *Divadélko se zvířátky v ZOO*. Ilustrovala Vendula HEGEROVÁ. Brno: Edika, 2016. ISBN: 978–80–266–0872–1.
- ŠPAČEK, Ladislav. *Dědečku, vyprávěj*. Ilustrovala Jana FERNANDES. Praha: Mladá fronta, 2012. ISBN: 978–80–204–2810–3.
- ŠPAČEK, Ladislav. *Dědečku, ještě vyprávěj*. Ilustrovala Jana FERNANDES. Praha: Mladá fronta, 2014. ISBN 978–80–204–3478–4.

2.5 Shrnutí výsledků

V této kapitole stručně shrnu výsledky, které se vztahují k cílům práce. Hypotéz, které se vztahovaly k prvnímu dílčímu cíli, bylo určeno celkem šest. Byly vyhodnoceny na základě odpovědí dotazníkového šetření, do kterého se zapojilo 252 respondentů. Tři hypotézy se potvrdily, tři se nepotvrdily.

Tři hypotézy, které se potvrdily, jsou tyto:

Hypotéza č. 1: Více než 80 % pedagogů mateřských škol se při své práci setkává s nespolečenským chováním ze strany předškolních dětí, se potvrdila. 98 % respondentů uvedlo, že se s nespolečenským chováním ze strany dětí setkává, pouze 2 % uvedla, že se s nespolečenským chováním u dětí neseťkává.

Hypotéza č. 4: Více než 50 % pedagogů využívá při seznamování dětí se společenským chováním literární činnosti, se potvrdila. Literární činnosti využívá při seznamování dětí se společenským chováním 63,6 % respondentů.

Hypotéza č. 6: Nejoblíbenějším žánrem pro zprostředkování tématu slušného chování jsou u dětí (podle názoru učitelek) lidové (folklorní) pohádky, se potvrdila.

Všechny tři lidové (folklorní) pohádky (O neposlušných kůzlátkách, O Budulínkovi, O Smolíčkovi) získaly nejvyšší hodnocení. Konkrétně lidová (folklorní) pohádka O neposlušných kůzlátkách zaujala (podle názoru učitelek) 38,8 % dětí, O Budulínkovi zaujala (podle názoru učitelek) 35,7 % dětí a pohádka (podle názoru učitelek) O Smolíčkovi 30,8 % dětí.

Tři hypotézy, které se nepotvrdily, jsou tyto:

Hypotéza č. 2: Více než 80 % pedagogů se domnívá, že je nespolečenské chování u předškolních dětí vážným problémem, se nepotvrdila. Pouze 78,4 % respondentů se domnívá, že jde o vážný problém.

Hypotéza č. 3: Nejčastější problémy společenského chování se u dětí vyskytují v oblasti slušného vyjadřování, se nepotvrdila. Oblast slušného vyjadřování hodnotí jako problémovou 48,2 % respondentů. Vyššího procenta dosáhla oblast vztahů mezi dětmi a dodržování pravidel. Obě oblasti dosáhly shodně 71,5 %. Oblast stolování označilo jako problémovou 61,8 % respondentů. Zacházení s věcmi vidí jako problémové 57,8 % dotazovaných a 53,8 % respondentů vidí problémy v oblasti vztahů k autoritě. Hygienické návyky označilo 51 % respondentů jako problémové. Oblast slušného vyjadřování není dle respondentů nejčastější problém - naopak jako nejproblémovější oblast hodnotili respondenti oblast vztahů mezi dětmi a oblast dodržování pravidel, které dosáhly shodně 71,5 %.

Hypotéza č. 5: Nejvíce využívanou knihou pro seznamování dětí se společenským chováním je kniha *Dědečku, vyprávěj* od L. Špačka, se nepotvrdila. Nejvíce využívanými knihami se staly lidové (folklorní) kumulativní pohádky, knihy O Smolíčkovi, O Budulínkovi a O neposlušných kůzlátkách, které využívá 77,2 – 83,4 % respondentů.

Ke čtvrtému dílčímu cíli se vázaly výzkumné otázky. Jejich vyhodnocení probíhalo na základě dotazníku, který se zabýval zpětnými vazbami k metodickým materiálům. Tuto zpětnou vazbu vyplňovaly tři učitelky, které ověřovaly vzdělávací lekce. Výzkumné otázky vyhodnocují konkrétně ve vztahu k jednotlivým lekcím, následně je zobecňují k celému vzdělávacímu materiálu.

Výzkumná otázka č. 1: Jak byly učitelkami hodnoceny knihy a příběhy zvolené pro jednotlivé lekce?

Lekce 1 – vztahy mezi dětmi, *Flandil ve školce* (B. Hamblin) – Leo ubližuje: Učitelky se shodují, že kniha i příběh byly zvoleny vhodně. Knihu popsaly jako zajímavou, se zajímavým námětem, čtivou a s dobře zvoleným jazykem. Ilustrace hodnotily jako zdařilé.. Příběh označují také jako zdařilý. Uvedly, že příběh shrnuje téma lekce. Podle učitelek byl dlouhý, avšak vhodný pro věkovou skupinu dětí. Jedna učitelka bohužel neměla knihu, tudíž znala pouze 1 příběh z knihy. Zbylé dvě učitelky by knihu doporučily svým kolegyním, pracovaly by i s jiným příběhem z knihy a kniha je zaujala. Učitelkám se s knihou pracovalo dobře.

Lekce 2 – dodržování pravidel, *Draka je lepší pozdravit aneb O etiketě* (D. Krolupperová a M. Kratochvíl) – O obloze a sluníčku: Dle všech učitelek byla kniha i příběh vhodně zvoleny. Učitelky knihu označily jako čtivou, zajímavou, přehlednou, se zajímavým námětem, poutavou, s hezkými ilustracemi a dobře zvoleným jazykem. Ilustrace hodnotily jako povedené. Všechny se shodly, že příběh shrnuje téma lekce a označují ho jako zdařilý. Je podle nich vhodný pro danou věkovou skupinu dětí a svou délkou odpovídá této věkové skupině. Všechny učitelky by knihu doporučily kolegyním, pracovaly i s jiným příběhem z knihy. Všechny kniha zaujala a pracovalo se jim s ní dobře.

Lekce 3 – stolování, *Dobrý den, opičko* (P. Stoličný) – Jak jsme si uvařili špagety: Učitelky se shodly, že kniha ke vzdělávací lekci byla dobře zvolena. Knihu hodnotí jako zajímavou, čtivou, poutavou, přehlednou, se zajímavým námětem, hezkými ilustracemi a poutavým jazykem. Ilustrace hodnotí jako velmi povedené. Shodly se, že příběh byl dobře zvolen a hodnotí ho jako výborný. Všechny uvedly, že shrnuje téma lekce. Délku příběhu hodnotí jako vhodnou pro danou věkovou skupinu dětí. Všechny uvedly, že je příběh vhodný pro danou věkovou skupinu a všechny by doporučily knihu kolegyním. Všechny uvedly, že by pracovaly i s jiným příběhem z knihy. Všechny učitelky kniha zaujala a pracovalo se s ní dobře.

Lekce 4 – zacházení s věcmi, *A pak se to stalo!* (E. Stará) – O neuklizených hračkách: Učitelky se shodly, že kniha byla vhodně zvolena, hodnotí ji jako zajímavou, čtivou, poutavou, se zajímavým námětem. Ilustrace hodnotí jako nepřiliš povedené.

Uvedly, že příběh byl vhodně zvolen a hodnotí ho jako dobrý. Podle všech učitelek shrnuje téma lekce a jeho délku všechny hodnotí jako příliš dlouhou. Uvedly, že příběh je vhodný pro danou věkovou skupinu a 2 učitelky by knihu doporučily kolegyním. Dvě učitelky by pracovaly i s jiným příběhem z knihy. Dvě z učitelek kniha zaujala. Jedna učitelka uvedla, že se jí s knihou pracovala dobře.

Lekce 5 – vztah k autoritě, *Divadélko se zvířátky v ZOO* (R. Suchá) – Zlobidlo: Všechny učitelky se shodly na tom, že kniha byla dobře zvolena. Knihu hodnotí jako zajímavou, poutavou, přehlednou s dobře zvoleným jazykem. Ilustrace hodnotí jako povedené. Všechny učitelky se shodly, že příběh byl vhodně zvolen a hodnotí ho jako výborný. Příběh shrnuje téma lekce. Délku hodnotí jako dlouhou. Příběh je vhodný pro danou věkovou skupinu a knihu by doporučily kolegyním. Dvě učitelky by pracovaly i s jiným příběhem z knihy, jedna odpověděla, že neví. Všechny učitelky kniha zaujala a pracovalo se jim s knihou dobře.

Všechny knihy i příběhy byly vhodně zvoleny. Učitelky nejpozitivněji hodnotily ilustrace Sabíny Liptákové v knize *Dobry den, opičko*. Nejlepšího hodnocení příběhu dosáhly příběhy *Leo ubližuje* (z knihy *Flandil ve školce*) a *Jak jsme si uvařili špagety* (v knize *Dobry den, opičko*). Podle učitelek jsou všechny vybrané knihy vhodné pro věkovou skupinu dětí 4–6/7 let, pro které byly lekce vytvořeny, a učitelky zaujaly. Nejlépe se jim pracovalo s knihami *Draka je lepší pozdravit aneb O etiketě* a *Divadélko se zvířátky v ZOO*.

Výzkumná otázka č. 2: Jak hodnotí učitelky mateřských škol využití vzdělávacích lekcí v praxi?

Lekce 1 – vztahy mezi dětmi, *Flandil ve školce* (B. Hamblin) – *Leo ubližuje*: Přípravu učitelky hodnotí jako srozumitelnou, jasnou a povedenou. Jedna učitelka by ráda přípravu doplnila o více rozmanitějších otázek pro děti. Cíle, dílčí cíle i očekávané výstupy byly vhodně zvolené, byly adekvátní k věku dětí a ke zvoleným činnostem. Dvě učitelky odpověděly, že cíle, dílčí cíle i očekávané výstupy byly naplněny. Jedna učitelka odpověděla, že „ne všechny.“ Metody k činnostem byly vhodně zvolené a učitelkám se s

nimi pracovalo velmi dobře. Dvěma učitelkám vyhovovala organizace v průběhu lekce. Všechny učitelky se shodly, že pro ně nebylo náročné lekci zrealizovat. Pomůcky pro realizaci vzdělávací lekce hodnotí jako tradiční, vhodné, zajímavé a shodly se že jejich příprava byla snadná. Zpracování lekce hodnotí jako zdařilé. Pro realizaci lekce je důležité znát příběh předem, připravit pomůcky, znát dobře skupinu dětí, nastínit téma, důkladně si nastudovat přípravu a mít dostatek času pro realizaci. Jedna učitelka doporučuje lekci zkrátit nebo rozdělit na dvě, čímž by vzniklo více prostoru na reakce dětí.

Lekce 2 – dodržování pravidel, *Draka je lepší pozdravit aneb O etiketě* (D. Krolupperová a M. Kratochvíl) – O obloze a sluníčku: Všechny učitelky hodnotí přípravu jako velmi povedenou, srozumitelnou a jasnou. Jedna učitelka uvedla, že v přípravě postrádala hudební činnost. Cíle, dílčí cíle i očekávané výstupy hodnotí učitelky jako vhodně zvolené a byly adekvátně zvolené k věku dětí i ke zvoleným činnostem. Všechny stanovené cíle, dílčí cíle i očekávané výstupy byly naplněny. Metody k činnostem byly dobře zvoleny a pracovalo se jim s nimi velmi dobře. Jedna učitelka by si organizaci lekce trochu upravila. Realizace lekce pro jednu učitelku nebyla složitá, druhá uvedla „bylo těžké začlenit lekci do plánu“ a třetí uvedla „během jedné hodiny určitě ano.“ Pomůcky pro realizaci vzdělávací lekce hodnotí jako vhodné, tradiční a uvedly, že jejich příprava byla snadná. Celkové zpracování lekce hodnotí učitelky jako velmi zdařilé. Jako důležité pro realizaci lekce shledávají znát příběh předem, připravit pomůcky, znát dobře skupinu dětí a důkladně si nastudovat přípravu. Na otázku, zda by něco změnily jedna učitelka odpověděla: „Délku lekce – zkrátit, rozložit.“

Lekce 3 – stolování, *Dobrý den, opičko* (P. Stoličný) – Jak jsme si uvařili špagety: Přípravu hodnotí všechny jako velmi povedenou, srozumitelnou a jasnou. Cíle, dílčí cíle a očekávané výstupy byly dle učitelek vhodně zvoleny a to vzhledem k věku dětí i ke zvoleným činnostem a byly naplněny. Metody k činnostem byly vhodně zvoleny, pracovalo se jim s nimi velmi dobře. Učitelky by organizaci lekce upravily. Pro žádnou z nich nebylo náročné ji zrealizovat. O pomůckách uvedly, že jejich příprava byla snadná, byly vhodné, zajímavé a tradiční. Celkové zpracování lekce hodnotí jako velmi zdařilé. Pro realizaci lekce je důležité znát příběh předem, připravit pomůcky, nastínit téma, znát dobře skupinu dětí a důkladně si nastudovat přípravu.

Lekce 4 – zacházení s věcmi, *A pak se to stalo!* (E. Stará) – O neuklizených hračkách: Učitelky přípravu hodnotily jako povedenou, srozumitelnou a jasnou. Cíle, dílčí cíle a očekávané výstupy byly zvoleny vhodně, byly adekvátní k věku dětí i ke zvoleným činnostem a byly naplněny. Metody k činnostem byly rovněž vhodně zvolené. Učitelkám se s nimi pracovalo dobře. Vyhovovala jim organizace vzdělávací lekce. Jedna uvedla: „příliš vstupů do příběhu – časté přerušení.“ Pro jednu učitelku bylo náročné lekci zrealizovat. Pomůcky hodnotí jako vhodné, zajímavé, tradiční a uvedly, že jejich příprava byla snadná. Zpracování lekce hodnotily jako velmi zdařilé. Pro realizaci je důležité znát příběh předem, připravit pomůcky, znát skupinu dětí a důkladně si nastudovat přípravu. Pro zefektivnění lekce učitelky doporučují více času na lekci, aby si ji mohly děti více prožít, nedělat do příběhu tolik vstupů, udělat více akcí při jednom vstupu. Jedna učitelka by lekci rozdělila. Uvedla, že lekce byla moc dlouhá. Druhá uvedla, že by si upravila načasování vstupů do příběhu dle sebe.

Lekce 5 – vztah k autoritě, *Divadélko se zvířátky v ZOO* (R. Suchá) – Zlobidlo: Přípravu označují učitelky jako srozumitelnou, jasnou a povedenou. Cíle, dílčí cíle a očekávané výstupy označily jako vhodně zvolené. Jsou zvolené adekvátně k věku dětí i ke zvoleným činnostem a byly naplněny. Metody k činnostem byly vhodně zvolené a pracovalo se jim s nimi velmi dobře. Při realizaci vzdělávací lekce dvěma učitelkám vyhovovala organizace jedna uvedla „organizaci bych si poupravila dle sebe.“ Všechny se shodly, že nebylo náročné lekci zrealizovat. Pomůcky pro vzdělávací lekci hodnotí jako vhodné a označují jejich přípravu jako snadnou. Celkové zpracování lekce hodnotí jako velmi zdařilé. Učitelky uvedly, že je pro realizaci lekce důležité znát příběh předem, připravit pomůcky, nastínit téma a znát dobře skupinu dětí. Jedna učitelka doporučuje udělat méně vstupů do příběhu.

Všechny učitelky, které ověřovaly vzdělávací lekce, je realizovaly ve svých mateřských školách. Přípravy vzdělávacích lekcí je tedy možné realizovat i jinými učitelkami v jiných mateřských školách. Lekci 1, 3 a 5 nebylo pro žádnou z učitelek náročné uskutečnit. Lekci 2 měly problém dvě učitelky zrealizovat z důvodu, že bylo náročné začlenit ji do plánu a pro druhou byl limitující čas, který byl pro lekci vyhrazen. Pro jednu z učitelek byla náročná i realizace lekce 4. Všechny přípravy byly pro učitelky

srozumitelné a jasné. Příprava pomůcek byla pro všechny lekce snadná. Pro realizaci lekcí je dle učitelek důležité znát příběh předem, připravit pomůcky, znát dobře skupinu dětí, nastínit téma, důkladně si nastudovat přípravu a dostatek času pro realizaci. U lekcí 1, 2, 4 a 5 doporučuji lekce zkrátit nebo nedělat do příběhu tolik vstupů. Nejlépe hodnotí přípravu lekce 2 a lekce 3, kterou označily všechny jako velmi povedenou. Nejlepšího hodnocení zpracování dosáhly lekce 2, 3 a 5.

Výzkumná otázka č. 3: Jakým způsobem hodnotily vzdělávací lekce děti?

Lekce 1 – vztahy mezi dětmi, *Flandil ve školce* (B. Hamblin) – Leo ubližuje: Na otázku, zda byla pro děti lekce zajímavá, jsem získala tři různé odpovědi: „ano”, „ne ve všech fázích” a „bylo to pro ně něco nového.” Také na otázku, zda byly děti při lekci soustředěné, jsem získala tři odpovědi. Jedna učitelka odpověděla, že děti byly soustředěné, druhá že ne všechny a třetí že na konci již zájem ztrácely. Učitelky uvedly, že se dětem příběh líbil. Dvě učitelky uvedly, že pro děti byla lekce zábavná a jedna uvedla: „Někdy ano, někdy ne. Příběh byl hodně přerušovaný různými činnostmi.” Nejvíce se dětem na lekci, dle učitelek, líbila aktivita č. 4, schovávání se pod padák, mluvení k židli a samotný příběh. Všechny učitelky se shodly, že aktivity byly pro děti zajímavé. Odpověděly, že si nevšimly, že by děti spontánně pokračovaly návaznými činnostmi na téma a ani neopakovaly činnosti z lekce ve spontánních hrách. Dvě učitelky uvedly, že si děti vyprávěly po skončení lekce o příběhu k knihu. Dvě učitelky uvedly, že si děti chtěly prohlížet knihu, která byla využita k realizaci lekce.

Lekce 2 – dodržování pravidel, *Draka je lepší pozdravit aneb O etiketě* (D. Krolupperová a M. Kratochvíl) – O obloze a sluníčku: Všechny uvedly, že lekce byla pro děti zajímavá. Dvě učitelky uvedly, že děti byly při lekci soustředěné, jedna uvedla, že pouze některé děti. Všem dětem se příběh líbil a pro všechny byla lekce zábavná. Nejvíce se dětem líbilo míchání barev, plácání si a ilustrace z knihy. Aktivity byly pro děti zajímavé. Jedna učitelka uvedla, že se všimla, že děti po lekci spontánně pokračovaly činnostmi navazujícími na téma a jedna učitelka uvedla, že děti opakovaly činnosti z lekce ve spontánních hrách. Dvě učitelky uvedly, že si děti chtěly prohlížet knihu, která byla použita pro realizaci lekce.

Lekce 3 – stolování, *Dobrý den, opičko* (P. Stoličný) – Jak jsme si uvařili špagety: Všechny učitelky uvedly, že lekce byla pro děti zajímavá, byly při ní soustředěné, příběh se jim líbil a lekce pro ně byla zábavná. Na otázku: „Co se dětem na lekci nejvíce líbilo“ učitelky odpovídaly: „Opice Skořice“, „dramatické chvíle s opicí Skořicí, které jsem ještě trochu obohatila o metodu prožitku“ a „poznávání čichem.“ Dále uvedly, že pro děti byly aktivity zajímavé. Dvě učitelky uvedly, že děti spontánně pokračovaly činnostmi navazujícími na téma lekce. Dvě učitelky uvedly, že děti opakovaly činnosti z lekce ve spontánních hrách. Všechny učitelky uvedly, že děti si po skončení lekce vyprávěly o příběhu a chtěly si prohlížet knihu, která byla k lekci využita.

Lekce 4 – zacházení s věcmi, *A pak se to stalo!* (E. Stará) – O neuklizených hračkách: Dle názoru učitelek byla pro děti lekce zajímavá. Jedna učitelka uvedla, že byly při lekci soustředěné, jedna uvedla, že nebyly soustředěné a třetí uvedla, že byly soustředěné pouze některé a bylo třeba je více domotivovat. Všem dětem se příběh líbil a lekce pro ně byla zábavná. Nejvíce se jim líbila rytmická činnost a vymyšlení trestu pro Pavlíka. Aktivity byly pro děti zajímavé. Další si všimla, že děti opakovaly činnosti z lekce ve spontánních hrách. Jedna uvedla, že si děti vyprávěly o příběhu po skončení lekce. Dvě učitelky uvedly, že si děti chtěly prohlížet knihu, která byla využita k lekci.

Lekce 5 – vztah k autoritě, *Divadélko se zvířátky v ZOO* (R. Suchá) – Zlobidlo: Učitelky se shodly, že pro děti byla lekce zajímavá a děti při ní byly soustředěné. Všem dětem se příběh líbil a lekce pro ně byla zábavná. Dětem se nejvíce líbilo dělat barevné šlápoty a že si mohly zahrát na nevychovaného opičáka. Aktivity v lekci byly pro ně zajímavé. Jedna učitelka uvedla, že si děti po skončení lekce vyprávěly o příběhu a dvě učitelky uvedly, že si děti chtěly prohlížet knihu, která byla využita k lekci.

Lekce 2 – 5 byla pro děti zajímavá. Lekce 1 byla zajímavá pouze pro 1 skupinu dětí, druhá skupina dětí nebyla soustředěna ve všech fázích a učitelka třetí skupiny uvedla: „bylo to pro ně něco nového.“ U lekce 3 a lekce 5 byly děti soustředěné. U ostatních lekcí byly soustředěné pouze některé děti, nebo žádné. Příběhy ve všech lekcích se dětem líbily. Lekce 2–5 byla pro děti zábavná, lekce 1 byla zábavná pouze v některých částech. Učitelka jako důvod uvedla, že lekce byla hodně přerušovaná. Po lekci 2 a 3 pokračovaly děti v návazných činnostech spontánně. Aktivity ve všech lekcích byly pro ně zajímavé. V

návazných činnostech děti spontánně pokračovaly po lekci 2 a lekci 3. Činnosti z lekce opakovaly po lekci 2, 3 a 4. Po skončení lekce 1, 3, 4 a 5 si mezi sebou vyprávěly příběh z lekce. Použitou knihu si prohlížely děti minimálně ze dvou skupin po skončení lekce. Nejlépe hodnocenými lekcemi podle dětí (resp. názoru jejich učitelek) byly lekce 3 a 5.

Výzkumná otázka č. 4: Jak učitelky hodnotí práci se čtenářskými strategiemi?

Se čtenářskými strategiemi se učitelkám pracovalo velmi dobře. Děti více o příběhu přemýšlely, byly při čtení textu více pozorné, čtenému textu lépe porozuměly, byly více vtaženy do děje a jedna učitelka napsala: „Najednou jim není „jen“ čteno, ale stávají se součástí a spoluvůrci příběhu.“ Všechny učitelky uvedly, že se čtenářskými strategiemi budou pracovat i nadále, protože chtějí rozvíjet čtenářskou pregramotnost, chtějí přibližovat příběhy a knížky dětem, protože děti díky nim lépe komunikují, rozšiřuje se jim slovní zásoba, rozvíjí kritické myšlení, hledají řešení samy i společně, zvažují různé možnosti a zjišťují, že každý nápad se počítá.

Výzkumná otázka č. 5: Jaké změny v chování dětí po realizaci vzdělávacích lekcí zaznamenaly učitelky?

Po realizaci vzdělávacích lekcí a v následujících dnech zaznamenaly učitelky změny chování u dětí. Po realizaci první vzdělávací lekce a v následujících dnech učitelky uvedly, že se pouze některé děti chovaly více podle pravidel chování a pouze některé děti se více všimaly porušování pravidel chování jinými dětmi. Po realizaci poslední vzdělávací lekce a v následujících dnech uváděly učitelky, že se téměř všechny děti chovaly více podle pravidel slušného chování a že si téměř všechny více všimaly porušování společenského chování jinými dětmi. Celkově tedy můžeme říct, že chování dětí se po realizaci vzdělávacích lekcí změnilo a děti se chovaly více podle pravidel slušného chování a více si všimaly porušování společenského chování jinými dětmi.

Diskuze

Tvorba diplomové práce mi přinesla několik otázek, nad kterými se zde zamýšlím.

Při výběru literatury ke studiu teoretických poznatků pro moji práci mě překvapilo, že v české literatuře stále není dostatečné množství publikací, které se zabývají čtenářskou pregramotností u předškolních dětí. Čtenářská pregramotnost je nejen v českém prostředí posledních 15 let stále aktuálnější a stále diskutovanější téma. V posledních několika letech vzniklo několik nových publikací, které se zabývají čtenářskou pregramotností u dětí v předškolním věku a zároveň předkládají učitelům konkrétní náměty pro práci s knihou s dětmi v mateřské škole (např. Doláková, 2015; Koželuhová, 2022; Laufková, 2020). Knihu, která by učitelům předkládala návrh, jak pracovat s tématem slušného chování za pomoci knihy, jsem nenašla. Téma této práce vzniklo díky rozhovorům s učiteli mateřských a základních škol, se kterými jsem se shodla, že se u dětí společenské chování vytrácí a že děti se stále méně chovají dle norem a hodnoty společnosti. Jsem si vědoma, že toto tvrzení nemohu tvrdit o celé společnosti, jelikož okruh dotazovaných učitelů nebyl reprezentativní a mám k dispozici jen malý vzorek, na kterém nelze zobecňovat výsledky práce. Po těchto rozhovorech jsem měla touhu vytvořit materiál, který by děti se společenským chováním seznamoval, a to metodou, která je pro předškolní děti vhodná, zajímavá a efektivní. Černoušek (1990) zdůrazňuje, že pokud chceme, aby něco vzbudilo dětskou pozornost, musí to být nové, neočekávané, rozptylující a citové. V literatuře tyto požadavky splňují pohádky. A tak vznikla tato diplomová práce, jejímž cílem bylo seznámit děti předškolního věku s pravidly slušného chování prostřednictvím literárních děl a zhodnotit dopady naplánovaných a realizovaných lekcí na jejich chování.

Při vyhodnocování výsledků dotazníkového šetření mě překvapila tři vyhodnocení otázek, konkrétně otázka č. 6 – V jakých oblastech se nejčastěji problémy se společenským chováním objevují?, otázka č. 9 – Která z těchto knih se vám při práci osvědčila? a otázka č. 10 – Která z těchto knih děti nejvíce zaujala?.

Otázku č. 9 – Která z těchto knih se vám při práci osvědčila? a otázku č. 10 – Která z těchto knih děti nejvíce zaujala? jsem musela po hlubším přemýšlení nad zpracováním výsledků přepočítat, a to tak, že ze všech respondentů, kteří knihu využili

jsem procentuálně vypočítala, kolika z nich se kniha při práci osvědčila a kolik dětí kniha zaujala. Zpracovaný graf jsem následně umístila pod vyhodnocení výsledků těchto dvou otázek, jelikož z grafů u otázek to na první pohled vypadá, že by měla být označena jako nejosvědčenější pro pedagogy a nejzajímavější pro děti jiná kniha.

Další otázkou, kterou si po vyhodnocení výsledků kladu, je, proč respondenti o tolik méně využívají knihy se známým autorem než lidové (folklorní) pohádky. Je to tím, že tyto pohádky se vyprávějí dětem již po staletí a tak učitelé v této tradici pokračují? Nebo snad tím, že na trhu je velké množství knih, ve kterých je schováno ponaučení a zrovna knihy, které jsem pro svůj dotazník zvolila, nebyly použity učitelkami v mateřských školách?

V otázce č. 6 – V jakých oblastech se nejčastěji problémy se společenským chováním objevují?, se téměř všechny oblasti ukázaly jako velmi problémové. Thorová (2015) vysvětluje, že děti v předškolním věku nejsou plně sociálně ani morálně zralé. Děti se s nástupem do mateřské školy začínají seznamovat s autoritou a fungováním v kolektivu. Každá oblast byla označena více než 50 % respondentů. Výjimku tvořila pouze oblast slušného vyjadřování, které označilo 48,2 % respondentů a oblast slušného chování při návštěvě kina či divadla, kterou označilo pouze 23,7 % respondentů. Domnívám se, že oblast slušného chování při návštěvě kina či divadla se stala takto málo problémovou, jelikož děti z mateřských škol navštěvují tyto kulturní programy zřídka a děti regulují své chování pod vlivem těšení se na nevšední zážitek.

Nyní bych se chtěla hlouběji zamyslet nad vzdělávacími lekci, které byly sestaveny k seznámení předškolních dětí se společenským chováním. Jednotlivé lekce byly sestaveny na oblasti, které byly nejčastěji uváděné respondenty jako problémové. Konkrétně byly vzdělávací lekce zaměřeny na oblast vztahů mezi dětmi, dodržování pravidel, stolování, zacházení s věcmi a vztahu k autoritě. Výběh knih ke každé lekci byl omezený, protože kniha se musela věnovat konkrétní problémové oblasti a mým cílem bylo používat kvalitní knihy. Z výsledků dotazníkového šetření pro učitelky, které lekce s knihami realizovaly, vyplývá, že knihy byly vhodně zvoleny.

Dále předkládám dva náměty na rozšíření diplomové práce. Jedním z námětů je pracovat s každou vzdělávací lekcí minimálně týden. Jedním z důvodů toho námětu je, že lekce byly pro děti příliš dlouhé. Všimla jsem si toho já sama při realizaci lekcí a i učitelky, které lekce ověřovaly, také často odpovídaly, že lekce byly pro děti dlouhé a že by bylo vhodné je rozdělit na dvě části. Děti by měly možnost si každou problémovou oblast více prožít díky aktivitám, které by byly do lekce zařazeny, otevřela by se možnost dostat se v tématu více do hloubky, zařadit více dramatických činností, které děti velmi bavily (vyplývá z reflexí učitelek ke vzdělávacím lekcím).

Zajímavé by bylo změnit cíl práce ze seznámení dětí předškolního věku s pravidly slušného chování prostřednictvím literárních děl na osvojení si pravidel slušného chování prostřednictvím literárních děl a provádět pozorování, jaký vliv zanechaly na dětech vzdělávací lekce po týdnu, po čtrnácti dnech, po měsíci, tj. v dlouhodobém horizontu.

Tématem etikety, slušného chování či prosociálního chování v mateřských školách, které je dětem představováno pomocí literárních děl, se zabývá i několik bakalářských i diplomových prací (např. Pipková, 2015; Dytrichová, 2016; Wagnerová, 2020; Podsedníková, 2021).

Pipková (2015) také seznamovala předškolní děti s pravidly společenského chování prostřednictvím autorských pohádek a příběhů s dětským hrdinou, nastínila nabídku literárních publikací zaměřených na etiketu pro předškolní věk a zpracovala jejich stručnou charakteristiku, a také vypracovala několik konkrétních literárních námětů a praktické příklady didaktického využití autorských pohádek a příběhů s dětským hrdinou v předškolním vzdělávání. Součástí její práce je rovněž ověření uvedených metodických materiálů v praxi v mateřské škole a jejich závěrečná reflexe. Pipková si témata společenského chování vybrala sama. Já jsem oblasti slušného chování zvolila dle vyhodnocení dotazníkového šetření, díky němu jsem cílila na problémy, které pedagogy označují jako problémové. Každý z navržených materiálů od Pipkové je realizován v časovém plánu 2 dny až týden. Tento časový plán se ukázal díky reflexím od učitelek i mé vlastní evaluace jako efektivnější. Celkem Pipková zpracovala 4 metodické materiály na téma zdravení; prosím, děkuji; osobní hygiena a používání kapesníku. Já se ve své práci zaměřila na širší okruh témat slušného chování. Pipková navrhla metodický materiál jako

seznam nabízených činností a příležitostí, které se váží ke konkrétní části příběhu. Během realizace jednotlivých bloků zaznamenala zvýšený zájem dětí o dané pravidlo. Tento výsledek mohu potvrdit i já a doložit výsledkem reflexí od učitelek, že děti se chovaly po skončení lekce a v dalších dnech více podle pravidel slušného chování, více si všímaly porušování pravidel společenského chování jinými dětmi a upozorňovaly na nevhodné chování učitele, nebo se situaci snažily vyřešit samy.

Dytrichová (2016) vytvořila diplomovou práci na téma Seznamování předškolních dětí se společenským chováním pomocí autorských pohádek a příběhů pro děti. Ve své práci rovněž navrhuje tematické celky, které prostřednictvím autorských pohádek a příběhů s dětským hrdinou dětem osvětlují základní pravidla společenského chování. Dytrichová navrhla tři tematické celky, ve kterých se zabývá pozdravy, stolováním a hygienou, pravidly v mateřské škole a třídními pravidly. Každý z tematických celků je vytvořen pro jinou věkovou skupinu. Pro nejmenší děti zvolila téma pozdravy, pro děti 4–5 leté zvolila téma sebeobsluhy u stolu a hygieny a pro děti 5–6/7 let základní etické principy a třídní pravidla. Tematické celky navrhla na 3–7 dní. Každý tematický celek se skládá z několika dílčích činností, které jsou s dětmi během dne realizovány. Dytrichová zjistila, že spojení pravidel s příběhem vede děti k většímu zájmu dodržování třídních i společenských pravidel. Souhlasím s Dytrichovou, že využití práce s literaturou k seznamování dětí se společenskými pravidly je velmi efektivní prostředek.

Wagnerová (2020) se ve své diplomové práci zabývala využitím příběhů s výchovným obsahem v mateřské škole. Wagnerová také využila dotazníkové šetření, aby se od pedagogů dozvěděla základní informace o slušném chování u dětí a práci s knihou v mateřské škole. Do dotazníkového šetření u Wagnerové se zapojilo 111 respondentů, do mého šetření se zapojilo 252 respondentů. Následně Wagnerová navrhovala metodický materiál pro děti 5–6/7 let, který realizovala a následně nechala ověřit třemi pedagogy. Tyto dílčí cíle jsou shodné s mými dílčími cíli. Metodický materiál sestavila Wagnerová shodně jako já své vzdělávací lekce na učitelé nejčastěji uváděné problémové oblasti. Wagnerová vytvořila 6 lekcí (chování k ostatním dětem, slušné vyjadřování, chování k věcem, hygienické návyky, stolování a chování k autoritě). Já jsem ve své práci navrhla pouze 5 vzdělávacích lekcí (vztahy mezi dětmi, dodržování pravidel, stolování, zacházení s

věcmi a vztah k autoritě). Z tohoto zjištění vyplývá, že problémové oblasti slušného chování jsou stále vztahy mezi dětmi, chování se k věcem, stolování a vztah k autoritě. Dle jejich výsledků dotazníkového šetření se ukázala jako problémová oblast slušného vyjadřování, což se v mém šetření nepotvrdilo. V mých výsledcích byla naopak oblast slušného vyjadřování označena jen velmi málo respondenty. Wagnerová zjistila, že nejčastějším výchovným problémem u dětí v mateřských školách je podle pedagogů chování dětí k vrstevníkům, což se i v mém výzkumu potvrdilo. Oblast vztahy mezi dětmi a oblast dodržování pravidel označilo shodně nejvíce respondentů.

Podsedníková (2021) ve své bakalářské práci využívá příběh jako prostředek rozvoje sociálních dovedností a prosociálního chování u dětí předškolního věku. Já rozvíjím společenské chování, ovšem všechny tyto pojmy spolu souvisí, a tak si dovoluji některé výsledky porovnat. Cílem praktické části Podsedníkové bylo charakterizovat příběh jako prostředek rozvoje osobnosti dítěte v oblasti sociálních dovedností a prosociálního chování a vytvořit vzdělávací program, který bude vystaven na metodách dramatické výchovy vhodných pro předškolní věk a následně ověřený v praxi při vzdělávání předškolních dětí. Její metodický plán je sestaven na měsíční časový plán na motiv jednoho literárního díla. Kapitoly zpracovává rovněž jako já metodou EUR. Podsedníková zjistila, že propojení knihy a jejího příběhu je velmi nápomocné k rozvíjení sociálního učení a prosociálního chování dětí předškolního věku. V mých výsledcích se ukázala i práce s literaturou a čtenářskými strategiemi jako možnost, jak seznamovat děti se společenským chováním.

Cíl práce, seznámit děti předškolního věku s pravidly slušného chování prostřednictvím literárních děl a zhodnotit dopady naplánovaných a realizovaných lekcí na jejich chování, byl naplněn. Děti se seznámily se základními pravidly slušného chování. Bylo zjištěno, že po realizaci lekcí se děti chovají více podle pravidel slušného chování. Pro upevnění a následnou interiorizaci pravidel je ale potřeba na získané poznatky navázat a dát dětem možnost získané znalosti a dovednosti rozšířit.

Domnívám se, že díky navrženým vzdělávacím lekcím, které spojují slušné chování a práci s knihou, dělají tuto diplomovou práci přínosnou všem pedagogům mateřských škol.

Závěr

Diplomová práce s názvem Rozvoj společenského chování u dětí předškolního věku prostřednictvím literárních děl spojuje dvě témata. Jedním z nich je etiketa a druhým tématem je literatura pro děti. Hlavním cílem práce bylo seznámit děti předškolního věku s pravidly slušného chování prostřednictvím literárních děl. Pro naplnění tohoto cíle bylo vypracováno pět vzdělávacích lekcí. Každá z lekcí se věnovala jedné oblasti společenského chování a opírala se o literární dílo. Při studiu literatury jsem si povšimla, že se v poslední době v odborné literatuře stále více objevují náměty, jak s knihou pracovat, viz Doláková (2015), Koželuhová (2022), Laufková (2020) nebo například Svobodová (2010b; 2022). Význam pohádek pro sociální vývoj dítěte nalezneme například v publikaci Bettlheima (2017), Černouška (1990), nebo například Vágnerové (2012). Ovšem nenašla jsem publikaci, která by se zabývala propojením dětské literatury a seznamováním předškolních dětí se společenskými pravidly. Právě tím, že nabízím náměty, jak propojit literární díla s rozvojem společenského chování u předškolních dětí, je moje práce výjimečná a přínosná.

Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a část praktickou.

Cílem teoretické části bylo objasnit základní pojmy, které se pojí s etiketou. Dále přiblížit jak probíhá socializace, sociální vývoj a morální vývoj dítěte v předškolním věku. Dále jsem si nastudovala, co vše spadá pod pojem společenské chování. Prohloubila jsem si informace o literatuře pro děti, zejména pak o příbězích s výchovným obsahem a o možnostech, jak s knihou pracovat v prostředí mateřské školy. Detailně jsem si nastudovala čtenářské strategie a pronikla i do metody RWCT a modelu E–U–R.

Cílem praktické části bylo navrhnout vzdělávací lekce na problémy slušného chování nejčastěji uváděné učiteli. Na základě výsledků dotazníkového šetření jsem vytvořila vzdělávací lekce na pět nejčastěji uváděných oblastí problémů slušného chování. Konkrétně se jednalo o oblasti vztahy mezi dětmi, dodržování pravidel, stolování, zacházení s věcmi a vztah k autoritě. Lekce jsem zrealizovala v prostředí mateřské školy a zhodnotila. Vzdělávací lekce bylo následně nutné nechat ověřit dalšími třemi pracovníky jiných mateřských škol. Na základě vyhodnocení zpětných vazeb ke vzdělávacím lekcím bylo zjištěno, že lekce jsou v praxi využitelné a mají pozitivní vliv na společenské chování dětí. Dále byla vypracována rešerše dostupných literárních děl pro děti, které se věnují

problematice společenského chování, ze které mohou učitelky čerpat při hledání literatury pro děti s výchovným tématem.

Pokud chceme, aby příběhy s výchovným obsahem posílily svůj cíl, je dobré s knihou pracovat a nejen ji dětem předčítat. Neměli bychom zapomínat využívat čtenářské strategie – klást dětem otázky před četbou, v průběhu četby a po četbě, využívat předvídání, vizualizaci, propojování, shrnování a další, které dětem pomohou v pochopení čteného textu. Děti si mohou některé společenské situace prožít a seznámit se s vhodným společenským chováním ve vybraných situacích. Je důležité, aby k dodržování pravidel bylo dítě vnitřně motivováno. Knihy mohou pomoci dítěti ztotožnit se s literárním hrdinou. Učitelé a rodiče by také měli být dítěti vzorem při nácviu se společenskými pravidly. Nezapomínejme ani na zpětnou vazbu, která dítěti pomáhá k regulaci jeho chování.

Seznam použitých informačních zdrojů

BETTELHEIM, Bruno, 2017. *Za tajemstvím pohádek: proč a jak je číst v dnešní době*. Portál: Praha. ISBN 987-80-262-1172-3

ČEŇKOVÁ, Jana a kolektiv, 2006. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury*. Portál: Praha. ISBN 80-7367-095-X

ČERNOUŠEK, Michal, 1990. *Děti a svět pohádek*. Albatros: Praha. ISBN 80-00-00060-1

DOLÁKOVÁ, Sylvie, 2015. *Umíte to s pohádkou? Práce s příběhy v MŠ a ZŠ*. Portál: Praha. ISBN 978-80-262-0933-1

DITRYCHOVÁ, Alena, 2016. *Seznamování předškolních dětí se společenským chováním pomocí autorských pohádek a příběhů pro děti*. Hradec Králové. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové. Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Petra Bubeníčková.

GEIST, Bohumil, 1992. *Sociologický slovník*. Victoria publishing: Praha. ISBN 80-85605-28-7

HOMOLOVÁ, Kateřina, 2009. *Čtenářská propedeutika*. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě. ISBN 978-80-7368-657-4

JANDOUREK, Jan, 2001. *Sociologický slovník*. Portál: Praha. ISBN 80-7178-535-0

JANDOUREK, Jan, 2012. *Slovník sociologických pojmů. 610 hesel*. Grada: Praha. ISBN 978-80-247-3679-2

KLUSÁK, Miroslav, 2014. *Morální vývoj školáků a předškoláků. Paradigmatické výzvy dle Jeana Piageta*. Univerzita Karlova: Praha. ISBN 978-80-246-2325-2

KOMENSKÝ, Jan Amos, 1992. *Informatorium školy mateřské*. Kalich: Praha. ISBN 80-7017-492-7

KOŤÁTKOVÁ, Soňa, 2014. *Dítě a mateřská škola. Co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet*. Grada: Praha. ISBN 978-80-247-4435-3

KOŽELUHOVÁ, Eva, 2022. *Čtenářské strategie u předškolních dětí a nečtenářů*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1858-6

- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. *Vývojová psychologie*. Grada: Praha. ISBN 80–247–1284–9
- MERTIN, Václav a Ilona, GILLERNOVÁ, 2015. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Portál: Praha. ISBN 978–80–262–0977–5
- MICHALOVÁ, Zdeňka a Alžběta, KRATOCHVÍLOVÁ, 2022. *Pravidla chování dětí v mateřské škole*. Grada: Praha. ISBN: 978–80–271–3360–4
- MOCNÁ, Dagmar a kolektiv, 2004. *Encyklopedie literárních žánrů*. Paseka: Praha. ISBN 80–7185–669–X
- MUCHOVÁ, Ludmila, 2015. *Morální výchova v nemorální společnosti*. Centrum pro studium demokracie a kultury: Brno. ISBN 978–80–7325–386–8
- PARKER, Michael, 2017. *Etika pro děti*. Triton: Praha. ISBN 978–80–7553–152–0
- PIPKOVÁ, Eva, 2015. *Seznamování předškolních dětí s pravidly společenského chování prostřednictvím autorských pohádek a příběhů s dětským hrdinou*. Hradec Králové. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové. Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Petra Bubeníčková.
- PODSEDNÍKOVÁ, Kristýna, 2015. *Příběh jako prostředek rozvoje sociálních dovedností a prosociálního chování u dětí předškolního věku*. České Budějovice. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Petra Waldaufová.
- ŘEZÁČ, Jaroslav, 1998. *Sociální psychologie*. Paido: Brno. ISBN: 80–85931–48–6
- ŘÍČAN, Pavel, 2014. *Cesta životem. Vývojová psychologie*. Portál: Praha. ISBN 978–80–262–0772–6
- SEGI LUKAVSKÁ, Jana, ed., 2018. *Dítěti vstříc: teorie literatury pro děti a mládež*. Brno: Host. ISBN 978–80–7577–413–2
- SMEJKAL, Vladimír a Hana SCHELOVÁ BACHRACHOVÁ, 2011. *Velký lexikon společenského chování*. Praha: Grada. ISBN 978–80–247–3650–1

SVOBODOVÁ, Eva a kol. 2010a. *Vzdělávání v mateřské škole. Školní a třídní vzdělávací program*. Portál: Praha. ISBN 978–80–7367–774–9

SVOBODOVÁ, Eva, 2010b. *Prosociální činnosti v předškolním vzdělávání*. Raabe: Praha. ISBN 80–86307–39–5

SVOBODOVÁ, Eva, 2022. *Aby nám tu bylo hezky. Tvoříme pravidla v MŠ*. Portál: Praha. ISBN 978–80–262–1852–4

ŠPAČEK, Ladislav, 2008. *Nová velká kniha etikety*. Praha: Mladá fronta a.s. ISBN 978–80–204–1954–5

ŠPAČEK, Ladislav, 2017. *Moderní etiketa pro každého*. Etiketa. Praha: Mladá fronta a.s. ISBN: 978–80–204–4577–3

THOROVÁ, Kateřina, 2015. *Vývojová psychologie. Proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Portál: Praha. ISBN 978–80–262–0714–6

TOMÁŠKOVÁ, Iva, 2015. *Rozvíjíme předčtenářskou gramotnost v mateřské škole*. Portál: Praha. ISBN 978–80–262–0790–0

VÁCHOVÁ, Alena, KUPCOVÁ, Zuzana, KUKAČKOVÁ, Michaela, 2015. *Rozvíjíme jazyk a řeč dětí. Dítě a jeho psychika – jazyk a řeč*. Raabe: Praha. ISBN 978–80–7496–173–1

VÁGNEROVÁ, Marie, 2012. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Karolinum: Praha. ISBN 987–80–246–2153–1

WAGNEROVÁ, Tereza, 2020. *Využití příběhů s výchovným obsahem v mateřské škole*. Praha. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Veronika Laufková.

Internetové zdroje:

KLOOSTER, David, 2022. *Program Čtením a psaním ke kritickému myšlení*. In: *Kritickemysleni.cz* [online]. © 2022 [cit. 2023-07-05]. Dostupné z: <https://kritickemysleni.cz/o-programu/>

LAUFKOVÁ, Veronika. et al., 2020. *Projekt S knížkou do života a čtenářská gramotnost: Metodická příručka pro práci knihoven s dětmi ve věku 3–6 let* [online]. Praha: Národní knihovna České republiky [cit. 2023-07-08]. ISBN 978-80-7050-733-9. Dostupné z: <https://www.sknizkoudozivota.cz/metodiky/>

WILDOVÁ, Radka et al., 2019. *Rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím čtenářských strategií* [online]. Praha. ISBN 978-80-7603-123-4. [cit.2023-07-15]. Dostupné z: https://pages.pedf.cuni.cz/sc1/files/2020/01/Publikace-ctenarske-strategie_print.pdf

MŠMT ČR, 2021. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání* [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický [cit. 2023-04-21]. Dostupné také z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/opatreni-ministra-zmena-rvppv-2021>

Fórum pro prožitkové vzdělávání, z.ú., 2020. *Porozumění a tolerance k odlišným kulturám Metodika pro pedagogy* [online]. Praha. [cit. 2023-08-15]. Dostupné z: https://www.forumppv.cz/wp-content/uploads/2020/09/Metodika_Porozumění-a-tolerance.pdf.

KELLEY, Shannon, 2021. *Best Practices in Early Childhood Literacy* [online]. Uconn. [cit. 2023-08-23]. Dostupné z: <https://cepare.uconn.edu/wp-content/uploads/sites/3130/2021/10/CEPARE-Early-Childhood-Literacy-Oct-2021.pdf>

WATSON, Betsy, 2008. *PRESCHOOL BOOK READING: TEACHER, CHILD, AND TEXT CONTRIBUTIONS TO VOCABULARY GROWTH* [online]. Dissertation, Vanderbilt University. [cit. 2023-09-03]. Dostupné z: <https://core.ac.uk/download/pdf/46926691.pdf>

Literatura pro děti:

HAMBLIN, Barbora, 2017. *Flandil ve školce*. Altenberg: Jihlava. ISBN 978-80-906543-2-7

KROLUPPEROVÁ, Daniela a Miloš, KRATOCHVÍL, 2009. *Draka je lepší pozdravit aneb O etiketě*. Mladá fronta: Praha. ISBN 978-80-204-1999-6

STOLIČNÝ, Peter, 2017. *Dobrý den, opičko. Veselé pohádky o slušném chování*. Fortuna Libri: Praha. ISBN 978-80-7546-103-2

STARÁ, Ester, 2010. *A pak se to stalo!* Albatros: Praha. ISBN 978-80-0002598-8

SUCHÁ, Romana, 2016. *Divadélko se zvířátky v ZOO*. Edika: Brno. ISBN 978-80-266-0872-1

Seznam grafů

Graf 1 Věk respondentů dotazníkového šetření.....	45
Graf 2 Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů dotazníkového šetření.....	45
Graf 3 Délka praxe respondentů dotazníkového šetření.....	46
Graf 4 Setkávání se respondentů dotazníkového šetření při práci s nespolečenským chováním u dětí.....	48
Graf 5 Četnost výskytu nespolečenského chování u předškolních dětí z pohledu pedagogů mateřských škol.....	49
Graf 6 Vážnost problému nespolečenského chování u předškolních dětí.....	49
Graf 7 Důležitost vedení dětí ke společenskému chování v předškolním věku.....	50
Graf 8 Oblasti, ve kterých se nejčastěji vyskytují problémy se společenským chováním...	51
Graf 10 Knihy, které jsou respondenty dotazníkového šetření při práci s dětmi využívány	53
Graf 11 Knihy, které se respondentům dotazníkového šetření při práci osvědčily.....	54
Graf 12 Knihy, které děti nejvíce zaujaly (podle názoru učitelek).....	56
Graf 13 Porovnání využití jednotlivých knih, jejich osvědčení a zaujetí dětí knihou z pohledu respondentů dotazníkového šetření.....	58

Seznam tabulek

Tabulka 1 Piagetova stadia morálního vývoje.....	18
Tabulka 2 Kohlbergova stadia morálního vývoje.....	19
Tabulka 3 Schéma strategie propojování.....	33
Tabulka 4 Dílčí cíle a očekávané výstupy k lekcím 1–5.....	64
Tabulka 5 Flandil ve školce – základní informace o lekci s knihou.....	67
Tabulka 6 Draka je lepší pozdravit aneb O etiketě – základní informace o lekci s knihou.	75
Tabulka 7 Dobrý den, opičko – základní informace o lekci s knihou.....	82
Tabulka 8 A pak se to stalo! – Základní informace o lekci s knihou.....	89
Tabulka 9 Divadélko se zvířátky v ZOO – základní informace o lekci s knihou.....	96

Seznam příloh

Příloha 1 Lekce 1 – Vztahy mezi dětmi.....	130
Příloha 2 Lekce 2 – Dodržování pravidel.....	134
Příloha 3 Lekce 3 – Stolování.....	140
Příloha 4 Lekce 4 – Zacházení s věcmi.....	145
Příloha 5 Lekce 5 – Vztah k autoritě.....	153
Příloha 6 Obálka knihy Flandil ve školce k lekci 1.....	162
Příloha 7 Klíčová slova k lekci 1 – Vztahy mezi dětmi.....	163
Příloha 8 Ilustrace z knihy Draka je lepší pozdravit aneb o etiketě k lekci 2 – Dodržování pravidel.....	165
Příloha 9 Šablony k lekci 3 – Stolování.....	166
Příloha 10 Klíčová slova k lekci 4 – Zacházení s věcmi.....	167
Příloha 11 Obrázek opičáka k lekci 5 – Vztah k autoritě.....	168
Příloha 12 Skládanka rozbitého talíře k lekci 5 – Vztah k autoritě.....	169
Příloha 13 Obrysy hraček k lekci 4 – Zacházení s věcmi.....	170
Příloha 14 Zpětná vazba k metodickému materiálu Seznamování dětí se společenským chováním pomocí literárních děl.....	173
Příloha 15 Informovaný souhlas.....	179
Příloha 16 Informovaný souhlas pro instituci, ve které bude řešitelem autorka vzdělávacích lekcí.....	181
Příloha 17 Fotografie ze vzdělávacích lekcí, které realizovala autorka.....	184
Příloha 18 Představení a zhodnocení vybraných knih z oblasti literatury pro děti které se věnují slušnému chování u dětí.....	190

Přílohy

Příloha 1 Lekce 1 – Vztahy mezi dětmi

Postup činnosti:

EVOKACE

Aktivita č. 1 – Nová kniha už nás volá!

Organizace: V kruhu na koberci

Instrukce: Ukážeme dětem obálku knihy. Řekneme jim, že si přečteme příběh Leo ubližuje z knihy Flandil ve školce.

Otázky pro aktivizaci: Co znamená slovo ubližovat? Proč může někdo ubližovat? Ubližoval ti někdy někdo? Ubližoval jsi někdy ty někomu? Co má dělat ten, komu je ubližováno?

Otázky před čtením: Které ze zvířátek by mohl být Leo? Kdo mu asi bude ubližovat? Co ošklivého by mu mohl provádět? – *Strategie předvídaní.*

UVĚDOMĚNÍ SI INFORMACÍ

Text ke čtení: *Před dvěma týdny se ve školce objevil lvíček Leo. Od svého příchodu do školky všechno jen ničil. Zvířátkům bral hračky, běhal po třídě, hodně křičel a často ubližoval. Někdy do nich strkal, jindy je bouchal nebo kousal a někdy i kopl.*

Aktivita č. 2 – Co děláme ve školce?

Organizace: Volně v prostoru třídy

Instrukce: Zeptáme se dětí: „Co můžeme dělat ve školce?“ (Malujeme, cvičíme, zpíváme, chodíme na procházky, hrajeme si, běháme, křičíme, bereme si hračky, ničíme si obrázky, ničíme si stavby,). Dovolíme vymýšlet i zakázané věci. Dramaticky činnosti ztvárníme.
– *Dramatická činnost.*

Text ke čtení: *Zvířátka se ho bála. I šneček Flandílek dostal několik ran, a dokonce jeden kousanec. Trápilo ho to čím dál víc, až se postupně z veselého šnečka stal nemluvný a smutný šnek, zavřený ve své ulitce.*

Aktivita č. 3 – Jak se cítil Flandílek?

Instrukce: Děti schováme pod velké prostěradlo/deku/padák (do ulity). Pustíme smutnou hudbu (např. Beethovenova 5. symfonie). Necháme děti, aby přemýšlely, jak se asi Flandil cítil? O čem přemýšlel? Co se mu honilo hlavou? – *Dramatické ztvárnění činnosti*

Text ke čtení: *Maminka netušila, co se děje. Sáhla mu na čelo, jestli nemá teplotu, ale neměl. „Flandí, nejsi nemocný? Nebolí tě něco?” „Ne, nic,” odpovídal posmutněle. Maminka si začala dělat starosti. Poslední dobou nechtěl Flandílek ani chodit do školky. Jednoho večera si s maminkou v postýlce povídali. Maminka se snažila zjistit, co se s ním děje. „Flandíku, poslední dobou máš nějakou smutnou náladu. Nechce se ti do školky, ani ven si hrát. Myslím, že tě něco trápí.”*

Otázka: Míváš také občas smutnou náladu jako Flandil? Co děláš, aby nebyl smutný? – *Strategie propojování (dítě – text).*

Text ke čtení: *„Chceš si o tom promluvit?” zeptala se ho. „Ne, nechci!” odsekl Flandil. Nechtěl se o tom bavit. „To nevádí. Když budeš chtít někdy jindy, přijď za mnou. Ráda tě vyslechnu,” řekla maminka a chtěla mu dát pusku na dobrou noc. V tom ji ale Flandil objal a rozplakal se. „Mamííí!” vzlykal a sám začal vyprávět o Leovi, o jeho bouchání a kousání. „Proto nechci chodit do školky,” řekl na závěr. „Bojíš se ho,” pochopila maminka. „Bojím,” potvrdil Flandil. „Bolí tě rány a kousance a chceš, aby už to přestalo. Aby sis mohl s kamarády hrát pěkně jako předtím. A nevíš, jak by se to dalo vymyslet,” pohládila ho maminka. „Nevím no,” smrknul Flandil, ale už neplakal.*

Otázka: Jak by se to dalo vymyslet? Co byste Flandilovi poradily? Jak by se měl zachovat? – *Strategie usuzování.*

Text ke čtení: *„Víš, u nás ve školce, když jsem byla ještě malá, byla jedna housenka. Jmenovala se Hedvika a také nám ubližovala. Asi jen nevěděla, jak se přidat k naší hře, nebo ji něco trápilo, a neuměla to říct,” svěřila se maminka malému šnečkovi. „Vážně?” divil se Flandil a vykulil oči na miminku. „Vážně, usmála se maminka.” „A tobě taky*

ubližovala?” vyzvídal Flandílek. „Ano, i mně ubližovala,” potvrdila maminka. „Nejen, že nás kopala, ale také bouchala, kousala a tahala za tykadla.” „Ty jo! A co jsi dělala mami?” chtěla vědět Flandil a opřel se o maminčinu ulitku.

Otázka: Co myslíte, že maminka dělala? – *Strategie předvídání.*

Text ke čtení: „A co děláš ty, když ti Leo ubližuje?” zeptala se maminka. „Uteču! Nebo se schovám do ulity a čekám, než odejde. A když ho vidí paní učitelka, přijde pro něj a odvede si ho. Ale často si ani nevšimne, že nás zlobí,” řekl smutně Flandil. „Aha. Bojiš se proti tomu něco udělat. A to, co teď děláš ti pomáhá?” zeptala se maminka. „Nepomáhá! Leo se vždycky zase vrátí a zase ublíží!” vzlykal znovu Flandílek. „Mami, co mám dělat, aby Leo přestal?” snažil se dostat odpověď z maminky.

Otázka: Co byste poradili Flandilovi vy? – *Strategie usuzování.*

Text ke čtení: „Viš, Flandítku, to nevím ani já. Ale můžu ti říct, co jsem tehdy udělala. Třeba ti to pomůže a vymyslíš něco sám,” pohladila ho maminka. „Tenkrát jsem si uvědomila, že mi Hedvika ubližuje proto, že jí to dovolím. Protože se vůbec nebráním a jen tam tak stojím a brečím.” „Ale jak ses mohla bránit, jak jsi ji mohla zastavit,” vyzvídal šneček. „Když mě šla jednou bouchnout, protože chtěla moji panenku, zamračila jsem se. Šla jsem hodně blízko k ní a do obličeje jsem ji zakřičela: To bolí! Nedělej mi to! Já se tě nebojím!” vzpomínala maminka.

Aktivita č. 4 – Flandil se postaví lvíčkoví Leovi

Organizace: Děti sedí v kruhu a uprostřed židle.

Instrukce: Doprostřed kruhu umístíme židli a děti si představují, že na ni sedí někdo, kdo jim ubližuje / chová se k nim ošklivě. Děti mohou křičet, stěžovat si,... – *Dramatické ztvárnění činnosti, vstup do role.*

Text ke čtení: Flandil zůstal jako opařený. „Fakt?” vydechl. Neuměl si představit, že by on sám něco takového Leovi udělal. „Opravdu. A bylo to tak nahlas, že se Hedvika lekla a utekla. Potom už mě nebouchala. Asi se bála mého křiku,” usmála se maminka. Flandil měl doširoka otevřené oči a hltal každé maminčino slovo. Ta mamka byla ale odvážná, pomyslel si. Možná bych to taky mohl vyzkoušet, napadlo ho. „A nebála ses, mami?” zeptal se ještě. „No to víš, že jsem se bála, broučku! A jak! Ale věděla jsem, že dokud ji

nezastavím, bude mi ubližovat pořád. Řekla jsem si, že už další bouchnutí ani kousanec nechci, že dokud ji nezastavím, bude mi ubližovat pořád. A povedlo se to," vysvětlovala maminka. Flandilovi teď bylo jasné, že musí Lea zastavit, i když zatím nevěděl jak. Jen tak mu může zabránit v dalším ubližování. Příští den si ve školce Flandilek hrál s kamarády na kapelu. Bubnovali na bubínky, hráli na kytaru a na piano.

Aktivita č. 5 – Kapela

Organizace: Ve skupinkách na koberci

Instrukce: Děti si vyberou z nabídky hudebních Orffových nástrojů. Společně si zazpíváme a zahrajeme známou lidovou píseň. (Konkrétní nástroje dle možností MŠ, konkrétní píseň dle výběru dětí/učitelky). – *Hudební činnost*

Text ke čtení: *Flandil si vybral trumpetu s mačkáčím balónkem na konci. Leo slyšel zvuky nástrojů a vydal se za nimi. Když přišel ke zvířátkům, všechna ztichla a čekala, co se bude dít.*

Organizace: Ve skupinkách (5–6 dětí)

Instrukce: Děti ve skupinkách dokončují příběh dle své fantazie a dosud získaných informací. – *Strategie předvídání.*

Text ke čtení: *Leo se rozhodl, že Flandilovi trumpetu vezme. „Promiň, Leo, ale teď si s ní hraju já,” řekl rozhodně Flandil. Byl připravený, že se bude bránit. Leo na nic nečekal a strčil do šnečka. Ten upadl na zem. Rychle se ale zvedl a než mu Leo stihl trumpetu vzít, Flandil na ni skočil a dlouze a hlasitě zatroubil. Leovi přímo do obličeje. Leo se lekl a vyskočil do výšky. Flandil slezl z trumpetu a zakřičel, co nejsilněji dovedl: „Přestaň mi ubližovat! Já se tě nebojím! Když něco chceš, můžeš to říct.”*

Otázka: Jak se teď cítil Leo? Jak se cítíš ty, když na tebe někdo křičí? – *Strategie usuzování.*

Text ke čtení: *Leo nečekal, že se proti němu někdo postaví, a zacouval do třídy jako vystrašená kočička. Flandil se napřímil a vrátil se ke kamarádům. Ti stáli jako sochy a nevěřili, že tak maličkatý šneček právě zahnal velkého lva. Každý z nich si pomyslel, že*

když to dokáže malý šneček, může to dokázat kdokoli. A Flandil ani netušil, že svým kamarádům dodal odvalu, aby se také bránili, kdyby jim někdo chtěl ubližovat.

REFLEXE

Organizace: V kruhu na zemi

Instrukce: Dětem pokládáme otázky: Jak jinak by se mohl příběh jmenovat? Je správné někomu ubližovat? Co uděláte, když vám někdo ubližuje? Vyber klíčové obrázky k textu (šnek, šnek s maminkou, lev, trumpeta, ustrašený lev + další navíc). Pomocí vybraných obrázků převyprávěj příběh. – *Strategie shrnování.*

Otázky po čtení: Proč byl Flandil smutný? Jak se cítila zvířátka, když jim Leo ubližoval? Kdo Flandilovi poradil, co by mohl udělat, aby Leo přestal ubližovat? Co Flandil udělal? – *Strategie shrnování.*

Návrhy na možné doplňující aktivity:

- Výtvarná činnost: Malování houbičkou – pocity Lea a Flandila agrese/smutek (děti používají barvy, které pro ně značí agresi, vztek, hněv/smutek, bezmoc – s nimi ťupou houbičkou na čtvrtku).
- Environmentální činnost: Hledání šneků/ šnečích ulit
- Výtvarná činnost: Malování na šnečí ulitu
- Grafomotorická činnost: Grafomotorické listy – spirála (šnečí ulita)
- Literární činnost: Prohlížení encyklopedií o zvířatech – zjišťujeme informace o šnečích a lvech
- Hudební činnost: Hra na kapelu
- Pohybová činnost: Pohybová hra: Na šneky (děti se plazí po místnosti a na bouchnutí bubínku se schovají do ulity (leh skrčmo)

Příloha 2 Lekce 2 – Dodržování pravidel

Postup činnosti:

EVOKACE

Aktivita č. 1 – Vytváření příběhu

Organizace: Ve skupinkách (5–6 dětí)

Instrukce: Dáme dětem k dispozici všechny ilustrace příběhu a děti samy ve skupinkách vytváří příběh. Poté si jednotlivé příběhy poslechneme. – *Strategie předvídání.*

UVĚDOMĚNÍ SI INFORMACÍ

Čtení textu: *Kdysi dávno, velice dávno, na světě ještě nebylo vůbec nic. Země byla docela prázdná, smutná, hnědá a úplně bez života. Nad ní zářila jasná modrá obloha a celé dny na ni svítilo sluníčko.*

Aktivita č. 2 – Prázdná, smutná zem

Organizace: V kruhu na zemi

Instrukce: Doprostřed kruhu umístíme hnědou látku, vedle ní sluníčko a mrak. – *Strategie vizualizace.*

Čtení textu: *Země byla tak prázdná, že bylo jednomu líto se na ni dívat. A obloha i sluníčko neměly žádné lepší podívání než na tu smutnou zem. Bylo jim neveselo a nudily se.*

Otázka: Ptáme se dětí: Zažili jste někdy nudu? Jak jste se cítili? – *Strategie propojování (dítě–text).*

Čtení textu: *Když už se nudily moc dlouho, všimla si obloha, že sluníčko je neustále nějaké nevrlé. A sluníčko mělo zase dojem, že se obloha chová nějak nafoukaně. Jednou ráno, když sluníčko vyšlo a zpoza mráčku vykouklo na oblohu, vidělo, že se obloha dneska tváří zvlášť kysele.*

Aktivita č. 3 – Emoce

Instrukce: Zatvař se: kysele/vesele/překvapeně/smutně/šťastně/udiveně/...

Otázka: Proč se obloha může tvářit kysele? – *Strategie usuzování.*

Čtení textu: *Že by se chystala zapršet? „Dobré jitro,“ pozdravilo zdvořile sluníčko, jelikož mělo na paměti dobré vychování.*

Otázka: Jaké znáš pozdravy? Kdy je používáme? Komu říkáme dobrý den, komu ahoj? – *Strategie propojování (dítě– text).*

Aktivita č. 4 – Pohybová hra „Dobrý den, pojdte ven“

Organizace: Děti stojí v kruhu, jedno mimo kruh.

Instrukce: Děti stojí v kruhu, jedno dítě mimo kruh (hráč A). Hráč A si vybere jedno z dětí (hráč B), přistoupí k němu, zaklepe mu na rameno a řekne: „Dobrý den, pojdte ven.“ Hráč B se k němu otočí, podá mu ruku a řeknou si „Dobrý den.“ V tu chvíli se hráč B rozběhne (na libovolnou stranu okolo kruhu) a hráč A běží na druhou stranu okolo kruhu. Vyhrává hráč, který jako první doběhne do místa, odkud vybíhali. Kdo prohrál, jde vybrat nového soupeře. – *Pohybová činnost*

Čtení textu: *Obloha mrkla na sluníčko, elegantně si zakryla ústa krajkováným mráčkem, zašklebila se a odkašlala si. „Ehm, dobré,“ řekla trochu zvysoka. „To se musíte tvářit tak nepříjemně, když zdravíte svého jediného kolegu?“ zeptalo se sluníčko oblohy a zaškaredilo se. „Ale prosím vás,“ ohradila se obloha, „podívejte se na sebe! Kdybych nevěděla, že jste sluníčko a nic jiného kromě nás na světě není, pomyslela bych si, že musíte být bečka kyselého zelí! Vy jste, prosím, kyselost sama!“ „To si vyprošuji!“ dopálilo se sluníčko. „Já náhodou vůbec nejsem kyselé! Naopak – jsem zlatavé jako obilné klasy, kdyby ovšem nějaké existovaly. Ale vy jste celá taková...“ sluníčko se maličko zamyslelo, protože hledalo správné slovo. „Kousavá! Ano, kousavá a nepříjemná. Z těch vašich ocelových mraků aby jeden dostal husí kůži!“ „Husí kůži?“ procedila obloha skrz zuby. „Ve vašem případě snad husí paprsky.“ „Jenom mě nechytejte za slovíčko!“ rozzlobilo se sluníčko. „Ta vaše černá mračna koukají tak zkysle, že se z nich musí valit samé kyselé deště!“ To už se obloha opravdu rozčilila. Zamračila se tak, až se rozpršelo...*

Aktivita č. 5 – Déšť

Instrukce: Použijeme rozprašovač s vodou a postříkáme děti. Tím navodíme pocit deště. – *Strategie vizualizace.*

Čtení textu: ... a zatáhla za sluníčkem šedivý závěs z mraků. A bylo ticho.

Instrukce: Odmlčet se....

Otázka: Chovají se k sobě obloha s sluníčko hezky? Proč ne? – strategie hodnocení. Byl jsi i ty někdy na někoho ošklivý? Proč? Byl někdy na tebe někdo nepříjemný? Jak ses potom cítil? – *Strategie propojování (dítě – text).*

Čtení textu: Sluníčko sedělo ukryté v mracích a durdilo se. všechno kolem je takové smutné, nic se tu neděje a ještě ke všemu se s oblohou hádáme. To není dobré, říkalo si v duchu. Obloha také přemýšlela. Když z ní vypršela největší zlost, přišlo jí přece jen trochu líto, že byla na sluníčko ošklivá.

Otázka: Co poradíme sluníčku a obloze? Co by nyní měly udělat? – *Strategie předvídání.*

Čtení textu: Měly bychom držet spolu, mumlala si pro sebe, koneckonců jsme na světě docela samy. A tak roztáhla závěs z mraků a řekla sluníčku: „Promiňte, pane kolego. Dneska nějak nejsem ve své kůži a snadno se rozčílím. Omlouvám se.”

Otázka: Jaká kouzelná slůvka obloha použila? Umíš se také omluvit?

Čtení textu: Sluníčko se na oblohu usmálo: „Ale prosím vás, paní kolegyně. To já jsem dneska celé rozmrzelé. Už budeme kamarádi, ano?” A obloha se zaradovala a hned si se sluníčkem na to přátelství plácla.

Aktivita č. 6 – Kamarádké plácnutí

Organizace: V řadě

Instrukce: „A protože i my jsme tu všichni kamarádi a nechceme se hádat jako sluníčko s oblohou, plácne si.“ Děti stojí v řadě a jde první, plácne si se všemi dětmi v řadě a zařadí se na konec. Poté jde druhý, třetí,... až se vystřídají všechny děti. – *Pohybová hra.*

Čtení textu: „A víte co?“ navrhla sluníčku. „Odtedka si budeme pomáhat a budeme dělat věci společně!“ „To je ale báječný nápad!“ odpovědělo sluníčko a hned přemýšlelo, jak by si s oblohou mohlo pomáhat.

Otázka: Jak by si mohly pomáhat? Napadá vás něco? – *Strategie předvídání.*

Čtení textu: Na něco přišlo. „Podívejte, jak je ta zem smutná. Úplně bez života,“ řeklo. Obloha se podívala dolů a přikývla. Sluníčko mělo pravdu. „Kdybychom se společně pustily do díla, třeba to dokážeme zařídit tak, aby byla veselejší.“ A tak se daly do práce. Sluníčko vzalo část své jasné žluté barvy, obloha část své blankytně modré. A míchaly a míchaly, co jim síly stačily.

Aktivita č. 7 – Míchání barev

Organizace: U stolečků

Instrukce: Připravíme pro děti tempery, štětce a čtvrtku. Na čtvrtku nanese každému trochu modré, červené a žluté barvy. Dáváme jim instrukce, které barvy mají smíchat. – *Strategie vizualizace.*

Modrá + žlutá = zelená

Červená + modrá = fialová

Žlutá + červená = oranžová

Čtení textu: Z míchání vznikla nádherná zelená barva. Tu potom sluníčko s oblohou společně poslaly na zem. A země se zazelenala.

Aktivita č. 8 – Zelená země

Organizace: V kruhu na koberci

Instrukce: Přes hnědou látku dáme zelenou látku. – *Strategie vizualizace.*

Čtení textu: *Vyrostla na ní tráva, keře, stromy, lesy a louky. V lesích a na loukách se objevila zvířata.*

Instrukce: Děti dotvářejí na látku život na zemi (z toho, co mají v MŠ k dispozici, dle knižní předlohy a vlastní fantazie). – *Strategie vizualizace.*

Čtení textu: *Země byla najednou plná života, krásná a veselá. Sluníčko s oblohou se radovalo, jaké mají krásné podívání. Je to prostě tak – když si dva pomohou, je všechno veselejší. Na obloze i na zemi.*

REFLEXE

Organizace: V kruhu na zemi

Instrukce: Dětem pokládáme otázky: Pomáhal jsi někdy někomu? Komu? S čím? Pomáhal někdy někdo tobě? Jak? S čím? Proč by si lidé měli pomáhat? Komu máme pomáhat? V příběhu zaznělo, že sluníčko mělo na paměti dobré vychování a pozdravilo oblohu. Co je to dobré vychování? Jak poznáme dobře vychovaného člověka? Dodržuje pravidla slušného chování? Jaká to jsou pravidla? K čemu slouží? Máte ve školce také nějaká pravidla? – *Strategie usuzování.*

Nápady na možné doplňující aktivity:

- Výtvarná aktivita: Společné vytváření školkových pravidel
- Dramatická činnost: V autobuse pouštíme sednout starší, pomáháme starším s nákupem, když někdo malý nedosáhne na hračku na polici, vyšší mu pomůže, pomáháme menším s oblékáním, radíme lidem s cestou,...
- Dramatická hra: Říkáme si hezké věci – co se ti líbí na druhých
- Literární činnost: Prohlížení atlasů
- Environmentální činnost: Vytváření země
- Environmentální činnost: Povídání o zeměkouli / vesmíru

- Environmentální činnost: Povídání o počasí
- Výtvarná činnost: Vytváření duhy

Příloha 3 Lekce 3 – Stolování

Postup činnosti:

EVOKACE

Aktivita č. 1 – Kouzelný sáček ukrývá pohádku

Organizace: V kruhu na zemi

Instrukce: Klíčové předměty z knihy umístíme do sáčku / pod látku (vidlička, nůž, lžíce, ubrousek, špagety, talíř, hrnec, vařečka, struhadlo, rajče). Předměty postupně vytahujeme, děti je pojmenovávají a přemýšlejí, o čem by mohl příběh být. – *Strategie vizualizace.*

Aktivita č. 2 – Plyšová opice

Instrukce: Nakonec ukážeme dětem plyšovou opici. Položíme jim otázku: Co je to za zvíře? Jak se asi jmenuje? Co v příběhu asi zažije? – *Strategie předvídání.*

UVĚDOMĚNÍ SI INFORMACÍ

Čtení textu: *Byla neděle a Pavlovi rodiče odjeli na nějakou svatbu. Buchta byl teda doma sám a rozhodl se, že taky sám uvaří oběd.*

Otázka: Mohou vařit děti samy? Proč ano / ne? Pomáháš někdy vařit mamince? Co jste společně uvařili? – *Strategie propojování (dítě – text).*

Čtení textu: *Ale jeho máma trvala na tom, že vařit smí, jenom když u toho budu i já, Emča. Prý jsem slušná holka a na ty kluky dám pozor. „Jo, slušná holka,“ poznamenal Tyčka. „Na Vánoce jsi zakopla o šnůru k elektrickým žárovčkám a povalilas u nás doma celý vánoční stromek.“ „Hi, hi,“ smála se opice Skořice. „To musela být švanda!“ a hned si začala zpívat tu svou oblíbenou písničku, se kterou nám už, popravdě, hezky lezla na nervy:*

„Já jsem ta opice, opice Skořice, opice skořicová.“

Takový kožíšek, jako má Skořice, žádná opice nemá.“

Velká švanda to nebyla – ten povalený vánoční strom. Uklízela jsem potom střepy asi dvě hodiny. Ale pro naši opici, která fakt umí být škodolibá, to bylo směšné. Dělal jsem, že jsem její poznámku neslyšela. „Kluci, tak postavíme hrnec s vodou na vaření a pustíme se do přípravy omáčky na špagety,“ řekla jsem. „Ale nejdřív..”

Otázka: Co musí udělat, než půjdou vařit? – *Strategie usuzování.*

Čtení textu: „... si všichni umyjeme ruce.“ „Já nemusím,“ radovala se opice Skořice. „Protože já nemám ruce, ale pacičky!“

Otázka: Musí si i opice umýt pacičky, nebo nemusí? – *Strategie usuzování.*

Čtení textu: *Hned jsem opici taky hnala k umyvadlu. Vařit se přece musí s čistýma rukama.*

Aktivita č. 3 – Mytí rukou

Organizace: V umývárně u umyvadel

Instrukce: Všichni si jdeme důkladně umýt ruce mýdlem, tak jak je to správně – *Strategie vizualizace.*

Čtení textu: *Kluci byli připraveni pomáhat mi, ale věděla jsem, že by mi jenom překáželi. Tak jsem jim vymyslela práci.*

Aktivita č. 4 – Vymýšlíme práci pro Buchtu a pro Tyčku

Organizace: V prostoru herny

Otázka: Jakou práci by mohli kluci dělat? – *Strategie předvídání. Jednotlivé nápady dramaticky ztvárníme – Dramatická činnost.*

Čtení textu: „Buchto, ty vyhledej lžíce a vidličky, Tyčko, najdi papírové ubrousky, opičko, postarej se o slánku, o kečup – asi bude v ledničce.“

Aktivita č. 5 – Připravujeme přibory

Organizace: V kruhu na koberci

Instrukce: Každé z dětí najde lžici, vidličku, nůž a papírové ubrousky. Vše si položí před sebe. – *Strategie vizualizace.*

Čtení textu: „Já bych chtěl taky vařit,“ připomněl Buchta. „Buchto, hned to bude. Až začne voda vřít, opatrně do ní vložíš tady ty špagety. A po chvílce, až se v té vodě budou dát ohnout, tak je promícháš.“ Tyčka položil na stůl příbor a opice Skořice jej začala po stole rozhazovat. „Co to děláš?“ zeptal se jí Tyčka. „Uklízím vidličky a lžice,“ chlubila se Skořice. Tyčka jí ukázal, jak to má dělat: „Lžice musí být vždy vpravo a vidlička vlevo. Kdybychom potřebovali i nože, taky musí být vpravo od talířů.“ „Vpravo, vlevo, vždyť je to úplně jedno,“ poznamenala opička. „To teda jedno není,“ řekla jsem. „Jak má být upraven stůl u jídla, tomu se říká stolování. Má přesná pravidla.“

Aktivita č. 6 – Vyrábíme prostírání

Organizace: U stolečků

Instrukce: Na čtvrtku nakreslíme obrys talíře, lžice, vidličky a nože. – *Výtvarná činnost.* Prostírání můžeme zalaminovat a používat jako pomůcku při přípravě příborů i v následující dny.

Čtení textu: „Ach kdybych tak uměla čarovat, hned bych ti to ukázala.“ Opička se podrbala za uchem. Už jsme si všimli, že když přemýšlí, tak se vždycky takhle drbe. Byla jsem zvědavá, co zase vymyslí. „Já jsem přece pohádková,“ řekla Skořice. „Já si klidně můžu vyčarovat, co chci.“

Otázka: Co by sis vyčaroval ty, kdybys uměl kouzlit? – *Strategie propojování (dítě – text).* Co si asi vyčaruje opice? – *Strategie předvídání.* Znáš pohádku, ve které se kouzlí? – *Strategie propojování (text – text).*

Čtení textu: Tyčka se zasmál: „Tak to chci vidět, Skořice, jaké stolování vyčaruješ.“ „No... já bych nejraději prostřený stůl, jaký se vám lidem líbí...“ Najednou se ozval ten tichý vítr.

Aktivita č. 7 – Dechové cvičení

Organizace: V kruhu na koberci

Instrukce: Foukáme slabě / silně / krátce / dlouze/ přerušovaně/...– *Dechové cvičení.*

Čtení textu: *Vidličky a lžíce začaly tančit nad stolem, kolem toho létaly papírové ubrousky jako motýli a opice Skořice přivřela oči, usmívala se na celé to bláznivé létání, jako by dirigovala. Když očka otevřela, tak tichý vítr ustal a hop! Na stole se najednou krásně uspořádaly lžíce i vidličky, vedle nich se moc hezky poskládaly papírové ubrousky. „Teda, Skořice, to byl parádní zázrak,“ řekla jsem. Ale hned jsem musela přiskočit k hrnci s vodou. „Buchto, voda se vaří, dáš tam špagety?“ Začalo teda velké vaření. Tyčka nakrájel nadrobno cibuli a rajčata, já vše dala na pánev s trochou rozpuštěného másla, zatím Tyčka šikovně nakrájel na kostičky voňavý špek a Buchta míchal ve vodě špagety, aby se nepřípekly u dna.*

Aktivita č. 8 – Vaření

Organizace: V prostoru herny

Instrukce: Dramaticky předvádíme vaření. Učitel instruuje děti textem z knihy. – *Dramatická činnost.*

Čtení textu: *Raz dva byla uvařená omáčka, měkké špagety kluci přelili přes cedník a ještě do nich vmíchali trochu olivového oleje, aby se nelepily. Sedali jsme si za stůl a Skořice samozřejmě seděla první, vzala do paciček vidličku a začala s ní šermovat: „Kde je jídlo!“ bouchala vidličkou o stůl.*

Otázka: Chová se opice správně? Chováš se ty u stolu správně? – *Strategie hodnocení.* Co by měla dělat? – *Strategie usuzování.*

Čtení textu: *„To nemá cenu, stále naši opičku vychovávat. Všechno jí to napíšeme.“ Už jsme si všichni z mísy uprostřed stolu dali na talíře špagety, z druhé mísy omáčku, ale Buchta ještě vyskočil. „Zapomněli jsme na...“*

Otázka: Na co zapomněli? – *Strategie předvídání.*

Čtení textu: *„... strouhaný sýr!“ Naštěstí ho měl připravený v ledničce. Když jsme si všichni popřáli Dobrou chuť, naše opička se už dávno cpala špagetami. No, to byl pohled.*

Několik kousků těstovin měla v puse, nasávala je a jako vysavačem je vytahovala z hromady špaget na talíři. „Skořice, kdo má to tvoje nasávání poslouchat?“ řekla jsem. Opička mi nemohla odpovědět, právě nasávala další špagetu. „Hele, Skořice, takhle se točí vidličkou na lžici a malý kopeček špaget si vložíš do tlamičky,“ poučoval ji Tyčka. Opička Tyčku poslechla, naložila si na vidličku hromadu špaget, vidličkou šikovně na lžici otáčela, vložila si to velikánské sousto do pusy a najednou všechno vyplivla zpátky do talíře.

Otázka: Proč Skořice jídlo vyplivla? Plive se jídlo zpátky do talíře? – *Strategie hodnocení.*

Čtení textu: „Au, to bylo moc horký,“ řekla a vyplázla jazyk. Řekla jsem: „Teda, Tyčko, opravdu opičce všechno napíšeme. U stolu se chová nemožně.“ Dobře jsme se najedli. Buchta ještě uvařil do konvice čaj a každému nalil šálek. Opice Skořice si hlasitě řihla: „Tedy, dávno jsem se tahle bezvadně nenacpala,“ řekla. Hned vyskočila a utíkala z kuchyně. „Už mě to tady s vámi nebaví, jdu si hrát.“ Já jsem vzala tužku a papír, a krasopisně jsem napsala pro naši opici poznámky. Buchta a Tyčka mi pomáhali, abych na nic, co jsme prožili u stolu, nezapomněla.

REFLEXE

Aktivita č. 9 po čtení – seznam pro opici Skořici

Organizace: Před tabulí

Instrukce: „Napíšeme opici Skořici poznámky, jak se slušně chovat u stolu?“ Děti přemýšlejí, co se z příběhu dozvěděly a říkají jednotlivé zásady slušného chování. Učitelka je napíše na tabuli. (Např. Před jídlem vždy umýt ruce; správná příprava příborů; ke stolu sedají nejprve starší; popřání dobré chuti; příbor bereme když je jídlo na stole, nehrajeme si s ním; jíme příborem; nepliveme jídlo; nekrkáme u stolu; utíráme si ústa ubrouskem; neutíkáme od stolu, odcházíme společně,...). – *Strategie shrnování.*

Návrhy na možné doplňující aktivity:

- Námětové hry: na obchod, na kuchaře, na restauraci, na kavárnu / čajovnu
- Společné vaření

- Návštěva obchodu
- Ochutnáváme různé potraviny – poznávání chutí
- Poznáváme čichem různé vůně
- Zapsané poznámky o slušném chování pro opici Skořici děti namalují piktogramy (individuálně nebo ve skupinách).
- Hudební činnost – její píseň
- Zdravé vs nezdravé potraviny
- Poznávání ovoce, zeleniny, surovin
- Doplnující otázky: Jaké je tvé nejoblíbenější jídlo? Umíš si prostříit stůl? Pomáháš s vařením?

Příloha 4 Lekce 4 – Zacházení s věcmi

Postup činnosti:

EVOKACE

Aktivita č. 1 – Neuklizené hračky

Instrukce: Po ranních volných hrách necháme všechny hračky v herně neuklizené. Otázka před čtením: Jak se asi neuklizené hračky cítí? Uklízíte si vždy poctivě své hračky?

Aktivita č. 2 – Klíčové obrázky

Organizace: V kruhu na koberci

Instrukce: Postupně odkrýváme 5 obrázků, které děti pojmenovávají (žlutá mašle, holka, kluk, dinosaur, neuklizené hračky). Děti přemýšlejí, jak by spolu obrázky mohly souviset a jakou budou hrát roli v příběhu. – *Strategie předvídání.*

UVĚDOMĚNÍ SI INFORMACÍ

Aktivita č. 3 – Navození usínání

Organizace: V leže na koberci

Instrukce: Uděláme ve třídě přítmí. Děti leží na zemi a mají zavřené oči.

Čtení textu: *Chrrr, pší, chrrr, pší, ozývalo se odkudsi z hromady peřin na Pavlíkově posteli. Jak může brácha tak klidně spát? Přemýšlela Johanka a přelétla smutným pohledem ve tmě tušené obrysy hraček.*

Aktivita č. 4 – Poznáš hračku?

Organizace: Vsedě na koberci

Instrukce: Děti hádají, o jaký předmět se jedná dle obrysu na obrázku. – *Strategie vizualizace.*

Čtení textu: *Byly rozházené po celém pokoji. „Tentokrát už je za něj uklízet nebude!“ rozhodla se. Trápilo ji to ale o poznání víc než Pavlíka. Aby bylo jasno, Pavlík nebyl zlý*

kluk. Byl jenom strašně nepořádný. Do každé hry se vrhal s nadšením. Jenže když ho nadšení opustilo, zůstávala autička nehybně ležet v cíli pod postelí, nepoužité legové kostky se závistivě povalovaly kolem perfektní vesmírné stanice a odstřížky papírů se míchaly s bábovkovými drobkami hned vedle tajné mapy ostrova.

Aktivita č. 5 – Které hračky zůstaly neuklizené?

Organizace: Vsedě na koberci.

Instrukce: „Podívejte se kolem sebe. I tady leží na zemi velká spousta neuklizených hraček.“ Každé si vyberte jednu hračku a vemte si ji ruky.

Aktivita č. 6 – Co si říkají hračky?

Organizace: Vsedě na koberci

Instrukce: „Co si asi jednotlivé hračky říkají? Zkus mluvit za tu, kterou sis vybral.“ (Např. auto: „Vždy mám své místo v polici mezi ostatními auty a teď se tu povaluji na střeše mezi vším tím nepořádkem. Proč mě asi děti neuklidily na své místo? A co ostatní auta? hledají mě?“) – *Dramatická činnost – vstup do role.*

Čtení textu: *Spánek se Johance ukrádal mezi poslední myšlenky: Dnešní bitva, to tedy bylo maso! A co to vyváděl s Rexem?! Proč mu asi...přitiskla k sobě svého medvídka Hnědouška a nakonec se i ona odevzdala noci.*

Aktivita č. 7 – odevzdáváme se noci

Organizace: Vleže na koberci

Instrukce: Pustíme klidnou / relaxační hudbu. „Položte se na kobec, zavřete oči a také se odevzdejte noci jako Johanka.“ Necháme děti přemýšlet nad informacemi z textu – *Strategie vizualizace.*

Čtení textu: *A pak se to stalo! „Vstávej, rychle!“ probudilo Johanku naléhavé volání. Za volánek noční košilky ji ze všech sil tahal medvídek Hnědoušek. „Co se děje?“ Odpověď*

na otázku už ale holčička nepotřebovala. To, co uviděla, sotva si protřela ospalá očka, ji ohromilo.

Aktivita č. 8 – Pavlík u kůlu

Instrukce: Postavíme doprostřed kruhu panáčka – Pavlíka – přivázaného ke kůlu dle textu.
– Strategie vizualizace.

Instrukce: „Napadá vás nějaká otázka? Je vám něco nejasné?“ (Otázky si zapisujeme na papír) – strategie kladení otázek

Čtení textu: *V dálce uprostřed černo černé tmy ozářen reflektory největšího terénního auta byl u mučednického kůlu stříbrným řetízkem přivázán Pavlík! Kolem dokola divoce poskakovali indiáni. Buch, buch, buch!*

Aktivita č. 9 – Hudební doprovod k textu

Instrukce: Boucháme do bubínku. – Strategie vizualizace.

Čtení textu: *Země se otrásla pod údery obrovského bubnu a Johancino vystrašené srdíčko se přidalo ve stejném rytmu.*

Aktivita č. 10 – stejný rytmus

Organizace: Vestoje v kruhu

Instrukce: Děti opakují rytmus, který vybubnuje učitelka. Učitelka používá bubínek, děti rytmus vytleskají. Opakuje buď celá skupina dětí, nebo učitelka vybírá jednotlivé děti. – Hudební činnost.

Čtení textu: *Na návrší z dřevěných kvádrů se objevil majestátní lev a pravil: „Tribunál vyslechne obžalobu. Kdo chce vznést obvinění, ať přistoupí.“ Reflektory ozářily ostře řezanou tvář poručíka Johna. Býval Pavlíkovým nejoblíbenějším průzkumníkem. Jenže pak nějakým nedopatřením přišel o ruku. „Tohle dítě je největší divoch ze všech divochů. Kvůli jeho lehkomyšlnosti jsem ztratil pravou ruku. Žádám důsledné potrestání.“ Ze tmy se ozvalo rozhořčené zašumění. Lev vznešeně pokýval hlavou a samozřejmým gestem vyzval*

dalšího řečníka. Ve světle reflektorů se tentokrát zjevilo aerodynamické tělo červené figurky. „Jsem tu za všechny své sestry. Bylo nás šestnáct. Čtyři červené, čtyři modré, čtyři žluté a čtyři zelené. Dnes je nás devět. Už nikdy si nezahrajeme naši milovanou hru Člověče, nezlob se. Poztrácel nás tenhle kluk!“ A zapíchla rozzlobený pohled přímo do vzpouzejících se Pavlíkových prsou. Johanka tichounce vzdychla. Pak její oči přivykly přítmi, zjistila, že figurka zdaleka nebyla posledním žalobcem. O slovo se nyní hlásily Pavlíkovy tepláky. Johanka se tomu vlastně ani nedivila. Tepláky věčně srolované někde v rohu, za křeslem nebo pod postelí s koleny prodřenými si určitě nějaké to obvinění najdou. Po teplácích přišlo na řadu auto na dálkové ovládání, nyní bez ovládání, plyšová beruška s utrhanými puntíky a devět upatlaných cédéček v zaměněných obalech.

Otázka: Uklízíte si důkladně všechny vaše věci? Stalo se vám někdy, že byste něco ztratily / zničily? – *Strategie propojování (já – text).*

Aktivita č. 11 – Obžaloba

Organizace: V kruhu na koberci

Instrukce: Každé dítě si vezme hračku, kterou si vybralo v předcházející aktivitě a zkusí za ni přednést soud před Pavlíkem. (Např. vyberu si auto: „Já jsem kdysi bývalo krásné, lesklé, čisté. Nyní, jak se mnou Pavlík neustále bourá a jezdí v bahně jsem celé poškrábané, pomačkané a špinavé. Navíc mi při posledním závodě upadlo kolo, protože Pavlík se mnou jezdil příliš rychle.“ – *Dramatická činnost.*

Čtení textu: *To nejhorší však mělo teprve přijít. Zástup rozhorlených stěžovatelů uzavíral ohromný tyranosaurus Rex. Johanka zděšením ani nedýchala.*

Aktivita č. 12 – Zatajený dech!

Instrukce: „Zkuste zatajit dech / nedýchat než napočítám do 3 / 5 / 7.“ – *Strategie vizualizace, dechové cvičení.*

Čtení textu: „Vážení!“ promluvil Rex zvučným hlasem. „Sešli jsme se, abychom soudili nepořádného Pavlíka. Mohl bych vyprávět, jak jsem zůstal zavalený pod hromadou kostek,

jak mě kvůli Pavlíkovi postupně přemohla trojice legáčeků, jak jsem byl zapomenutý v kočárku a musel spát vedle panenky Šušu. To vše je ale úplně nic proti tomu, co mě potkalo dneska.“

Otázka: Co se mohlo Rexovi stát? Co ho tolik rozzlobilo? – *Strategie předvídání.*

Čtení textu: *Po těch slovech vystoupil ze stínu a pohled přítomných ulpěl na zářivě žluté mašli, kterou měl uvázanou pod krkem. Ze tmy se ozvalo pobouřené zašumění. Johanka věděla, že je zle. Rozhněvat si tyranosaura Rexe není žádná legrace. Poradní sbor dal hlavy dohromady. Pavlík si měl co nevidět vyslechnout rozsudek.*

Aktivita č. 13 – trest pro Pavlíka

Organizace: Ve skupinách

Instrukce: Děti sestaví poradní sbory / týmy a vymýšlejí trest pro Pavlíka. Každá skupina poté sdělí svůj rozsudek ostatním. – *Strategie předvídání.*

Čtení textu: *Johanka se rozhodla jednat. Rozběhla se na druhý konec postele. Proč mi to tak dlouho trvá? ptala se sama sebe, a teprve tehdy si uvědomila, že postel je dlouhá jako autobus! A ta výška! Zatočila se jí hlava. Jenže na omdlávání nebyl čas! „Hnědoušku, drž peřinu co nejpevněji,“ zavolala na svého věrného přítele. Obemkla okraj peřiny rukama i nohama, zavřela oči omámené závratí a odhodlaně se spustila k zemi. Dokázala to! A teď si musí pospíšet! Proplížila se kolem výběhu šelem, proběhla domem panenky Lili. Poté rozkutálela velký nafukovací míč a v jeho zákrytu doběhla až těsně za mučednický kůl. Měla štěstí. Nikdo si jí nevšiml. Všichni napjatě očekávali vynesení rozsudku. Johanka tiše sykla. „Neohlížej se!“ Zezadu přistoupila k překvapenému bratrovi a třesoucími se prsty rozvazovala jeden uzel za druhým. V tu chvíli se pozornost všech obrátila k mohutnému lvu, který oznámil: „Tribunál dospěl k rozhodnutí. Pavlík je nepořádný kluk. Už nehodláme na jeho nepořádnost dál doplácet. Každý chce někam patřit, každý chce mít nějaké pevné místo. Protože si nás Pavlík neváží, nebudeme dál jeho hračkami. Ještě dnes v noci Pavlíka opustíme.“ „Ne, prosím, ne!“ Pavlík padl na kolena a schoval hlavu do dlaní. Teprve teď si přítomní všimli, že zajatec už není přivázaný ke kůlu. Mnohem víc však překvapila*

Johanka, která vystoupila ze tmy. „Ne, prosím, to ne!“ připojila se k bráškovi a bradička se jí třásla rozrušením. „Byl by moc smutný!“ „Hohohó,“ zaburácel lev. „Jak se opovažuješ? Chopte se jí!“ „Ne!“ vykřikl kdosi.

Otázka: Kdo by to mohl být? Co bude chtít ostatním říci? – Strategie předvídání.

Čtení textu: Ze tmy se tentokrát vynořila krásná Lili. „Johance nesmíte ublížit. Je to moje nejlepší kamarádka!“ „Nejlepší kamarádka?!“ zpozorněl lev. „A tomu mám věřit?“ „A proč bys neměl?“ odpověděla Lili. „S kým trávíš všechny volné chvíle, komu svěřuješ svá nejtajnější přání, koho bereš na všechny výlety, kdo tě rozveselí, když ti není zrovna do zpěvu?“ „Kamarád,“ přispěchala se správnou odpovědí Johanka a vděčně objala Lili kolem útlého pasu. „Lili je moje kamarádka.“

Otázka: Máš také nějakého kamaráda? Je pro tebe důležitý? Jak si s tebou hraje? – Strategie propojování (dítě – text).

Čtení textu: „A Pavlík... je taky můj kamarád!“ Dav zašuměl potřetí. Johanka odhodlaně pokračovala: „Vím, že není žádný svatoušek, že hračky občas někde zapomene. Nedělá to ale schválně. A určitě mi dáte za pravdu, že je s ním ohromná legrace a člověk se s ním nikdy nenudí. Tak třeba tady John. Jak si jistě vzpomíná, přišel o ruku v lítém boji s nemilosrdnými pytláky. Byla to nešťastná náhoda. Slon Bimbo je mu z celého srdce vděčný. Nebýt Johnovy oběti, Bimbo by tu s námi dneska nebyl. A figurky z Člověče, nezlob se? Náhodou se neztratily. Hrdě podpírají pilíř nejmodernější hvězdné základny, která zde kdy byla postavena. Pokud budou souhlasit,“ navrhla Johanka spěšně, „mohou být samozřejmě nahrazeny nepoužitými kostkami.“ Holčička přelétla pohledem zástup žalobců a nevzdávala se. „Tepláky. Ano, je pravda, že nejsou vždy pečlivě složené ve skříni,“ přiznala Johanka váhavě, „ale ať si také vzpomenou, co všechno už viděly a prožily. Zrovna dneska! Byly až na hřišti! Klouzačku sjely aspoň stokrát. A že mají díry na kolenou? To je přece památka na báječný den!“ Johance vzrušením tváře jen planuly.

Otázka: Jaká byla Johanka? Jaké měla vlastnosti? – strategie usuzování. Chtěli byste také být stateční jako Johanka? – Strategie hodnocení.

Čtení textu: „Ovládání auta jsem zapomněl na palandě, na horní palubě. Měl jsem tam důležitý úkol. Promiň, bouráku, dám to do pořádku.“ Konečně! Pavlík začal bojovat!

Otázka: Co by měl Pavlík udělat, aby mu hračky odpustily? – Strategie usuzování.

Čtení textu: Třesoucím se hlasem slíbil, že berušce vrátí puntíky – pirátská černá znamení. Cédéčka vyčistí a vloží do příslušných obalů. I když vůbec nechápal, proč nechce být Bob a Bobek v obalu Kráska a zvíře a víla Amálka v Červeném traktůrku. Přítomné hračky rozvážně pokyvovaly hlavami. Zdálo se, že už nejsou tak rozhorlené jako před chvílí. To dodalo Pavlíkovi odvalu před poslední, nejtěžší obhajobou.

Otázka: Komu by se měl ještě omluvit? Za co?

Čtení textu: Nevědomky se chytil Johanky za ruku, zhluboka se nadechl a řekl: „Milý Rexi...“ „Uááá, uááá!“ z tyranosaurových útrob se vydal příšerný řev. Slabším jedincům se podlomila kolena. Devět figurek ze hry Člověče, nezlob se se rozuteklo na všechny strany. To jsem zvědavá, jestli to Člověče dáme ještě někdy dohromady, pomyslela si Johanka. „Nechceš mi rovnou říkat sladký Rexi?!“ zaburácel našťavaně ještěr. Pavlík se však tvářil směle a pokračoval pevným hlasem: „Rexi, moc se za tu mašli omlouvám. Vím, nebyl to nejšťastnější nápad, ale nech mě to, prosím, vysvětlit. Hrajeme si spolu každý den. Od rána do večera. V posledních dnech ses mi dokonce zjevoval i ve snu. Jenže si byl mnohem větší a mělš velikananánáské zuby...“ Pavlík se odmlčel, potom tiše dodal: „Bál jsem se tě.“ „Chachacháá!“ zachechtal se Rexi strašlivě. „Komu chceš tohle vykládat?!“ Pak si ale všiml, že jeho smích poslal do kolen i poručíka Johna, a rychle se pokusil o smířlivý úsměv. Vypadal sice, jako když spolkně citron, nicméně všichni přítomní jeho snahu ocenili obrovským uf! „Myslel jsem,“ pokračoval Pavlík, „že s mašlí budeš vypadat přívětivěji. Nenapadlo mě, že by se tě to mohlo dotknout. Jestli dovolíš, sundám ti ji.“ Davem projela další vlna vzrušení. To je celý on, ztuhla Johanka, z jednoho maléru se dostal a hned se žene do dalšího. Pavlík byl totiž jedním skokem u ještěra. Všichni užasle pozorovali, jak hbitě šplhá po Rexově stěně, přidrží se lesklých zelených šupin a už je na hřbetě! Balancuje jako provazochodec po vystouplé páteři a v dalším okamžiku sedí obrovskému zvířeti za krkem. Oběma rukama pevně sevře saténovou stuhu, nadskočí a svezí se dinosaurovi přímo pod tlamu otevřenou překvapením. Ohromení diváci s hlavami

zvrácenými dozadu zírali na pošetilého chlapce, visícího vysoko nad nimi, držícího se saténové mašle. Pavlík ale věděl, co dělá. Bleskurychle přehmátl a uchopil konec stuhy. Ta se pod jeho vahou začala rozvazovat, snesla ho bezpečně až na zem jako žlutý výtah a pokorně se mu složila k nohám. „Bravo! Výborně!“ tleskal nadšený dav. „To bylo fascinující!“ Tak přesně pro tohle mám bráchu ráda, pomyslela si Johanka a spokojeně se otočila na druhý bok. Ale co to? Posadila se zprudka na posteli.

Instrukce: Roztáhnout žaluzie. – Strategie vizualizace.

Čtení textu: *Pokoj byl zalitý ranním sluncem a zpod postele se ozýval šramot. To pod ní Pavlík zasouval poslední krabici s legem. Srovnané hračky se oddávaly sluneční lánzi. Tyranosaurus Rex a majestátní lev – oba svýrazem naprosté spokojenosti – zaujímali čestné místo na horní polici. „Pavlíku, dneska v noci jsem...“ „Já vím,“ přisedl si Pavlík k sestře na kraj postele. „Děkuju.“ A pohladil Hnědouška v Johančině náručí.*

REFLEXE

Organizace: V kruhu na zemi

Otázky po čtení: „Jak by se mohl příběh jmenovat? Zkuste vymyslete jeho název. Co jste se z příběhu naučily? Dokážete si představit, že i vaše hračky vás jednou v noci opustí? Jak by jste se cítily? Postavily jste se někdy za někoho jako Johanka za Pavlíka?“

Instrukce: Převyprávět příběh dle obrázků (které byly použity na začátku lekce). – Strategie shrnování.

Nápady na možné doplňující aktivity:

- Povídání si o nejoblíbenější hračce, co s ní kdo zažil
- Přinést si nejoblíbenější hračku do MŠ a ukázat ji kamarádům
- Důkladný úklid hraček ze všech koutů
- Naučit se vázat uzel / mašli
- Stavba pro proslov lva z dřevěných kostek
- Překážková dráha (jak Johanka šla osvobodit Pavlíka)

Příloha 5 Lekce 5 – Vztah k autoritě

Postup činnosti:

EVOKACE

Organizace: V kruhu na koberci

Instrukce: Přečteme si příběh o opičákovi, kterému říkají Zlobidlo. Ukážeme dětem obrázek opičáka.

Otázky před čtením: Proč mu tak říkají? Co si myslíš, že asi vyvádí, když mu říkají Zlobidlo? – *Strategie předvídání.* Učitelka si odpovědi zapisuje na papír / na tabuli.

Aktivizace: Chováš se i ty někdy k rodičům / paní učitelce / babičce a jiným dospělým nehezky? Co konkrétně by děti neměly dospělým dělat? Jak by se k nim měly chovat? – *Strategie hodnocení, usuzování.*

UVĚDOMĚNÍ SI INFORMACÍ

Čtení textu:

Opičák je tuze drzý,

rodiče to velmi mrzí.

Otázka: Co znamená být drzý? Je správné být drzý? – *Strategie usuzování.*

Mámu s tátou neposlouchá,

do všeho rád vztekle bouchá.

Hračky své si neuklízí,

raději si bere cizí.

Nepořádek dělá všude,

copak z něho jednou bude?

Zlobidlo mu říkají,

vůbec se s tím netají.

Otázka: Co jste se dozvěděli, že opičák dělá neslušného? – *Strategie shrnování.*

Ráno zlostně rámusí,

talíř rozbil na kusy.

Aktivita č. 1 – Rozbitý talíř

Organizace: V kruhu na zemi

Instrukce: Skládanku talíře rozsypeme na kusy

Zbyly po něm jenom střepy,

ted' nad nimi v koutě dřepí.

Svědomí ho trochu hlodá,

Pak si řekne: „Žádná škoda!”

A jako všichni uličníci

už mete střepy pod lednici.

Trocha střepů se tam skryje

a v duchu se tomu směje.

Otázka: Udělal to správně? – *Strategie hodnocení* Co by měl udělat? Proč?– *Strategie usuzování.*

Když se máma domů vrátí,

ostrá bolest ji hned sklátí.

Otázka: Co by se mamince mohlo stát? Proč? – *Strategie usuzování.*

Sama ani netušila,

jak si nožku poranila.

Ptá se syna – neví zdali,

kde se tady střepy vzaly?

Uhodila na kluka,

ten však všechno zatlouká.

Otázka: Je správné lhát? Proč se nemá lhát? – *Strategie hodnocení.*

V poledne se domů žene,

botičky má zablácené.

Sedá si za plný stůl,

aniž by se doma zul.

Otázka: Co měl opičák udělat po příchodu domů? (Pozdravit, zout si boty, umýt si ruce). – *Strategie usuzování.*

Všude nechal šlápoty,

jsou s ním samé trampoty.

Aktivita č. 2 – Šlápoty

Organizace: U stolečků

Instrukce: Otisky nohou na velký papír. Do vhodných nádob připravíme barvy – více barev, aby si děti mohly vybrat. Dítě si namočí chodidla v barvě a projde se po připraveném papíru (ústrižek z role papíru). Nohy si následně umyjí. – *Výtvarná činnost, strategie vizualizace.*

Maminka jen ruce spíná,

Instrukce: Sepnout ruce

že je kolem samá špína.

Všude velké dopuštění

a to ještě všechno není.

Otázka: Co by mohl opičák ještě udělat? – *Strategie předvídání.*

Doma sebral připínáčky

a vysypal je do zatačky.

Když táta z práce domů jel,

velikou to smůlu měl.

Otázka: Co se tatínkovi asi mohlo stát? – *Strategie předvídání.*

O připínáček kolo píchl,

smutný byl a těžce vzdychl.

Je to k vzteku, je to k pláči,

teď prázdné kolo domů tlačí.

A kousíček opodál,

opičák se tomu smál,

až za břicho se popadal.

Aktivita č. 3 – Hihi, haha!

Organizace: V kruhu na koberci

Instrukce: Zkus se co nejvíc zasmát – udělej: co nejširší úsměv, co nejhlasitější smích,...

Zlobí pořád bez přestání,

při jídle i při koupání.

Otázka: Jak by mohl zlobit při jídle? Co by mohl vyvádět při koupání?

Tatínek je nahněvaný,

že zas vodu lije z vany.

V tom uklouzl – k zemi padá, naražená má teď záda.

Aktivita č. 4 – Bolest

Organizace: Volně v prostoru herny

Instrukce: „Předved', jak tatínka bolí naražená záda” – *Dramatická činnost.* Co si ještě mohl narazit? Předváděj, jak bolí další naražené části těla.

Tohle věru nečekal, nazlobeně rychle vstal.

Instrukce: Rychle vstát

Nahlas křikl: „Tak už dost!

Velikou mám na tě zlost!

Ať tenhle ten nezbeda

už pomoc u nás nehledá!”

Instrukce: Odmlčet se...

Aktivita č. 5 – Jak se cítí opičák?

Organizace: Děti sedí v kruhu, dítě v roli na židli

Instrukce: Připravíme židli pro opičáka. Dítě, které bude chtít vstoupit do role opičáka, se posadí na židli a řekne, co si asi opičák teď myslí, jak se cítí, nad čím přemýšlí... –

Dramatická činnost, vstup do role.

Trpělivost s ním už ztrácí,

stejnou mincí mu oplácí.

Máma už ho nehledá,

táta s ničím neradí.

Ted' je mu to asi líto.

byl však drzý – patří mu to!

Přišla za ním želva stará,

hned mu radí, hned ho kárá.

Otázka: Co mu asi želva mohla poradit?

„Jen se trochu zamysli,

jaké dělals' nesmysly.

Otázka: Vzpomenete si, co neslušného opičák dělal?

Měl by sis už pamatovat,

že se musíš lépe chovat.”

Ted' se stydí za své chyby,

že už bude lepší, všem rád slíbí.

Sám se mámě nabízí,

pokoj svůj si uklízí.

Otázka: Udělalo by mamince radost, kdyby sis sám uklidil pokoj? Jak bys ji ještě mohl pomáhat / potěšit?

Snad mu brzy odpustí

všechny jeho neřesti.

REFLEXE

Organizace: V kruhu na koberci

Otázka: Choval se opičák slušně? Ke komu se nechoval slušně? – strategie shrnování. Co opičák v příběhu vyváděl? (Učitelka porovnává s nápady dětí z fáze evokace).

Jak bychom se měli chovat ke starším / dospělým? – *Strategie usuzování*.

Aktivita č. 6 po čtení – Jak se chovat ke starším?

Organizace: V prostoru herny

Instrukce: S dětmi dramaticky ztvárňujeme činnosti, ve kterých se učí slušnému chování ve vztahu ke starším. – *Dramatická činnost*.

1. V autobuse

Příprava činnosti: Ze židlí vytvoříme v prostoru herny sedadla autobusu (pro řidiče a cestující). Rozdělíme dětem role (řidič, cestující dítě, dospělý, těhotná žena, žena s miminkem v náručí, maminka s kočárkem, babička, dědeček). Každou z rolí označíme (např. řidič – dáme do ruky kroužek, těhotná žena – strčíme overball pod tričko, babička – uvážeme na hlavu šátek, dědeček, dostane do ruky hůl atp.). Děti, které roli nedostanou jsou diváky. Dětem autobus popíšeme (zde je místo pro pana řidiče, zde jsou přední dveře, zde jsou zadní dveře, tady je místo pro kočárek).

Nákres přípravy autobusu:

Průběh činnosti:

První fáze hry: Děti na slušné chování neupozorňujeme a sledujeme, zda jednají dle pravidel slušného chování.

Učitelka je moderátorem hry. Slovně hru řídí. Někteří cestující již sedí v autobuse. „Pozor, autobus už přijíždí na zastávku, dveře se otevírají. Nastupujeme. Autobus odjíždí. A autobus opět zastavuje na zastávce U třešňové aleje. Vystupujeme atd.”

Druhá fáze hry: S dětmi si povídáme, zda se při hraní scénky chovaly dle pravidel slušného chování.

Otázky: Co musíte udělat, když nastupujete do autobusu? Kdo má přednost – ti co nastupují, nebo ti co vystupují? Koho byste měly pustit sednout? Co máte udělat, když vidíte, že někdo potřebuje nastoupit s kočárkem? Co musíte udělat, když se chcete posadit vedle někoho? Jak se máte v autobuse chovat?

Scénku opakujeme a dbáme na dodržování pravidel slušného chování.

2. Pomoc s taškami, sbírání rozsypaných věcí a otevření dveří

Příprava činnosti: 4–6 tašek (papírových, igelitových) s věcmi (čímkoli je naplnit)

Průběh činnosti:

První fáze hry: Děti na slušné chování neupozorňujeme a sledujeme, zda jednají dle pravidel slušného chování.

Učitelka nese v rukou 4–6 tašek s věcmi. Tašky jsou těžké a nemůže je unést. Dojde ke dveřím a snaží se je otevřít a nejde to. Tašky upustí na zem a ty se vysypou. Nakonec se jí to podaří. Poté ji nejdou dveře zavřít. Nakonec se jí to povede a odchází.

Druhá fáze hry: S dětmi si povídáme, zda se při hraní scénky chovali dle pravidel slušného chování.

Otázky: Bylo vaše chování správné? Co jste měly udělat, když vidíte někoho, kdo nese těžké věci? Co máte udělat, když má plné ruce a potřebuje otevřít dveře? Co máte udělat, když někomu upadne něco na zem? Co máte udělat, když dveřmi projde?

Scénku opakujeme a dbáme na dodržování pravidel slušného chování.

Návrhy na možné doplňující aktivity:

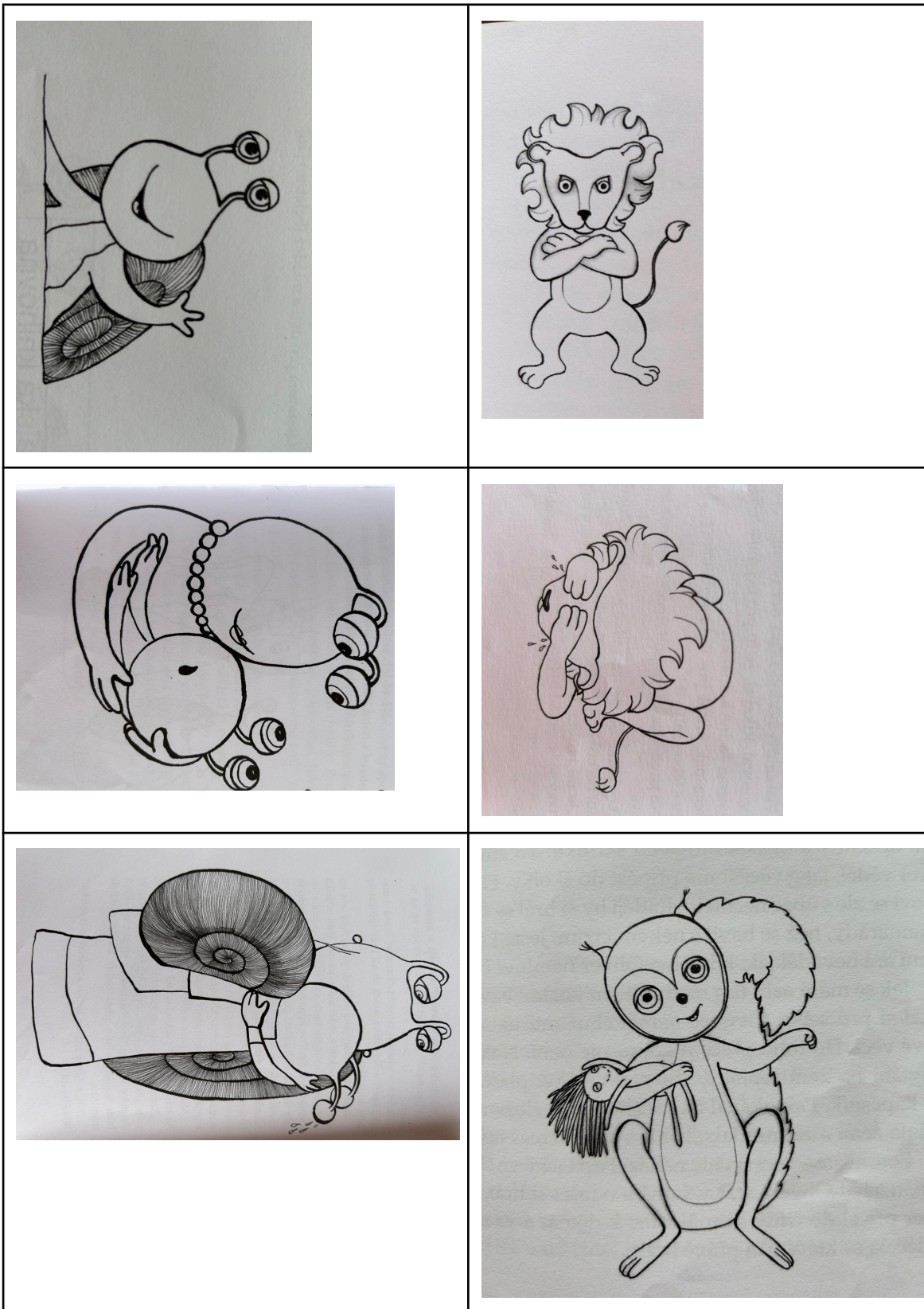
- Skládání rozbitého talíře – předmatematická činnost (celek a jeho části)
- Námětová hra „Na lékaře“ – zavázaná noha, ruka, hlava
- Návštěva ZOO – environmentální činnost
- Literární činnost – prohlížení encyklopedií o zvířatech
- Pohybová hra „pohyby zvířat“ – lokomoční činnosti
- Překážková dráha – opičí dráha
- Šplhání po laně, lezení po laně – opice
- Relaxační činnost: „vybírání blech z kožichu“ – masáž zad
- Jazyková činnost: zvířata a jejich mláďata
- Pexeso se zvířaty – společenská hra
- Zvukové pexeso – zvuky zvířat (sluchová hra)

Příloha 6 Obálka knihy Flandil ve školce k lekci 1

Vlastní fotografie obálky knihy Flandil ve školce

Příloha 7 Klíčová slova k lekci 1 – Vztahy mezi dětmi

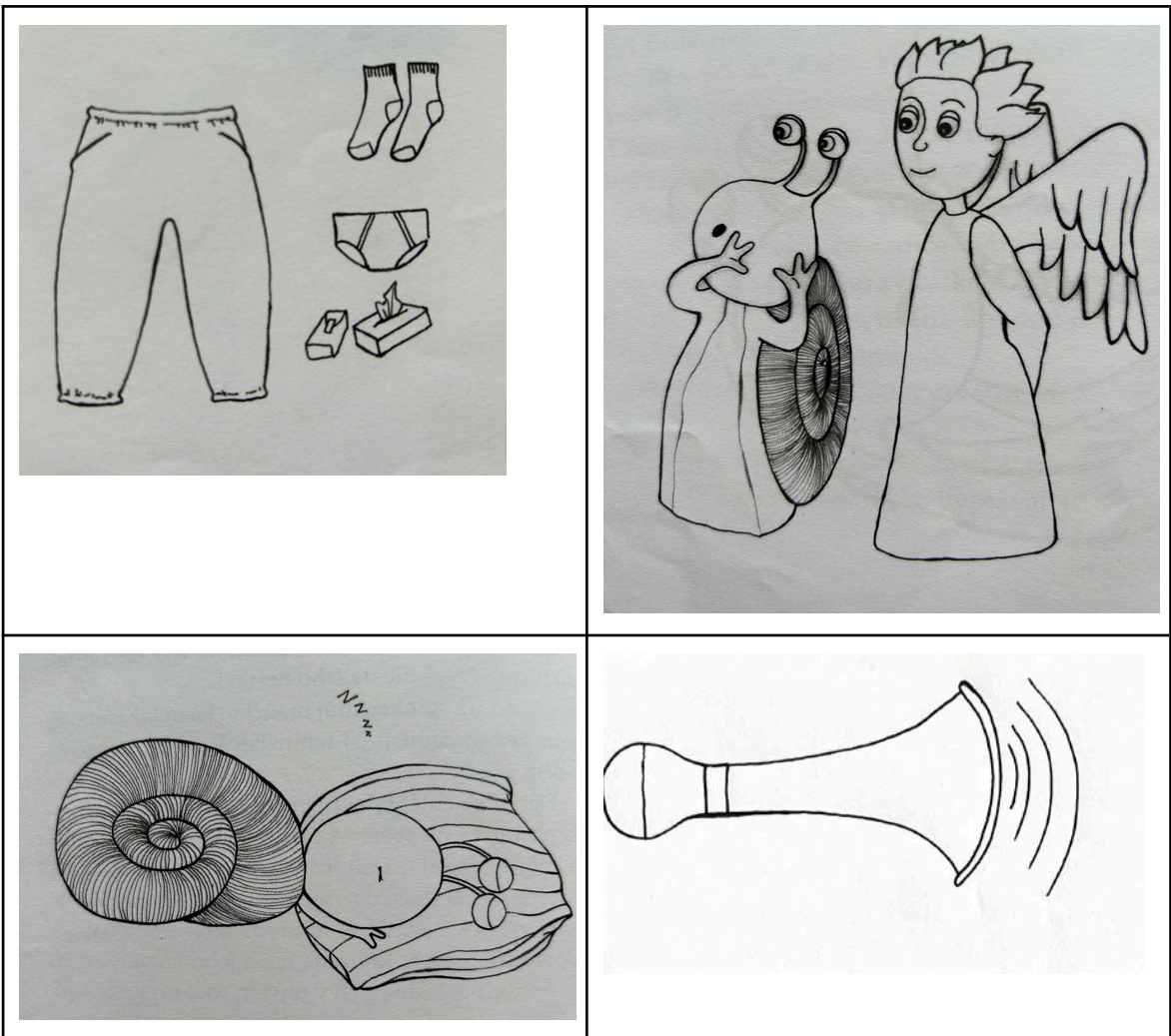

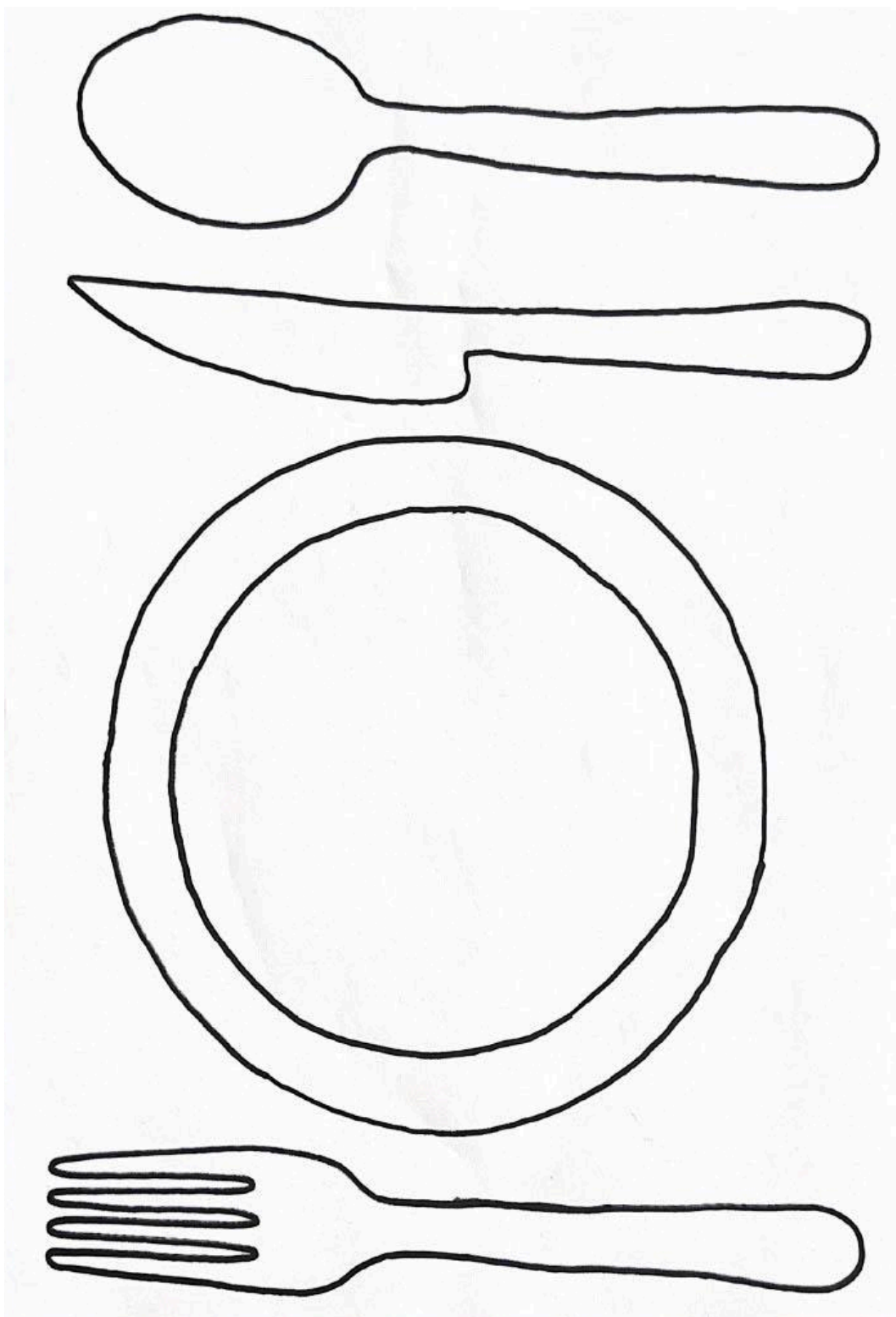
Foto vlastní z knihy Flandil ve školce, trumpeta vlastní obrázek

**Příloha 8 Ilustrace z knihy Draka je lepší pozdravit aneb o etiketě k lekcí 2 –
Dodržování pravidel**

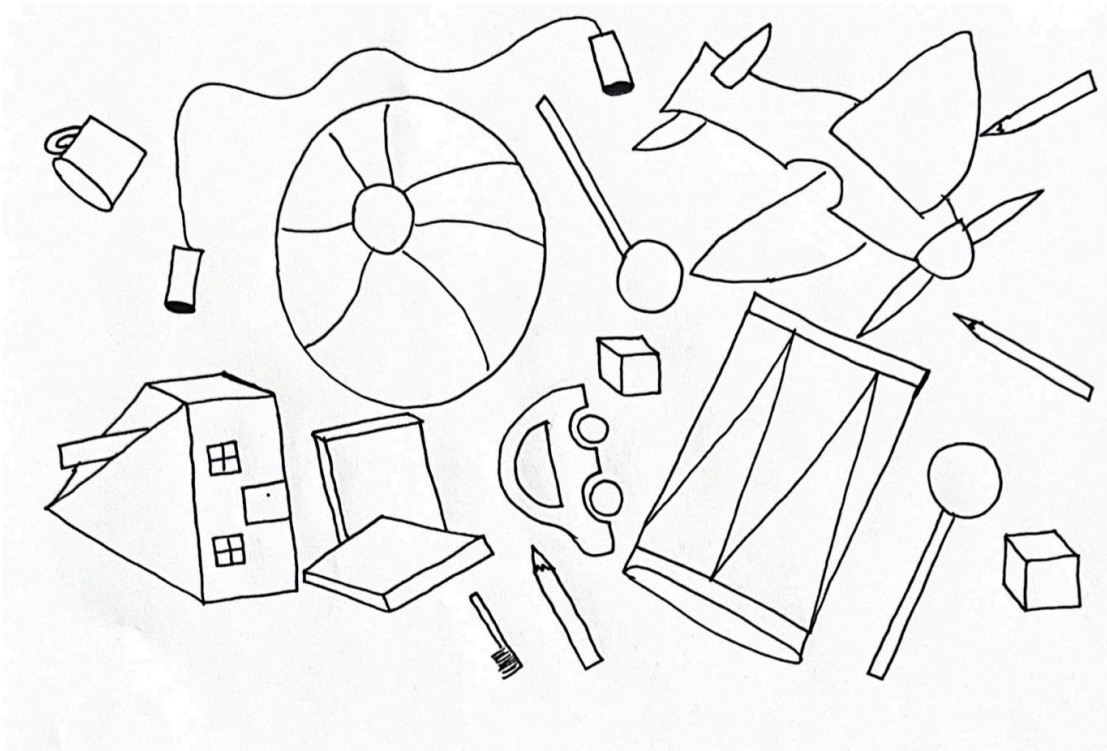
Foto vlastní z knihy Draka je lepší pozdravit aneb o etiketě

Příloha 9 Šablony k lekci 3 – Stolování

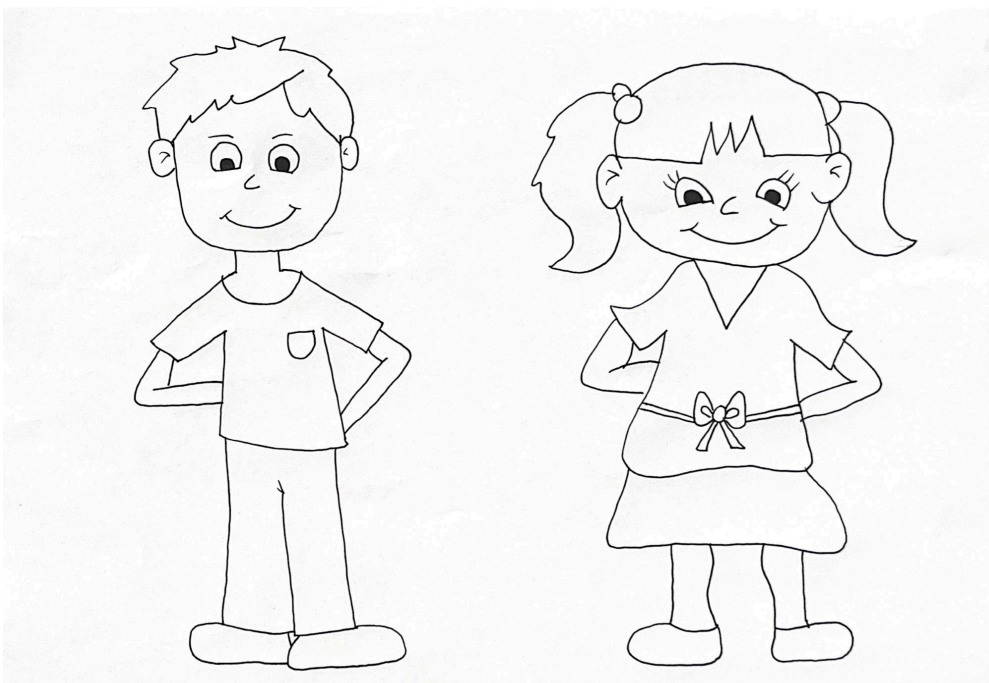

Vlastní obrázek

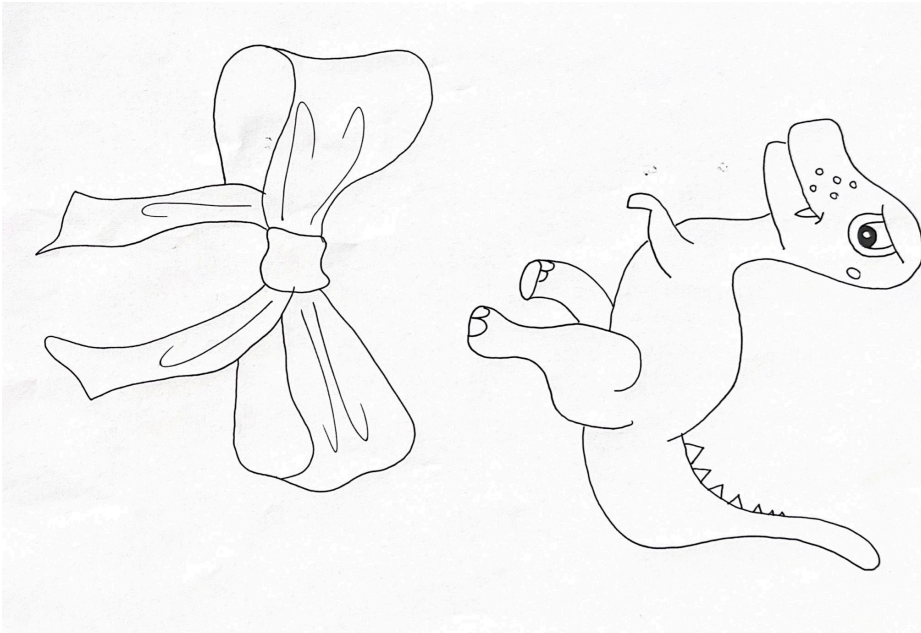
Příloha 10 Klíčová slova k lekci 4 – Zacházení s věcmi

Vlastní obrázek

Vlastní obrázek

Vlastní obrázek

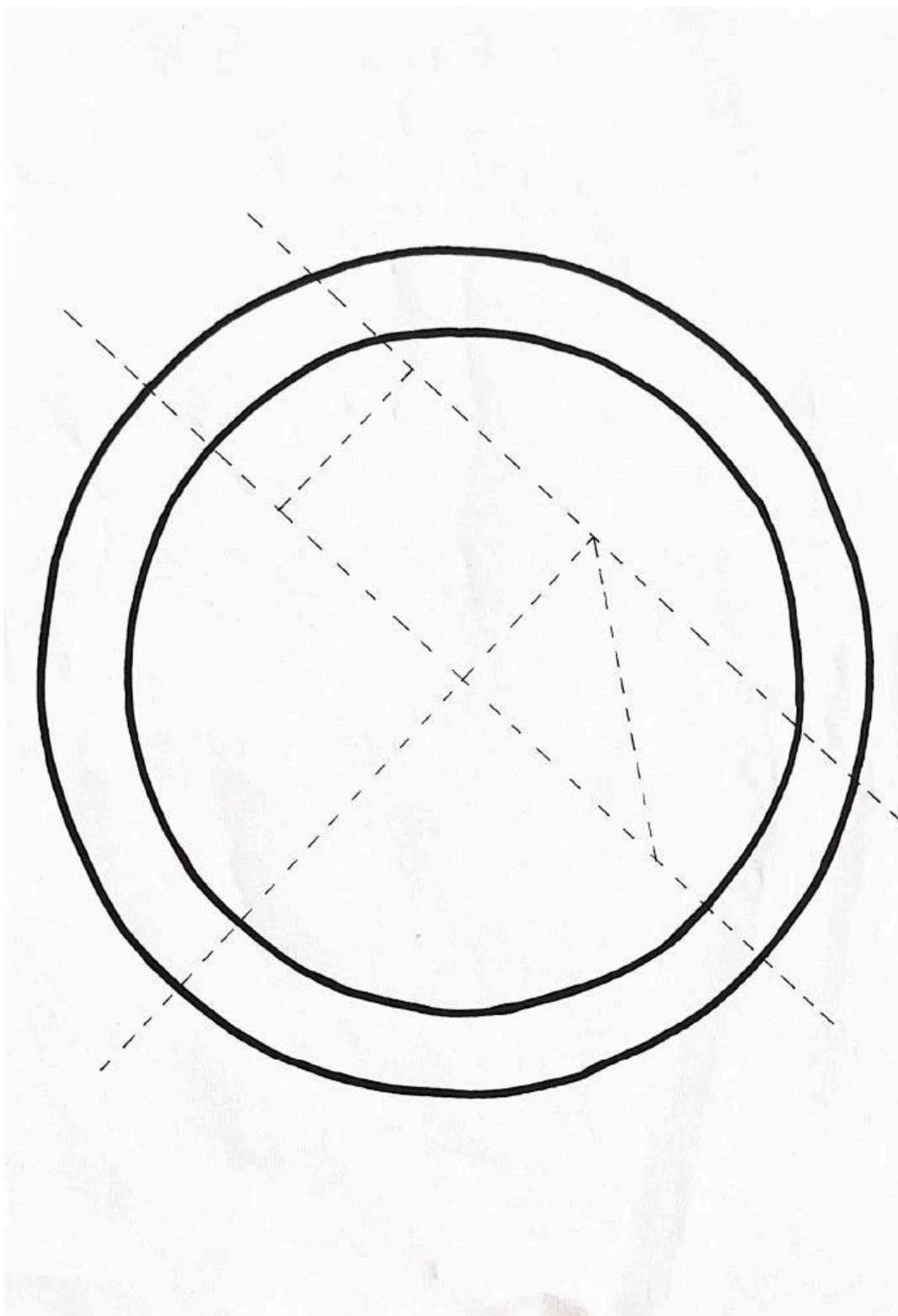
Příloha 11 Obrázek opičáka k lekci 5 – Vztah k autoritě

Dostupné z:

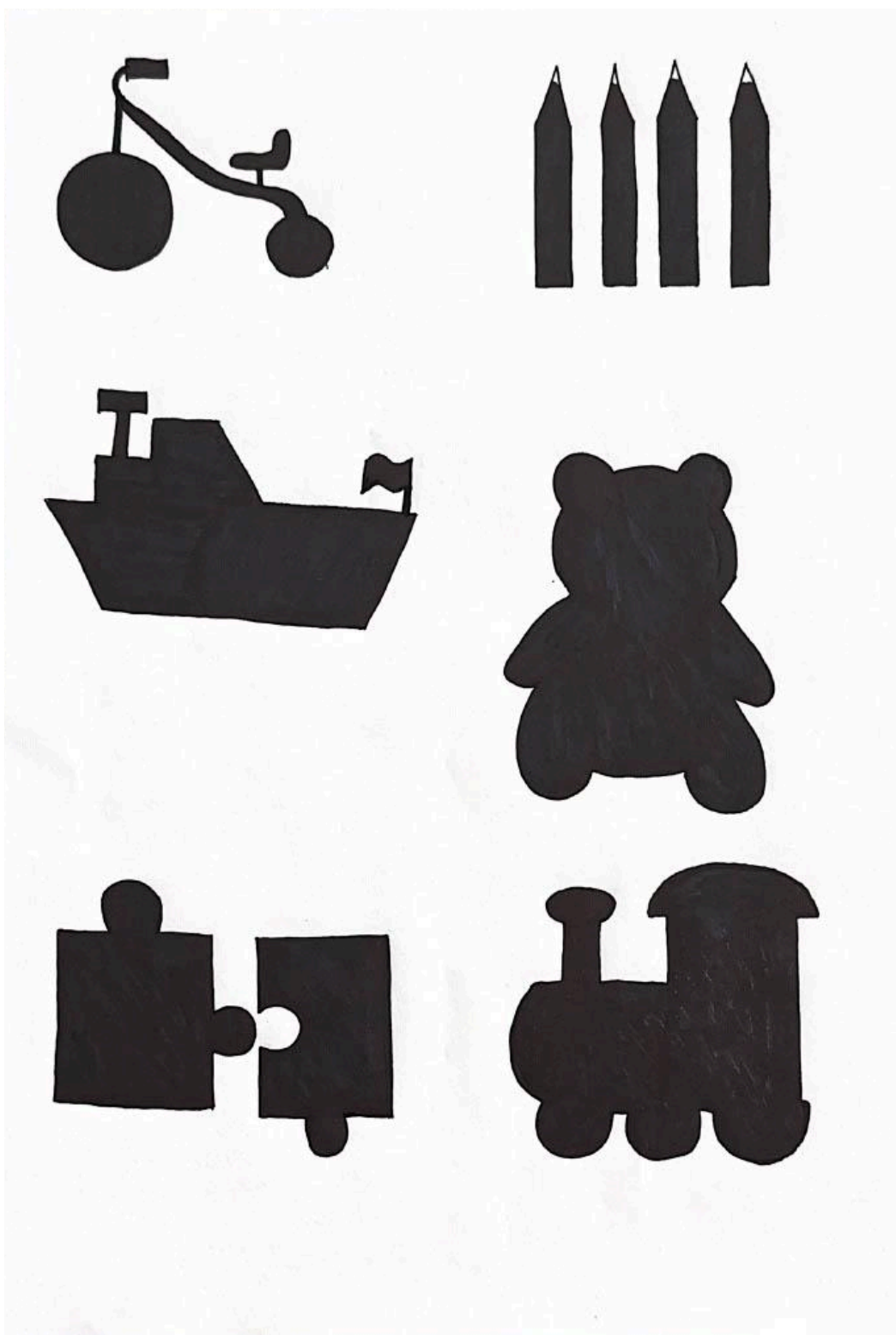
<https://www.edika.cz/tituly/33123053/divadelko-se-zviratky-v-zoo/#productInfos>

Příloha 12 Skládanka rozbitého talíře k lekcí 5 – Vztah k autoritě

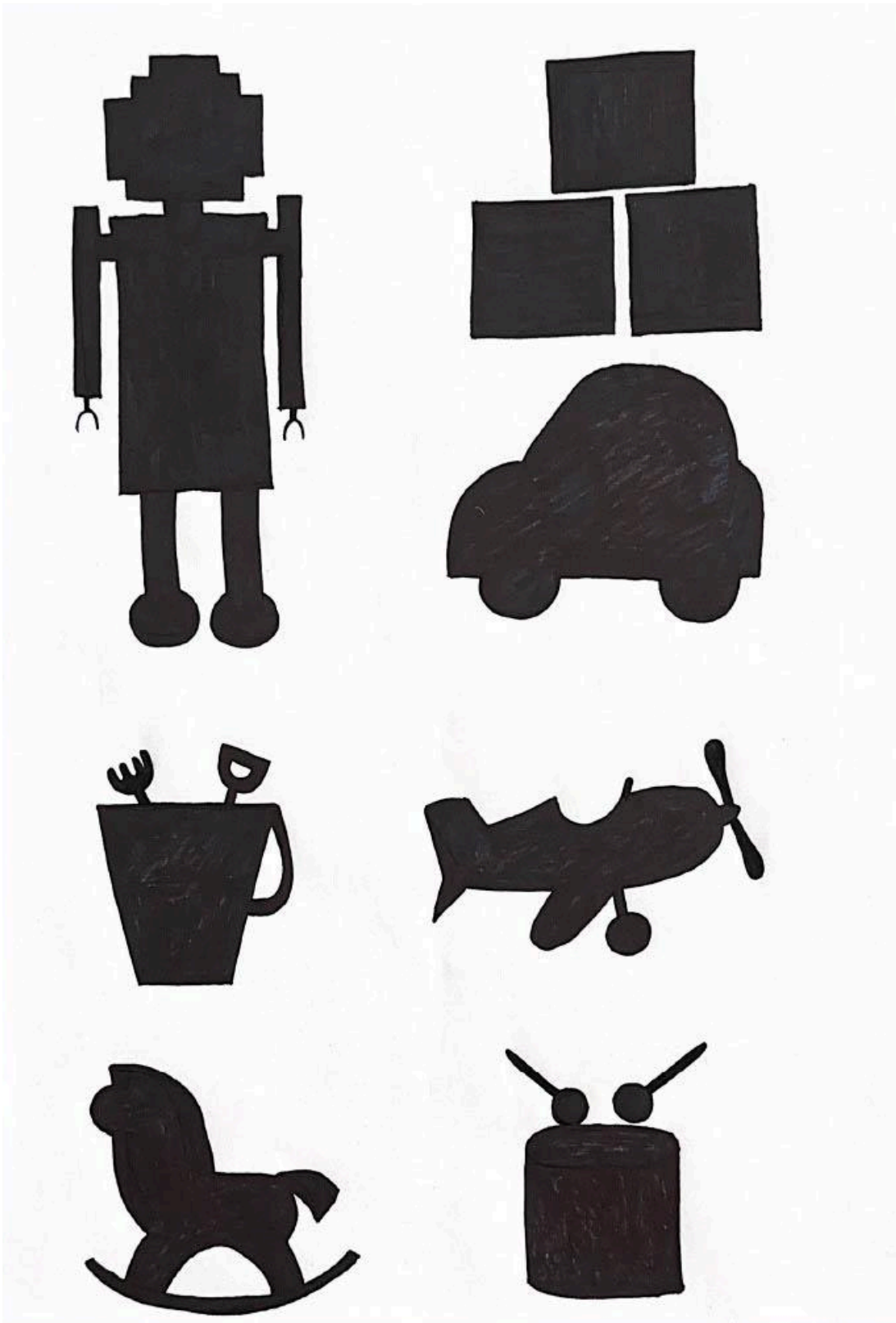

Vlastní obrázek

Příloha 13 Obrisy hraček k lekci 4 – Zacházení s věcmi

Vlastní obrázek

Vlastní obrázek

Vlastní obrázek

Příloha 14 Zpětná vazba k metodickému materiálu Seznamování dětí se společenským chováním pomocí literárních děl

Sekce 1

Zpětná vazba k metodickému materiálu

Seznamování dětí se společenským chováním pomocí literárních děl

Formulář k lekci 5 - Vztah k autoritě

Sekce 2

Hodnocení knih a příběhů vybraných k jednotlivým lekcím

Byla (dle vašeho názoru) vhodně zvolena kniha?

- Ano
- Ne

Byla pro vás kniha:

- Známa
- Neznáma

Jak hodnotíte knihu?

- Zajímavá
- Čtivá
- Poutavá
- Zajímavý námět
- Hezké ilustrace
- Dobře zvolený jazyk
- Přehledná
- Nazajímavá
- Nesrozumitelná
- Nepřehledná
- Nehezké ilustrace
- Jiná...

Jak hodnotíte ilustrace?

1 Velmi povedené - 5 Nepovedené

Byl (dle vašeho názoru) vhodně zvolen příběh?

- Ano
- Ne

Jak hodnotíte příběh?

1 Výborný - 5 Velmi špatný

Shrnuje příběh téma lekce?

- Ano
- Ne
- Jiná...

Jak hodnotíte délka příběhu?

1 Příliš dlouhý - 5 Příliš krátký

Je příběh vhodný pro danou věkovou skupinu?

- Ano
- Ne
- Jiná...

Doporučila byste knihu kolegyním?

- Ano
- Ne
- Jiná...

Proč?

- Text dlouhé odpovědi

Pracovala byste i s jiným příběhem z knihy?

- Ano
- Ne
- Nevím
- Jiná...

Zaujala vás kniha?

- Ano
- Ne
- Jiná...

Pracovalo se vám s ní dobře/špatně?

1 Dobře - 5 Špatně

Sekce 3

Hodnocení příprav jednotlivých lekcí

Jak hodnotíte přípravu?

1 Velmi povedená - 5 Naprosto nevyhovující

Byla pro Vás příprava srozumitelná a jasná?

- Ano
- Ne
- Jiná...

Bylo něco, co jste v přípravě postrádala?

- Text dlouhé odpovědi

Bylo v přípravě něco, čemu jste nerozuměla?

- Text dlouhé odpovědi

Sekce 4

Navazující činnosti

Pokračovala jste v lekci návaznými činnostmi?

- Ano
- Ne

Pokud jste pokračovala v lekci návaznými činnostmi uveďte, prosím, kterými konkrétně

- Čerpala jsem z nabídky navazujících činností
- Vymyslela jsem si vlastní navazující činnosti
- Jiná...

Všimla jste si, že by děti spontánně pokračovaly činnostmi navazujícími na téma?

- Ano
- Ne

Opakovaly děti činnosti z lekce ve spontánních hrách?

- Ano
- Ne

Vyprávěly si děti po skončení lekce o příběhu?

- Ano
- Ne

Chtěly si děti prohlížet knihu, kterou jste využila k lekci?

- Ano
- Ne

Sekce 5

Vliv vzdělávacích lekcí na chování dětí

Chovaly se děti po skončení lekce a v dalších dnech více podle pravidel slušného chování?

- Ano
- Jen některé děti

Všimaly si děti více porušování společenského chování jinými dětmi?

- Ano
- Ne

Upozorňovaly na nevhodné chování učitele, nebo se situaci snažily vyřešit samy?

- Upozorňovaly učitele
- Snažily se vyřešit situaci samy
- Kombinace obou možností
- Děti na nevhodné chování neupozorňovaly učitele
- Děti se nesnažily vyřešit situaci samy

Sekce 6

Cíle, dílčí cíle a očekávané výstupy

Byly cíle, dílčí cíle a očekávané výstupy vhodně zvolené?

- Ano
- Ne
- Jiná...

Byly cíle, dílčí cíle a očekávané výstupy zvoleny adekvátně k věku dětí?

- Ano
- Ne
- Jiná...

Byly cíle, dílčí cíle a očekávané výstupy zvoleny adekvátně ke zvoleným činnostem?

- Ano
- Ne
- Jiná...

Byly naplněny stanovené cíle, dílčí cíle a očekávané výstupy?

- Ano
- Ne
- Jiná...

Sekce 7

Metody činností

Byly zvoleny vhodné metody k činnosti?

- Ano
- Ne
- Jiná...

Jak se vám s metodami pracovalo?

1 Vemí dobře - 5 Velmi špatně

Znáte použité metody?

- Ano
- Ne
- Pouze některé
- Jiná...

Používáte tyto metody při své práci?

- Ano
- Ne
- Jiná...

Budete tyto metody používat?

- Ano

- Ne
- Jiná...

Jak na metody reagovaly děti?

1 Velmi dobře - 5 Velmi špatně

Sekce 8

Jak probíhala realizace vzdělávací lekce

Vyhovovala vám organizace v průběhu lekcí?

- Ano
- Ne
- Jiná...

Bylo pro vás náročné lekci zrealizovat?

- Ano
- Ne
- Jiná...

Jak hodnotíte pomůcky pro realizaci vzdělávacích lekcí?

- Náročná jejich příprava
- Snadná jejich příprava
- Vhodné
- Nevhodné
- Zajímavé
- Nezájímavé
- Tradiční
- Netradiční
- Jiná...

Co se vám na lekci líbilo?

- Text dlouhé odpovědi

Co vás na lekci nejvíce zaujalo?

- Text dlouhé odpovědi

Byla pro děti lekce zajímavá?

- Ano
- Ne
- Jiná...

Byly děti při lekci soustředěné?

- Ano
- Ne
- Jiná...

Líbil se dětem příběh?

- Ano
- Ne
- Jiná...

Byla lekce pro děti zábavná?

- Ano
- Ne
- Jiná...

Co se dětem na lekci líbilo nejvíce?

- Text dlouhé odpovědi

Byly pro děti aktivity zajímavé?

- Ano
- Ne
- Jiná...

Jak hodnotíte celkové zpracování lekce?

1 Velmi zdařilá - 5 Velmi nezdařilá

Sekce 9

Co je důležité pro realizaci lekce?

Co je důležité pro realizaci lekce?

- Znat příběh předem
- Připravit pomůcky
- Nastínit téma
- Znat dobře skupinu dětí
- Důkladně si nastudovat přípravu
- Jiná...

Jak jste se musela na lekci připravit?

- Text dlouhé odpovědi

Sekce 10

Nápady na zefektivnění vzdělávací lekce

Máte nějaké nápady na zefektivnění vzdělávací lekce?

- Text dlouhé odpovědi

Změnily byste něco?

- Text dlouhé odpovědi

Sekce 11

Další komentáře

Napadá Vás cokoli dalšího, co byste chtěla zmínit? (libovolný komentář)

- Text dlouhé odpovědi

Sekce 12

Zpětná vazba k práci se čtenářskými strategiemi

Tyto otázky zjišťují informace o práci se čtenářskými strategiemi

Rozvíjíte pravidelně čtenářské strategie u dětí při řízení činnosti v MŠ?

- Ano
- Ne
- Jiná...

Jak se vám se čtenářskými strategiemi pracovalo?

1 Velmi dobře - 5 Velmi špatně

Věděla jste, jak se čtenářskými strategiemi pracovat?

- Ano
- U některých jsem si nebyla jistá
- Ne
- Jiná...

Jak na čtenářské strategie reagovaly děti?

- Byly při čtení textu více pozorné
- Čtenému textu lépe porozuměly
- Byly více vtaženy do děje
- Více o příběhu přemýšlely
- Jiná...

Budete se čtenářskými strategiemi pracovat dál/i na dále?

- Ano
- Jiná...

Proč? (Zdůvodněte svoji předchozí odpověď)

- Text dlouhé odpovědi

Příloha 15 Informovaný souhlas

INFORMOVANÝ SOUHLAS

Pro výzkumný projekt: Diplomová práce – Rozvoj společenského chování u dětí předškolního věku prostřednictvím literárních děl

Období realizace: září – říjen 2023

Autor projektu: Bc. Tereza Kubátová

Řešitelé projektu:

Vážená paní ředitelko, vážený pane řediteli,

obracím se na Vás s žádostí realizovat ve Vaší mateřské škole výzkumný projekt, jehož cílem je seznámit děti předškolního věku s pravidly slušného chování prostřednictvím literárních děl. Na základě výsledků dotazníkového šetření, během kterého byly zjištěny nejčastější problémy v oblasti slušného chování dětí předškolního věku, bylo navrženo 5 vzdělávacích lekcí, které prostřednictvím literárních děl zprostředkovávají dětem nejčastější problémy. Lekce jsou určené dětem ve věku 5–6/7 let. Řešitel projektu během uvedeného časového období zrealizuje s dětmi 5 lekcí podá autorce metodického materiálu zpětnou vazbu formou písemného komentáře do formuláře. Všichni zúčastnění (instituce, pedagog ověřující materiál, reakce dětí) budou prezentováni v diplomové práci anonymně a veškeré informace potřebné pro výzkumný projekt budou sloužit pouze ke studijním a vědeckým účelům. Z účasti na výzkumném projektu pro Vás nevyplývají žádná rizika. Pokud s účastí na výzkumném projektu souhlasíte, podepište níže uvedené prohlášení.

Prohlášení

a. Potvrzuji, že jsem si přečetl/a tento informovaný souhlas týkající se výše uvedeného výzkumu a porozuměl/a mu.

b. Prohlašuji, že jsem byl/a poučena o možnosti klást otázky. Rovněž prohlašuji, že všem výše uvedeným skutečnostem a poskytnutým informacím rozumím a beru je na vědomí. Nemám žádné další otázky ani nejasnosti a vyslovuji svůj výslovný svobodný souhlas s účastí na výzkumném projektu.

c. Prohlašuji, že jsem plně způsobilý/á k právním úkonům a jako takový/á prohlašuji, že jsem informován/a o skutečnosti, že má účast v projektu je dobrovolná a jsem oprávněn/a kdykoliv z výzkumného projektu odstoupit.

d. Prohlašuji, že beru na vědomí informace obsažené v tomto informovaném souhlasu a souhlasím se zpracováním mých osobních a citlivých údajů za účelem specifikovaným v tomto informovaném souhlasu.

Účastník výzkumu (ředitel/ka instituce, ve které bude výzkumný projekt realizován):

.....

Místo, Datum, Jméno a Příjmení (tiskacím), Podpis

Řešitel výzkumu:

.....

Místo, Datum, Jméno a Příjmení (tiskacím), Podpis

Autor výzkumu:

Bc. Tereza Kubátová

.....

Místo, Datum, Jméno a Příjmení (tiskacím), Podpis

Příloha 16 Informovaný souhlas pro instituci, ve které bude řešitelem autorka vzdělávacích lekcí

INFORMOVANÝ SOUHLAS

Pro výzkumný projekt: Diplomová práce – Rozvoj společenského chování u dětí předškolního věku prostřednictvím literárních děl

Období realizace: září – říjen 2023

Autor projektu: Bc. Tereza Kubátová

Řešitelé projektu:

Vážená paní ředitelko, vážený pane řediteli,

obracím se na Vás s žádostí realizovat ve Vaší mateřské škole výzkumný projekt, jehož cílem je seznámit děti předškolního věku s pravidly slušného chování prostřednictvím literárních děl. Na základě výsledků dotazníkového šetření, během kterého byly zjištěny nejčastější problémy v oblasti slušného chování dětí předškolního věku, bylo navrženo 5 vzdělávacích lekcí, které prostřednictvím literárních děl zprostředkovávají dětem nejčastější problémy. Lekce jsou určeny dětem ve věku 5–6/7 let. Během uvedeného časového období zrealizuji s dětmi 5 lekcí, ze kterých pořídím videozáznamy, které budou sloužit k reflexi činností. Všichni zúčastnění (instituce, reakce dětí) budou prezentováni v diplomové práci anonymně a veškeré informace potřebné pro výzkumný projekt budou sloužit pouze ke studijním a vědeckým účelům. Z účasti na výzkumném projektu pro Vás nevyplývají žádná rizika. Pokud s účastí na výzkumném projektu souhlasíte, podepište níže uvedené prohlášení.

Prohlášení

a. Potvrzuji, že jsem si přečetl/a tento informovaný souhlas týkající se výše uvedeného výzkumu a porozuměl/a mu.

b. Prohlašuji, že jsem byl/a poučena o možnosti klást otázky. Rovněž prohlašuji, že všem výše uvedeným skutečnostem a poskytnutým informacím rozumím a беру je na vědomí. Nemám žádné další otázky ani nejasnosti a vyslovuji svůj výslovný svobodný souhlas s účastí na výzkumném projektu.

c. Prohlašuji, že jsem plně způsobilý/á k právním úkonům a jako takový/á prohlašuji, že jsem informován/a o skutečnosti, že má účast v projektu je dobrovolná a jsem oprávněn/a kdykoliv z výzkumného projektu odstoupit.

d. Prohlašuji, že беру na vědomí informace obsažené v tomto informovaném souhlasu a souhlasím se zpracováním mých osobních a citlivých údajů za účelem specifikovaným v tomto informovaném souhlasu.

Účastník výzkumu (ředitel/ka instituce, ve které bude výzkumný projekt realizován):

.....

Místo, Datum, Jméno a Příjmení (tiskacím), Podpis

Řešitel výzkumu:

.....

Místo, Datum, Jméno a Příjmení (tiskacím), Podpis

Příloha 17 Fotografie ze vzdělávacích lekcí, které realizovala autorka

Příloha 18 Představení a zhodnocení vybraných knih z oblasti literatury pro děti které se věnují slušnému chování u dětí

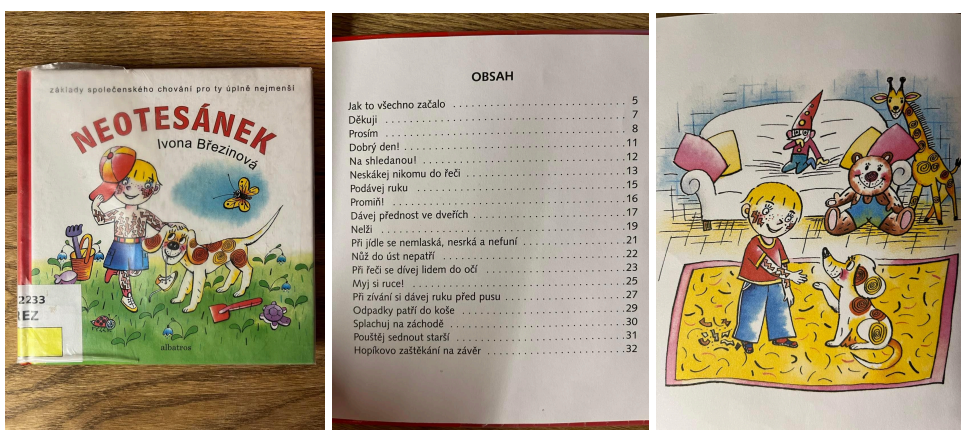
Název knihy: *Neotesánek. Základy společenského chování pro ty úplně nejmenší*

Autor knihy: Ivona Březinová

Ilustrátor: Olga Franzová

Albatros, Praha, 2005. P. s. 32

ISBN: 80-00-01468-8

Anotace:

V jednom domě žila paní s pánem, kteří neměli miminko. Tatínek se vydal do lesa a z kusu dřeva začal vytesávat miminko. Ale nedotesal ho. Když přinesl pán nedotesané miminko domů, paní se rozhodla, že se stane jeho maminkou. Tatínek namítl, že je miminko nedotesané, ale paní mu v tom zabránila. Tatínek řekl: „Když zůstane neotesaný, budou s ním pořád jenom problémy. A on sám pak bude mít problémy celý život.” Na to ale maminka odpověděla: „To se přece dělá úplně jinak.”

S Neotesánkem se dostáváme do různých situací, ve kterých se učí slušnému chování. Naučí se říkat děkuji, prosím, promiň, dobrý den, na shledanou. Dále se učí, že není slušné někomu skákat do řeči, učí se podávat ruku, dávat přednost ve dveřích, nelhat. Učí se také slušnému stolování a hygieně. Pokaždé, když se něco nového naučí, odpadne z něj kousek kůry. Nakonec se úplně obrousí a po kůře už není ani stopy. To proto, že ho maminka a

tatínek dobře vychovali. Ale pokud se nebude chovat jak se patří, může zase obrůst kůrou a stane se z něj opět neotesanec, pařez, nebo dokonce kořen.

Vlastní hodnocení:

Kniha obsahuje několik krátkých příběhů. Jejich délka je vhodná i pro děti již od 2 let. Text je svým obsahem pro děti vhodný. Autorka používá dětem srozumitelná slova. Každý příběh obsahuje ilustraci. Ilustrace jsou jednoduché a váží se k příběhu. Tuto knihu bych pro práci v mateřské škole určitě doporučila.

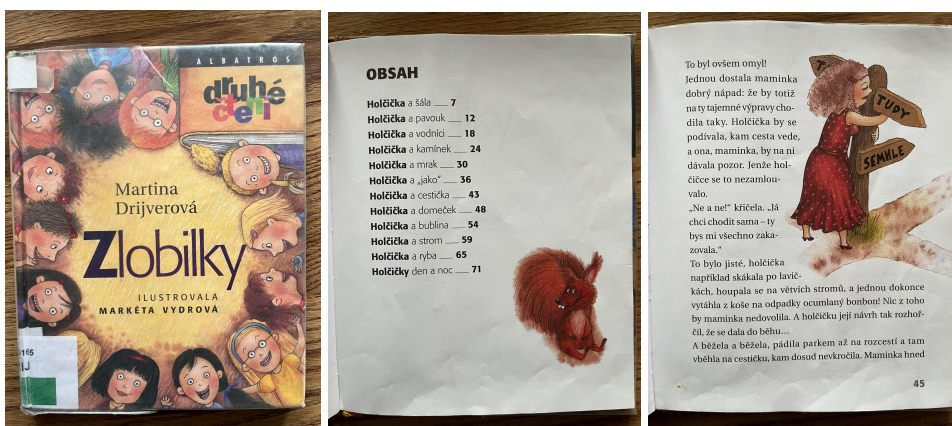
Název knihy: Zlobilky

Autor knihy: Martina Drijverová

Ilustrátor: Markéta Vydrová

Albatros., Praha, 2009. P. s. 80

ISBN: 978-80-00-01613-9

Anotace:

Kniha vypráví 12 příběhů o holčičkách, které zlobily. Jedna z nich si ráda vymýšlela, druhá se nechtěla mýt, třetí se stále dívala kam neměla. Jiná se ráda toulala, další na všechno ukazovala prstem a smála se. Ovšem každé z těch zlobilek se nakonec za trest přihodilo něco zlého, co je ponaučilo.

Vlastní hodnocení:

Kniha vychází z běžných dětských zlovyků. Na konci každého příběhu najdeme ponaučení. Příběhy jsou jednoduché a krátké. Knihu autorka doporučuje dětem od 7 let, avšak já bych doporučila pro děti již od 4 let. Kniha je bohatě ilustrovaná. Ilustrace jsou velmi povedené a vážou se k příběhům. Knihu bych pro práci v mateřské škole doporučila.

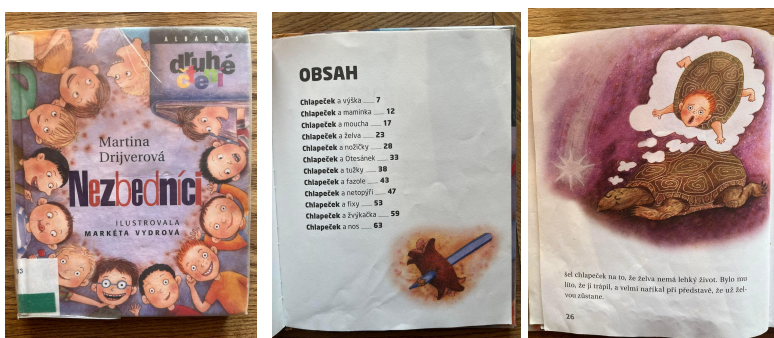
Název knihy: *Nezbedníci*

Autor knihy: Martina Drijverová

Ilustrátor: Markéta Vydrová

Albatros, Praha, 2011. P. s. 72

ISBN: 978-80-00-02854-5

Anotace:

V knize najdeme 12 příběhů o neposlušných chlapcích. Jeden neustále lezl do výšek, jiný měl moc rád sladké, další byl líný chodit a jeden dokonce si lepil žvýkačky za uši. Každý z těch nezbedníků nakonec na svůj zlovyk doplatil a byl ponaučen.

Vlastní hodnocení:

Kniha obsahuje 12 příběhů. Příběhy jsou psané srozumitelně, svou délkou jsou vhodné pro děti od 4 let. Jednotlivé příběhy vycházejí ze zlovyků malých dětí a na konci každého z nich najdeme ponaučení. Kniha je bohatě ilustrovaná. Jednotlivé ilustrace doplňují příběh a vykreslují jeho děj. Knihu bych pro práci v mateřské škole doporučila. Autorka doporučuje knihu dětem od 7 let, ale sama bych doporučila knihu dětem od 4 let.

Název knihy: *Slabikář slušného chování*

Autor knihy: Jiří Dvořák

Ilustrátor: Marina Gubská

Svojtka & Co., Praha, 2002. P. s. 56

ISBN: 80-7237-553-9

Anotace:

Knihou pomocí krátkých básniček a krátkých poučných textů ukazují dětem, jak by se měly správně chovat. Poradí nám, jak je důležité používat kouzelná slovíčka, jak máme přecházet ulici, jak se chovat na návštěvě či u stolu nebo jak napsat dopis. Každá kapitola je doplněna rámečkem „Nezapomeň“, ve kterém jsou shrnuty nejdůležitější body, které by si děti měly zapamatovat.

Vlastní hodnocení:

Knihou obsahuje 16 témat, která jsou vhodně zvolena. Vycházejí ze situací, které děti zažívají. Básničky mi nepřijdou vhodné pro malé děti. Jejich rým je složitý a někdy jsou použita složitá slova, která by bylo třeba dětem vysvětlit. Naopak krátké poučné texty jsou voleny velmi dobře. Vystihují důležitou podstatu toho, co by měla daná kapitola dětem sdělit. Bohužel ani ilustrace nehodnotím kladně. Ilustrace jsou hlavní dominantou knihy. Dle mého názoru jsou příliš umělé, velmi barevné a často jsem měla pocit, že se v nich ztrácím. Oceňuji rámečky u každého tématu, ve kterých nalezneme nejdůležitější informace, které bychom si měli z knihy odnést. Knihu autor doporučuje pro děti ve věku 4–12 let. Souhlasím, že děti ve věku 4 let by mohly knihu používat. Bylo by nutné

vysvětlovat jim neznámá slova, čímž by si rozšířily slovní zásobu. Knihu bych pro práci v mateřské škole doporučila, ale pouze učitelkám, které by dokázaly vhodně přizpůsobit obsah knihy dětem.

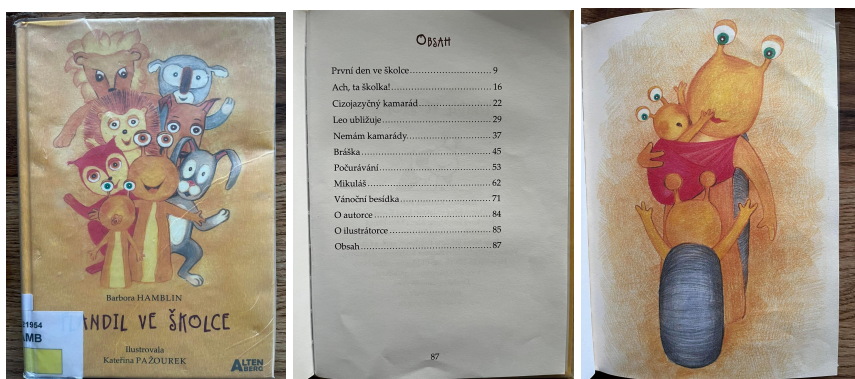
Název knihy: *Flandil ve školce*

Autor knihy: Barbora Hamblin

Ilustrátor: Kateřina Pažourek

Altenberg, Jihlava, 2017. P. s. 88

ISBN: 978-80-906543-2-7

Anotace:

Flandil nastupuje poprvé do školky. Provázejí ho velké obavy a strach. Ale brzy zjistí, že je to ve školce prima. Po nějakém čase ale onemocní a zůstává doma s maminkou. Zvykl si být s maminkou a opět se mu do školky nechce. V knize najdeme i situaci, kdy do školky přichází nový cizojazyčný kamarád medvídek koala Oliver. V knize je popsáno, jak se cítí, když nikomu nerozumí a nikdo si s ním nechce hrát a nabízí nám řešení situace, jak by se měly děti k takovému kamarádovi chovat. Další příběh nám ukazuje, jak se máme postavit kamarádovi, který nám ubližuje. Ukazuje nám, jak přijmout mezi sebe kamaráda, který nám dříve ubližoval. Další kapitola nás seznamuje s tím, jak je pro některé děti složité přijmout nového člena rodiny a jak se s tím vyrovnat. Také se zde dočteme, jak se vyrovnávat s počůráním. Nastiňuje nám, jak děti prožívají návštěvu čerta a Mikuláše a také se zde dočteme o strastech obavách, trémě a strachu, které děti provázejí při vánočních besídkách.

Vlastní hodnocení:

V knize nalezneme devět příběhů. Příběhy jsou přiměřeně dlouhé a jejich téma je vhodné pro předškolní děti. Kniha se věnuje převážně tématu adaptace na mateřskou školu, ale také zpracovává téma v období Vánoc (jako například Mikuláš, vánoční besídka) i mnoho dalších. Kniha je bohatě doplněna ilustracemi. Část ilustrací je černobílá, část barevná. Jsou voleny příjemné tlumené barvy. Ilustrace jsou jednoduché a zobrazují děj příběhu. Knihu bych doporučila pro práci v mateřské škole.

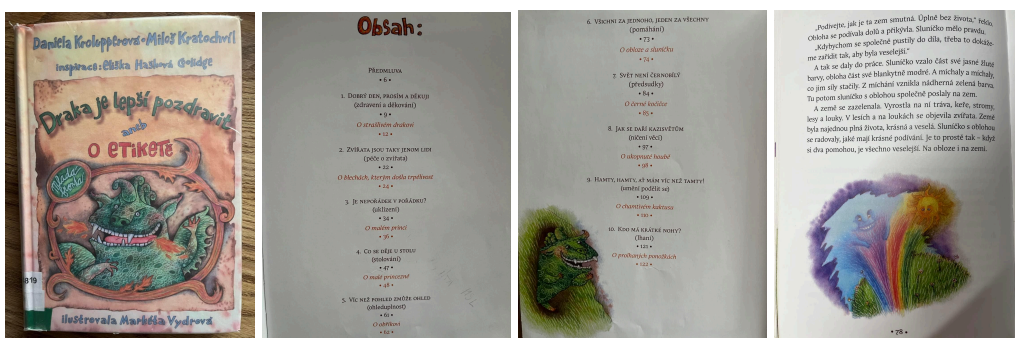
Název knihy: *Draka je lepší pozdravit aneb O etiketě*

Autor knihy: Daniela Krolupperová, Miloš Kratochvíl

Ilustrátor: Markéta Vydrová

Mladá fronta, Praha, 2009. P. s. 136

ISBN: 978-80-204-1999-6

Anotace:

Starý a moudrý plyšový pejsek vypráví pohádky hračkám Kačenky a Vašíka. Vypráví jim o zdavení a děkování, péči o zvířata, uklízení, stolování, ohleduplnosti, pomáhání si, předsudcích, ničení věcí, umění se podělit nebo o lhaní. V knize najdeme deset příběhů a deset zábavných úkolů a básniček. Kniha obsahuje i oddíl „pro rodiče (Povídejte si s dětmi)“, ve kterém nalezneme otázky k tématu. V závěru každé kapitoly jsou sepsány nejdůležitější informace, které bychom si měli zapamatovat. Této knize dodala inspiraci Eliška Hašková Coolidge.

Vlastní hodnocení:

Kniha obsahuje deset příběhů. Velmi se mi líbí struktura knihy, kdy je nejprve popsán příběh Kačenky, Vašíka a hraček, který nestíní danou problematiku, která se bude v kapitole řešit a se kterou se děti seznámí a pak následuje pohádka, kterou na dané téma vypráví plyšový pejsek. Po odvyprávění příběhu se opět vracíme do pokoje k hračkám a ty o příběhu diskutují. Obě tyto části jsou v knize vizuálně oddělené. (Vyprávění z pokoje je ohraničeno rámečkem). Na konci každého příběhu najdeme několik rozšiřujících aktivit. Jsou zde náměty na otázky, které by rodiče mohli klást dětem a povídat si s nimi o konkrétní problematice. Další návaznou aktivitou je úkol, který je pro děti připraven. (např. Najdi deset rozdílů, najdi deset blešek, hádej, kdo bude zdravit první). Poté jsou pro upevnění přehledně sepsány informace, které se děti v příběhu dozvěděly a naučily. Příběhy jsou doplněny i básničkou, která je o daném tématu řešeném v příběhu. Básničky jsou krátké, ale jsou velmi náročné na pochopení a jsou užívána velmi těžká slova i slovní spojení. Básničky bych doporučila až na 2. stupeň základních škol. Příběhy jsou přiměřeně dlouhé pro předškolní věk. Velmi pozitivně hodnotím zvolení velké velikosti textu a velkého řádkování. Jsou zde použita vhodná slova, kterým děti rozumějí. Autoři uvádějí, že kniha je určena dětem od 5 let věku a já bych toto doporučení zachovala v případě, že vynecháme básně na konci příběhů. Kniha obsahuje velké množství ilustrací. Bohužel musím říci, že se mi ilustrace nelíbí. Připadají mi nic neříkající a kvůli zvolenému pozadí se v nich ztrácím.

Název knihy: *Rok ve školce*

Autor knihy: Przemyslaw Liput

Ilustrátor: Przemyslaw Liput

Host, Brno, 2018. P. s. 28

ISBN: 978-80-7577-530-6

Anotace:

Kniha je pojata jako wimmelbuch. Jednotlivá témata vycházejí z aktivit, které se uskutečňují v mateřské škole, jako např. oslava Halloweenu, příprava na Vánoce, maškarní ples, zimní radovánky, vynášení Moreny a běžné situace, které děti v mateřské škole zažívají po celý rok.

Vlastní hodnocení:

Obrázková kniha typu wimmelbuch nabízí 13 obrázků z prostředí mateřské školy. Postavy v knize se opakují. Jednotlivé obrazy představují běžné dny v mateřské škole nebo tradice (halloween, vynášení Moreny). Jednotlivé ilustrace se mi zdají být chaotické a často až nepřehledné. Kniha vyhovuje potřebám dětí od 2 let. Najdeme v ní bohaté ilustrace a žádný text. Děti mohou vést rozhovory s kamarády nebo samostatně přemýšlet nad jednotlivými ilustracemi a jejich významu v oblasti slušného chování. Kniha má pevné stránky, což nejmenší děti také ocení.

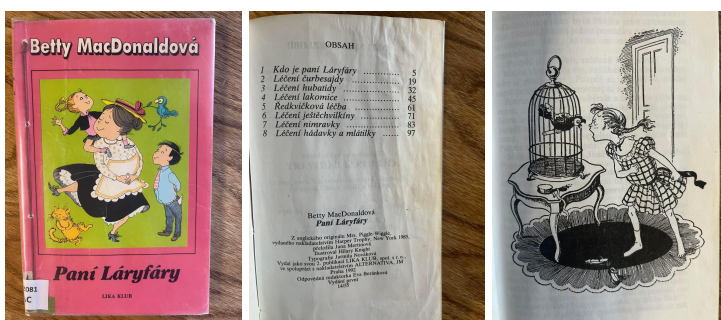
Název knihy: *Paní Láryfáry*

Autor knihy: Betty MacDonaldová

Ilustrátor: Hilary Knight

Lika klub, Praha, 1992. P. s. 112

ISBN: 80-901440-1-2

Anotace:

Hlavní postavou knihy je paní Láryfáry, která má moc ráda děti a děti mají velmi rády ji. Často si k ní do domu chodí hrát a pomáhat jí. Paní Láryfáry má na zádech hrb, ve kterém (jak říká dětem) nosí kouzla a čáry. Bydlí v domě, který je vzhůru nohama, a proto je v něm velká legrace. Paní Láryfáry pomáhá rodičům léčit nemoci svých dětí. Vždy, když si rodiče neví rady, jak přimět své děti k poslušnosti, stačí zvednout telefon a zavolat paní Láryfáry a ta jim vždy dobře poradí, jak děti „nemoci“ zbavit. Umí vyléčit třeba nimravku, hádavku a mlátiku, lakomci, hubatidu a dokonce i nemoc zravou ještěvilkínu.

Vlastní hodnocení:

V knize pomůže paní Láryfáry vyléčit 7 nemocí. Každé nemoci je věnována jedna kapitola. Kapitoly jsou pro předškolní děti velmi dlouhé. Text je psán velmi hovorově. Pro děti je lehce pochopitelný. Z mého osobního pohledu bych text v této podobě předčítala starším dětem. Každá kapitola obsahuje dvě černobílé ilustrace, které vykreslují určitý děj z příběhu. Ilustrace se mi nelíbí, protože nejsou barevné, nejsou nijak propracované, nápadité a jsou nicneříkající vůči příběhu. Tuto knihu bych předškolním dětem nedoporučila. Doporučila bych ji až na první stupeň základní školy.

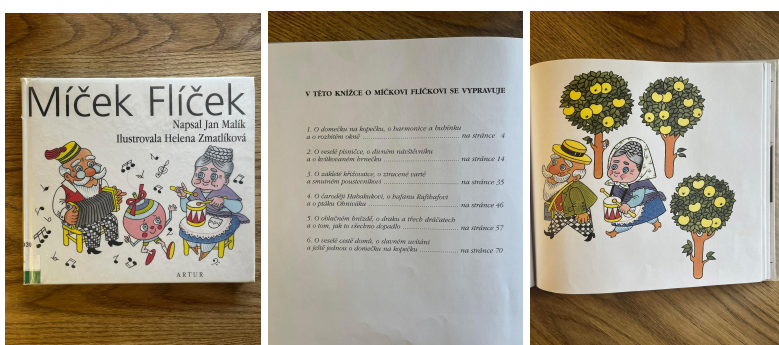
Název knihy: *Míček Fliček*

Autor knihy: Jan Malík

Ilustrátor: Helena Zmatlíková

Artur, Praha, 2004. P. s. 80

ISBN: 80-86216-40-3

Anotace:

V jednom domečku bydlel dědeček s babičkou a ti byli smutní. Ale jednoho dne jim oknem do světnice přiletěl Míček Flíček. A protože měl míček Flíček hlad, babička a dědeček mu šli sehnat něco k jídlu a on zůstal v domě sám. Do domečku za ním vletí papírový drak Mrak, vzal míčka Flíčka a odletěl s ním pryč. Když se dědeček s babičkou vrátili, mysleli si, že jim míček Flíček utekl a rozhodli se ho jít hledat a po cestě si stále dokola zpívají svoji písničku a hrají na harmoniku a buben. Po cestě potkávají strážníka, vojáka, poustevníka, strašáka Pašáka, ale nikdo z nich míčka Flíčka neviděl. Všichni ale vypráví o hrozném draku Mraku. Až psíček Pantoflíček jim řekne, že míčka Flíčka viděl, jak ho odnáší mrak Drak. Ale neví, kde bydlí a posílá je za ptáčkem Jarabáčkem. Ten jim řekne, že mrak drak bydlí za Černým lesem, že má na televizní věži hnízdo a v něm tři malá dráčata. Poradí jim, že se drak Mrak bojí větru, který by ho zanesl zpátky do města ke chlapcům, od kterých utekl. Když došel dědeček s babičkou k televizní věži, zahráli svoji písničku. Z dračího hnízda k nim přiletěl nejstarší drak a řekl jim, aby nehráli, že draka Mraka bolí hlava. Babička s dědečkem se snažili draka odfouknout, ale síly jim na to nestačily. Babička dostala nápad, že pokud budou foukat i děti, které čtou tuto knihu, určitě se jim to povede. A taky že ano. Dráčka odfoukli. Babička a dědeček začali znovu hrát. Drak Mrak poslal prostředního dráčka, aby jim šel zprávu vyřídit on. Ale babička, dědeček a děti ho zase odfoukli. A zase začali hrát písničku. Drak Mrak poslal se zprávu nejmladšího dráčka, ale i toho odfoukli. A babička s dědečkem zase hráli písničku. Teď musel letět drak Mrak sám. Byla to těžší práce, i draka Mrak se jim podařilo odfouknout. A z dračího hnízda seskočil Míček Flíček, omlouval se a sliboval, že to už nikdy neudělá.

Vlastní hodnocení:

Kniha je rozdělena na 6 kapitol. Jednotlivé kapitoly jsou přiměřeně dlouhé pro předškolní věk. Použita v textu jsou zastaralá slova, kterým děti nebudou rozumět a v některých pasážích má text slovosled, který by mohl dětem také dělat obtíže při chápání příběhu. Toto úskalí vyplývá z data prvního vydání knihy – 1946. Kniha je bohatě doplněna krásnými ilustracemi, které vykreslují děj příběhu. Kniha je autorem doporučena pro děti od 5 let. Pokud bychom si text přizpůsobili, jednotlivá slova dětem vysvětlovali, nebo bychom je v některých případech nahradili rovnou běžně používanými výrazy, bylo by možné využít příběh i u mladších dětí.

Název knihy: *I příšery si čistí zoubky!*

Autor knihy: Jessica Martinello

Ilustrátor: Grégoire Mabire

Euromedia, Praha, 2019. P.s. 32

ISBN: 978–80–7617–245–6

Anotace:

V knize se dočteme, co se stane holčičce, která si odmítá čistit zuby. Autorka dětem vypráví příběh, jak si jako malá holčička nechtěla čistit zuby. Jednou večer, když byla v koupelně sama, objevilo se velké chlupaté strašidlo. Stálo ve vaně a čistilo si zuby. Holčička si začala se strašidlem povídat. Zajímalo ji, proč si čistí zuby. Strašidlo odpovědělo, že je velmi důležité si čistit zuby a že i ta nejošklivější strašidla si je čistí. Nejpříšernější ze všech strašidel je Strašák Kazizub. Ten sice vypadá hezky, je malinkatý,

ale ze všech nejhorší. Hledá zuby strašidel, dospěláků, dětí i zvířat a když si zub vybere, zavrtá se do něj. A to pak moc bolí! Velké chlupaté strašidlo poradí, jak se můžeme Strašákovi Kazizubovi vyhnout a kdo nám pomůže, když se přeci jen usadí v některém zubu.

Vlastní hodnocení:

Kniha vypráví krátký příběh o tom, jak je důležité si čistit zuby. Příběh je svou délkou vhodný pro malé děti. Kniha je doporučena dětem od 4 let. Svým textem odpovídá potřebám dětí předškolního věku. Velmi oceňuji velké celostránkové ilustrace. Ilustrace vtipně vykreslují jednotlivé pasáže z příběhu. Tuto knihu bych učitelům pro práci v mateřské škole určitě doporučila.

Název knihy: *Etiketa. Pravidla slušného chování*

Autor knihy: Marta Mészárosová

Ilustrátor: Marta Mészárosová

Slovart, Praha, 2020. P. s. 44

ISBN: 978-80-276-0090-8

Anotace:

O medvědech je známo, že jsou neohrabaní a že v zimě spí. Medvěd, který nás provází knihou, je výjimka. Ten rád pozoruje slušné lidi a učí se, že základem slušného chování je pozdrav a proč si lidé podávají ruce při setkání. Dále se učí, jak se nastupuje do tramvaje,

jak se správně chovat v kině a na návštěvě. Učí se, jak se slušně oblékat a jak slušně stolovat.

Vlastní hodnocení:

Kniha obsahuje malé množství textu a dominují v ní ilustrace. Ty jsou zpracovány líbivým a neobvyklým způsobem. Témata, které autorka do knihy vybrala, jsou vhodná pro děti, kterým je kniha doporučena – tj. od 5 let. Knihu bych pro práci v mateřské škole doporučila.

Název knihy: *A pak se to stalo!*

Autor knihy: Ester Stará

Ilustrátor: Martina Matlovičová

Albatros, Praha, 2010. P. s. 56

ISBN: 978–80–0002598–8

Anotace:

Kniha nabízí deset pohádek. Dozvíme se, co se stalo Helence, která si nechtěla česat vlasy. Můžeme si přečíst, co se stalo Láďovi, který neuměl slušně jíst, jak to může dopadnout, pokud budeme mít nudle u nosu, nebo si nebudeme čistit zuby.

Vlastní hodnocení:

Jednotlivé příběhy v knize jsou dlouhé. Autoři doporučují knihu čtenářům od 6 let.

Domnívám se, že délku příběhu by v 6 letech mohly děti již zvládnout. V každém příběhu

se opakuje titulní věta: „A pak se to stalo!” Toto heslo provází celou knihou a vždy dochází k nečekanému zvratu v příběhu. Příběhy jsou psány srozumitelně. V knize nalezneme příběhy jako například O nevysmrkaném nosu, O špinavých uších, či O nečesaných vláskách. Autorka využívá zajímavé slovní obraty. Některé části příběhu jsou velmi veselé. Velmi mě nadchlo výtvarné zpracování knihy. Ilustrace jsou velmi povedené, zábavně nám dokreslují děj příběhu a jsou v přiměřeném množství. Tuto knihu bych určitě doporučila pro práci s předškolními dětmi v mateřské škole.

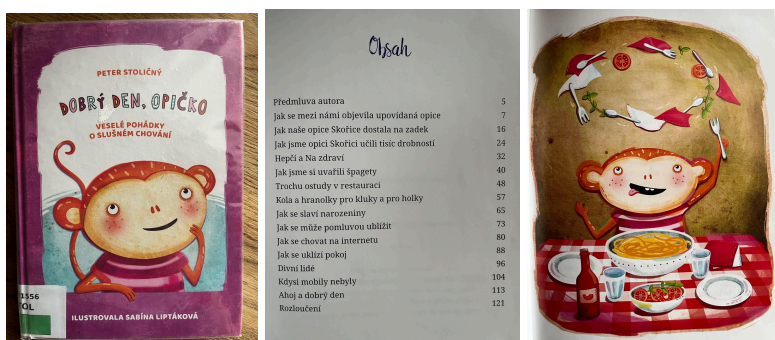
Název knihy: *Dobry den, opičko. Veselé pohádky o slušném chování.*

Autor knihy: Peter Stoličný

Ilustrátor: Sabína Liptáková

Fortuna Libri, Praha, 2017. P. s. 128

ISBN: 978–80–7546–103–2

Anotace:

Příběhem nás provází opice Skořice, která vyskočila z pohádkové knížky a neumí se chovat slušně. Děti učí opici Skořici slušnému chování. Opice se učí neskákat lidem do řeči, pouštět starší lidi do dveří, učí se zdravit, hygieně, správnému stolování, jak se chovat v restauraci, že není slušné pomlouvat druhé, jak se chovat na internetu, uklízet, jak se chovat k invalidním lidem a tisíc dalších drobností. Nakonec se opice Skořice všemu naučí a děti poučí i samy sebe, jak se mají chovat ve společnosti. Nakonec se opice vrátí zpět do pohádkové knížky.

Vlastní hodnocení:

Pohádky v knize jsou delší, proto bych knihu doporučila pro děti od 5let. Text je psán srozumitelně a jsou používány hovorové výrazy. Díky tomu, že se opice neumí chovat ve společnosti, se pohádky stávají opravdu veselými. Celou knihou prolíná písnička opice Skořice, která se opakuje v každé pohádce. Oceňuji, že na konci každé pohádky najdeme list, na kterém si zopakujeme, co jsme se v pohádce dozvěděli a naučili. Ilustrace jsou velmi povedené, v přiměřeném množství, různých velikostí a váží se k pohádkám. Tuto knihu bych doporučila pro delší časový úsek v předškolní třídě.

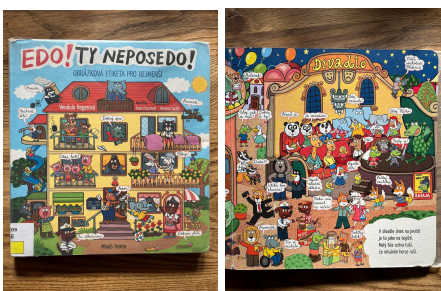
Název knihy: EDO! TY NEPOSEDO!

Autor knihy: Romana Suchá, Pavla Etrychová

Ilustrátor: Vendula Hegerová

Mladá fronta, Praha, 2019. P. s. 20

ISBN: 978-80-204-5172-9

Anotace:

Jedná se o wimmelbuch, která je doplněna několika krátkými básněmi, které nás uvádějí do tématu a texty v bublinách, které nám přibližují konkrétní situace. Hlavními postavami knihy je opičák Pepa a sloník Eda. Zvířecí kamarádi nás v knize zavedou do školky, do obchodu, na plovárnu, do nemocnice, na nádraží, do restaurace, do divadla či do lesa a my se naučíme, jak bychom se měli a jak neměli chovat v různých prostředích a situacích.

Vlastní hodnocení:

Obrázková kniha typu wimmelbuch představuje 10 různých prostředí, které nám jsou přiblíženy nespočetně konkrétními situacemi, které se mohou v daném prostředí odehrávat. Na každé straně nalezneme krátkou báseň a postavy v knize se opakují. Témata v knize odpovídají potřebám dětí ve věku od 2 let. Prostřednictvím celostránkových ilustrací se děti seznamují se společensky vhodným i nevhodným chováním. Ilustrace jsou velmi povedené, krásně barevné, jednoduché a uzpůsobené předškolním dětem. Autorky uvádějí, že kniha je určena nejmenším dětem. Určitě souhlasím, jelikož kniha je vytvořena jako obrázkové leporelo. I nejmenší děti si ji mohou samostatně prohlížet a silné tvrdé stránky se jim budou dobře otáčet. Tuto knihu bych do mateřské školy určitě doporučila.

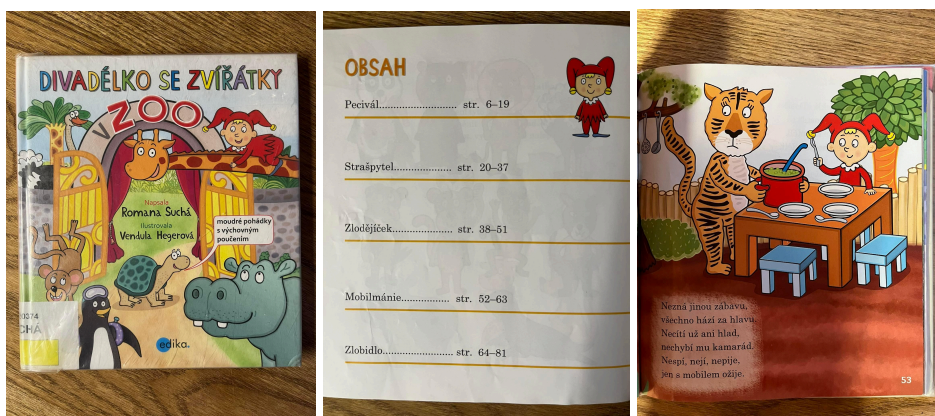
Název knihy: *Divadélko se zvířátky v ZOO*

Autor knihy: Romana Suchá

Ilustrátor: Vendula Hegerová

Edika, Brno, 2016. P. s. 88

ISBN: 978–80–266–0872–1

Anotace:

Knížka nabízí veršované pohádky o zvířátkách s výchovnou tematikou. Všemi příběhy nás provází Kašpárek. Dočteme se o klokanovi, který byl líný, nechtěl sportovat a nejraději ležel a spal nebo si dal dobrý koláč. Jednoho dne ho ale vyzval na souboj šakal a klokan si uvědomil, že je velmi slabý a každý ho přepere. Želva mu poradila, že musí začít cvičit. Nakonec šakala přepral a začal cvičit s kamarády. Další příběh vypráví o hrochovi, který se

bál skoro všeho a raději ani nevyšel ven z domu. Kamarádi se rozhodli, že mu od strachu pomohou. Hroch se brzy naučil plavat, přestal se bát sněhu a zimy a dokonce i tmy. Další příběh vypráví o slonovi, který nedodrží sliby, není odpovědný, porušuje zákazy, nevrací půjčené věci, svádí vinu na druhé a lže. Nakonec se ve svých lžech ztrácí i on sám a mívá strašidelné sny o tom, jak ho ostatní potrestají. Všem zvířátkům se omluvil, ale ta chtěla, aby jim slíbil, že se bude chovat líp. Čtvrtý příběh vypráví o tygrově, který nejedl, nehrál si s kamarády, nespal, nepil a pouze hrál hry na telefonu. Kamarádi o něj měli strach a chtěli mu pomoci a tak vymysleli, že ho postraší. Převlékli se za ducha a řekli mu, že si musí přestat hrát s mobilem. Tygr zamkl mobil do skříně, ale nevěděl, jak se má zabavit. Nakonec začal malovat, hrát fotbal, číst knihy a skotačit s kamarády venku. Poslední příběh vypráví o opičákovi, který byl velmi drzý, bouchal věcmi, neposlouchal rodiče, neuklízěl a bral cizí věci. Jednoho dne s ním rodiče ztratili trpělivost a maminka ho přestala hladit a tatínek mu už s ničím nechtěl pomáhat. Opičákovi to bylo líto a želva mu poradila, že se musí začít chovat lépe. Opičák všem slíbil, že se polepší a doufal, že mu všichni brzy jeho zlobení odpustí.

Vlastní hodnocení:

Veršované příběhy v knize jsou přiměřeně dlouhé. V textu jsou využívána slova a slovní obraty, které by nemusely být pro děti pochopitelné. Proto bych knihu doporučila dětem od 4 let. Domnívám se, že mravní ponaučení na konci příběhu by mohlo být více zdůrazněno. Myslím si, že situace jsou vyřešené příliš snadno. Ilustrace knihy jsou na můj vkus přehnaně bohaté a umělé. Oceňuji možnost si na stránkách nakladatelství stáhnout loutky, díky kterým můžeme nejenom číst, ale i hrát divadlo.

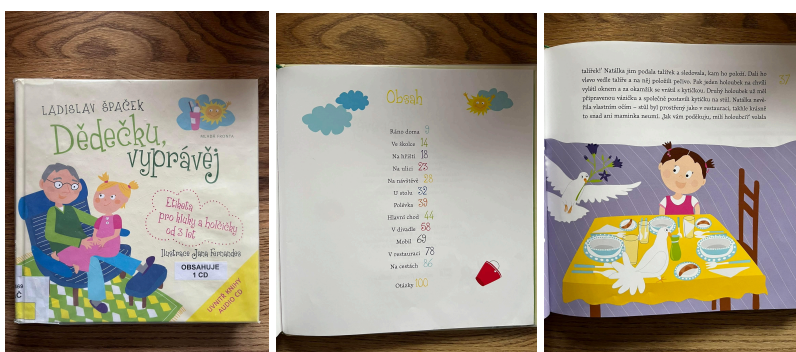
Název knihy: *Dědečku, vyprávěj*

Autor knihy: Ladislav Špaček

Ilustrátor: Jana Fernandes

Mladá fronta, Praha, 2012. P. s. 104

ISBN: 978-80-204-2810-3

Anotace:

Malá Viktorka si s moudrým dědečkem vypráví o tom, co bychom měli udělat ráno doma, než nás rodiče odvedou do školky a jak se ve školce chovat ke kamarádům. Povídají si o tom, jak se mají chovat ke kamarádům na hřišti, jak se chovat na návštěvě a jak u stolu. Viktorka se učí správně prostřít stůl, jak správně jíst polévku, aby ji nesrkala ze lžice. Naučí se správně jíst i hlavní chod. Dozví se, jak se má vhodně obléct do divadla a jak se v něm chovat. Viktorka se od dědečka také dozví, ve kterých situacích není vhodné používat mobilní telefon. Dále se s ní a její rodinou vydáme do restaurace. Dozvíme se, jak se cestuje v taxíku. Jejich rozhovor je doplňován krátkými pohádkami, které mají stejné téma jako jejich povídání. Na konci knihy autor nabízí dospělým otázky, které mohou klást dětem. Součástí knihy je CD.

Vlastní hodnocení:

Kniha mě velmi zklamala. Zaujalo mě pouze několik málo příběhů – U stolu, Polévka, Hlavní chod, V divadle a v restauraci. Bohužel i v těchto příbězích jsou informace, které nejsou přiměřené dětem předškolního věku. Některé společenské situace jsou rozepsány pouze velmi okrajově, některé z mého pohledu důležité chybí úplně a jiné jsou rozepsané pro předškolní věk nepřiměřeně detailně. Autor doporučuje knihu dětem od 3 let, ale já bych ji doporučila dětem od 6 let. Ani ilustrace mě nezaujaly. Ilustrace jsou ve velkém formátu, jsou použity velmi výrazné barvy a působí na mě chaoticky, někdy až kýčovitě. Kladně hodnotím nabídku otázek, které autor nabízí dospělým. Tuto knihu bych pro práci s předškolními dětmi nedoporučila.

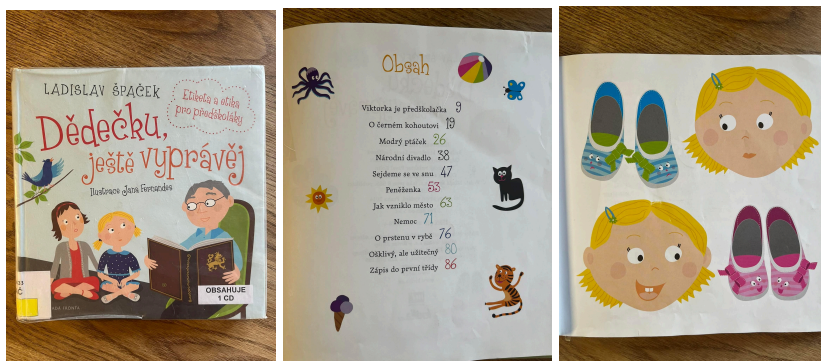
Název knihy: Dědečku, ještě vyprávěj

Autor knihy: Ladislav Špaček

Ilustrátor: Jana Fernandes

Mladá fronta, Praha, 2014. P. s. 96

ISBN: 978-80-204-3478-4

Anotace:

Jde o pokračování knihy Dědečku, vyprávěj (L. Špaček). Kniha je rozdělena do 11 kapitol. První příběh nás zavede na dětskou oslavu. Dědeček Viktorky nám bude vyprávět pohádku O modrém ptáčkovi, ve které se dozvíme, jak je důležité pomáhat ostatním bez ohledu na to, jací jsou. Přečteme si také o tom, jak se stavělo Národní divadlo a že je důležité myslet i na druhé lidi a finančně jim pomáhat. Kniha nás seznamuje rovněž s tématem handicapu a chudoby. Další pohádka se věnuje tématu smutku a stesku po blízkých. Další část knihy připomíná dětem, jak by měla vypadat ranní hygiena a jak je pro naše tělo důležitá energie a kde ji získáváme. Dědeček vypráví, jak se máme zachovat, když najdeme nějakou věc na ulici (např. peněženku). Dozvíme se, jaké úkoly má policie a jak nám pomáhá. Dědeček nás upozorní, že si musíme dávat velký pozor při bouřce, aby se nám nic nestalo. Další z příběhů vypráví o tom, že si kamarádi mají odpouštět. V další kapitole dostane Viktorka neštovice a bude nám vyprávět, jak byla u paní doktorky. Když Viktorka musela ležet v posteli, dědeček ji vyprávěl pověst o rybě a prstenu, která vypráví o tom, že není dobré být pyšný a chamtivý. Viktorka s dědečkem se učí slušnému chování v dopravních prostředcích a jak se má chovat v přírodě. V další pohádce se dozvíme, že i ošklivé věci

mohou být užitečné. Protože Viktorka už je předškoláčka, čeká ji zápis do první třídy. Při zápise Viktorka všechny úkoly zvládla a za odměnu si šla vybrat školní aktovku.

Vlastní hodnocení:

Obsah knihy vychází z prostředí města Prahy. Kniha využívá naučné příběhy, pohádky a pověsti. V každém příběhu jsou dětem nenápadně podsouvány ukázky slušného chování. Líbí se mi, že jsou do knihy zakomponovány a dotváří celkový příběh. Kniha nabízí obrovské množství témat z oblasti slušného chování. Text je pro děti srozumitelný a jednotlivé kapitoly jsou přiměřeně dlouhé. Ilustrace jsou v knize v přiměřeném množství a doplňují příběh. Vytkla bych pouze pestrost použitých barev. Autor doporučuje knihu dětem od 5 let. Sama bych tuto knihu pro práci v mateřské škole doporučila. Knihu bych využila i pro práci s mladšími dětmi.